

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**1982 BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DENİZ HUKUKU SÖZLEŞMESİ'NE
GÖRE DERİN DENİZ YATAĞI MADENCİLİĞİNİN TABİ OLDUĞU
HUKUKİ REJİM**

Müberra Sümeyye ALTINOK

Tez Danışmanı

Prof. Dr. İlyas DOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

GENEL KAMU HUKUKU BİLİM DALI

TEMMUZ 2019

**1982 BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DENİZ HUKUKU SÖZLEŞMESİ'NE
GÖRE DERİN DENİZ YATAĞI MADENCİLİĞİNİN TABİ OLDUĞU
HUKUKİ REJİM**

Müberra Sümeyye ALTINOK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

GENEL KAMU HUKUKU BİLİM DALI

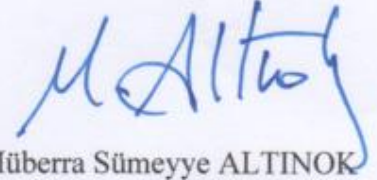
ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMMUZ 2019

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada, Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dökümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

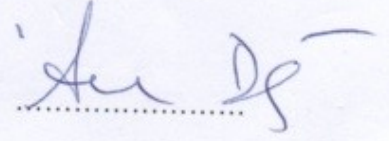
Müberra Sümeyye ALTINOK

31.07.2019

Müberra Sümeyye ALTINOK tarafından hazırlanan "1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi Çerçevesinde Derin Deniz Yatağının Tabi Olduğu Hukuki Rejim " adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalında Genel Kamu Hukuku Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

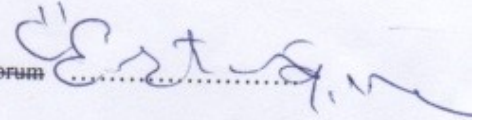
Danışman (Başkan): Prof. Dr. İlyas DOĞAN
Kamu Hukuku, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

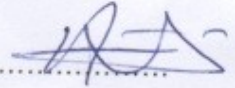
Üye : Doç. Dr. Elçin ERTUĞRUL
Uluslararası İlişkiler, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

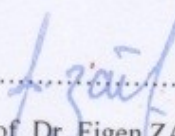
Üye : Ali İbrahim AKKUTAY
Kamu Hukuku, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Tez Savunma Tarihi: 31.07.2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZALF

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Çalıőmam boyunca, bilimin kümülatifliğini, bilgi ve emek birikimi olduğunu daha iyi anlamamda etkili olan muntazam yazılmış birtakım çalışmalarla karşılaőtım. Yabancı literatür ve literatürümüzde bulunan bu çalışmaların tek tek sayamayacağım yazarlarına, bilime katkı sağlamaya olan inancımı pekiőtirdikleri için teşekkür ediyorum.

Ders dönemi ve yoğun tez yolculuğum boyunca akademik bakış açımı zenginleőtiren, tez konumu seçmemde büyük katkısı olan, çalışma sürecimde birikimlerinden yararlandığım danışmanım Prof. Dr. İlyas Doğın'a çok teşekkür ediyorum.

Çalışma sürecimde beni teşvik etmek için zaman zaman benimle birlikte uykusuz kalan, desteklerini hissettiren değerli arkadaşlarıma çok teşekkür ediyorum. Hepsine eğitim ve kariyer hayatlarında başarılar diliyorum.

Son olarak, tez yolculuğumda da hayattaki tüm diğeri yolculuklarımda olduğu gibi maddi ve manevi desteğini sunan sevgili aileme teşekkürlerin en büyüğünü sunuyorum. İyi ki varsınız.

**1982 BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DENİZ HUKUKU SÖZLEŞMESİ'NE GÖRE
DERİN DENİZ YATAĞI MADENCİLİĞİNİN TABİ OLDUĞU HUKUKİ REJİM**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Müberra Sümeyye ALTINOK

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Temmuz 2019

ÖZET

Dünya nüfusundaki ve tüketimdeki artışa paralel olarak karadaki kısıtlı kaynakların tükenmeye başlaması, insanoğlunu denizlerde yeni kaynak arayışına yöneltmiştir. Yapılan araştırmaların sonunda uluslararası derin deniz yatağında ticari açıdan oldukça değerli mineral kaynakların bulunduğu tespit edilmesiyle birlikte, deniz alanlarının bu bölümleri uluslararası toplum ve bilhassa gelişmiş devletler için yeni bir kullanım ve rekabet alanı haline gelmiştir. 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde açık denizler sınırları içinde bulunan bu bölgede açık denizlerin serbestisinin uygulanamayacağı, bu bölgenin insanlığın ortak mirası ilan edilmiş, bölgedeki araştırma işletme faaliyetleri Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi'nin idaresi altında uluslararası bir hukuki rejime tabi kılınmıştır. Oluşturulan rejimde, bu bölgenin eşit haklar temelinde ancak tüm insanlığın ortak yararına olacak şekilde Otorite'nin idaresi ve denetimi altında işletilebileceği ilkesi kabul edilmiştir. Gelişmekte olan devletlerin özel ihtiyaç ve çıkarları birçok düzenleme ile korunmuştur. Rejim altında çevrenin korunmasına yönelik kapsamlı önlemlere ve sıkı düzenlemelere yer verilmiştir. Derin deniz yatağı madenciliğinin çok yönlülüğü ve multidisiplinerliği çerçevesinde, rejim uluslararası işbirliğine dayalı uluslararası yönetim temelinde oluşturulmuş, rejim kapsamında oluşturulan özgün kavramlar ve kurumlar uluslararası hukuka ve kurumlarına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi, Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi, danışma görüşü, mineral kaynaklar, deniz yatağı madenciliği, insanlığın ortak mirası, uyuşmazlıkların çözümü, sorumluluk.

Bilim Kodu: 51201

Sayfa Adedi: 171

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İlyas DOĞAN

THE LEGAL REGIME FOR DEEP SEABED MINING UNDER THE 1982 UNITED NATIONS CONVENTION OF THE LAW OF THE SEA

(M.Sc. THESIS)

Müberra Sümeyye ALTINOK

ANKARA HACI BAYRAM VELI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL FOR HACI BAYRAM VELI UNIVERSITY

July 2019

ABSTRACT

In parallel with dramatic increase in world population and consumption, run short in limited sources have lead humankind to search for new sources in the seas. As researches in the seas completed, it was found that commercially valuable mineral resources were laid on deep sea bed and ocean floors. With this development , international deep seabed became a new area of use and competition for the international community, specifically for developed states. In order to avoid monopoly risk in the area, In 1982 Convention on the Law of the Sea, this area has been declared as the common heritage of mankind and it has accepted that freedom of the high seas must not be exercised for international deep seabed. Within the regime established on the principles of equal rights and equal shares of the states, mining operations would be conducted only for the benefits of all mankind and it is under the administration and supervision of the Authority. The special needs and interests of developing states are regarded by many regulations and comprehensive and strict environmental precautionary arrangements envisaged under the regime. Within the framework of the multilateralism and multidisciplinary of deep seabed mining, the regime was established on the basis of international governance based on international cooperation. and the unique concepts and institutions created within the regime gave a new perspective to international law and institutions.

Keywords: United Nations Convention on the Law of the Sea , International seabed Authority, International Tribunal of Law of the Sea, Seabed Disputes Chamber, advisory opinion, mineral resources, seabed mining, common heritage of mankind, settlement of disputes, responsibility.

Science Code: 51201

Page: 171

Supervisor: Prof. Dr. İlyas DOĞAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. DENİZ ALANLARININ ULUSLARARASI HUKUKTAKİ GELİŞİMİ.....	5
2.1. Uluslararası Deniz Hukukunun Kodifikasyon Çalışmaları	6
2.1.1. 1930 Lahey Konferansı	6
2.1.2. 1945 Truman Bildirisi	7
2.1.3. Birinci Deniz Hukuku Konferansı (Cenevre Konferansı)	8
2.1.4. İkinci Deniz Hukuku Konferansı.....	9
2.1.5. Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı	11
2.1.6. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi	11
2.1.6.1. BM Deniz Hukuku Sözleşmesinin Taraf Olmayan Devletler Açısından Hukuki Etkisi.....	12
2.1.6.2. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi Sonrası Dönem.....	14
2.1.6.3. BM Deniz Hukuku Sözleşmesinin XI. Bölümünün Uygulanmasına İlişkin 1994 New York Antlaşması	15
2.2. Deniz Alanları	16
2.2.1. Kıyı Devletinin Egemenliğindeki Alanlar.....	17
2.2.1.1. İç Sular.....	17
2.2.1.2. Karasuları	18
2.2.2. Kıyı Devletinin Kısmen Egemen Haklara Sahip Olduğu Deniz Alanları	20
2.2.2.1. Münhasır Ekonomik Bölge.....	20
2.2.2.2. Kıta Sahaneliği	22
2.2.3. Devletlerin Egemenlik Sınırlarının Ötesindeki Deniz Alanları.....	25

2.2.3.1. Açık Deniz.....	25
2.2.3.1.1. Tanım.....	25
2.2.3.1.2. Açık Denizlerin Serbestisi.....	27
2.2.3.1.3. Açık Denizlerin Hukuki Rejimi.....	29
2.2.3.1.4. Açık Denizlerin Bir Bölümü Olarak: Antarktika	29
2.2.3.2. Uluslararası Deniz Yatağı (Bölge)	32
2.2.3.2.1. Tanım.....	32
2.2.3.2.2. Derin Deniz Yatağının Uluslararası Hukuktaki Gelişimi.....	32
2.2.3.2.3. Derin Deniz Yatağının Yasal Statüsü.....	40
2.2.3.2.4. Derin Deniz Yatağının Kullanımı	42
3.DERİN DENİZ YATAĞI MADENCİLİĞİ.....	47
3.1. Bölge.....	49
3.1.1. Bölgenin Önemi: Devletlerin Bölgedeki Menfaatleri	49
3.1.2. Bölgedeki Faaliyetlere İlişkin İlkeler	50
3.1.2.1. “İnsanlığın Ortak Mirası” Kavramı	50
3.1.2.2. Eşit Haklar , Giderimci Eşitlik, Paylaşımçı Adalet.....	52
3.1.2.3. Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen.....	54
3.1.2.4. Münhasıran Barışçıl Amaçlarla Kullanım ve Derin Deniz Yatağında Askeri Faaliyetler.....	56
3.1.2.5. Deniz Çevresinin Korunması	58
3.1.3. Bölgedeki Faaliyetlere İlişkin Politikalar	60
3.1.3.1. Gelişmekte Olan Devletlerin Menfaatlerinin Gözetilmesi ve Bölgedeki Faaliyetlere Teşvik Edilmesi	60
3.1.3.2. Teknoloji Transferi.....	61
3.1.3.3. Sponsorluk Kurumu.....	62
3.1.3.4. Üretim Politikaları	63

3.1.3.4.1. Ekonomik Destek Sistemi	64
3.1.3.4.2. Üretim Kotası	64
3.1.3.4.3. Emtia Düzenlemeleri	65
3.1.4. Bölgenin Araştırılması Ve İşletilmesi Faaliyetlerine Katılım	65
3.1.4.1. Başvurucular ve Yükleniciler	65
3.1.4.1.1. Öncü Yatırımcılar	65
3.1.5. Bölgedeki Faaliyetlerden Sorumluluk	69
3.2. Uluslararası Deniz Yatağının Araştırılması Ve İşletilmesi Rejiminin Kurumsal Yapısı.....	71
3.2.1. Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi.....	71
3.2.1.1. Yeni Bir Uluslararası Kurum Olarak Deniz Yatağı Otoritesi	71
3.2.1.2. Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi'nin Gelişimi	72
3.2.1.3. Otorite'nin Yetki Ve Sorumlulukları.....	73
3.2.1.4. Otorite'nin Yapısı Ve Organları	47
3.2.1.4.1. Genel Kurul	75
3.2.1.4.2. Konsey	76
3.3. Derin Deniz Yatağı Madenciliğinde Güncel Gelişmeler.....	86
3.3.1. Madencilik Faaliyetlerinin Son Durumu	86
3.3.1.1. Mevcut Araştırma Akitlerine İlişkin Bilgiler	86
3.3.1.2. Madencilik Yasası, Yönetmelik Ve Usuller	87
3.3.2. 2019 Konsey Toplantısı.....	87
3.3.2.1 Ekonomik Model Oluşturulması	87
3.3.2.2. Teşebbüs	88
3.3.2.3. Çevrenin Korunmasına Yönelik Konular	88
3.3.2.4. İnsanlığın Ortak Mirası İlkesinin Vurgulanması	88
3.3.2.5. Oturum İle İlgili Değerlendirmeler	89

4. UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ	91
4.1. Uluslararası Hukukta Uyuşmazlıkların Çözüm Yollarının Gelişimi.....	91
4.1.1. BM Deniz Hukuku Sözleşmesinde Uyuşmazlıkların Çözümü	94
4.1.2. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde Uyuşmazlık Çözüm Yolları	94
4.1.2.1. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin Yorumlanması ve Uygulanmasına İlişkin Uyuşmazlıklar.....	95
4.1.2.1.1. Uyuşmazlıkların Diplomatik Çözüm Yolları	96
4.1.2.1.2. Uyuşmazlıkların Tahkim Veya Yargı Yoluyla Çözülmesi.....	101
4.1.2.2.3 BM Deniz Hukuku Sözleşmesinin Yorumlanması ve Uygulanmasına İlişkin Olmayan Uyuşmazlıkların Çözümü	110
4.1.2.3. Bölüm XI'de Düzenlenen Uyuşmazlık Yolları : Derin Deniz Yatağı Madenciliğine İlişkin Uyuşmazlıklar	111
4.1.2.3.1. Bölüm XI'de düzenlenen Uyuşmazlık Çözüm Mercileri.....	112
4.1.2.3.2. Derin Deniz Yatağı Madenciliği Uyuşmazlıklarının Tür ve Taraflarına Göre Uyuşmazlıkların Çözümü, İstisnalar ve Boşluklar	115
4.2. Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi 11 Şubat 2011 Tarihli Danışma Görüşü (Sponsor Devletlerin Bölgedeki Faaliyetlere Dair Sorumluluğu).....	120
4.2.1. Başvuru Konusu Ve Başvuru Süreci	121
4.2.2. Daire'nin Danışma Görüşü.....	122
4.2.2.1. Sponsor Devletlerin Yükümlülükleri	123
4.2.2.1.1. Sağlama Yükümlülüğü	123
4.2.2.1.2. Sponsor Devletin Doğrudan Yükümlülükleri.....	123
4.2.2.2. Sponsor Devletin Sorumluluğu	127
4.2.2.2.1. Zarardan Genel Sorumluluk	127
4.2.2.2.2. Sponsor devletlerin sorumluluktan kurtulma hali	130
4.2.2.2.3. Tazminatın Miktarı Ve Şekli	130
4.2.2.2.4. Çok Taraflı Sponsorluk Halinde Sorumluluk.....	130
4.2.2.2.5. Yüklenici ve Sponsor Devletin Sorumlulukları Arasındaki İlişki.....	130

4.2.2.3. Sponsor Devletin Sorumluluklarını Yerine Getirmek İçin Almak Zorunda Olduğu Gerekli Ve Makul Önlemler.....	131
4.2.2.3.1. İç Hukuk, Yönetmelik ve İdari Tedbirler ve Kapsamları.....	131
5. SONUÇ.....	133
KAYNAKLAR.....	141
EKLER	151
EK-1 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Madde Başlıkları	152
EK-2 1994 “Sözleşmenin XI. Bölümünün Uygulanmasına İlişkin” New York Antlaşması Madde Başlıkları	157
EK-3 Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi’ne Üye Ve Gözlemci Devletler, İşbirliği Halindeki Devlet Dışı Aktörler Listesi.....	158
EK-4 Bölgede Yürütülmekte Olan Araştırma Faaliyetlerine İlişkin Bilgiler Tablosu	161
EK- 5 Deniz Alanlarını Gösterir Şekil	165
EK-6 Uluslararası Derin Deniz Yatağı Madenciliğinde Araştırma Faaliyetlerinin Devam Ettiği Okyanus Bölgelerini Gösterir Haritalar	166
ÖZGEÇMİŞ.....	171

KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklama
BMDHS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
DYUD	Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi
GTTA	Gümrük Tarifeler ve Ticaret Antlaşması
KBBS	Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi
UAD	Uluslararası Adalet Divanı
UDHM	Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi
Otorite	Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi
UNCITRAL	BM Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu

1. GİRİŞ

*“Litusque rogamus innocuum, et cunctis undamque auramque patentem.”*¹

Grotius’un Mare Liberum isimli eserinde ortaya koyduğu “*Açık Denizlerin Serbestisi*” ilkesinin genel kabulünden sonraki dönemde teknolojinin önemli ölçüde gelişmesi, bunun yanında nüfusun artması ve kaynakların kısıtlılığı insanoğlunu alternatif kaynaklara yöneltmiştir. Bu yönelim, bir yandan serbestiden doğacak anarşinin önüne geçebilmek, diğer yandan gelişmiş devletlerin bu kaynaklar üzerinde tekel kurmalarının önüne geçebilmek adına kararlardan sonra denizlerde yeni bir uluslararası düzenin kurulmasını gerektirmiştir.

Yaklaşık on yıl süren kapsamlı çalışmalar sonucunda 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ile, derin deniz yatağı madenciliği rejimi (derin deniz yatağı rejimi) kabul edilmiştir. Bu rejimin temelini insanlığın ortak mirası ilkesinin bir yansıması olarak hakkaniyet ve adil paylaşım temelinde eşit haklar talebi oluşturmuştur. Rejim çerçevesinde uluslararası derin deniz yatağının ancak tüm insanlığın yararına olacak şekilde Uluslararası Derin Deniz Yatağı Otoritesi’nin idaresi ve denetimi altında işletilebileceği ilkesi kabul edilmiştir.

Çalışmamızda BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ile oluşturulan rejim kapsamlı olarak incelenmiş, rejimin etkililiği sorgulanmış, açık denizlerdeki derin deniz yataklarının araştırılması ve işletilmesine yönelik oluşturulan ilke, politika, kural ve kurumlar; etkileşim içinde bulunduğu deniz hukuku konuları ve diğer disiplinler ışığında uluslararası literatürdeki tartışmalar ile birlikte değerlendirilerek günümüzdeki etkililiği, etkinliği ve yeterliliği incelenmiş, bu kapsamda değerlendirme ve önerilere yer verilmiştir.

Değerlendirmelerimiz kapsamında, uluslararası kavram ve kurumlar incelenmiş, etkinliği irdelenmiş, sözleşme ve rejimin olumlu ve olumsuz yanları; bunun yanı sıra küresel düzen taraflarının rekabet, menfaat ve tutumları değerlendirilmiştir. Konunun çok fazla disiplinin ortak çalışma alanı olması sebebiyle, çalışma kapsamında diğer disiplinlere de etkileşimleri itibarıyla değinilmiştir.

---

¹ “Biz şimdi zararsız bir iskele ve herkes için bedelsiz olan hava ve su istiyoruz.” Virgil, Aeneid Destanı, 229-230

Grotius, Mare Liberum adlı eserinde, açık denizlerin serbestisinin gerekliliği bahsinde bu mısraya yer vermiştir. Grotius H. Armitage D. (Editör) (2004), The Free Sea, Indianapolis: Liberty Fund Inc. 11. *Eserin orijinali 17. yüzyılda yayınlanmıştır.*

Çalışmanın amacı, yaklaşık yarım yüzyıl önce hazırlık çalışmalarına başlanan ve halen geliştirilmekte olan derin deniz yatağı madenciliği rejiminin dayandığı ilkeler, benimsediği politikalar, hedeflediği amaçlar ve elde edilen çıktılar çerçevesinde hukuki açıdan incelemek, rejimi bugün geldiği nokta itibarıyla etkinlik, etkililik ve yeterlik kriterleri açısından değerlendirmek, varsa boşluk ve eksiklikler tespit edilerek rejimin geliştirilmesine yönelik çözüm önerilerinde bulunmaktır.

Uluslararası derin deniz yatağı madenciliğinin doğası gereği rejim kapsamında devletlerin yanısıra özel hukuk kişileri ve uluslararası örgütler de bulunmaktadır. Madencilik faaliyetleri uluslararası hukukun yanısıra, madencilik piyasalarına doğrudan etki edecek olması dolayısıyla uluslararası ekonomiyi, bu bölgede ortaya çıkabilecek çatışmalar dolayısıyla uluslararası güvenliği, teknik yönleri itibarıyla mühendislik dallarını, kara madenciliğinden kat be kat daha fazla doğaya zarar verme riski olması itibarıyla de ilgili diğer bilim dallarını ilgilendirmektedir.

Aynı zamanda, rejim daha önce deneyimlenmemiş bir alan üzerinde tüm devletlerin eşit haklara sahip olduğu varsayımı altında adil bir uluslararası düzen kurmak anlamına gelmektedir. İnsanoğlunun daha önce hakimiyet kurmadığı bakir bir alanda kartların yeniden dağıtılmakta olduğu bir rejimin hukuki açıdan kapsamlı olarak incelenmesi, sözleşmeye taraf olan ve olmayan tüm devletleri bunun yanında diğer menfaat gruplarını yakından ilgilendirmektedir. Nitekim bu rejim tam anlamıyla faaliyete geçtiğinde, sonraki on yıllarda uluslararası toplumun öncelikli gündemi haline gelecektir.

Derin deniz yatağı madenciliği faaliyetleri bugün itibarıyla tam anlamıyla başlamamıştır. Bu durum, çalışmada uygulamaya yönelik olarak değerlendirme yapma imkanını sınırlamıştır. Literatürümüzde konu hakkında yapılan çalışma sayısının oldukça az olması da çalışmadaki sınırlılıktan diğeridir.

Çalışma kapsamında,

Birinci bölümde, ilk olarak rejim ve rejimin oluşturulması süreci kapsamındaki kavramların değerlendirilebilmesi için BM Deniz Hukuk Sözleşmesi öncesi ve sonrasındaki dönemde deniz alanlarının gelişimi, Konferans toplantılarındaki delegasyonların görüş ve tavırlarına yer verilerek incelenmiştir. Bununla birlikte kurulan rejimin sözleşme ile kurulan bir rejim olması kapsamında, rejimin sözleşmeye taraf olmayanlar üzerindeki etkisi kavramsal olarak tartışılmıştır.

İkinci olarak, deniz alanları ve deniz yatağı kavramı değerlendirilmiş, açık denizlerin ve uluslararası derin deniz yatağının sınırlarının belirlenebilmesi için diğer deniz alanlarının sınırlarından bahsedilmiş, açık deniz ve uluslararası derin deniz yatağı kapsamlı olarak incelenmiştir. Bu kapsamda, bölgenin tanımı, devletlerin yetki kapsamlarının yanı sıra açık denizlerin serbestisi, insanlığın ortak mirası, barışçıl amaçlarla kullanım gibi kavramlar karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Bölüm sonunda, sözleşmedeki düzenlemeler, açık denize ilişkin Antartika'nın hukuki statüsü, derin deniz yatağının bilimsel araştırmalar ve askeri faaliyetler amacıyla kullanımı, genetik kaynaklar ve biyomadencilik gibi hakkında güncel tartışmalar bulunan konulara yer verilmiş, bu konular derin deniz yatağı madenciliği ile olan ilişkisi çerçevesinde tartışılmıştır. Ayrıca, derin deniz yatağına ilişkin tespit edilen, üzerinde araştırma yapılan maden kaynakları; bunların kullanım alanları üzerine araştırma yapan ülkelere, araştırma yapılan alanlara da yer verilmiştir. Bu şekilde konunun uluslararası toplumdaki güncelliğinin literatürce yakalanması amaçlanmıştır.

İkinci bölümde, derin deniz yatağı madenciliği konusu incelenmiştir. Rejimin işleyişine ilişkin başvuru tarafından uygulanan politikalar, faaliyetlerin taraflarının yükümlülükleri ve sorumlulukları gibi teknik ve hukuki bilgilerin sunulmasının yanı sıra, henüz başlanmamış olan madencilik faaliyetlerine ilişkin mevcut araştırma faaliyetleri göz önünde bulundurularak BM Deniz Hukuku Sözleşmesinde oluşturulan rejimin ilkeleri ve politikaları incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Diğer yandan, rejimin idari yapısına yer verilmiştir. Bu kapsamda, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ile derin deniz yatağı alanının insanlığın ortak mirası ilan edilmesi ve hiçbir devletin burada egemenlik veya egemen haklar ilan edemeyecek olması çerçevesinde; bu

alanın arama, araştırma ve işletme faaliyetlerinin yönetimi, denetimi, idaresi için yetkilendirilmiş olan Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi ve organları incelenmiştir.

Bölümün sonunda, konunun güncelliğinin literatüre aktarılması amacıyla, derin deniz yatağı madenciliğindeki güncel duruma ve Otorite'nin en son Konsey Toplantısı'nda görüşülen konulara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, rejim kapsamındaki uyuşmazlıkların çözüm mekanizmasına yer verilmiştir. Uluslararası derin deniz yatağına ilişkin uyuşmazlıkların tarafları ve konuları çok çeşitlidir. Derin deniz yatağı uyuşmazlıkları *sui generis* niteliktedir. Devletlerin dışında devlet dışı aktörler de uyuşmazlıkların taraflarıdır. Bu doğrultuda derin deniz yatağındaki faaliyetlere ilişkin uyuşmazlıklar çok yönlü olacaktır. Uyuşmazlıkların çözümünün başarısı, kapsayıcılığı, istisna ve boşluklar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Bölümün sonunda, literatürümüzdeki önemli bir eksikliğin giderilmesi amacıyla; derin deniz yatağı madenciliğine ilişkin yargı merciileri tarafından oluşturulmuş yegane kaynak olan Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi'nin "Sponsor Devletlerin Derin Deniz Yatağı Madenciliğindeki Sorumluluklarına İlişkin Danışma Görüşü"ne yer verilerek, konu hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur.

2. DENİZ ALANLARININ ULUSLARARASI HUKUKTAKİ GELİŞİMİ

Denizler insanlığın var olduğu günden bu yana kullanılan ve faydalanılan alanlar olmakla birlikte, devletler tarafından bu alanlardaki faaliyetlerin kurallara bağlanması, 16. ve 17. yüzyılda modern ulus devlet anlayışının ortaya çıkmasına müteakip olmuştur. Deniz Hukuku'na ilişkin örf ve adet hukukunun gelişimi, sömürgecilik yarışının hakim olduğu 16. ve 17. yüzyıllarda ortaya çıkan deniz hukuku tartışmalarının² üzerine inşa olmuştur.

Tartışmaların arka planında, bir yandan kıyı devletlerinin kıyılarından itibaren belirli mesafeye kadar olan deniz alanlarında egemenliklerini ileri sürerek, bu alanlardaki haklarını koruma altına almak istemeleri; diğer yandan denizcilikte gelişmiş devletlerin denizlerde serbestinin muhafaza edilmesi yönündeki talepleri yer almaktadır.³ Bu tartışmalar Grotius, Selden ve Welwood arasındaki görüş farklılıklarına dayanmaktadır. Grotius, "Mare Liberum" (Açık Denizler) isimli eserinde denizlerin serbestisini savunurken Selden ve Welwood devletlerin denizler üzerinde hak iddia edebileceklerini, bilhassa kıyı devletlerinin hak sahibi olabileceğini iddia etmişlerdir.⁴ Tartışmaların sonunda, 17. yüzyıldan 19. yüzyılın sonlarına kadar Grotius'un ileri sürdüğü denizlerin serbestisi ilkesi genel kabul görmüştür.

17. Yüzyılda, mevcut gemi teknolojisinin imkanının kısıtlılığı ile denizlerin uçsuz bucaksız, tükenmez nitelikte olması yönündeki genel algı; 20. Yüzyıldaki teknolojik atılım ile birlikte; gemi teçhizatlarının ve ulaşım imkanlarının gelişmesi, dolayısıyla savaş ihtimallerini arttırmıştır. Buna dayalı olarak devletlerin ülkelerini korumak amacıyla ülkelerini çevreleyen deniz alanları üzerinde egemenlik iddiaları ve ilanları artmıştır. Kıyı devletlerinin deniz alanları ve burada bulunan doğal kaynakların üzerinde daha fazla yetkiye sahip hale gelmeleriyle uluslararası toplumda kapsamlı bir deniz hukukuna ihtiyaç duyulmuştur. Böylelikle, devletler zamanla denizlerden faydalanma konusunda kurallar oluşturmaya başlayarak uluslararası örf ve adet hukukunu oluşturmuşlar ve günümüz deniz hukukunun temellerini atmaya başlamışlardır.⁵

² Bouchez L.J. Bouchez L. J. ve Kaijen L. (Editörler), (1973), "The Freedom of the High Seas", *The Future Of The Law Of The Sea*, Hague, Martinus Nijhoff Publishing, 21-22.

³ Bernaerts A. (1998), *Bernaerts' Guide To The 1982 United Nations Convention On The Law Of The Sea Including The Text Of The Un Convention And Final Act*, England: Fairplay Publications Ltd, 2; Knight G. Chiu H. (1991), *The International Law Of The Sea: Cases, Documents And Readings*, Essex: Elsevier Science Publishing, 9.

⁴ Bernaerts, a.g.e.2, Knight ve Chiu, a.g.e. 9.

⁵ Acer Y. Kaya İ. (2017), *Uluslararası Deniz Hukuku Temel Ders Kitabı*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 193.

2.1. Uluslararası Deniz Hukukunun Kodifikasyon Çalışmaları

2.1.1. 1930 Lahey Konferansı

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından 1920'de Milletler Cemiyetinin kurulmasıyla deniz hukukuna ilişkin bağlayıcı hukuk kuralları oluşturulmak istenmiştir. 1920'lerde "*Institut de Droit International*", "*The International Law Association*", "*The German and Japanese Societies of International Law*" ve "*American Institute of International Law*" Enstitülerine yaptırılan kodifikasyon çalışmaları çerçevesinde birtakım hazırlık ve taslak çalışmaları yapılmıştır. Esasen devletler arasındaki karasuları ve sınırları konusundaki görüş farklılıklarının ve tartışmaların ortak bir çözüme kavuşturulmasının amaçlandığı 1930 Lahey Konferansı'nda taslaklar üzerine görüşülmüşse de, İkinci Dünya Savaşı çerçevesindeki devletler arasındaki mücadele uzlaşma sağlanmasına engel olmuş⁶, Konferans bir süre sonra yeni bir Konferans toplanmasına karar verilerek sonlandırılmıştır.⁷

1945'in başlarında uzun mesafe balıkçılık gemilerinin ve çok daha büyük teçhizatlı gemilerin inşasını ve seyrüseferini mümkün kılan teknolojik ilerleme neticesinde deniz çevresinin kirliliği ve buradaki canlı kaynakların muhafazası sorunu gündeme gelmiştir. 1960'larda gerçekleşen petrol tankerlerine ilişkin gemi kazaları, deniz çevresinin dev boyutlarda kirlenmesine ve kirliliğin çok geniş alanlara yayılarak içindeki canlı kaynakların yok olmasına sebebiyet vermiştir. Kıyı devletleri bu olaylar neticesinde kıyılarını ve kıyılarına bitişik sularını korumak için çok daha geniş haklara sahip olmaları gerektiği görüşünde birleşmişlerdir.⁸

İkinci Dünya Savaşı'ndan bir süre önce kıyı açıklarında offshore petrol ve doğalgaz sondajı başlatılmasıyla, araştırma ve sondaj faaliyetlerine ilişkin çalışmalar artmış ve teknolojinin gelişmesiyle derin denizlerde deniz yatağı kaynaklarını araştırmak mümkün hale gelmiştir. Bu gelişme, uluslararası toplumda derin deniz yatağındaki faaliyetlerin açık denizlerin serbestisi kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorusunun cevaplanılmasına ihtiyaç doğurmuştur.⁹

---

⁶ Birtakım devletler, karasularının ötesinde balıkçılık hakları tanınabileceğini görüşünderken diğer birtakım devletler ise, açık denizlerin serbestisi ilkesi kapsamında bu hakların karasularının dışında kalamayacağı görüşünde olmuşlardır.

⁷ Knight ve Chiu, *a.g.e.*32-33.

⁸ Bernaerts, *a.g.e.*2.

⁹ Bernaerts, *a.g.e.* 2-3.

2.1.2. 1945 Truman Bildirisi

1930'da ABD'nin offshore petrol araştırma ve işletme faaliyetleri ulusal sınırların ötesine geçerek küresel çapta bir menfaati hedefleyecek seviyeye ulaşmıştır. Roosevelt döneminde balıkçılık ve kıta sahanlığına yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmış, bu çalışmalar savaş döneminde de devam ettirilmiş ve nihai olarak Roosevelt'ten sonraki ABD Başkanı Truman tarafından 1945'te iki bildiri ilan edilmiştir.

Bildirilerden ilki, "*Kıta Sahanlığının Deniz Yatağı ve Altındaki Doğal Kaynaklar*" ismiyle yayınlanmıştır. Bildiride ABD'nin kıyıya bitişik sularının devamındaki kıta sahanlığı ve altındaki doğal kaynakların kıyı devleti olarak ABD'nin egemenliği ve kontrolü altında olduğu ilan edilmiştir. Böylelikle bu bildiri ile "kıta sahanlığı" doktrini uluslararası hukuka dahil edilmiştir. İkinci bildiri ise, "*Açık Denizlerin Belirli Bölgelerinde Kıyı Balıkçılığı*" isminde olup bildiride kıyı balıkçılık kaynaklarının, yıkıcı zararları olan işletme faaliyetlerinden korunmasına acil ihtiyaç olduğu ve bu sebeple derhal bir koruma bölgesi oluşturulmasının gerekliliği ifade edilmiştir.¹⁰

ABD'nin bildirimleri başlangıçta, Birleşik Krallık başta olmak üzere birtakım ülkeler tarafından seyrüsefer ve balıkçılığın serbestisine dair yüzyıllardır devam eden örf ve adet hukuk kurallarına aykırılık olarak algılanmış ve kabul edilemez bulunmuşsa da, devletlerin çoğu 1940'lar ve 1950'ler boyunca ABD'yi takip ederek egemenlik alanlarını karasularının ötesine genişletmişlerdir. Bu kapsamda Güney Amerika ülkelerinin çoğu, kıyılarına ait deniz alanlarını 200 mile yükseltmiş; bunlardan bazıları bu alanlarda tam egemenlik, bazıları ise münhasır yetkiler ilan etmişlerdir. Körfez ülkeleri ise, içerisinde petrol sondaj bölgeleri de bulunan karasularına bitişik deniz alanlarında egemenliklerini ilan etmişlerdir.¹¹

Birleşmiş Milletler'in kurulması ile birlikte, uluslararası hukukun geliştirilmesi ve kodifikasyonunun yapılması amacıyla 1947'de Uluslararası Hukuk Komisyonu (UHK) ve uluslararası seyir güvenliği için gerekli önlemleri almak amacıyla 1948'de Uluslararası Denizcilik Danışma Örgütü (daha sonra Uluslararası Denizcilik Örgütü -*IMO*- halini almıştır.) kurulmuştur.

Uluslararası Hukuk Komisyonu, 1949'da önceliğini açık denizler ve karasuları rejimine vermiş, bunların yanısıra deniz alanları, balıkçılık gibi diğer güncel sorunlar üzerine

---

¹⁰ Bernaerts, *a.g.e.*, 3.

¹¹ Bernaerts, *a.g.e.*, 3-4.

kapsamlı çalışmalar gerçekleştirmiştir.¹² Çalışmalarının sonunda Komisyon, BM Genel Kurulu'na 1956 yılında denizlere ve okyanuslara ilişkin sadece hukuki sorunları değil; teknik, biyolojik, ekonomik ve politik sorunların ele alınacağı ve yazılı düzenlemelerin kabul edileceği bir Konferansın toplanmasını tavsiye etmiş, BM Genel Kurulu, 11.toplantısında uluslararası bir Konferans toplanmasına karar vermiştir.¹³

2.1.3. Birinci Deniz Hukuku Konferansı (Cenevre Konferansı)

1930 Lahey Konferansı'ndan 1958 Cenevre Konferansına kadar olan süreçteki uluslararası gelişmelere bakıldığında; ilk olarak Truman Bildirisi ile ileri sürülen kıta sahanlığı doktrininin birçok devlet tarafından takip edildiği ve devletler arasında karasularından daha geniş deniz alanlarına yönelik taleplerin yoğunlaştığı görülmektedir. Çoğu devlet buradaki kaynaklar üzerinde münhasır haklara sahip olmak amacıyla karasularının ötesinde egemen haklar veya münhasır haklar iddia etmiş ve uygulamıştır.

Cenevre Konferansı'na 66 ülke katılmıştır. Konferans sonunda Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi (KBBS), Açık Deniz Sözleşmesi, Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ve Balıkçılık ve Açık Denizdeki Canlı Kaynakların Korunması Sözleşmesi imzalanmıştır. Konferansa katılan 66 ülkeden, KBBS'ni 45, Açık Deniz Sözleşmesini 56, Kıta Sahanlığı Sözleşmesini 53 ve Balıkçılık ve Açık Denizdeki Canlı Kaynakların Korunması Sözleşmesi'ni 35 devlet imzalamıştır.¹⁴ Söz konusu sözleşmeler 1962 ile 1966 yılları arasında değişen tarihlerde yürürlüğe girmiştir.

Bu sözleşmeler, örf ve adet hukukunun geniş kapsamlı şekilde düzenlenmesi şeklinde olmuştur. Bununla birlikte Sözleşmelerde önemli boşluklar mevcuttur.

Bunlardan ilki, taraf olmayan devletlere uygulanacak hukuka ilişkindir. Sözleşmelerin imzacı devlet sayısı dünya devletlerinin sayısına kıyasen oldukça azdır. Sözleşmeye taraf olmayan devletler için yalnızca örf ve adet hukuku kuralları bağlayıcıdır. Konferans öncesi yapılan ilanlarda, sözleşmelerin örf ve adet hukuku kurallarının kodifikasyonu niteliğinde olacağı belirtilmiş olmasına rağmen, sözleşme metinlerinde örf ve adet hukuku ile bir bağlantı kurulmaması veya buna ilişkin değerlendirme yapılmamış olması çoğunlukta taraf olmayan devletlere uygulanacak hukuk konusunu belirsiz bırakmıştır.

¹² Kıta Sahanlığı kavramı ilk kez bu raporda yer almıştır.

¹³ Bernaerts, *a.g.e.* 4, Özkan A. (2015), "Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasında Uluslararası Uygulamalar: Sözleşmeler, İctihat Ve Doktrin", *The Journal of Academic Social Science Studies*, 31, Winter II, 371.

¹⁴ Knight ve Chiu, *a.g.e.* 21.

Diğer yandan, Sözleşmenin taraf devletler üzerindeki etkisi ise, çekince hükümleri ile anlaşılabilir. KBBS, Açık Deniz ve Karasuları Sözleşmeleri'nde çekince hususlarının düzenlenmemiş olması veya balıkçılık sözleşmesinde çekinceye izin verilmiş olması; sözleşmenin taraf devletler nezdindeki geçerliliğini de belirsiz halde bırakmaktadır.¹⁵

Sonuç olarak, Konferansın genel olarak doktrinsel tartışmalar ve daha çok kıta sahanlığı konseptine yönelik siyasi yönden itirazlar ile geçtiği,¹⁶ Konferans sonunda imzalanan sözleşmelerin ilk kodifikasyon çalışması niteliğinde olması yönünden uluslararası hukukta öneme sahip olduğu söylenebilir. Ancak sözleşmelerde bununla birlikte güncel tartışma konularına değinilmemiş olması, birçok tanım veya kavramın açıklıktan bırakılması ve doktrinsel çelişkiler barındırması yönünden 1958 Cenevre Konferansı'nın amaçlanan bağlayıcı uluslararası hukuk kurallarının oluşturulması hedefine tam olarak ulaşamadığı değerlendirilmektedir.

2.1.4. İkinci Deniz Hukuku Konferansı

İkinci Deniz Hukuku Konferansı, ilk Konferans'ta tartışmalı ve muğlak kalmış olup uzlaşma sağlanmamış olan karasuları ve balıkçılık konularına açıklık getirmek amacıyla toplanmıştır.

Konferans'ta, gelişmekte olan ülkeler genel olarak 3 mil genişliğindeki karasularını güvenlik ve denetim gibi sebeplerle genişletmek isterken; büyük denizcilik ve askeri güce sahip olan devletler ise, seyrüsefer serbestisi ilkesine gelebilecek herhangi bir zarardan kaçınmak istemişlerdir. Konferans'ta genel olarak 12 millik karasuları kabul görmüşse de bu konuda ve karasularının ötesindeki balıkçılık hakları konularında uzlaşmamıştır.¹⁷ Konferans, bu konuları düzenleyecek bir konferans toplanması ve bir rejimin kurulması gerektiği ifade edilerek sonlandırılmıştır.¹⁸

¹⁵ Çekince ve İstisnalar konusunda, 1982 BMDHS 'ye bakıldığında, m. 309'da çekince ve istisnalar açıkça yasaklanmış, ancak devletlerin hayati menfaatlerini ilgilendiren konularda zorunlu yargısal uyumsuzluk rejimi dışında kalabilmeleri için m.298'de, buradaki konularla sınırlı olmak üzere ihtiyari istisnalara yer verilmiştir. (Akkutay B. (2012), "1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi Çerçevesinde Çekinceler ve İhtiyari İstisnalar", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, (31)1, 23-24.)

¹⁶ Knight ve Chiu, *a.g.e.* 4-5.

¹⁷ Bernaerts, *a.g.e.*4-5.

¹⁸ İkinci Deniz Hukuku Konferansı, 14. Genel Kurul Toplantısı, UN Doc. A/CONF.19/SR.14, http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1959_statelessness/docs/english/vol_2/a_conf9_c1_sr14.pdf&lang=E, 15.01.2019

2.1.5. Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı

Yukarıda belirtilen gelişmeler çerçevesinde, uluslararası toplumun hukukun revize edilmesine yönelik talepleri sonucunda; BM Genel Kurulu'nun 1972'deki toplantısında, 1973'te bir Konferans toplanmasına karar verilmiştir.¹⁹ En geç 1975'e kadar devam edeceği öngörülen Konferans'ın ilk oturumu 1973'te başlamış ancak Konferans 22 oturumun ardından 24 Eylül 1982'de sona ermiştir. Konferans'a BM'ye üye devletlerin büyük çoğunluğunu oluşturan yaklaşık olarak 140 ülkenin delegasyonu ve yüzden fazla uzmanlık kuruluşu, özgürlük hareketleri, hükümetler arası örgütler ve sivil toplum kuruluşları gözlemci olarak katılmıştır.²⁰

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı ile uluslararası toplumda geniş kabul bulacak bir sözleşme imzalanması amaçlanmıştır. Bunun için Konferansın gidişatı, müzakereler, oylama ve sözleşmenin kabulü gibi tüm aşamalarda küresel katılımı teşvik edecek geniş prosedürel önlemler alınmıştır. Bu kapsamda, öncelikli olarak Genel Kurulun usul kuralları belirlenmiştir.²¹ Bu kurallarda, ilk olarak Konferans'ta çok fazla farklı menfaat grubu olduğundan dolayı önceki oylama kurallarının Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nın amacına ulaşması için yeterli olmayacağı belirtilmiş, Konferansın usul kurallarına ek olarak düzenlenen Centilmenlik Antlaşması'nda, "Konferans'ta yer verilen meselelerin oylanmasından önce oybirliği sağlanması için gerekli tüm çabanın sarf edilmesi gerektiği, kararın alelacele verilmemesi için oylamadan önce erteleme veya serinleme sürelerinin verilebileceği belirtilmiştir.²²

İkinci olarak, katılımcı sayısının fazlalığı göz önünde bulundurulduğunda, resmi görüşmelerde etkin müzakerelerin yürütülemeyebileceğinden hareketle, çalışma gruplarının kurulmasına karar verilmiştir. Bu gruplar kurulurken ortak menfaat grupları oluşacak şekilde ülkeler bir araya getirilmiştir. Bu şekilde Konferans'ta ileri sürülen görüşlerin çoğu daha küçük veya gayriresmi toplantılar sonunda oluşturulmuştur.

Toplantıda, ABD, uluslararası toplumun barışını riske atmadan, bu iki konudaki devletlerin çatışan ulusal menfaatlerini düzenleyecek bir rejim kurulabileceğini, Meksika ileri bir tarihte görüş farklılıklarının çözüm ile sonuçlanabileceğini ifade etmiştir.

¹⁹ Resolution 3067 (XXVIII)

²⁰ Bernaerts A, *a.g.e.*7, Üçüncü BM Deniz Hukuku Konferansı Nihai Senedi, parag.7-12, UN Doc. A/CONF.62/121, https://treaties.un.org/doc/source/docs/A_CONF.62_121-E.pdf, E.T.: 15.01.2019

²¹ 3. BM Deniz Hukuku Konferansı Usul Kurallarının Belirlenmesine İlişkin, A/CONF.62/SR.20, http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_los/docs/english/vol_1/a_conf62_sr20.pdf&lang=E, E.T.: 15.01.2019

²² Knight ve Chiu, *a.g.e.* 25.

Son olarak Konferans'taki geniş katılım göz önünde bulundurularak sözleşmenin ilk hali, İngilizce'nin yanı sıra, Arapça, Çince, Fransızca, Rusça ve İspanyolca dillerinde hazırlanmıştır.²³

Tüm bu usul çalışmaları çerçevesinde, Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı oturumlarının deniz hukukunun gelişimine katkı sağlamasının yanısıra; geniş kapsamlı diplomatik müzakere süreçleri ve uluslararası yasa hazırlıkları anlamında uluslararası hukuka katkı sağladığı söylenebilecektir.²⁴

6-10 Aralık 1982'de Konferansın son toplantıları yapılmış, Nihai Senedin imzalanmasından sonra tüm delegasyonların görüşleri alınarak 10 Aralık 1982'de Konferans Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin kabulüyle sonlandırılmıştır.

2.1.6. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi²⁵

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı 1982 yılında BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin (BMDHS) kabulü ile sona ermiş ve 1994'te yürürlüğe girmiştir. Bugün itibarıyla, Sözleşmeye 167 ülke (164'ü BM'ye üye devletler, BM Gözlemci Statüsünde devlet olan Filistin, Cook Adaları, Niue) ve Avrupa Birliği sözleşmeye taraftır. ABD başta olmak üzere sözleşmeye taraf olmayan devletler de bulunmaktadır. Türkiye de sözleşmeye taraf değildir.²⁶

BMDHS, deniz hukuku kurallarını kapsamlı bir biçimde bir araya getiren, uluslararası hukukta önemli müzakere ve işbirliğinin sağlandığı yeni bir uluslararası düzenin yolunu açan ve bu çerçevede en önemli gelişme olarak uluslararası deniz yatağının işletilmesi rejimini kapsamlı şekilde tüm kurumları ile oluşturan, paket sözleşme niteliğinde bir kodifikasyon sözleşmesidir.

BMDHS ile uluslararası hukuka aşağıdaki yenilikler getirilmiştir:

- Karasularının genişliği konusu belirlenmiştir.²⁷
- Kıyı devletlerinin balıkçılık haklarına ilişkin uyuşmazlıklar, Münhasır Ekonomik

Bölge kavramının oluşturulmasıyla giderilmiştir.²⁸

- Kıta sahanlığı konseptinde önemli değişikliğe gidilmiştir.²⁹

²³ Knight ve Chiu, *a.g.e.* 25-26.

²⁴ Açıkgönül, Y.E. (2012), *Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlanması*, İstanbul: Legal Yayıncılık, 10.

²⁵ Sözleşmenin Bölüm Başlıkları Listesi için bkz.: Ek 1

²⁶ Açıkgönül, *a.g.e.* 11.

²⁷ 1982 BMDHS II. Bölüm, m.3

²⁸ 1982 BMDHS V. Bölüm, m.56-57

- Münhasır Ekonomik Bölge kavramı tanımlanmıştır.
- Takımda devletlerinin statüsü ve boğaz ve takımda sularından transit geçiş düzenlenmiştir.³⁰
- Kapsamlı bir Çevre Hukuku konsepti benimsenmiştir.³¹
- Yaşayan canlıların korunması ve idaresi, bilimsel araştırma, deniz araştırmalarının geliştirilmesi ve gelişmekte olan devletlere araştırma veri akışının ve teknoloji transferinin sağlanması, deniz kirliliğinin önlenmesi gibi alt başlıklar halinde; devletlere uluslararası işbirliği yükümlülüğü getirilmiştir.³²
- Sözleşmenin en önemli sonucu olarak; Derin Deniz Yatağının Araştırılması ve İşletilmesi Rejimi ve bu rejimi yönetmek ve denetlemek üzere Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi kurulmuştur.³³
- Deniz Yatağı Rejimi kapsamında, uyuşmazlıkların giderilmesi için Uluslararası Deniz Yatağı Mahkemesi kurulmuştur.

2.1.6.1. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin taraf olmayan devletler açısından hukuki etkisi

Sözleşmenin oluşturduğu yeni düzende, akla gelen ilk soru, sözleşmeye taraf olmayan devletlerin durumunun ne olacağıdır. Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'ndeki genel kurala göre; bir uluslararası antlaşma, bu antlaşmaya taraf olmayan devletin rızası olmaksızın, bu devlete hak veya yükümlülükler yükleyemez.³⁴

Aynı sözleşmeye göre, bir uluslararası antlaşmaya taraf olmayan üçüncü devletler belirli bazı durumlarda, sözleşmenin sağladığı haklardan yararlanabilecektir. Bu da, sözleşmeye taraf devletlerin sözleşmede üçüncü devletlere hak tanımları ve üçüncü devletlerin bu hakları sözleşmeye uygun şekilde kullanmaya başlamaları durumunda mümkün olabilecektir.³⁵

1982 BMDHS'de bu konu belirsiz bırakılmıştır. BMDHS Konferansları sürecinde alınan 2749 (XXV) sayılı Genel Kurul Kararında "*Ulusal Yetki Sınırlarının Ötesindeki Deniz Yatağı Ve Okyanus Tabanı Ve Bunların Altının Yönetilmesi İçin İlkeler Bildirgesi*"nde bu durum sabit bir çerçevede ele alınarak "sözleşmenin hiçbir taraf olmayan ülke bırakmamayı

²⁹ 1982 BMDHS VI. Bölüm, m.76

³⁰ 1982 BMDHS III. Bölüm m.38, Bölüm IV, m.53

³¹ 1982 BMDHS XII. Bölüm

³² 1982 BMDHS m.118, m.150, m.202, m.242-244, m.274

³³ 1982 BMDHS XI. Bölüm, Ek III, Ek IV

³⁴ Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi m.34

³⁵ Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi m.35

amaçlayan evrensel karakterli bir uluslararası antlaşma olacağı” öngörülmüştür. Ancak ABD örneğinde olduğu gibi, teknik ve finansal gelişmişlik düzeyi yüksek bazı devletlerin sözleşmeye taraf olmaması ve rejimin dışında kalması bu öngörünün gerçekleşemediğini göstermektedir. Konferans görüşmelerinde taraf devletler sözleşmenin uluslararası örf ve adet hukuku kuralı niteliğinde olduğu için taraf olmayan devletleri de bağladığı görüşüyle; gelişmiş birçok devlet aksi görüşü savunmuşlardır. ABD, “Sözleşmenin sözleşmeye taraf olmayan devletleri derin deniz yatağı madenciliğinden yasaklamadığını, taraf olmayan devletlerin açık denizlerin serbestisi kapsamında derin deniz yatağı madenciliği yapabileceğini, derin deniz yatağı madenciliğinin tüm devletlere açık olduğunu ve “insanlığın ortak mirası” ilkesinin bir jus cogens kural olmadığını” ifade etmiştir.³⁶

Konuya ilişkin bir diğer tartışma, insanlığın ortak mirası ilkesi çerçevesinde bölge ve bölgeden elde edilecek her türlü kazancın tüm insanlığa paylaştırılması gerekliliğine ilişkindir.³⁷ Bu durumda, taraf olmayan devletlerin de bölgedeki faaliyetlerden elde edilecek kazançların paylaşımından pay alması gerekmektedir. Taraf olmayan devletler açısından oldukça önemli olan bu konuya ilişkin sözleşmede boşluk bulunmaktadır.³⁸

Öte yandan, insanlığın ortak mirası ilkesinin örf ve adet kuralı olmadığı kabulünde, bölgede faaliyette bulunacak taraf olmayan devletlerin faaliyetlerinin risk ve sorumluluğunu üstlenmeleri gerekmektedir. Bölgenin korunması ve muhafaza edilmesi için taraf olmayan devletlerle en azından sözleşmenin öngördüğü temel görev ve sorumluluklar konusunda uzlaşmaya varılması gerekmektedir.³⁹

2.1.6.2. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi sonrası dönem

Dokuz yıl süren Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı sonunda kabul edilen BMDHS'nin gelişmiş devletler tarafından kabul edilmemesi sebebiyle uluslararası toplumun en çok yoğunlaştığı konu derin deniz yatağı madenciliği olmuştur. BMDHS kısmen kabul veya kısmen reddin mümkün olmadığı torba yasa niteliğinde bir sözleşme olduğundan⁴⁰ dünyanın

³⁶ Üçüncü BM Deniz Hukuku Konferansı 11. Oturum Son Kısmı, A/CONF.62/WS/37, http://legal.un.org/diplomaticconferences/1973_los/vol17.shtml, E.T.: 15.01.2019

³⁷ BMDHS m. 137/2

³⁸ Erkut N. (2018), “Uluslararası Deniz Yatağının Hukuki Statüsü ve Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi'nin Deniz Yatağında Gerçekleştirilen Faaliyetlere İlişkin Yetkisi”, *Yakın Doğu Hukuk Fakültesi Dergisi*, (1)1, 13-48.

³⁹ Summary Records Of The First Committee, 17th Meeting, Official Records Of The Third United Nations Conference On The Law Of The Sea, Volume II, UN Doc. A/CONF.62/BUR/SR.17

⁴⁰ Konferansta sözleşmenin paket sözleşme niteliği üzerinde delegasyonlar tarafından da durulmuş, buna ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir. Temsilciler ve Gözlemcilerin görüşlerini belirten Genel Sekreterlik Notası, UN Doc.A/CONF.62/WS/36,

en önde teknolojik ve ekonomik kapasitesine sahip ülkeler; deniz yatağı rejimi düzenleyen sözleşmenin XI. bölümünü sebep göstererek sözleşmeyi onaylamamışlardır.

ABD'nin "*Deep Seabed Hard Mineral Resources Act*" isimli derin deniz yatağı madenciliğini düzenleyen ulusal yasasında, sözleşmenin öngördüğü rejime dahil olunmaması sebepleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Otorite'nin karar mekanizmalarının teknik kararlardan çok siyasi kararlar verebileceği,
- İşletme ruhsatı ve faaliyetlerin yürütülmesinde talep edilen vergi ve ödemelerin meblağının yüksekliği,
- Bölgede faaliyet yapılmak istendiğinde belirlenen bölgenin yarısının Teşebbüs için ayrılması zorunluluğu, gelişmekte olan ülkelere teknoloji transferi,
- İşletilecek madenlerin üretim kotalarına tabi tutulması,
- Teşebbüs'e tanınan ayrıcalıkların ticari ilkelere aykırı olması.

Esasen bu gerekçeler, sözleşmeyi onaylamayan diğer gelişmiş devletlerin de gerekçeleridir.⁴¹

Gelişmiş devletler, derin deniz yatağındaki faaliyetlerini BMDHS kapsamı dışında tutmak ve aynı zamanda mevcut faaliyetlerine yasal zemin oluşturmak amacıyla, iç hukuklarında derin deniz yatağı madenciliğine izin veren ve bu faaliyeti düzenleyen yasal düzenlemeler kabul etmişlerdir ve kendi aralarında ikili veya çok taraflı sözleşmeler imzalayarak paralel bir deniz yatağı rejimi sistemi (*Mütekabil Devletler Rejimi*) geliştirmişlerdir.⁴² Mütekabil Devletler Rejimi, imzacı devletlerin derin deniz yatağındaki faaliyetlerini karşılıklı olarak tanınması ve yetkilendirmesi anlamına geliyordu.⁴³

---

http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_los/doc/english/vol_17/a_conf62_ws_36.pdf&lang=E, E.T.: 15.08.2019

⁴¹ Pazarcı, H. (1983), "Uluslararası Deniz Yatağı Düzeni ve Sorunları", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (38) 1-4, 205.

⁴² Bernaerts, a.g.e.12, 1982 BMDHS Ek I m.64, Ek III, m.5
Konu ileride detaylı olarak açıklanacaktır.

⁴³ Brownlie I. (2003), *Principles Of Public International Law* (6. Edition), New York: Oxford University Press, New York, 244, Official Records: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Vol. XVI, 154.

2.1.6.3. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin XI. Bölümünün uygulanmasına ilişkin 1994 New York Antlaşması⁴⁴

Madencilik teknolojisini elinde bulunduran ve halihazırda deniz yatağında araştırmalar da yapan en gelişmiş ülkeler olan ABD, SSCB, Birleşik Krallık, Almanya, Fransa, İtalya'nın dahil olmadığı bir rejimin kurulması⁴⁵, yeni bir uluslararası ekonomik düzenin kurulabilmesi ve Konferansın başından itibaren amaçlanan küresel katılıma dayalı uluslararası rejimin etkinliği açısından istenen durum olmamıştır. BM Genel Sekreteri Cuellar, 1990'daki Kurul toplantısında, sözleşmenin XI. Bölümünün gelişmiş devletlerin sözleşmeye taraf olmasına engel olduğunu ve sözleşmeye küresel katılımın sağlanabilmesi için rejimin tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini dile getirmiş ve taraf devletlerin onayı ile bazı gelişmiş ülkeler ile gayri resmi görüşmeler yapmaya karar vermiştir.⁴⁶

Bunun takiben, 1994'te BMDHS'nin XI. Bölümünün değiştirilmesi mahiyetinde yeni bir antlaşma düzenlenmiştir. BMDHS'nin XI. Bölümünün Uygulanmasına Dair New York Antlaşması kabul edilmiş ve Antlaşma 28 Temmuz 1996'da yürürlüğe girmiştir.⁴⁷ Antlaşmada 1982 BMDHS'nin hükümleri arasında çıkacak bir çatışma halinde, 1994 Antlaşması hükümlerinin geçerli olacağı da kabul edilmiştir.⁴⁸

Antlaşmada derin deniz yatağındaki mineral kaynaklara ilişkin ticari ilkeler serbest piyasa koşulları vurgulanarak⁴⁹ kurumsal düzenlemeler, Teşebbüs, karar alma mekanizmaları, teknoloji transferi, üretim politikası, ekonomik yardım, akitlerin finansal hükümleri, Finans Komitesi konu başlıkları altında yapılan düzenlemeler ile 1982 BMDHS hükümlerinde değişikliğe gidilmiştir.

1994 Antlaşması ile sözleşmeye getirilen değişiklikler, sözleşmenin liberal ekonomik düzen ile uyumlu hale getirilmesi, taraf devletlerin maliyetlerinin azaltılması, Teşebbüs ile ortaklığın mümkün hale gelmesi, gelişmiş devletlerin özel çıkarların korunması için yeni

⁴⁴ Antlaşmanın Bölüm Başlıkları Listesi için bkz.: Ek 2

⁴⁵ Güneş Ş. a.g.e.10.

Bunlardan ABD halen sözleşmeye taraf değildir.

⁴⁶ Klein N. (2005), *Dispute Settlement In The UN Convention On The Law Of The Sea*, New York: Cambridge University Press, 136.

⁴⁷ UN Doc. A/RES/48/263

⁴⁸ 1994 Antlaşması, m.2

⁴⁹ Davidson K. (1995), "Resolution and Agreement Relating to the Implementation of Part XI of the UN Convention on the Law of the Sea: A General Assessment - Comment", Symposium on The Entry into Force of The Convention On The Law Of The Sea: A Redistribution of Competences Between States And International Organisations in Relation To The Management of The International Commons? Heidelberg January 26-28, *Heidelberg Journal of International Law*, 55, 296.

karar alma mekanizmaları benimsenmesi ve gözden geçirme Konferansı'nın kaldırılması şeklinde olmuştur.⁵⁰

Antlaşmanın önsözünde, antlaşmaya yapılan katkıların uluslararası barış ve güvenliğe olduğu kadar dünyadaki tüm insanların adaleti ve kalkınmasına da hizmet ettiği, sözleşmenin ilk halinde değişiklik yapılmasının gerekçesinin, küresel katılım hedefi, politik ve ekonomik değişiklikler olduğu belirtilmiştir.

1994 Antlaşması ile bir görüşe göre, BMDHS insanlığın ortak yararına hizmet edecek şekilde rasyonel yönetim çerçevesinde “piyasa koşullarına uygun” ve “etkin maliyetli” hale getirilmiştir.⁵¹ Diğer görüşe göre ise, Antlaşma ile gelişmekte olan devletlerin sözleşmenin özel menfaat ve ihtiyaçlarının gözetilmesine ilişkin birtakım hükümlerde değişikliğe gidilmiş olmasıyla, sözleşmenin amaç ve temeli sarsılmıştır.⁵²

2.2. Deniz Alanları⁵³

Deniz Hukukunun geçmişten bu yana ilk meselesi, deniz yetki alanlarının belirlenmesi olmuştur. Çalışmamız kapsamında; açık denizlere ve buradan derin deniz yatağına ulaşabilmek için öncelikle bu alanların, kıyı devleti ve diğer devletlerin bu alanlarda sahip olduğu yetki ve görevlerin kısaca deniz alanlarının sınır ve kıyı devleti ve diğer devletler açısından genel hukuki statüsünün ve derin deniz yatağı kaynaklarının araştırılması ve işletilmesine yönelik hukuki statüsünün tespit edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede bu bölümde, diğer deniz alanlarına yönelik hükümler ve değerlendirmelere genel olarak yer verilecek, açık deniz ve uluslararası derin deniz yatağı alanları ise detaylı olarak incelenecektir.

Deniz alanları; kıyı devletinin egemenliği altında bulunan, alanlar kıyı devletinin egemenliği bulunmamakla birtakım egemen haklara sahip olduğu alanlar, ve açık denizler olmak üzere üç bölüme ayrılmaktadır.

2.2.1. Kıyı Devletinin Egemenliğindeki Alanlar

Devletlerin egemen olduğu deniz alanları, iç sular ve karasulardır.

---

⁵⁰ Wood, *a.g.e.* 181.

⁵¹ Kıvılcım, *a.g.m.* 59-60.

⁵² Ribeiro M. C. “What is the Area and the International Seabed Authority?”, *Institut Oceanographique*, Mayıs 2013, s.2, www.institut-ocean.org/documents, E.T.: 01.06.2018

⁵³ Deniz alanlarını gösteren şekil için bkz.: Ek 3

2.2.1.1. İç sular

İç sular, kıyı devletinin kara ülkesi ile karasularının iç sınırına kadar olan, esas hattın berisinde kalan sulardır.⁵⁴

İç suların dış sınırı (esas hat), kıyının düzgün veya girintili çıkıntılı olması durumuna göre normal esas hat ve düz esas hat olmak üzere iki farklı yöntemle belirlenmektedir. Normal esas hat, suların en alçak seviyede bulunduğu andaki denizin kara ile birleştiği kıyı çizgisidir.⁵⁵ Düz esas hat, kıyının derin bir şekilde girintili çıkıntılı olduğu yerlerde kullanılan sınır belirleme yöntemidir.⁵⁶ 1958 Sözleşmelerinde veya 1982 BMDHS’de düz esas hatların uzunluğu belirtilmemiştir.⁵⁷ Sınırların hakkaniyete aykırı olmayacak şekilde belirlenmesi için, BMDHS’de düz esas hattın çizimine ilişkin bazı sınırlandırmalar yapılmıştır.⁵⁸

İç sular, kıyılara bitişik sınırlı sular olmaları itibarıyla ilk çağlardan beri buranın kara devletinin tam egemenliğinin bulunduğu deniz devleti olduğu konusunda uzlaşmıştır. İç sular veya sınırları hakkında tartışılmaya ihtiyaç duyulmamıştır. İç sular, 1958 KBBS Sözleşmesi’nde karasularının başladığı sınırı belirlemek amacıyla kodifiye edilmiş ve aynı hüküm BMDHS’ye aynen alınmıştır.⁵⁹

İç sular, örf ve adet hukuku gereği kara ülkesinin tam egemenliğinde bir parçası olarak kabul edilmektedir.⁶⁰ BMDHS’de iç suların yalnızca tanımı yapılmış, detaylı bir düzenleme yapılmasına gerek duyulmamıştır. Kıyı devletinin iç sulardaki tam egemenlik yetkisi, bu sınırlar dahilindeki su kütleleriyle birlikte, bu suların altındaki deniz yatağını ve suyun üstündeki hava sahasını da kapsamaktadır.⁶¹ Takımadada suları, genel olarak iç sular rejimine tabi olmakla birlikte, iç sular rejiminden ayrıldığı sulardan geçiş rejimi ve balıkçılık rejimine ilişkin birkaç istisna özelliği vardır.⁶²

⁵⁴ KBBS m.3, m.4; BMDHS m.5, m.7

⁵⁵ Kuran, a.g.e. 31, Bektaş, a.g.e. 9.

⁵⁶ KBBS m. 4/1, BMDHS m.7/1

⁵⁷ Baykal, a.g.e., 6.

⁵⁸ İç suların sınırlandırılmasına ilişkin detaylı bilgi için bkz.: Baykal, a.g.e.11-12. Kuran, a.g.e.34-35, Bektaş, a.g.e. 11-12.

⁵⁹ Özman, A. (2006), *Deniz Hukuku I*, Ankara: Turhan Kitabevi, 247, BMDHS m.5, m.7.

⁶⁰ Özman, a.g.e. 248-249, BMDHS m. 8

⁶¹ Özman, a.g.e. 280, Bektaş, a.g.e. 13. BMDHS m.48

⁶² Takımadada sularının iç sular rejiminden farklı yanı, daha önce açık deniz olup sonradan takımadada suları kabul edilen sulardan geçiş rejimi ve balıkçılık rejimi konusundadır. Takımadada devleti bu durumda, belirli şartlar altında sınırındaki ülkelere balıkçılık hakkı tanıyacak, daha önceden yerleştirilmiş olan, takımadada devletinin sahiline uğramaksızın devam eden denizaltı kablolarına da dokunmayacak ve bakımlarına izin verecektir. (Özman, a.g.e, 280-285, Karapınar, N. (2015), “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Alanlarına İlişkin Bazı Kavramlar”, Doğal Kaynaklar Ve Ekomi Bülteni, (20), 16.)

2.2.1.2. Karasuları

Karasuları, kıyı devletinin esas çizgisinden başlayarak 12 deniz mili uzaklığa kadar uzanan ve kıyı devletinin egemenlik yetkilerinin bulunduğu deniz alanıdır.

Karasularının genişliğinin kıyı devleti tarafından ilan edilmesi gerekmektedir. Karasuların genişliğinin devletler arasında antlaşma yapılarak belirlenmesi gerekmektedir. Devletlerin anlaşamaması halinde sınırlandırma, kıyı devletinin karşı kıyısında ve kıyı devletine yakın bir devlet bulunması halinde eşit uzaklık ilkesine göre; kıyıdaş devletler olunması halinde eşit uzaklık ilkesi, tarihi haklar ve özel durumlar⁶³ göz önünde bulundurularak yapılacaktır. Kıyı devletinin açık denize açılması halinde ise, sınırlandırma kıyı girintili yapıya sahip olması halinde, daire yayları uluslararası ile girintili yapıya sahip olmaması halinde ise, esas hattan paralel çizgi çizilmesi yöntemi ile yapılacaktır.⁶⁴

Karasuları kavramı, karaya hükmedenin bitişik denize de hükmedeceği görüşünden doğmuş, ilk çağlarda kıyıya bitişik suların kıyıya ait olduğu kabulü, orta çağlarda, bu alanların özel mülkiyete konu olabileceği görüşüne evrilmiş ve toprak sahiplerine münhasır haklar tanınmıştır. Uluslararası deniz hukukunun da temelini oluşturan Grotius'un "*açık denizlerin serbestisi*" görüşünde de, kıyı devletinin öncelikli olarak kendi güvenliğini sağlaması gerekliliğinin bir sonucu olarak kıyı devletinin kıyıya bitişik sularda egemenliği kabul edilmiştir.⁶⁵

Devletlerin birbirinden oldukça farklı genişlikteki karasuları genişliği uygulamalarının genel bir kural altında kodifiye edilmesi konusu, 1958 Cenevre Konferansı'nda tartışılmış, ancak devletlerin karasuları genişliği uygulamalarının ve görüşlerinin birbirinden oldukça farklı olması⁶⁶ sebebiyle Konferans'ta uzlaşılammış, Konferans sonunda imzalanan 1958

⁶³ Sözleşmelerde tarihi haklar ve özel durumlarla ilgili tanım veya açıklama yapılmamıştır. Özel durumlar, sınırlandırılacak bölgenin coğrafi, sosyo-ekonomik yapısı gibi özellikleridir. Sınırların hakkaniyete uygun şekilde belirlenebilmesi için, sınırlandırılacak bölgedeki her bir durumun değerlendirilmesi ve özel durum oluşturup oluşturmadığının tespiti gerekmektedir. Bununla birlikte, Devletler Hukuku Komisyonu seyrüsefer ve balıkçılık konularını özel durumlar olarak belirtmiştir. (Özman, *a.g.e.* 247, 305-306)

⁶⁴ BMDHS m.15

⁶⁵ Kuran, *a.g.e.*, 56.

⁶⁶ Avustralya 3, Finlandiya 4, Kamboçya 5, Hindistan 6, Meksika 9, Arnavutluk 10, Etiyopya 12, Şili 50, El Salvador 200 Kore kıta sahanlığı), Konferansın başında ABD 12 mile kadar münhasır balıkçılık bölgesi içeren 3 mil genişliğinde karasuları önermiş. Kanada ve Yunanistan 3 mil genişlik önermiş. İsveç, itayla 6 mil, devletin kendi isteğine göre 3-12 mil arasında saptayabilmesini önermiş. Peru, her devletin makul oranda karasularını istediği ölçüde saptama yetkisi olduğunu, devletlerin karasularının genişliğini tercihen bölgesel antlaşmalarla saptayacaklarını önermiş. ABD ve İngiltere gibi önemli deniz gücü olan devletler devletlerin karasularının mümkün olduğunca az olmasını istemişlerdir. 3 mil e talep az olduğu için en azından 6 mil olmasını istemişler.(Baykal, *a.g.e.* 100-101. UN. Doc. A/CONF.13/C.1/L.80, s. 232-233,244)

KBBS Sözleşmesinde karasularının iç sınırına yer verilmiş ancak, dış sınırına yer verilmemiş; dolayısıyla karasularının genişliği konusu boşluk bırakılmıştır.⁶⁷ 1960'ta toplanan İkinci Deniz Hukuku Konferansı'nda da konu çözüme kavuşturulamamıştır.

1958 ve 1960 Konferanslarından sonraki süreçte devletlerin karasuları ilan etmeye devam etmişlerdir. Konu ancak Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı sonunda imzalanan BMDHS'de çözüme ulaşılarak kodifiye edilmiştir. Sözleşmede karasuları, kara ülkesinin iç sularının (bir takımada devleti olması halinde takımada sularının) dış sınırından başlayarak açık denize doğru uzanan ve kıyı devletine bu sınırlar içindeki sular ve üzerindeki hava sahasında geniş yetkiler tanıyan; kıyıya bitişik deniz alanları olarak tanımlanmış ve “esas hatlardan itibaren 12 mili geçmeyecek şekilde ilan edilebileceği” belirtilmiştir.⁶⁸

Sözleşme yürürlüğe girdikten sonra, devletler tarafından genel olarak 12 mile genel olarak uyulmuştur.⁶⁹ Bunda, 1982 sözleşmesi ile kabul edilen “münhasır ekonomik bölge” kavramının⁷⁰, kıyı devletine esas hatlardan itibaren 200 mile kadar olan kıyıya bitişik alandaki doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesine yönelik münhasır hak tanıyan olmasının, 12 milin üstünde karasuları ilanına gerek bırakmamış olmasının etkisi olmuştur.⁷¹

Karasuları kıyı devletinin egemenliğindeki deniz alanlarındandır. Kıyı devleti, karasuları sınırları içindeki deniz yatağı ve toprak altı, su sütunu ve su sütununun üstündeki hava sahası üzerinde egemenliğe sahiptir. Kıyı devletinin karasularındaki egemenlik yetkisinin istisnasını oluşturacak iki sınırlandırma getirilmiştir. Bunlar üçüncü devletlerin karasularından zararsız geçişi ve kıyı devletinin karasuları içindeki gemileri yargılama yetkisine getirilen sınırlandırmadır.⁷²

---

⁶⁷ KBBS m. 5

⁶⁸ Karapınar, *a.g.m.* s.16, BMDHS m.2, m.3

⁶⁹ Baykal, *a.g.e.* 113-119.

Suriye 12 mil kuralına uymayarak 35 mile çıkarmıştır. Diğer ülkeler: Norveç, Finlandiya: 4 mil, Türkiye Yunanistan Dominik: 6 mil, İsrail, Avustralya, Belçika, Bangladeş, Bulgaristan, Kanada, Kamboçya, Şili, Çin, Kolombiya, Kıbrıs, Küba, Dominik, Mısır, Fransa, İzlanda, Hindistan, Endonezya, Irak, İrlanda, İtalya, Japonya (5 tane uluslararası boğazda 3 mil), Kuveyt, Lübnan, Libya, Malezya, Malta, Portekiz, Pakistan, Suudi Arabistan, SSCB, İspanya, Sudan, Sri Lanka, İsveç, Tayland, İngiltere, ABD, Venezuela, Vietnam, Yemen, Arnavutluk, Arjantin, Kenya, Kuzey Kore, Güney Kore (Kore boğazında 3 mil) (Baykal, *a.g.e.* 119)

⁷⁰ BMDHS m. 55-75

⁷¹ Baykal, *a.g.e.* 120, Kuran, *a.g.e.* 77.

⁷² Kuran, *a.g.e.* 81, KBBS m.114-24, BMDHS m.17-32

2.2.2. Kıyı Devletinin Kısmen Egemen Haklara Sahip Olduğu Deniz Alanları

Kıyı devletleri bazı deniz alanlarında egemenliğe sahip olmamakla birlikte, bu alanlarda münhasır haklara sahip olmalarını ifade eden egemen haklara sahiplerdir.⁷³ Bu alanlar; bitişik bölge, balıkçılık bölgesi, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgedir. Kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge kavramlarının uluslararası hukukta kabul edilmesiyle birlikte Bitişik Bölge ve Balıkçılık Bölgesi bu bölgeler içerisinde kaldığından çalışmamız kapsamında bu bölgelerin ayrıca incelenmesine gerek duyulmamıştır. Bu bölümde deniz yatağı ile olan yakın ilişkileri kapsamında yalnızca münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı deniz alanları incelenecektir.

2.2.2.1. Münhasır ekonomik bölge

Münhasır Ekonomik Bölge, karasularına bitişik ve karasularının ötesine uzanan esas çizgiden itibaren 200 deniz miline kadar ilan edilebilen deniz alanıdır.⁷⁴ İkinci Deniz Hukuku Konferansı'nda kabul edilen bitişik bölge kavramından doğan kavram, 1945 Truman Bildirisi ile gündeme gelmiş, devletlerin genel bir uygulama şeklinde karasularının ötesindeki alanlardaki canlı ve cansız kaynaklardan yararlanma amacıyla egemen oldukları deniz alanlarını genişletmeleri örf ve adet haline almıştır.⁷⁵ Devletlerinin münhasır ekonomik bölgeye sahip olmaları için bunu sınırları ile birlikte ilan etmeleri gerekmektedir.

Esas çizgiden 200 mile kadar olan münhasır ekonomik bölgenin ilk 12 mili karasuları olması itibarıyla kıyı devletinin egemenliğinin bulunduğu deniz alanı, bundan sonraki 188 millik alan; kıyı devletine münhasır hakları tanınan, aynı zamanda açık deniz rejiminin birtakım özelliklerini taşıyan deniz alanıdır.⁷⁶

Münhasır Ekonomik Bölge, canlı ve cansız kaynaklara ilişkin kıyı devletinin egemen haklara sahip olduğu deniz alanıdır. Kıyı devleti, münhasır egemen bölge sınırları içinde deniz tabanı ve toprak altı ve su sütununda bulunan canlı ve cansız kaynaklara yönelik araştırma, keşif ve işletme faaliyetleri yapma konusunda münhasır haklara sahiptir. Bu hak, bu faaliyetlerin yapılabilmesi için gerekli platform kurma, güvenlik bölgesi ilan etme, canlı kaynakların korunmasına ilişkin tedbir alma gibi faaliyetleri de içermektedir.⁷⁷ Kıyı devleti

⁷³ Dixon, M. (1990), *Textbook On International Law (Third Edition)*, London: Blackstone Press Limited, 194.

⁷⁴ BMDHS m.55, 57

⁷⁵ Arıdemir H. (2018), "Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmaları Çerçevesinde Devletlerin Açık Denizlerdeki Hakları", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, (7)2, 792.

⁷⁶ Dixon, a.g.e. 194.

⁷⁷ BMDHS m. 62, 73, Acer ve Kaya, a.g.e. 215.

egemen haklarını kullanırken, diğer devletlere tanınan hakların kullanımına engel olmamak veya zarar vermemek ile yükümlüdür.⁷⁸

Diğer devletlerin ise münhasır ekonomik bölgede, sözleşmeye ve uluslararası hukuka uygun olmak koşulu ile deniz ulaşımı hava sahası kullanımı, iletişim kabloları ve petrol doğalgaz nakil boruları döşeme, bilimsel araştırma yapma konularındaki hakları açık deniz rejimine tabiidir.⁷⁹ Buna ilaveten, kıyı devleti ile aynı bölgede veya alt bölgesinde bulunan devletlere, kıyı devletinin münhasır ekonomik bölgesi içinde kabul edilebilir av hacmi kapsamında, hakkaniyete uygun olarak canlı kaynakların avlanmasına katılma hakkı tanınmıştır.⁸⁰ Diğer devletler de kendilerine tanınan hakları kullanırken kıyı devletinin egemen haklarını engellemek veya zarar vermemekle yükümlüdür.⁸¹

Kıyı devletinin münhasır ekonomik bölge içindeki derin deniz yatağındaki maden kaynaklarının araştırılması ve işletilmesi konusunda münhasır hakları bulunmaktadır. Kıyı devletinin izni olmaksızın, başka devletler bu alanda doğal kaynak arama veya işletme faaliyeti yapılamaz.⁸²

2.2.2.2. Kıta sahanlığı

Kıta sahanlığı, jeolojik olarak bir ülkeyi oluşturan kara parçasının deniz altındaki uzantısıdır ve kıtanın bitip okyanusun başladığı kıtasal çizgiye kadar devam etmektedir. BMDHS’de kıta sahanlığı, “kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca karasularının ötesinde kıta kenarının dış sınırına kadar uzanan veya kıta kenarının dış sınırının 200 deniz miline kadar uzanmadığı yerlerde, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan su altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altı” olarak tanımlanmıştır.⁸³

Derin deniz yatağında yapılan araştırmaların çoğu ilk olarak araştırma olanaklarının daha kolay olması itibarıyla kıta sahanlıklarında yapılmıştır. Buna ilaveten, kıta sahanlıkları mineral kaynakları içerme açısından şimdiye kadar tespit edilen en verimli alanlardır. Kıta

⁷⁸ BMDHS m. 60

⁷⁹ BMDHS m. 58/1, Dixon, *a.g.e.* 194-195, Acer ve Kaya, *a.g.e.* 215- 217.

Devletlere kıyı devletinin münhasır ekonomik bölgesinde tanınan bilimsel araştırmaların (hangi sınırdaki askeri faaliyet öncesi tespit çalışmasını teşkil edeceği, uluslararası hukuka aykırı halleri gibi) çerçevesinin belirlenmesi gerektiği Konferansta tartışılmışsa da, sözleşmede bu yönler itibarıyla boşluk bırakılmıştır. (Gönlübol, M. (1973), "Deniz Yatağı Komitesi'nin 5 Mart - 6 Nisan 1973 Tarihleri Arasındaki New York Toplantısı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (28)1, 193)

⁸⁰ BMDHS m. 69-70

⁸¹ BMDHS m. 58/3

⁸² Dixon, *a.g.e.* 194, Acer ve Kaya. *a.g.e.* 215-217, Arıdemir, *a.g.e.* 800.

⁸³ BMDHS m.76

sahanlığının sınırlarının ve devletlerin bu alandaki egemenlik haklarının belirlenmesi, kıta sahanlığında kıyı devletinin yetki sınırlarının belirlenmesi, açık denizler rejimine tabi olarak gerçekleştirilecek faaliyetlerin sınırını belirlemek açısından önemlidir.

Kıta sahanlığı kavramı 1945 Truman Bildirisi'ne dayanmaktadır. ABD, kıyısına bitişik sularda yaptığı araştırmaların sonucunda, buralarda işletilebilir mineral kaynaklarının bulunduğu tespitlerinin ardından, BM Deniz Yatağı Komitesi'ne kıta sahanlığı bölgesinin 200 metre derinliğe kadar ulusal yetki kapsamında olması gerektiği yönünde öneri sunmuştur.⁸⁴ Bu önerinin ardından, birtakım devletler ABD'yi takip ederek, kıta sahanlığı alanları ilan etmişlerdir.⁸⁵

Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nde, kıta sahanlığı, “deniz yüzeyinden başlanarak derinliğin 200 metreye ulaştığı yere kadar olan, 200 metreyi aştığı durumda ise aşan kısımdaki doğal kaynaklar kıyı devleti tarafından işletilebilirse, işletilebilirliğin devam ettiği yere kadar olan alan” olarak belirlenmiştir.⁸⁶ “İşletilebilirlik” kriteri, gelişen teknolojinin metalürji ve mühendislik alanlarında sunabileceği imkanlar ve devletlerin daha geniş alanlarda egemenlik iddia etmesine yol açacak olması itibarıyla, Konferans'ta geniş çaplı tartışmalara sebep olmuştur.⁸⁷

İşletilebilirlik kriterine ilişkin tartışmalar BMDHS'de giderilmiştir. BMDHS'de kıta sahanlığı; doğal uzantının 200 mil genişliğinden az olduğu durumlarda, 200 mile kadar olan kısımdaki deniz yatağı ve toprak altı; doğal uzantının 200 mili geçtiği durumlarda; kıta şelfine ilaveten kıta yamacı ve kıta yamacı eteğini de kapsayan alan olarak tanımlanmıştır. Kıyı devletinin kıta sahanlığı veya kıta marjının 200 mili fazlasıyla aştığı, kıta sahanlığının çok uzun olduğu durumlarda her halükarda kıta sahanlığının genişliği 350 deniz milini aşamayacaktır.⁸⁸

Kıta sahanlığını, münhasır ekonomik bölgeden ayıran husus burada ortaya çıkmaktadır. Münhasır Ekonomik Bölge 200 mile kadar olan alanda kıta sahanlığının kıyı devletine sağladığı tüm hak ve yetkileri kapsamaktadır. Ancak kıta sahanlığı, uzantının 200

---

⁸⁴ Bowett D.W. (1971), “Deep Sea-Bed Resources: A Major Challenge”, *The Cambridge Law Journal*, (31)1, 5.

⁸⁵ Bowett, *a.g.m.* 5.

⁸⁶ Acer ve Kaya, *a.g.e.* 211-213, BMDHS m. 76/6

⁸⁷ Özkan, *a.g.m.* 372, Bowett *a.g.m.* 54.

⁸⁸ BMDHS m. 76-85, Acer ve Kaya, *a.g.e.* 211-213, Özkan, *a.g.m.* 373.

mili aşması halinde 350 mile kadar genişlikte olabilecekken, münhasır ekonomik bölgenin üst sınırı her halükarda 200 mildir.⁸⁹

Kıta sahanlığının sınırlandırılması, diğer devletlerin canlı ve cansız kaynaklara ilişkin faaliyetlerde bulunabilecekleri açık denizlerin başlangıç sınırlarını belirlemesini sağlaması açısından oldukça önemlidir. Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) deniz hukukuna ilişkin baktığı uyuşmazlıkların çoğunluğunu deniz alanlarının sınırlandırılması oluşturmaktadır. Bu uyuşmazlıkların çoğunu ise, kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlıklar oluşturmaktadır.⁹⁰

Kıta sahanlığında yapılacak sınırlandırmaların hakça ilkelere uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla⁹¹ ve Statü'de belirtilen uluslararası hukuka uygun şekilde devletler arasında yapılacak antlaşma ile belirlenmesi gerekmektedir.⁹² Sınırlandırma yapılırken iyi niyet kurallarına uygun şekilde ve hakkın kötüye kullanımını teşkil etmeyecek şekilde yapılması sözleşmede hükme bağlanmıştır. Devletler arasında antlaşma sağlanamazsa, taraflar konuyu tahkime veya Uluslararası Adalet Divanına götürebileceklerdir.

Kıta sahanlığı, kıyı devletine su sütunu üzerinde herhangi bir hak tanımayan ancak deniz yatağı ve toprak altında canlı ve cansız kaynakları arama, araştırma ve işletme faaliyetlerine ilişkin olarak münhasır hak tanıyan deniz alanlarıdır. Derin deniz yatağındaki canlı ve cansız kaynaklara yönelik yapılacak faaliyetler kapsamında platform kurma, 500 metreye kadar güvenlik bölgesi ilan etme, canlı kaynakların korunmasına ilişkin tedbir alma gibi faaliyetler de kıyı devletinin münhasır hakları kapsamındadır.⁹³ Kıyı devleti, kıta

⁸⁹ Kuran, *a.g.e.* 217, Acer ve Kaya, *a.g.e.* 215- 217.

⁹⁰ Gökalp İ. (2008), *Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler*, İstanbul: Beta Basım Yayıncılık, 44.

⁹¹ Hakça ilkeler, UAD kararlarında kullanılan kriterdir. Sınırlandırmanın, sınırlandırma yapılacak bölgenin ve kıyıların genel durumunu, coğrafi özellikleri, kazanılmış hakları, sınırlandırma neticesinde açık denizlerde önemli bir azalmaya sebebiyet verilip verilmeyeceği, komşu devletlerin deniz alanlarından yararlanmasını engelleyip engellemediği gibi konuları göz önünde bulundurarak yapılması anlamına gelmektedir. (Baykal, *a.g.e.* 11.)

UAD'nin hakça ilkeler ve ilgili koşulların gözeterek verdiği kararlar için bkz.: UAD'nin 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları, 1977 tarihli İngiltere-Fransa Kıta Sahanlığı Davası, UAD'nin 1982 tarihli Tunus-Libya Kıta Sahanlığı Davası, UAD'nin 1984 tarihli Maine Körfezi Bölgesinde Deniz Sınırının Saptanması Davası, UAD'nin 1985 tarihli Libya-Malta Kıta Sahanlığı Davası, UAD'nin 1993 tarihli Norveç ile Danimarka arasındaki Grönland ve Jan Mayen Arasındaki Bölgede Deniz Sınırlandırılması Davası, 1992 tarihli Fransa ve Kanada arasında Saint Pierre ve Miquelon Adaları Davası, UAD'nin 2001 tarihli Katar-Bahreyn Davası ve UAD'nin 2002 tarihli Kamerun-Nijerya Davası. (Özkan, *a.g.m.*, 368)

⁹² Acer Y. Kaya İ. *a.g.e.* 211-213, Açığönül, *a.g.e.* 12. UAD Statüsü m.38, BMDHS m.76/6, m. 300

⁹³ BMDHS m.77, Acer ve Kaya, *a.g.e.* 213, Özkan, *a.g.m.* 372-373.

sahanlığı üzerindeki haklarını kullanırken, diğer devletlerin açık deniz rejiminden doğan hak, yetki ve özgürlüklerine zarar vermemekle yükümlüdürler.⁹⁴

Kıyı devletinin kıta sahanlığına ilişkin olarak egemenlik yetkileri 200 mil sınırına göre değişmektedir. Kıta sahanlığı uzantısı 200 mile kadar olan kıyı devletlerinin sahanlık üzerindeki canlı ve canlı olmayan kaynakların araştırma ve işletilmesi yetkisi vardır. Kıta sahanlığının 200 mili aşması halinde ise (kıta kenarının 200 mili aşan bir noktada bitmesi kastedilmektedir.), kıyı devletinin 200 mili aşan alanlarda maden işletme faaliyetlerinden elde edecekleri kazancın bir kısmını Deniz Yatağı Otoritesi'ne vergi olarak ödeme yükümlülüğü vardır. Maden ihracatçısı geliştirmekte olan devletler bu ödemededen muaf tutulmuştur.⁹⁵

200 mili aşan sahanlıktan elde edilecek gelire yönelik kıyı devletine getirilen bu ödeme yükümlülüğü, derin deniz yatağında olduğu gibi insanlığın ortak mirası konsepti altında kazancın paylaşımı ilkesinin gereğidir.⁹⁶ Kıyı devletinin 200 mili aşan uluslararası hukuk tarafından tanınan kısmının hukuki niteliği *quid pro quo*'dur.⁹⁷ Oluşturulan ödeme yükümlülüğü ile bir yandan kıyı devletinin hakkı korunmaya çalışılırken; diğer yandan bu alandaki faaliyetlerin devletler arasındaki eşit paylaşımına benzer bir yaklaşım benimsenmiştir.⁹⁸

Diğer devletler kıta sahanlığında doğal kaynakların kullanımını dışındaki hak ve yetkileri açık deniz rejimine tabidir.⁹⁹ Devletler kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerinde, kablo veya boru yerleştirme, su sütununda, denizcilik, hava sahasını kullanma haklarına sahiptir. Ancak bu hakları kullanırken, kıyı devletinin birtakım taleplerine uymakla yükümlüdürler.¹⁰⁰

⁹⁴Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi m. 5, BMDHS m. 78/2

⁹⁵Özkan, *a.g.m.* 372.

Kıyı devletinin 200 mili aşan kıta sahanlığında yapacağı işletme faaliyetine yönelik Otorite'ye ödeme sistemi şu şekilde olacaktır: Bölgede üretime başlanmasından itibaren 6. Yılda üretim hacminin veya değerinin %1'i ödenecek, 12. yıla kadar her yıl %1'er artarak, sonraki yıllarda %7'si ödenecektir. (BMDHS m. 82)

⁹⁶ Lodge M. W. (2006), "The International Seabed Authority And Article 82 Of The UN Convention On The Law Of The Sea", *The International Journal Of Marine And Coastal Law*, 21 (3), 324, 332.

⁹⁷ Churchill R. R. Lowe A.V. (1999), *Law Of The Sea* (3rd edition), Manchester University Press, 157, Akt. Serdy A. (2008), "Is There a 400-Mile Rule in UNCLOS Article 76(8)?", *The International and Comparative Law Quarterly*, (57) 4, 952-953.

quid pro quo: bir şey karşılığı olan başka bir şey, ödence (tazminat)" (Meray, *a.g.e.* 15.)

⁹⁸ Serdy, *a.g.e.* 952-953.

⁹⁹ Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi m. 3-4; BMDHS m. 87/1, Meray S. L. (1958), "Kıta Sahanlığı Hakkında Cenevre Sözleşmesi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 13(4), 86.

¹⁰⁰ Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi mad. 4; BMDHS m. 79

2.2.3. Devletlerin Egemenlik Sınırlarının Ötesindeki Deniz Alanları

2.2.3.1. Açık deniz

2.2.3.1.1. Tanım

Açık deniz, hiçbir devletin üzerinde kısmen veya tamamen egemenlik kurmasının mümkün olmadığı, denize kıyısı olan ve olmayan bütün devletlerin yararlanmasına açık deniz alanıdır.¹⁰¹

Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin Grotius'tan önceki geleneksel yaklaşım, kıyı devletlerinin kıyılarını korumak amacıyla, kıyılarına bitişik sularda bir mesafeye kadar egemen olduğu, onun dışındaki sularda serbestinin hakim olduğu şeklindeydi.

Zaman geçtikçe ve mühendislik teknolojisinin ilerlemesiyle ve böylelikle deniz ve okyanuslardaki canlı ve cansız kaynaklar keşfedilmeye başlanmasıyla; devletler tespit edilen kaynaklar üzerinde egemen olmak istemişlerdir. Diğer yandan, coğrafi keşifleri takip eden sömürgecilik yarışında önemi artan okyanuslar ve denizler; günümüze yaklaşıldıkça savaşlarda bir güç kaynağı olarak görülmüş¹⁰²; açık okyanuslar bilimsel ve askeri denemeler için kullanılmaya başlanmış; dünya ticaretinde en ön sırada yerini almış, petrol ve iletişim boruları döşenmesi gibi kullanımlar açısından deniz yatakları önem kazanmıştır.

Böylelikle, başta denizlerin serbestliği ilkesi ile başlayan devletlerin denizler üzerindeki egemenlikleri; denizlerin giderek kritik öneme haiz olması itibarıyla; bir devletin egemenliğinin esaslı üç unsuru olan askeri güç, ekonomi-ticaret, ulaşım-iletişim kollarını kapsamış ve devletlerin egemenlik yarışlarının temelini oluşturmuştur.

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferanslarında açık denizlerin serbestisine ilişkin farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre, genel kural serbesti olmakla birlikte; ilk olarak uluslararası kamuoyunu ilgilendirecek ihlaller yapılmaması, ikinci olarak diğer devletlerin açık denizlerin serbestisinden kaynaklanan menfaatlerine makul derecede saygı gösterilmesi¹⁰³ gerekmektedir. Devletlere yalnızca bu iki şartın ihlali halinde müdahale edilebilecektir. Bu görüş daha çok serbesti, daha az sınırlama üzerine kuruludur.

Diğer görüşe göre ise, derin deniz yatağının insanlığın ortak mirasıdır. İnsanlığın ortak mirası olan bir alanın işletilmesi ancak BMDHS altında kurulacak bir uluslararası rejim

¹⁰¹ BMDHS m.89, Kuran, *a.g.e.* 237.

¹⁰² Açık gönül, *a.g.e.* 1.

¹⁰³ Açık Deniz Sözleşmesi, m.2

tarafından yönetilmelidir. Bu görüş, Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararları ile desteklenip örf ve adet kuralı haline getirilmiştir.¹⁰⁴

1958 Cenevre Açık Denizler Sözleşmesi ve BMDHS’de açık denizlerin serbestisi ilkesine yer verilmiştir.¹⁰⁵ Sözleşme hükümlerine göre; iç sular, takımda suları, karasuları veya münhasır ekonomik bölge içerisinde yer almayan tüm deniz alanları açık deniz olarak tanımlanmıştır. İlaveten; açık denizlerin, kıyısı olan ve olmayan tüm devletlere açık olduğu belirtilmiştir.¹⁰⁶

Cenevre Açık Denizler Sözleşmesi ve BMDHS’ye göre; tüm devletler (ve tabiiyetindekiler) açık denizlerin serbestisi kapsamında açık denizlerde şu faaliyetlerde bulunabilirler: i) Kendi bayrağını taşıyan gemileri seyrüsefer edebilirler.¹⁰⁷ ii) Uluslararası hukukun koyduğu sınırlar¹⁰⁸ çerçevesinde balıkçılık yapabilir, avlanabilirler. iii) BMDHS hükümlerine¹⁰⁹ uygun olarak, deniz altı kablo ve boru döşeyebilir, yapay tesis inşa edebilirler. iv) Su sütununun üstünde yer alan hava sahasını serbestçe kullanabilirler. v) Münhasıran barışçıl amaçlarla, diğer devletlerin haklarına saygı gösterilmesi ve deniz çevresi ve kaynaklarının korunmasına yönelik sözleşme yükümlülüklerine¹¹⁰ uymak şartı ile bilimsel araştırmalar yapabilirler.¹¹¹

Açık deniz kavramı, uzun yıllar örf ve adet hukuku kapsamında uygulanagelmiş. 1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi’nde bu uygulama kodifiye edilerek, “bir devletin karasularını veya iç sularını oluşturmayan bütün deniz alanları” olarak¹¹² tanımlanmıştır. 1982 BM Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı’nda münhasır ekonomik bölge kavramının kabul edilmesinden sonra, BMDHS’de açık deniz, yeni oluşturulan kavramlara göre sınırlandırılarak; “bir devletin münhasır ekonomik bölgesine, karasularına ve iç sularına dahil olmayan bütün deniz alanları” olarak belirlenmiştir.¹¹³

---

¹⁰⁴ Klein, *a.g.e.* 338.

¹⁰⁵ Açık Deniz Sözleşmesi m. 2, BMDHS m. 87

¹⁰⁶ Kuran, *a.g.e.* 238-239.

¹⁰⁷ Açık Deniz Sözleşmesi m.4, 1982 BMDHS m.90

¹⁰⁸ Balıkçılık Sözleşmesi m.1, m.3-8, BMDHS m.116-120

¹⁰⁹ BMDHS, Bölüm V

¹¹⁰ BMDHS, Bölüm XIII, m.238-141

¹¹¹ Kuran, *a.g.e.* 238-239.

¹¹² Açık Deniz Sözleşmesi m.1

¹¹³ BMDHS m. 86 Acer ve Kaya, *a.g.e.* 218, Prescott, J. R. V. (1985), *The Maritime Political Boundaries Of The World*, London: Methuden Publishing, 108-109.

2.2.3.1.2. Açık denizlerin serbestisi

Açık Denizlerin serbestisi uzun yıllardır devam eden bir uluslararası örf ve adet hukuku kuralı olmuştur. Uluslararası hukuka, “açık denizlerin serbestisi” kavramının girmesi ise, 17. yüzyılda yaşanan hukuki tartışmalar çerçevesinde Grotius’un *Mare Liberum (Açık Denizler)* eseri ile olmuştur.

Grotius’a göre, bazı şeyler özel mülkiyete konuyken bazı şeyler ise bütün insanların ortaklaşa kullanımındadır. Diğer yandan, nesnel şeyler sahihsizlerdir veya bir kimsenin mülkiyetindedir. Sahipsiz şeyler; mülkiyet konusu olmaya elverişli olanlar ve mülkiyet konusu olmaya elverişli olmayan şeyler olarak ikiye ayrılırlar. Birtakım şeyler, örneğin denizler, ise özel mülkiyete konu olamazlar”. Denizler külli olarak veya cüzi olarak hiçbir şekilde özel mülkiyete konu olamaz.

Grotius, denizlerin özel kişiler bakımında mülkiyete konu olamayacağını, ancak devletler bakımından mülkiyete konu olabileceğini savunan yazarlara karşı çıkmıştır. Ona göre, topraklarda olduğu gibi, bir alan ya daha önceki insanlar tarafından bölüşülerek mülkiyete dahil olmuştur veya özel mülkiyet kapsamındadır. Karaların daha önce uluslar arasında bölüşüldüğü gibi, denizler konusunda bir bölüşme de yapılmamıştır. Nitekim karaların bölüşüldüğü zaman, denizlerin çoğu kısmı bilinmemekteydi.

Bu sebeple, bütün insanların ortak kullanımında olan ve ilk bölüşmeye dahil olmamış şeyler, bugün herhangi bir kimse tarafından, bölüşmeye dayalı olarak değil, ancak el atma yoluyla özel mülkiyete dahil edilebilirler. Bir şeyin özel mülkiyete konu olabilmesi için ise, kesin sınırları olması gerekmektedir ancak denizlerin kendisine özgü bir sınırı olmadığı için, bu sebeple göl veya kıyılar arasındaki ırmaklar mülkiyete konu olabilecekken denizler özel mülkiyete de konu olamazlar. Bu yüzden denizlerin serbestisi esastır, denizler tüm insanlığın kullanımına açıktır.¹¹⁴

Grotius, *Mare Liberum* adlı eserinde denizlerin herhangi bir şekilde mülkiyete konu yapılamayacağını savunduktan sonra, açık denizlerle kıyılara yakın alanlar arasında ayırım yaparak, kıyıya yakın alanlarda mülkiyet ileri sürülebileceğini belirtmiştir.¹¹⁵

¹¹⁴ Grotius H. (2011), *Savaş Ve Barış Hukuku* (Çev: Meray, Seha L.), İstanbul: Say Yayınları. (Eserin orijinali 17. yüzyılda yayınlanmıştır.)

¹¹⁵ Selden, *Mare Clausum (Kapalı Deniz)* isimli eserinde denizin her yerinin mülkiyet altına alınabileceğini ifade etmiştir. (Lowe C. R. R.,71, Akt. Özman, A. a.g.e. 287.)

Grotius'un denizlerin serbestisi yönündeki görüşü, yüzyıllardır bilhassa denizcilik, balıkçılık ve sömürgelere giden yollar oluşları itibarıyla değerlenen okyanusları, yalnızca birkaç kıyı devletine münhasır kılmak yerine tüm dünyaya açan bir ilkeyi ortaya atmış oldu. Denizlerin serbestisi ilkesi ile denizlerin serbestçe ve kısıtlama olmaksızın kullanımı, ticareti teşvik etmesi, denizciliği ve bilimsel araştırmayı geliştirmesi, canlı deniz kaynaklarının işletilmesine zemin hazırlaması itibarıyla, tüm insanlığa yarar sağlaması amaçlanmıştır.¹¹⁶

Açık Denizlerin Serbestisine Getirilen Sınırlandırmalar

Açık denizlerde serbesti genel ilke olmakla birlikte, devletlere bu alanlara ilişkin sınırsız hak ve özgürlükler tanınmamıştır. Devletlerin sözleşme çerçevesinde tanınmış haklarını kullanırken; diğer ülkelerin çıkarlarının korunmasına dikkat etmeleri, faaliyetleri esnasında 1982 BMDHS'de öngörülen ve Otorite tarafından konulan prosedür, kural ve yönetmeliklere uymaları, yükümlülüklerinin gereğini yapmaları ve yasaklanan faaliyetlerde bulunmamaları¹¹⁷ gerekmektedir.¹¹⁸

Açık denizlerin serbestisi birkaç yönden sınırlandırılmıştır. İlk olarak, açık denizlerin serbestisi ilkesi, deniz yatağı ve okyanus tabanı ve bunların toprak altı konusunda “*İnsanlığın Ortak Mirası*” konsepti ile sınırlandırılmıştır. Buna göre, insanlığın ortak mirası olan uluslararası derin deniz yatağı, açık denizlerin serbestisi kapsamı dışındadır. Bu bölge ancak tüm devletlerin yararına olacak şekilde uluslararası bir rejim tarafından yönetilmesi halinde mümkün olacaktır.¹¹⁹

İkinci olarak, Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi ve BMDHS'ye göre açık denizlerin serbestisi; uluslararası hukukun ihlalini teşkil etmeyecek, diğer devletlerin yararlanmasına engel olmayacak ve çevrenin korunmasına ilişkin uluslararası düzenlemelerin öngördüğü hükümlere uygun olacak şekilde barışçıl amaçlarla yapılacak bir kullanımı ifade etmektedir.¹²⁰

---

¹¹⁶ Pardo A, Bouchez L.J. Kaijen L. (Editörler), (1973), “The Future of the Sea”, *The Future Of The Law Of The Sea*, Hague, Martinus Nijhoff Publishing.

¹¹⁷ Nükleer silahların test edilmesi, korsanlık, izinsiz yayın yapma, köle ve uyuşturucu kaçakçılığı çevrenin ağır kirletilmesinin yasaklanması gibi yasaklar sayılabilir.

¹¹⁸ Acer ve Kaya, *a.g.e.* 219-210.

¹¹⁹ Klein, *a.g.e.* 338.

¹²⁰ 1982 BMDHS m.87/1

Barışçıl Kullanım konusuna Derin Deniz Yatağı başlığı altında yer verilmiştir.

Son olarak, açık denizlerin serbestisinin örf ve adet hukukundan kaynaklanan istisnalarını oluşturan durumlar şunlardır: ziyaret hakkı, korsanlık, köle ticareti, yetkisiz yayın, sıcak takip, çarpışma, deniz kirliliği, sözleşmesel haklar, aşırı avlanma.¹²¹

Yetki alanı itibariyle ise açık denizlerin serbesti ilkesinin üç istisnası bulunmaktadır. Bunlar, devletlerin açık denizlerde seyreden kendi uyruğu altındaki gemi ve kişiler üzerinde yetki kullanabilmesi¹²², açık denizlerde yapılması yasaklanan fillerde bulunan, bayrak devleti olup olmadığına bakılmaksızın, gemilere müdahale etme hakkı¹²³ ve sıcak takiptir.¹²⁴

2.2.3.1.3. Açık denizlerin hukuki rejimi

Açık denizlerde serbesti genel kural olmakla birlikte, sınırsız özgürlük anlamına gelmemektedir. Bu serbesti, uluslararası hukuka uygun olarak ve barışçıl amaçlar çerçevesinde kullanılmak zorundadır.¹²⁵

1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi¹²⁶ ve 1982 BMDHS¹²⁷ açık denizleri, tüm devletlerin faydalanmasına açık olan ve hiçbir devletin herhangi bir bölümü üzerinde egemenlik iddia edemeyeceği deniz alanları olarak tanımlamıştır. Açık denizler üzerinde tanımlanan serbesti ulaşım, balıkçılık, deniz altı kabloları ya da boru hatları döşeme, su sütunu üzerindeki hava sahasında uçuş, yapay adalar veya diğer yapılar inşa etme ve bilimsel araştırma yapma özgürlüğünün yanı sıra, askeri tatbikatlar ve silah testleri gerçekleştirme özgürlüklerini kapsamaktadır.

2.2.3.1.4. Açık denizlerin bir bölümü olarak: Antarktika

Antartika üzerinde egemenlik iddiaları, Antarktika'nın keşfinin ardından 1910'lu yıllarda başlamıştır. 1940'lı yıllarda birtakım devletlerin¹²⁸ Antarktika üzerinde egemenlik iddiaları söz konusu olmuştur. Diğer devletler tarafından egemenlik iddiaları hiç bir zaman kabul edilmemiş, BM'nin kuruluşundan sonra bölgenin hukuki statüsü tartışılmaya

¹²¹ Shaw M. N. (1997), *International Law* (4. Edition), Cambridge; Cambridge University Press, 422-432. Goldsmith J. L. Posner E.A. (2005), *The Limits of International Law*, New York: Oxford University Press, 228-230, Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi m. 5, 1982 BMDHS m. 91

¹²² *Bayrak Yasası*

¹²³ BMDHS m.110

¹²⁴ Acer ve Kaya, *a.g.e.* 220.

Bir yabancı gemi kıyı devletinin yetkisi altındaki bir deniz alanında o devletin yasalarını ihlal ederse, bu suçtan dolayı takibe alındığında bu gemi açık denize kaçarsa ise, gemiyi takibe devam edilebilir, durdurulabilir, yakalandığında kovuşturma amacı ile limana getirilebilir.

¹²⁵ Acer ve Kaya, *a.g.e.* 238-239.

¹²⁶ Açık Deniz Sözleşmesi m.2

¹²⁷ 1982 BMDHS m.87

¹²⁸ Arjantin, Avustralya, Şili, Fransa, Yeni Zelanda, Norveç, Birleşik Krallık

başlanmıştır. 1948 yılında ABD bu bölgenin BM vesayeti altında yönetilmesi gerektiğini ifade etmiş, 1950 yılında Hindistan BM Genel Kurulu'nda bölgenin BM tarafından barışçı amaçlarla kullanılması gerektiğini savunmuş, yine 1956'da Yeni Zelanda kıtanın BM kontrolü altında bir dünya toprağı olması gerektiğini ileri sürmüştür.¹²⁹

Bölgeye ilişkin olarak 1959'da bölgede egemenlik iddiasında bulunan devletler ve bölge ile yakından ilgilenen devletler¹³⁰ arasında Antarktika Antlaşması imzalanarak bölgede uluslararası işbirliği desteklenmiş, bilimsel araştırmalar teşvik edilmiş ve bölgenin barışçı amaçlarla kullanılması amaçlanarak bu çerçevede nükleer silahların yerleştirilmesi ve askeri denemeler yapılması yasaklanmıştır. Daha sonra Antarktika Antlaşması'na taraf olan devletler arasında 1961 yılı itibariyle bölgeye ilişkin bir dizi antlaşmalar ve sözleşmeler imzalanarak Antarktika Antlaşmalar Sistemi (AAS) oluşturulmuştur.¹³¹

AAS kapsamında, 1961-1980 tarihleri arasında çevrenin ve buradaki canlıların ve canlı kaynakların korunmasını amaçlayan sözleşmelerin¹³² ardından, bölgede 50 milyar ile 203 milyar varil arasında değişen petrol rezervi bulunduğu dair tahminlerle birlikte, bu rezervlerin nasıl işletileceğine ilişkin altı yıl boyunca hazırlık görüşmeleri yapılmış ve 1988 yılında Antarktik Maden Rezervleri Faaliyetlerinin Düzenlenmesi Sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşme görüşmelerinin devam ettiği yıllarda yaşanan büyük gemi kazaları¹³³ sonucunda yaklaşık 600.000 litre petrolün denize boşalması ve çevre ekosistemine zarar vermesi sonucunda kamuoyunda madencilik faaliyetlerinin yasaklanmasının gerektiğine yönelik bir oluşmuştur. Sözleşme görüşmelerinde her ne kadar diğer sözleşmelere göre daha kapsamlı çevresel önlemler öngörülmüş olsa da bu önlemlerin çevreye verilecek büyük tahribatı engellemeyeceği görüşü hakim oldu ve sözleşmenin yürürlüğe girmesi için gerekli oybirliği sağlanamadığı için sözleşme hayata geçmemiştir.¹³⁴

1991'de Antarktika Antlaşmasına ek olarak Madrid Çevre Koruma Protokolü imzalanmıştır. 1997'de yürürlüğe giren protokol kapsamında, Antarktika'da yapılacak faaliyetler için kapsamlı bir çevre koruma rejimi oluşturulmuştur. Buna ek olarak, protokolde

---

¹²⁹ Başlar K. (2003), "Antarktika Antlaşmalar Sistemi (1961-2001): 40 Yılın Ardından Antarktika'nın Hukuki Rejimi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (52)2, 79-80.

¹³⁰ ABD, SSCB, Japonya, Belçika ve Güney Afrika.

¹³¹ Başlar, *a.g.m.* 81.

¹³² Antarktika Flora ve Faunasını Koruma Tedbirleri Sözleşmesi (1961), Antarktik Ayı Balıklarını Koruma Sözleşmesi (1972), Deniz Canlı Kaynaklarının Korunması Hususunda Sözleşme (1980)

¹³³ Gemi kazaları için bkz.: Arjantin gemisi Bahia Paraiso'nun Amerika'nın Palmer İstasyonu yakınında karaya oturması sonucunda denize petrol sızıntısı, Alaska'da meydana gelen Exxon Valdez faciası.

¹³⁴ Başlar, *a.g.m.* 83.

bölgede 50 yıl boyunca petrol arama ve işletilmesi yasaklanmıştır.¹³⁵ 50 yıl sonra ne olacağı belirsizdir.

Protokolde bölge dışındaki açık denizler kapsam dışında bırakılmıştır. Bu durumda kıtaya bitişik suların tabanlarında maden işletme faaliyeti yapıp yapılamayacağı boşluk halinde kalmıştır.

Herhangi bir bölgede işletme faaliyetleri başlamadan önce, bölgenin hukuki statüsünün ve uygulanacak rejimin belirlenmesi gerekmektedir. AAS ile Antarktika üzerindeki egemenlik iddiaları dondurulsa da, bölgenin hukuki statüsünün res nullius, res communis veya res publica olup olmadığı bugün itibariyle halen belirsizdir. Bölgede şimdiye kadar hiç bir devletin egemenliğinin tanınmamış olması ve bölgenin canlı ve cansız kaynak zenginliği göz önünde bulundurulduğunda, Antarktika'nın da İnsanlığın Ortak Mirası ilan edilmesi gerekmektedir.

Antarktika, son minvalde BM sistemi dışında bırakılarak, sayılı devletin taraf olduğu Antarktika Antlaşmalar Sistemi içerisinde düzenlenmiştir.. AAS içindeki karar verme mekanizmaları ise demokratik nitelikte değildir. Nitekim, sisteme taraf devletler oy kullanma hakkı olan istişari devletler ve oy kullanma hakkı olmayan istişari olmayan devletler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Karar mekanizması sayılı devletlerden oluşan istişari devletlerin elindedir. Bu da Antarktika'nın 1961- 1982 yılları arasında istişari devletler olan 12 devletin aristokrasisi ile, daha sonra ise bir kaç devletin daha katılarak sayısı bugün itibariyle sayısı 29'u bulan istişari devletlerin oligarşisi ile yönetildiği anlamına gelmektedir.¹³⁶

AAS, bölge üzerindeki egemenlik iddialarını dondurmakla yetinmiş, bölgenin hukuki statüsünü açıklığa kavuşturmamıştır. 1991'de imzalanan Madrid Çevre Koruma Protokolü ise bölgeye bitişik suları protokol kapsamı dışında bırakarak buradaki madencilik faaliyetlerine ilişkin rejimi boşluk halde bırakmış, kıtadaki madencilığe ise 50 yıl için yasaklama getirmek suretiyle geçici bir çözüm sunmuştur. AAS, karar mekanizmaları itibariyle demokratik bir sistem sunmamaktadır. Antarktika'nın uluslararası toplumun daha geniş katılımına açık olan BM sistemi içinde düzenlenmesi gerekmektedir.

---

¹³⁵ Başlar, *a.g.m.* 86.

¹³⁶ Bugün itibariyle İstişari Devletler: Almanya, Arjantin, ABD, Avustralya, Belçika, Birleşik Krallık, Brezilya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Çin, Ekvator, Finlandiya, Fransa, Güney Afrika, Hindistan, Hollanda İtalya, İspanya, İsveç, Japonya, Güney Kore, Yeni Zelanda, Norveç, Peru, Polonya, Rusya Federasyonu, Şili, Ukrayna Uruguay. https://www.ats.aq/devAS/ats_parties.aspx?lang=e. E.T.: 30.06.2019

1982’de BMDHS imzalandığında henüz Madrid Protokolü imzalanmamış ve kıtada madencilik rejimi yasaklanmamıştır. AAS sisteminin oluşturulduğu yıllar ile, BM Deniz Hukuku Konferanslarının gerçekleştirildiği yıllar da birbirine paraleldir. Konferanslarda Malezya başta olmak üzere bir kaç ülke tarafından Antarktika’nın hukuki statüsünün belirlenmesi, bölgenin sözleşme kapsamına alınması hususunda çağrı yapılmışsa da BMDHS’de Antarktika konusuna yer verilmemiştir.

Okyanusların anayasası niteliğinde olan BMDHS’de Antarktika’nın hukuki statüsüne ve burada uygulanacak rejime yer verilmemiş olması göz ardı edilemeyecek büyük bir eksikliklerdir. Sözleşmede konuya yer verilmemesinde konunun devletler arasında nihai uzlaşmaya varılmasını zorlaştırıcı bir nitelikte olmasının rol oynadığı değerlendirilmektedir.¹³⁷ Meselenin BM sistemi altında bir açıklığa kavuşturulmaması halinde önümüzdeki on yıllarda devletler arasında muhtemel egemenlik iddiaları ve madencilik faaliyetlerinde bulunma girişimleri itibariyle büyük sorunlara yol açabileceği değerlendirilmektedir.

2.2.3.2. Uluslararası Deniz Yatağı (Bölge)

2.2.3.2.1. Tanım

Uluslararası derin deniz yatağı, 1982 BMDHS’de “bölge” olarak tanımlanmış ve kıyı devletlerinin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarının dışında kalan (ulusal egemenlik yetki sınırlarının ötesindeki) açık denizlerin deniz yatağı ve okyanus tabanları ve bunların toprak altlarını ifade edilmiştir.¹³⁸

2.2.3.2.2. Derin deniz yatağının uluslararası hukuktaki gelişimi

1982 BMDHS Öncesi Süreçte Derin Deniz Yatağına İlişkin Gelişmeler

Okyanusların anayasası olarak tanımlanan 1982 BMDHS ile sonuçlanan Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı, bir önceki Konferans’tan 22 yıl sonra yapılmıştır. Bu zaman aralığında; teknoloji dev atılımlarla gelişmiş; uluslararası toplumun görüş, ihtiyaç, uyumsuzluk ve uygulamalarında büyük değişimler olmuştur. Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı ve daha sonra BMDHS’yi anlamak, değerlendirmek ve yorumlamak açısından; sözleşmenin imzalandığı Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı’ndan önceki dönemdeki gelişmelere yer verilmesinde fayda görülmektedir.

¹³⁷ Prescott, *a.g.e.* 108.

¹³⁸ BMDHS m.1, Acer ve Kaya, *a.g.e.* 222.

İlk olarak, Birinci ve İkinci Deniz Hukuku Sözleşmelerinde karasularının genişliği ve kıyı devletinin balıkçılık haklarının sınırı konularında uzlaşa sağlanamamış ve sözleşmelerde hüküm yer almamıştır.

İkinci olarak, kıyı devletleri karasularının genişliği başta olmak üzere sözleşme hükümlerindeki boşluk ve belirsizlikler, kıyı devletlerinin bu düzenleme yoksunluğunu; kendi lehlerine olacak şekilde yorumlayarak zamanla çok geniş karasuları ilan etmelerine yol açmıştır. Öyle ki, bazı devletler 200 deniz miline kadar karasuları ilan etmişlerdir Bu denli geniş karasuları; diğer devletlerin zararsız geçiş ve serbest uçuş haklarını haddinden fazla sınırlayan bir hal almıştır. Devletlerin bu tutumlarına ilaveten, deniz yatağında başta petrol ve doğalgaz olmak üzere mineral kaynaklarının işletilmesi teknolojisinin gelişmesiyle birlikte kıta sahanlığı kavramının yeniden değerlendirilmesi ve derin deniz yatağı konusunun masaya yatırılması zarureti ortaya çıkmıştır..¹³⁹

Üçüncü olarak, 1955-1965 yılları arasında dünya balık av hacminin neredeyse iki katına çıkmasıyla birlikte¹⁴⁰, aşırı avlanmanın deniz canlılarına vereceği zarar, yaşayan canlıları koruma önlemleri, bilimsel araştırma, yakalama kotası gibi konular uluslararası toplumun gündemine alınmış ve 1958 Konferansı'nın etkinliği tartışılmaya başlanmıştır.¹⁴¹

Dördüncü olarak, 1958 ve 1960 Konferanslarından sonraki dönemde sömürgeciliğin sona ermesinin ardından; bağımsız olan devletler, eşitlik ilkesi üzerine kurulu kendilerinin de söz sahibi olabilecekleri şekilde bir Konferans toplanmasını talep etmişlerdir.

Son olarak, Konferanslardan sonraki dönemlerde takımda devletleri ve denize kıyı olmayan devletler de birtakım haklar talep etmeye başlamışlardır.¹⁴²

Tüm bu durumların yarattığı ihtiyaç neticesinde Genel Kurul, 17 Aralık 1970 tarihli 2750C (XXV) sayılı kararıyla 1973'te Deniz Hukuku Konferansı toplanmasına karar vermiştir. Konferans'ta ulusal yetki sınırları ötesindeki deniz yatağı ve okyanus tabanı alanının tanımı ve buradaki kaynakların araştırılması ve işletilmesi için kurulabilecek uluslararası bir mekanizma, açık denizler, kıta sahanlığı ve karasuları, bitişik bölge, açık

---

¹³⁹ Bernaerts, *a.g.e.* 5, Keskin F. (1998), "1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nden Doğan Sorunların Çözülmesinde Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi: M/V Saiga", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (53) 1-4, 1998, 185, Açıkönül, *a.g.e.* 12.

¹⁴⁰ Denizcilikte gelişmiş ülkenin avlanma miktarı, dünyanın geri kalanının avlanma miktarının dört katı olmuştur.

¹⁴¹ Bernaerts, *a.g.e.*5, Açıkönül, *a.g.e.* 12.

¹⁴² Keskin, *a.g.m.* 185.

denizlerde balıkçılık ve canlı kaynakların korunması, deniz çevresinin korunması ve bilimsel araştırmalar konularının ele alınacağı belirtilmiştir.¹⁴³

Deniz yatağı faaliyetlerine gelindiğinde, 1960'larda öncelikle kıta sahanlığı üzerindeki petrol ve doğalgaz kaynakları işletiliyorken, zamanla teknolojinin sunduğu imkanlar çerçevesinde bilim adamları derin deniz yatağında -özellikle polimetalik yumrular olmak üzere- önemli mineral kaynak rezervlerinin olduğunu keşfetmişler ve bu kaynakların işletilmesinin yakın zamanda mümkün olabileceğini belirtmişlerdir.¹⁴⁴

Keşfin yapıldığı yıllarda bu kaynakların işletilmesi için gerekli teknoloji hiçbir devlette bulunmasa da, deniz yatağı ve deniz yatağının işletilmesi, çok taraflı menfaat gruplarının ilgilendiği bir konu olmuştur. Deniz yatağı madenciliği, deniz çevresinin korunması, askeri güvenlik, ticaret ve finans gibi çok önemli disiplinleri ilgilendirdiği için disiplinlerarası bir alan olması itibarıyla uluslararası gündemin öncelikli konularından olmuştur.¹⁴⁵

Deniz yatağındaki minerallerin araştırılmasına kısıtlama getirilmesi fikri ilk olarak 1967 de BM Genel Kurul'unda, Malta Büyükelçisi Arvid Pardo tarafından dile getirilmiştir.. Pardo, derin deniz yatağı ve okyanus tabanlarından manganez nodülü çıkarılması konusundaki halihazırdaki çalışmaları işaret ederek, bu çalışmaların; yüksek teknoloji kapasitesi bulunan gelişmiş devletler arasında rekabete yol açarak, insanlığın ortak mirası olan derin deniz yatağı ve okyanus tabanlarındaki kaynakların zengin ve gelişmiş ülkeler tarafından harcanıp tüketilebilme riskini ve deniz yatağının gelişmiş devletlerce silahlandırılması tehdidini beraberinde getirebileceğini vurgulamıştır. Bu çerçevede insanlığın ortak mirası olan kaynakların uluslararası kontrol altına alınması ve elde edilecek kazancın gelişmekte olan ülkelere paylaştırılması gerektiğinin altını çizmiştir.¹⁴⁶

Pardo, mevcut durumun gelecek üzerindeki etkilerine ilişkin yaptığı bu analizin ardından, bölge ve kaynaklara ilişkin uygulanabilecek bir rejim önerisinde bulunmuştur. Derin deniz yatağı ve buradaki kaynakların BM vesayeti altında yönetilmesinin öngörüldüğu bu rejime göre, okyanus tabanlarında devletler veya kişiler tarafından egemenlik veya egemen haklar tesis edilemeyecek, bölgede madencilik faaliyetleri ancak BM tarafından

¹⁴³ Üçüncü BM Deniz Hukuku Konferansı Nihai Senedi, UN Doc. A/CONF.62/121, https://treaties.un.org/doc/source/docs/A_CONF.62_121-E.pdf, E.T.: 15.01.2019

¹⁴⁴ Bernaerts, *a.g.e.* 5-6.

¹⁴⁵ Bowett, *a.g.m.* 50.

¹⁴⁶ Bernaerts, *a.g.e.* 6

oluşturulacak bir rejim çerçevesinde barışçıl amaçlarla ve tüm insanlığın ortak mirası amacıyla yapılabilecekti. Buna ilaveten, okyanus tabanlarının işletilmesinden elde edilecek finansal menfaatler, öncelikli olarak gelişmekte olan ülkelerin gelişmesini teşvik amacıyla kullanılacaktı.

Son olarak, derin deniz yatağı ve okyanus tabanlarındaki faaliyetlerin düzenlenmesi, yönetimi ve kontrolü için uluslararası bir kurum kurulacak ve bu kurum, derin deniz yatağındaki faaliyetlerin düzenlenmesi, yönetilmesinden sorumlu olacak ve bölgedeki faaliyetlerin sözleşme ilke ve kurallarına uygunluğunu denetleyecekti.¹⁴⁷

Ad Hoc Komite

BM Genel Kurul'u tarafından kabul gören Pardo'nun önerisine ilişkin atılan ilk adım, 1967'de "ulusal yetki sınırlarının ötesindeki deniz yatağı ve okyanus tabanının barışçıl amaçlarla kullanımı" üzerine çalışmak üzere 35 üyeden oluşan bir Ad Hoc Komite kuruldu. Otuş beş üye devletten, yedi tanesi Afrika ülkeleri, beş tanesi Asya ülkeleri, altı tanesi Latin Amerika ülkeleri, on bir tanesi Batı ülkeleri ve altı tanesi Komünist ülkelerdi.¹⁴⁸

Bu komiteye, ulusal yetki sınırlarının ötesindeki deniz yatağı ve altının araştırılması ve işletilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak amacıyla, yasal ilke ve normlar üzerinde çalışmak, tüm insanlığın yararına olacak şekilde geliştirilmesi, teknolojik gelişmelerin takip edilmesi ve yapılacak çalışmaların ekonomik ve çevresel etkilerin değerlendirmesi gibi görevler verildi.

Komite'nin, 1969'da gerçekleştirdiği üç toplantının sonunda hazırladığı "ulusal yetki sınırlarının ötesindeki deniz yatağı ve okyanus tabanının barışçıl amaçlarla kullanımına" ilişkin raporu komite tarafından kabul edilerek, 1969'da Genel Kurul'un Birinci Komitesi'ne sundu. Birinci komite, Ad Hoc komitenin raporu üzerine değerlendirmeler içeren kendi raporunu hazırlayarak, Genel Kurul'adört taslak şeklinde hazırlanan metnin kabul edilmesini tavsiye etti. Genel Kurul, Birinci Komite'nin tavsiyesindeki taslak kararları değiştirmeksizin kabul etti.

---

¹⁴⁷ Knight ve Chiu, *a.g.e.* 508.

¹⁴⁸ Haight G. W. (1968), "United Nations Affairs Ad Hoc Committee on Sea Bed and Ocean Floor", *The International Lawyer*, (3)1, 22, Resolution 2340(XXII)

Deniz Yatağı Komitesi

BM Genel Kurul'u tarafından, 1969'da Ad Hoc Komitenin yerini *alacak Ulusal Yetki Alanlarının Ötesindeki Derin Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanının Barışçıl Amaçlarla Kullanılması Komitesi* kuruldu.¹⁴⁹ Komite, 1973'e kadar faaliyetlerine devam etti. Deniz yatağı komitesi çalışmalarının yürütülmesi kapsamında Ekonomik Ve Teknik Alt Komite ve Hukuk Alt Komitesi olmak üzere iki alt çalışma grubu kuruldu.

Kısaca Deniz Yatağı Komitesi olarak anılan komitenin çalışmaları neticesinde, 1970 yılında *İlkeler Bildirgesi* hazırlandı ve kabul edildi. İlkeler Bildirgesi'nde ulusal yetki sınırları ötesindeki derin deniz yatağı ve okyanus tabanının insanlığın ortak mirası olduğu ile birlikte, kurulacak uluslararası rejime yönelik önemli ilkeler kabul edildi ve Üçüncü Deniz Hukuku Konferansının toplanmasına karar verildi.

*İlkeler Bildirgesi*¹⁵⁰ ile, Deniz Yatağı Komitesi'nin görev alanı, Üçüncü Deniz Konferansı'nın hazırlık komitesi olarak çalışacağı şekilde genişletildi. Komite, hazırlık toplantılarını 1971 ve 1972'de toplam yirmi hafta süren dört toplantı yaptı.

Komite derin deniz madenciliğinin teknik, ticari, bilimsel ve finansal etkisi üzerine oldukça kompleks şekilde hazırladığı çalışmasının nihai halini sunduğu rapor, 3. BM Deniz Hukuku Konferanslarında müzakere metinleri olarak kullanıldı. Komitenin raporunda, devletlerin güvenlik, ekonomi gibi önemli ulusal çıkarlarının değerlendirmesine yer verilmedi. Bu durum, oluşturulmakta olan yeni deniz yatağı rejimi ve yapılacak olan Konferans müzakereleri açısından büyük bir eksiklik oluşturdu.¹⁵¹

Diğer yandan, Deniz Yatağı Komitesi'nin çalışmalarında yaşadığı en büyük zorluk; çalışma yapacağı alanın değer deniz hukuku meselelerinden bağımsız değerlendirilmesinin mümkün olmaması, çalışma alanı ile ilgili çalışmaları yapabilmesi için öncelikle çalışma alanının sınırlarının belirleneceği diğer meselelerin hallinin gerekmesiydi. Bu minvalde, ulusal yetki sınırlarının ötesindeki derin deniz yatağı üzerine yapılacak çalışmalar için öncelikle ulusal yetki sınırlarının bittiği sınırların tespit edilmesi gerekiyordu ve deniz hukukundaki uyuşmazlıkların ve uluslararası toplumdaki tartışmaların geneli 1958 Cenevre Sözleşmelerinde çözümlenememiş olan deniz alanı sınırlandırmalarından kaynaklanıyordu.

---

¹⁴⁹ Resolution 2767 (XXIII)

¹⁵⁰ UN Doc. A/RES/2750C (XXV)

¹⁵¹ Bernaerts, *a.g.e.*, 7-8.

Komite, böylelikle çalışmalarında deniz yatağı konusundan önce, ilk olarak deniz alanlarının sınırlandırılması sorunları üzerine çalışmak zorunda kaldı.¹⁵²

Komite, 1969'da hazırlamaya başladığı raporlarını, Ağustos 1972'de yaptığı kapsamlı çalışması ile tamamladı.¹⁵³ Genel Kurul 1972'de, 1974'te önemli müzakerelerin yapılacağı bir Konferansın toplanmasına karar verdi. Bu Konferans'tan beklenti, yeni bir uluslararası deniz hukuku ve organının oluşturulmasına yönelik kararlar alınması yönündeydi. Konferans'ta, uluslararası toplum, deniz örf ve adet hukukuna yönelik kabaca bir değerlendirme yapma fırsatı buldu.¹⁵⁴

Moratoryum

1960'lı ve 1970'li yılların başında petrol kaynakları ile başlayan derin deniz yatağı işletmeciliğini, manganez yumrularının tespiti ile manganez yumrularına yönelik araştırma ve işletme faaliyetleri takip etmeye başladı. Petrol kaynaklarının elde edildiği alanlar genel itibarıyla, kıyının uzantısı olan kıta sahanlığı alanlardı. Manganez yumrularının yoğun olarak derin deniz yataklarında bulunduğu tespit edilmesiyle, bu deniz alanlarının işletilebileceği değerlendirilmeye başlandı.¹⁵⁵

Bu gelişmelerin ardından, Genel Kurul tarafından, gelişmiş manganez yumrularının bulunduğu deniz yatağı alanlarını işletme kapasitesi ve Konferansın toplanmasının zaman alacağı göz önüne alınarak, Konferansın yapılmasına kadar geçecek sürede manganez yumrularının işletilmesi faaliyetlerinin önüne geçilmesi için 15 Aralık 1969'da *Moratoryum Kararı* kabul edildi.¹⁵⁶

Bu karar ile uluslararası rejim kurulana kadar devletler ve kişiler, "ulusal yetki sınırları ötesindeki deniz yatağı ve okyanus tabanındaki kaynakların işletilmesine yönelik tüm faaliyetlerden kaçınmakla yükümlü" kılındılar. Buna ilaveten, deniz yatağı ve okyanus tabanının herhangi bir bölümünde veya buradaki kaynaklar üzerinde ileri sürülebilecek herhangi bir egemenlik iddiasının tanınmayacağı belirtildi.

---

¹⁵² Gönübol, M. (1971), "Ulusal Yetki Sınırları Ötesindeki Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanının Barışçıl Amaçlarla Kullanılması Komitesi' nin Çalışmaları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 26 (3), 2.

¹⁵³ Ulusal Egemenlik Sınırlarının Ötesindeki Derin Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanının Barışçıl Kullanım Komitesi'nin Raporları , UN Doc. A/7622, A/8021, A/8421, A/ 8721

¹⁵⁴ Oda S. (2003), *Fifty Years Of The Law Of The Sea*, Brill Nijhoff Publishers, Kluwer Law International incorporates the print of Martinus Nijhoff Publishers, Netherland, 439-440, Resolution 2467(XXIII),

¹⁵⁵ Oda, a.g.e. 448.

¹⁵⁶ Resolution 2574 D (XXIV)

ABD, Birleşik Krallık ve Japonya gibi bazı gelişmiş devletler, karara ret oyu kullandılar ve kararın bağlayıcılık hükmü olmadığını, yalnızca tavsiye niteliğinde olduğu görüşünde olduklarını beyan etmişlerdir.¹⁵⁷ *Moratoryum*’un kabul edildiği tarih itibarıyla dünya devletleri arasında sınırlı deniz yatağı işletme teknolojisine sahip tek devlet olan ABD, karar toplantısında; oluşturulmak istenen rejimin güvenilir olmayan ve kendi kendini engelleyen bir sistem olduğunu, halihazırda işletme faaliyetlerini gerçekleştirecek yeterli teknolojinin hiçbir ülkede bulunmadığını, araştırma faaliyetlerinin ise bu şekilde ertelenmesinin hiçbir devlete fayda sağlamayacağını ifade etmiştir.¹⁵⁸

*İlkeler Bildirgesi*¹⁵⁹

Moratoryum Kararı’nın ardından, gelişmiş devletlerin bazı derin deniz yatağı alanlarında araştırma faaliyetleri yapmaya devam etmesinin ardından, gelişmekte olan devletlerin girişimi ile bir karar daha alınmasına karar verilmiştir.¹⁶⁰

BM Genel Kurul’u 17 Aralık 1970’te gelecekte kurulacak uluslararası rejimin başat ilkelerini açıkladığı *İlkeler Bildirgesi*’ni kabul etti. *İlkeler Bildirgesi*’nde, “ulusal yetki sınırlarının ötesindeki deniz yatağı ve okyanus tabanı ve bunların toprak altının ve buradaki kaynakların “insanlığın ortak mirası” olduğu, bölgenin hiçbir devlet veya kişinin mülkiyetine tabi olamayacağını ve ancak münhasıran barışçıl amaçlarla kullanıma açık olduğunu” ilan edilmiştir.¹⁶¹ Böylelikle, ilk defa resmi olarak, ulusal yetki sınırları ötesindeki derin deniz yatağı ve okyanus tabanı ve bunların altının, insanlığın ortak mirası olduğu ifade edilmiş oldu.

İlkeler Bildirgesi’nde kurulacak uluslararası rejimin temelleri atılarak, ulusal yetki sınırlarının ötesindeki derin deniz yatağı ve okyanus tabanına ilişkin faaliyetlerin çerçevesi belirlendi.

Bildirgede belirlenen ilkeler şunlardır:

- Ulusal yetki sınırları ötesindeki derin deniz yatağı ve okyanus tabanı ve altı olan bölge, *insanlığın ortak mirasıdır*. Bölge hiçbir şekilde herhangi bir devlet, gerçek veya tüzel kişinin mülkiyetine tabi olamaz, hiçbir devlet bu bölgenin herhangi bir kısmında egemen haklara sahip olamaz egemenlik uygulayamaz.

¹⁵⁷ Oda, *a.g.e.*, 449, Klein, *a.g.e.* 319-320.

¹⁵⁸ Büyükelçi Philips’in Konuşması, Kurul Toplantısı, 15 Aralık 1970, Akt. Knight ve Chiu, *a.g.e.*512-516.

¹⁵⁹ Resolution 2749 (XXV) , Resolution 2340 (XXII), Resolution 2467 (XXIII)

¹⁶⁰ Oda, *a.g.e.* 450.

¹⁶¹ Resolution 2749(XXV), UN Doc. A/RES/25/2749.

- Bölgenin araştırılması ve işletilmesi kısıtı olan ve olmayan tüm devletler gözetilerek, tüm insanlığın ortak yararına, kurulacak uluslararası rejime uygun şekilde gerçekleştirilecektir. Bölge, silahsızlanma konusunda yapılan uluslararası müzakereler kapsamında kararlaştırılan tüm önlemlere ihtirazi kayıt konulmaksızın, münhasıran barışçıl amaçlarla kullanılacak ve muhafaza edilecektir.

- Devletler, münhasıran barışçıl amaçlarla bilimsel araştırma da uluslararası işbirliğini teşvik edeceklerdir. Bu, uluslararası programlara katılmak ve farklı ülkelerin personelleri aracılığıyla bilimsel araştırmalarda işbirliğini teşvik etmek suretiyle, araştırma programlarının yayınlanması ve uluslararası kanallar vasıtasıyla araştırma sonuçlarının dağıtılması suretiyle veya araştırma programlarına vatandaşlarının katılımı da dahil olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerin araştırma yeteneklerini güçlendirmeye yönelik önlemleri almak için işbirliği yapılması suretiyle yapılabilecektir.

- Devletler, devlet şirketleri veya devlet yetkisi altında veya devlet adına hareket eden şirketler veya kişilerin bölgede gerçekleştireceği faaliyetlerin sorumluluğunu üstlenecektir.

- Bölge ve bölgedeki kaynaklara ilişkin faaliyetlere ilişkin taraflar arasındaki uyuşmazlıklar BM Statüsü ve kurulacak olan uluslararası rejimde belirlenecek uyuşmazlıkların çözümü yolları ile çözümlenecektir.

*İlkeler Bildirgesi'*nde belirlenen bu ilkeler ile daha sonra BMDHS ile kurulacak rejimin temelleri atılmıştır. Bu ilkeler temelinde kurulacak uluslararası rejim ile dünya ekonomisinin daha sağlıklı şekilde kalkınmasının sağlanması, uluslararası ticaret büyüklüğünün dengelenmesi, ağır metal fiyat dalgalanmalarından kaynaklanan kötü ekonomik etkilerin minimize edilmesi, bölge ve kaynaklarının güvenli ve düzenli şekilde korunması ve geliştirilmesi ve kullanım olanaklarının genişletilmesi; bölgeden elde edilecek menfaatin ayırım olmaksızın eşit haklar ilkesince devletler arası paylaşılması amaçlanmıştır.

1982 BMDHS ve Sonrasında Derin Deniz Yatağı

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı sonucunda kabul edilen BMDHS'de derin deniz yatağına büyük önem verilmiş ve BMDHS'nin XI. Bölümü uluslararası deniz yatağına ayrılmıştır.¹⁶²

BMDHS'de deniz yatağı "insanlığın ortak mirası" olarak nitelendirilmiş ve bu çerçevede bölgede hiç bir kişi veya devlet tarafından egemenlik veya egemen haklar ileri sürülemeyeceği, ancak tüm insanlığın ortak yararına kullanılabileceği belirtilmiştir. B Bölge ve bölgedeki kaynakların tüm insanlığın yararına olacak şekilde geliştirilmesi, buradaki doğal

---

¹⁶² Acer ve Kaya, *a.g.e.* 221.

kaynaklardan elde edilen ekonomik ve diğer faydaların bu ilke çerçevesinde taraf devletler arasında hakça dağıtım ilkesine göre paylaşılması Deniz Yatağı Otoritesi'nin yetki ve görevleri içerisinde¹⁶³

Bölgedeki mineral doğal kaynaklara yönelik madencilik faaliyetleri ise Otorite tarafından kurulmuş özerk organı olan Teşebbüs aracılığıyla veya üye devletlerin sponsorluğunda, kendilerine maden arama ve işletme ruhsatı verilen devlete ait veya özel şirketler aracılığıyla gerçekleştirilecektir.¹⁶⁴

Sözleşme deniz yatağının işletilmesi ve Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi'nin yetkilerine ilişkin hükümleri sebebiyle bazı (derin deniz madenciliği kapasitesi en yüksek olan) gelişmiş devletler tarafından onaylanmamıştır. Bu durum üzerine, uluslararası rejimin küresel katılımı etkin bir hale gelebileceği görüşüyle; gelişmiş devletler lehine sözleşmenin XI. Bölümünde önemli boyutta değişiklikler yapılarak, 28 Temmuz 1994'te " XI. Bölümün Uygulanmasına Dair Antlaşma" kabul edilmiş ve antlaşma 28 Temmuz 1996'da yürürlüğe girmiştir.

2.2.3.2.3. Derin deniz yatağının yasal statüsü

Ulusal yetki sınırlarının (kıtta sahanlığı sınırları veya MEB sınırları (hangisi daha genişse) ötesindeki deniz yatağı ve altındaki minerallerin çıkarılmasını düzenleyen hukuku belirlemede, ilk olarak deniz yatağının statüsünün ortaya konması gerekmektedir.

Bu çerçevede, uluslararası deniz yatağının *res nullius* mu yoksa *res communis* mi¹⁶⁵ olduğu sorusunun cevabı önem arz etmektedir. Ulusal yetki sınırlarının ötesindeki deniz yatağının yasal statüsü ve açık denizlerin serbestliği konusu Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda kapsamlı şekilde ele alınmıştır.

Deniz yatağının *res nullius* olarak kabul edilmesi, her devletin burada gibi hak ve egemenlik iddia edebileceği, *res communis* olarak kabul edilmesi ise herhangi bir egemen hak

¹⁶³ BMDHS m.136, Acer ve Kaya , a.g.e. 222.

¹⁶⁴ BMDHS m.153, Acer ve Kaya, a.g.e. 222.

¹⁶⁵ *Res communis: Herhangi bir devletin egemenliğine bağlı olmayan, edinim konusu yapılamayacak yerler, şeyler.*

Res nullius: Sahipsiz şeyler, yerler; herhangi bir devletin egemenliğine bağlı olmamakla birlikte, devlet egemenliği altına alınabilecek yerler, şeyler. (Meray S. L. (1977), *Uluslararası Hukuk Ve Uluslararası Örgütler*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 16.)

veya egemenlik ileri sürülemeyeceği, aksi halde uluslararası yaptırımla karşı karşıya kalınacağı anlamına gelmektedir.¹⁶⁶

Bu bağlamda, *res nullius* ve *res communis* kavramları kendi içlerinde yeterli açıklığa sahip olmasalar da¹⁶⁷, BMDHS'deki yaklaşım açık denizlerin serbestisi ve insanlığın ortak mirası kavramlarına paralel olarak açık denizlerin *res communis* kabul edilmesi yönündedir. Bu çerçevede, denizler, denize kıyısı olan ve olmayan tüm devletlere açıktır.¹⁶⁸

BMDHS'nin kurduğu rejim ile bölge ve kaynakları insanlığın ortak mirası olarak ifade edilmiş¹⁶⁹, hiçbir devletin, gerçek veya tüzel kişinin bölgenin herhangi bir kısmında veya buradaki kaynaklar üzerinde egemenlik veya egemen haklar iddia edemeyeceği; bu şekildeki egemenlik iddiası, tahsisi veya el koyma şeklindeki fillerinin tanınmayacağı belirtilmiştir.¹⁷⁰

Bölgedeki kaynaklara ilişkin hakların kullanımı tüm insanlığın yararı amacıyla Otorite tarafından yürütülecek, bölgeden elde edilen minerallerin mülkiyeti ancak BMDHS ve Otorite'nin kural, yönetmelik ve usullerine göre devredilebilecektir.¹⁷¹

Uluslararası Deniz Yatağındaki kaynakların aranması, araştırılması ve işletilmesi BMDHS Bölüm XI rejimine tabi olarak iki yöntemle gerçekleştirilebilmektedir. Bunlardan ilki, Otorite'nin özerk organı olan "Teşebbüs"ün (Enterprise) bizzat kendisinin doğal kaynak işletme faaliyeti yapmasıdır. İkincisi ise, Otorite tarafından kendilerine doğal kaynak arama ve işletme (exploration and exploitation) ruhsatı verilmiş üye devletlerin sponsorluğundaki gerçek veya tüzel kişilerin bölgede arama, araştırma ve işletme faaliyetlerinde bulunmasıdır. Her ikisinde de, sözleşmede ve Otorite'nin kural ve yönetmeliklerinde belirtilen usul kurallarına uyulmaksızın, devlet veya kişiler deniz yatağında faaliyette bulunamayacaklardır. Deniz yatağındaki doğal kaynaklara ilişkin faaliyetler BM Deniz Yatağı Otoritesi'nin idare, yönetim ve denetimi altında olacaktır.¹⁷²

---

¹⁶⁶ Knight ve Chiu, *a.g.e.* 506.

Derin Deniz Yatağı *res communis* değildir, tüm devletlerin ortak malvarlığını diğer kullanıcıların haklarını gözeterek işleme hakkı vermektedir. Aynı zamanda *res nullius* de değildir, işgal veya ele geçirme, (sahipsiz bulup) egemenlik kurma şeklinde ele geçirilip üzerinde münhasır hak iddia edilemez. (Klein, *a.g.e.* 318)

¹⁶⁷ Knight ve Chiu, *a.g.e.* 507.

¹⁶⁸ Bowett, *a.g.m.* 57.

¹⁶⁹ BMDHS Bölüm XI, 2. Kısım, m. 136

¹⁷⁰ BMDHS Bölüm XI, 2. Kısım, m. 137

¹⁷¹ BMDHS Bölüm XI, 2. Kısım, m. 137

¹⁷² BMDHS m.153

2.2.3.2.4. Derin deniz yatağının kullanımı

Derin Deniz Yatağının Arama, Araştırma ve İşletme Faaliyetlerine Yönelik Olarak Kullanımı

Bölgenin en önemli kullanım şekli derin deniz yatağı madenciliği kapsamında bölgede kaynakların aranması, araştırılması ve işletilmesidir.

Sözleşmenin derin deniz yatağının araştırılması ve işletilmesi rejimini düzenleyen XI. bölümünde, bölgedeki faaliyetler, kaynakların araştırılması ve işletilmesine yönelik tüm faaliyetler olarak belirtilmiştir.¹⁷³

Sözleşmede bölgedeki faaliyetler, sözleşmede Teşebbüs'ün bölgede gerçekleştireceği faaliyetler sayılırken, bölgeden minerallerin elde edilmesi, taşınması, işlenmesi ve pazarlanması şeklinde sayılmıştır.¹⁷⁴

Sözleşmenin diğer hükümlerinde bölgedeki faaliyetler; tarama, delme, kazma, deniz çevresine atık boşaltımı, damping, tesis inşa etme ve faaliyete geçirme, bu faaliyetlere ilişkin boru yerleştirme ve bu gibi deniz yatağı kaynaklarının araştırılıp bölgeden elde edilip su yüzeyine taşınmasına kadar olan tüm faaliyetler olarak belirtilmiştir.¹⁷⁵

Diğer yandan Yumrular ve Sülfütler Yönetmeliği'nde araştırma faaliyetleri, “bölgedeki polimetallik yumru rezervlerinin tanınan münhasır hak ile araştırılması, rezervlerin analiz edilmesi, toplama sistemi, işletme tesisleri, taşıma sistemleri ve teçhizatın test edilmesi ve işletme faaliyetleri sırasında dikkate alınması gereken çevresel, teknik, ekonomik, ticari ve diğer gerekli etkenlerin araştırılması”; işletme faaliyetleri ise, “bölgedeki polimetallik yumruların ticari amaçlarla elde edilmesi, buradan madencilik işlemleri ile mineral çıkarılması, elde edilen minerallerin üretim ve metal piyasasında pazarlanması için işlenmesi ve taşınması” olarak tarif edilmiştir.¹⁷⁶

Sözleşmede maden arama faaliyetlerinden ilk aşama faaliyetleri olarak bahsedilmiş, arama faaliyetleri sözleşmede araştırma ve işletme faaliyetleri dışında tutulmuştur.

¹⁷³ BMDHS m.1 parag. 1/3

¹⁷⁴ BMDHS Ek IV m.1 parag. 1, m. 153/2, DYUD Danışma Görüşü parag. 83

¹⁷⁵ BMDHS m. 85-87, m. 90, m. 94, m. 139, m. 145, Ek III m. 4, m.17 2/f, Ek IV m.1

¹⁷⁶ DYUD Danışma Görüşü parag. 89

Derin Deniz Yatağındaki Kaynaklar

Derin deniz yatağında canlı ve cansız kaynaklar bulunmaktadır. Bölge ve bölgedeki faaliyetleri düzenleyen BMDHS Bölüm XI’de derin deniz yatağındaki kaynaklar, “alan veya deniz yatağının altındaki polimetalik yumruları da kapsayan katı, sıvı veya gaz mineral kaynakları olarak; “mineral” ise derin deniz yatağından çıkarılmış olan kaynaklar olarak tanımlanarak,¹⁷⁷ canlı kaynaklar düzenleme dışı bırakılmıştır.

Derin deniz yatağında mineral zengini yumruların var olduğu, *HMS Challenger* gemisinin 1872-1876’daki oşinografik araştırmaları itibarıyla bilinmektedir. 20. Yüzyılın son yarısında derin deniz yatağı madenlerine yönelik piyasaların ve devletlerin ilgisi artmış; deniz yatağında 22 milyar ton kadar nikel, bakır, kobalt gibi sanayi için önemli elementleri içeren manganez yumrularının var olduğunun tahmin edilmesiyle ise konu uluslararası toplumun gündemine girmeye başlamıştır.¹⁷⁸

Ulusal yetki sınırlarının ötesinden açık denizleri de kapsayacak olan deniz alanlarında petrol ve doğalgaz, fosforit, metalik tuz ve eriyikleri, gaz hidratlar, manganez yumruları, demirli manganez yumruları, fosfat yumruları, Sülfüt yatakları, hidrotermal polimetalik sülfürler dahil olmak üzere birçok mineral bulunduğu tespit edilmiştir.¹⁷⁹ Tespit edilen yumrular içinde farklı oranlarda demir, bakır, krom, manganez, nikel, kobalt, alüminyum gibi sanayi sektörü için önemli mineraller bulunmaktadır.¹⁸⁰ Bunlardan devletler tarafından en çok önem verilenler petrol, doğalgaz, polimetalik yumrular, Sülfüt yataklarıdır.¹⁸¹

BMDHS Deniz Yatağı Rejimindeki Kaynaklar: Genetik Kaynaklar, Rejimde Güncelleme İhtiyacı

Deniz yatağındaki minerallerden deniz seviyesinden yaklaşık olarak 1500-4000 metre derinlikte bulunan polimetalik yumrular, kobalt zengini kabuklar ve polimetalik masif Sülfüt yatakları şimdiye kadar BMDHS rejimi kapsamında değerlendirilmiştir.¹⁸² Oluşturulmakta

¹⁷⁷ BMDHS Bölüm XI, m. 133

¹⁷⁸ Demirsoy S. (1972), “Deniz Hukukundaki Yeni Gelişmeler ve Madencilikle İlişkisi”, *Maden, Tetkik ve Arama Enstitüsü Dergisi*, 79, 76-99, Klein N, a.g.e. 317.

¹⁷⁹ Bowett, a.g.m. 51, Özpeker I. “Deniz Dibi Mineral Yatakları ve Ekonomisi”, *TMMOB Maden Mühendisleri Odası Madencilik Dergisi*, 18(2), 1979, s. 4

¹⁸⁰ Göktekin A. (1973), “Deniz Dibi Maden Yatakları, Önemleri, Oluşumları ve İşletilmeleri”, *Türkiye Madencilik Bilimsel Ve Teknik III. Kongresi*, Ankara: TMMOB Maden Mühendisleri Odası , 301.

¹⁸¹ Bowett, a.g.m. 51.

¹⁸² Fritz J. S. , (2015), “Deep Sea Anarchy: Mining at the Frontiers of International Law”, *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 30, 446.

olan Madencilik Yasası veya Yönetmelikler bu minerallere yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Halihazırdaki araştırma ruhsatlarına konu mineraller, yine bu üç tip mineraldir.

Literatürde, Otorite'nin diğer kaynakları gelişen teknoloji kapsamında derhal değerlendirme kapsamına alması gerektiğine yönelik görüşler mevcuttur. Buna ilaveten, bazı devletler de bu yönde taleplerde bulunmaktadır. Örnek olarak Rusya, Otorite'nin faaliyeti geçtiğinden kısa süre sonra, manganez yumrularından daha kısa sürede ticari olarak karşılık alınabileceğini belirterek, hidrotermal polimetallik sülfürler gibi farklı minerallerin de düzenlemeler kapsamına alınmasını talep etmiştir.

Canlı kaynaklara ilişkin olarak ise, sözleşme kapsamında düzenleme yer almaması ve bugüne kadar halen yeni bir ek ile bu kaynakların rejiminin düzenlenmemiş olması çok büyük bir eksikliktir. Hidrotermal bacalara yapışık olarak ekstrem şartlarda yaşayan canlılardan oluşan genetik kaynaklar bugün genetik mühendisliğine yeni bir ufuk açan aynı zamanda ekonomik etkileri itibarıyla bilim ve insanlık için gelecek vaat eden ekonomik değeri yüksek kaynaklardır.¹⁸³ Hidrotermal sülfürlerin bu bacaların yanında olduğu değerlendirildiğinde, madencilik faaliyetleri esnasında bu kaynaklara zarar verilebilecektir. Mevcut rejimde herhangi bir düzenleme olmadığı için, bölgede yapılacak faaliyetler esnasında herhangi bir önlem alınmayacak ve bu kaynaklara geriye dönüşü olmayacak şekilde zarar verilecektir.

Sözleşmenin XI. Bölümünde genetik kaynaklara yer almamış olması, bu kaynakların kullanımını açık deniz rejimine tabi kılmaktadır. Diğer yönden, Bağımsız Dünya Okyanusları Komisyonu'nun raporunda yer aldığı üzere, canlı kaynaklar Bölüm IX kapsamında değerlendirilemeyeceğinden, Otorite'nin bu konuda düzenleme yapma yetkisi yoktur.¹⁸⁴ Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesinde genetik kaynakların tanımı yapılmış, genetik kaynaklar konusu biyolojik çeşitliliğin korunması gerekliliği altında değerlendirilmiş ancak biyomadencilığe yönelik düzenleme yapılmamıştır. Sözleşmenin önsözünde ise, biyolojik çeşitliliğin korunması, "*insanlığın ortak kaygısı*" olduğu ifadesine yer verilerek, "*insanlığın ortak mirası*" kavramının kullanılmasından kaçınılmıştır. Ancak yine sözleşmedeki "*genetik kaynakların kullanımından ortaya çıkacak menfaatin adil ve eşit paylaşımı*" ilkesine yer

---

¹⁸³ Scovazzi T. (2004), "Mining, Protection Of The Environment Scientific Research And Bioprospecting: Some Considerations On The Role Of The International Sea-Bed Authority", *The International Journal Of Marine And Coastal Law*, 19 (4), 399.

¹⁸⁴ Wood M. C. (1999), "International Seabed Authority: The First Four Years", *Max Planck United Nations Yearbook*, 3, 181.

verilmiş olması, bu kaynakların kullanımına ilişkin rejimi, BMDHS'deki insanlığın ortak mirası ilkesine dayalı rejime yaklaştırmaktadır.¹⁸⁵

Teknolojik gelişmeler açısından Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesinin imzalandığı tarihlerdeki yumruların zorlukla tespit edilebildiği¹⁸⁶ dünya şartları ile günümüz şartları kıyaslanamayacaktır. Günümüzde geleneksel madencilik tartışmalarının ötesinde biyomadencilik tartışılmaktadır. Biyomadencilik ile, ağır metalleri bünyesinde biriktirme kapasitesi olan bakterilerin kimyasal yapıları aracılığıyla bakır, altın, nikel, mangan, uranyum, arsenik, kobalt, mangan, kadmiyum gibi birçok ekonomik değeri yüksek elde etme süreçleri mümkün olmaktadır. Öte yandan, ağır metal yüklenme kapasitesi olan bu bakteriler, madencilik bölgelerinin zararlı atıklardan temizlenmesi için de büyük önem taşımaktadır.¹⁸⁷ BMDHS derin deniz madenciliği rejiminde ihtiyati yaklaşım, en iyi çevre uygulamaları, çevresel etki değerlendirmeleri başta olmak üzere gerek sözleşmede gerek Otorite'nin yönetmeliklerinde çevrenin korunmasına yönelik olarak çok kapsamlı düzenlemelere yer verilmiştir. Yüklenicilere ve devletlere kapsamlı yükümlülükler öngörülmüştür. Sözleşmede biyomadencilğe yer verilmemiş olması ve sözleşmenin günümüz gelişmelerine göre güncellenmemiş olması eksiklik teşkil etmektedir.

Mineral Kaynaklarının Yoğunlaştığı Bölgeler

Şimdiye kadar yapılan araştırmalarda Kızıldeniz, Büyük, Pasifik, Hint okyanusunda ve Kuzey Buz denizinde geniş alana yayılmış yataklar tespit edilmiştir.¹⁸⁸ BMDHS rejimi kapsamındaki minerallere yönelik en çok ilgi çeken bölgeler ABD ile Hawaii arasında bulunan Clarion Clipperton Bölgesi, Güney Batı Pasifik Yatakları ve Orta Hint Okyanusu yatakları olmuştur.¹⁸⁹

---

¹⁸⁵ Scovazzi, *a.g.m.* 404.

¹⁸⁶ Akkan E. (1981), "Okyanusların Mineral Varlıkları", *Ankara Üniversitesi DTCF Araştırmaları Dergisi*, (10), 96.

¹⁸⁷ Siddiqui M. H, Kumar A. Kumar Kesari K. Arif J. M. (2009), "Biomining – A Useful Approach Toward Metal Extraction", *American-Euroasian Journal of Agronomy*, (2) 2, 85, Özdemir S. Köseoğlu, G. Dede Ö. H. (Eylül 2002), "Kirlenmiş Toprakların Bitkilerle Temizlenmesi Biyomadencilik", *Bilim ve Teknik Dergisi*, 79-80.

¹⁸⁸ Wang, James C.F. (1992), *Handbook On Ocean Politics And Law*, New York: Greenwood Publishing, 207, Özpeker I. *a.g.m.*, 5.

¹⁸⁹ Wood, *a.g.m.* 186.

Otorite ile hâlihazırdaki Araştırma Akitleri, Devletler- Faaliyet Bölgeleri- Mineraller gösterir tablo için bkz.: Ek 4.

Halihazırda Otorite'den alınan ruhsatlar kapsamında devam eden araştırma faaliyetleri Clarion Clipperton Bölgesi, Hint Okyanusu, Atlas Okyanusu Orta Sırtı, Pasifik Okyanusu, Güney Atlas Okyanusu'nda gerçekleştirilmektedir.

Otorite Ruhsatı Kapsamında Araştırma Faaliyetleri devam eden Mineral Kaynaklar

Mevcut araştırma ruhsatları ve faaliyetler kapsamında;

- **Clarion Clipperton Bölgesi'nde** polimetalik yumrular,
- **Hint Okyanusu'nda** polimetalik yumrular, polimetalik sülfürler,
- **Atlas Okyanusu Orta Sırtı'nda**, polimetalik sülfürler,
- **Pasifik Okyanusu'nda** kobalt zengini ferromanganez kabukları
- **Güney Atlas Okyanusu'nda** kobalt zengini ferromanganez kabukları üzerine araştırma faaliyetleri devam etmektedir.¹⁹⁰

---

¹⁹⁰ Bölgedeki maden kaynakları ve araştırma faaliyetlerini gösterir detaylı haritalar için bkz: https://www.isa.org.jm/maps#maps-block_9-1, E.T.: 09.06.2019

3. DERİN DENİZ YATAĞI MADENCİLİĞİ

Derin Deniz Yatağı madenciliği, bölgedeki kaynakların aranması, araştırılması ve işletilmesi süreçlerinin tamamını ifade etmektedir. Bölgedeki kaynakların daha sonra ticari işletilmesine yönelik olarak yapılan araştırma faaliyetleri de işletme faaliyetinin ön safhası içerisinde yer almaktadır. Bu kapsamda, derin deniz yatağı madenciliği bölgedeki kaynakların araştırılması ve işletilmesi ve bu kapsamda gerekli tüm faaliyetlerin yapılması anlamına gelmektedir.

Birinci ve İkinci Deniz Hukuku Konferansları sırasında derin deniz yatağının polimetallik yumru çıkarılması teknolojik olarak mümkün değildi. 1960'larda, teknolojiye yaşanan gelişmelerle birlikte, manganez yumrularının çıkarılmasının mümkün hale gelmeye başladı. Yumruların içinde bulunan mineraller, yüksek sıcaklığa ve paslanmaya dayanıklılığı gerektiren sanayide, bilhassa demir çelik üretimi ve dayanıklı alaşımlı çelik üretimi için verimli kaynaklar olmaları sebebiyle, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için özellikle tüketiciler ve önemli üreticiler için önemliydi.¹⁹¹ Derin deniz yatağının işletilmesi, deniz çevresinin korunması, devletlerin çıkarları, şirketlerin çıkarları, askeri güvenlik gibi birçok konuyla etkileşim halinde olan disiplinlerarası bir konu olması itibarıyla, devletler, uluslararası örgütler, sivil toplum örgütleri, özel sektör gibi birçok grubun ilgisini çeken önemli bir konu olmuştur.¹⁹²

Teknolojinin gelişmesiyle eş zamanlı olarak aynı yıllarda, yeni bir ekonomik düzenin kurulmasına yönelik uluslararası bir hareket başlamıştır. Derin deniz yatağı madenciliği teknolojisinin gelişmesiyle, denizlerdeki ekonomik potansiyel, Malta Teknolojinin gelişmesi yeni gelişmelerin kullanılması ve kontrol edilmesi ve bu çerçevede yasal sistemler bağlamında yeni kontrol teknikleri ve karar mercileri üretilmesini gerektirmiştir. Bu çerçevede hukukun revize edilmesine yönelik gelen talepler sonucunda Arvid Pardo'nun girişimi ile başlayan süreç BMDHS'nin imzalanmasıyla son bulmuş ve derin deniz yatağının araştırılması ve işletilmesi rejimi kurulmuştur.¹⁹³ Kurulmak istenen yeni ekonomik düzenin amacı, mevcut uluslararası ekonomik düzendeki gelişmiş ve gelişmekte olan devletler arasındaki eşitsizliği azaltmak ve gelişmekte olan ülkelerin kendi siyasi, sosyal ve ekonomik

---

¹⁹¹ Klein, *a.g.e.* 317-318.

¹⁹² Bowett, *a.g.m.* 50.

¹⁹³ Bowett, *a.g.m.* 50.

gelecekleri üzerinde daha fazla söz hakkı sahibi olmalarını sağlamak amacıyla yeniden inşa edilmesi olmuştur.¹⁹⁴

BMDHS ile derin deniz yatağının araştırılması ve işletilmesi için Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi aracılığıyla bir uluslararası rejim kurulacağı belirtilmiştir. Yeni uluslararası ekonomik düzen ilkeleri temelinde oluşturulan XI. bölümü, Deniz Yatağı Otoritesi'nin kuruluş, yapı, göreve yetkilerini, yeni uluslararası deniz yatağı rejimini düzenlemekte olup, genel olarak gelişmekte olan ülkelerin görüşlerini yansıtmıştır.

XI. bölüm, deniz yatağının araştırılması, keşfi ve işletilmesi konusunun dışında; açık denizlerdeki su kütlelerinin hukuki statüsü koruma altına almış, denizde bilimsel araştırmalar, teknoloji transferi ve deniz çevresinin korunması konularını da düzenlemiştir. Bölümde deniz yatağına ilişkin üç temel konu ele alınmıştır; bunlar, bölgeyi kimin araştırıp işleteceği, araştırma ve işletme şartları ve bu işletmenin ekonomik boyutlarıdır.¹⁹⁵ BMDHS ile derin deniz yatağına ilişkin oluşturulan rejim, 1) ulusal yetki sınırlarının ötesindeki derin deniz yatağı ve buradaki kaynaklar insanlığın ortak mirası ilan edilmiştir. 2) Bu bölge ve kaynakları üzerinde tüm insanlığın yararına hizmet edecek şekilde kendine özgü bir yönetim sistemi benimsenmiştir. 3) Bölgedeki kaynaklardan elde edilecek finansal ve ekonomik yararın eşit şekilde paylaşımı düzenlenmiştir. 4) Uluslararası barış ve güvenliği temin etmek ve uluslararası işbirliği ve karşılıklı anlaşmayı teşvik etmek amacıyla devletlere birtakım yükümlülükler yüklenmiştir. (Bilimsel araştırmalar ve teknolojinin transferi gibi) 5) Bölge münhasıran barışçıl amaçlarla kullanılacaktır, 6) Bölgedeki faaliyetler, deniz çevresinin korunmasına yönelik uluslararası kural, standart ve usullere uygun olmalıdır.¹⁹⁶

Deniz yatağı mineral kaynaklarının insanlığın ortak mirası olarak uluslararası toplumun tamamına ait olduğunu ilan eden ve adil ve eşit paylaşımına dayalı bu rejim; ekonomik açıdan deniz yatağındaki kaynakların ölçsüz kullanımını önleyerek sürdürülebilir gelişimini sağlayacağı gibi güvenlik stratejileri açısından da devletler arasındaki rekabeti işbirliğine dönüştürerek çatışma riski ve silahlanma yarışını azalabilecektir.¹⁹⁷

---

¹⁹⁴ Klein, *a.g.e.*.318.

¹⁹⁵ Klein, *a.g.e.* 323.

¹⁹⁶ Bowett, *a.g.m.* 56, Fritz, *a.g.m.* 447, BMDHS m. 136, 238, 140

¹⁹⁷ Anlar Güneş *a.g.m.* 6.

3.1. Bölge

BMDHS’de bölge, ulusal egemenlik sınırlarının ötesindeki deniz yatağı ve okyanus tabanı ve bunların toprak altı olarak tanımlanmıştır. Bölgeye ilişkin detaylı bilgiler bir önceki başlığımızda verilmişti.

3.1.1. Bölgenin Önemi: Devletlerin Bölgedeki Menfaatleri

Geçmişte, mineral kaynaklarına yönelik rekabet ulus devletlerde içinde iç rekabet şeklindeki, uluslararası derin deniz yatağındaki madenlerin keşfi ile devletler, şirketler ve maden piyasası derin denizlere yönelmiştir. Derin Deniz Madenciliği, kara madenciliğinden farklı olarak çok fazla yatırım gerektirmesine karşın, çok fazla risk barındırması sebebiyle, bir yandan işbirliğini zorunlu kılarken, diğer yandan ileriye yönelik sağlayabileceği yüksek kar marjı sebebi ile rekabete yol açacaktır.¹⁹⁸

Derin deniz yatağı gezegenin en az zarar görmüş ve tespit edilen son rezervleri barındıran alanlardır. Madencilik faaliyetleri ise deniz doğası, insan üzerinde önemli zararlı etkiler bırakabilen, diğer yandan sürdürülebilir kalkınmayı çoğunlukla mümkün kılmayan faaliyetlerdir. Bu sebeple, derin deniz yatağında herhangi bir faaliyet yapılmasının öncesinde, diğer bir deyişle bölgede çevresel bir zarara yol açılmadan önce kapsamlı bir rejim oluşturulmuş olması uluslararası hukuk açısından hayati önem taşımaktadır.

Uluslararası deniz yatağının işletilmesinde gelişmiş devletlerin ve gelişmekte olan devletlerin farklı amaç, ihtiyaç ve çıkarları bulunmaktadır. BMDHS Konferanslarında gelişmiş ve gelişmekte olan devletlerin ihtiyaç ve yararlarının dengelenmesine yönelik dengeleyici bir rejim kurulmasının zorunluluğu çok defa ifade edilmiştir.¹⁹⁹

Gelişmiş devletlerin amaçları yeni kaynaklar elde ederek hammadde kaynakları açısından istikrarsız gelişmekte olan tedarikçi devletlere olan bağımlılıklarını azaltmaktadır. Karadaki maden rezervlerinin giderek azalması, hammadde tüketicisi devletlerin ekonomilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Deniz yatağındaki madenlerin işletilmesi, gelişmiş devletlere ihtiyaç duydukları ham maddeleri daha ucuza ve daha garantili temin etmek imkanı sağlayacaktır.²⁰⁰

---

¹⁹⁸ Fritz, *a.g.m.* 446.

¹⁹⁹ Birinci Komite Başkanının Raporu, UN Doc. A/CONF.62/L.81, parag. 6

²⁰⁰ Booth K. (1985), *Law, Force And Diplomacy At Sea*, London: Allen&Unwin Publishers, 121.

Gelişmekte olan devletlerin deniz yatağının işletilmesindeki temel amaçları ise, ekonomik kalkınmaları için gerekli mali kaynakları sağlamaktır. Buna ilaveten dünyanın kobalt ihtiyacının yaklaşık olarak yarısını karşılayan Demokratik Kongo Cumhuriyeti, %15-%20'lik manganez ihtiyacını karşılayan Gabon gibi gelirleri maden ihracatına bağlı olan devletlerin bir diğer ihtiyacı ve amacı, derin deniz yatağı madenciliği neticesinde piyasaya sürülecek mineraller dolayısıyla maden fiyatlarındaki ve ihracat gelirlerindeki düşüşü önlemektir.²⁰¹

BMDHS ile derin deniz yatağı gelişmiş devletlerin tekelinden çıkarılmış, gelişmiş devletlere geliştirmekte olan devletlere kurulacak Deniz Yatağı Otoritesi aracılığı ile mali ve teknolojik yardım yükümlülüğü getirilmiştir.

3.1.2. Bölgedeki Faaliyetlere İlişkin İlkeler

Bu konulara ilişkin oluşturulacak rejimdeki temel ilkeler şunlardır:

- Bölgenin insanlığın ortak mirası olması; bu çerçevede bölge üzerinde hiçbir devletin egemenlik veya egemen haklar ileri sürememesi
- Bölgedeki faaliyetlerin tüm insanlığın ortak yararına olacak şekilde devletlerarası eşitlik çerçevesinde yapılması,
- Faaliyetlerin yürütülmesinde yeni ekonomik düzen oluşturulmasına yönelik yaklaşımlara sahip olunması,
- Faaliyetlerin öncesinde, faaliyet sırasında ve sonrasında çevrenin korunmasına azami seviyede özen gösterilmesi,
- Bölgenin münhasıran barışçıl amaçlarla kullanılması.

3.1.2.1. “İnsanlığın Ortak Mirası” kavramı

Uluslararası hukukun temel ilkelerinden bir tanesi Westfalya Antlaşması ile oluşturulan ve daha sonra BM Şartında yer alan “devletlerin egemen eşitliği”dir.²⁰² Ancak devletler somut anlamda kapasiteleri ve güçleri itibarıyla eşit değildir. Hakkaniyet ilkesi çerçevesinde devletler arasındaki mevcut eşitsizliğin “giderimci eşitlik” kavramıyla giderilmesini gerektirmektedir. Hakkaniyet ilkesinin bir yansıması olan “İnsanlığın Ortak

²⁰¹ Lowe V. Talmon S. (2009), *The Legal Order Of The Oceans Basic Documents Of The Law Of The Sea*, Oxford: Hart Publishing, 177.

²⁰² Doğan İ. (2016), *Devletler Hukuku*, Ankara: Astana Yayınları, 59.

Mirası” kavramı, uluslararası paylaşırmacı adalet fikri temelinde, insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen alanlardan sağlanan faydaların devletler arasında hakça paylaşımını öngörmektedir.²⁰³

İnsanlığın ortak mirası kavramı ilk olarak Grotius (1583-1645) tarafından *Mare Liberum* (1609) isimli eserinde ortaya konmuştur. Grotius’un görüşü, Tanrının doğa aracılığıyla tüm ihtiyaçları doğrudan ortaya koymadığı, bir ulusun bir yönden daha yetenekliken, diğer ulusların başka konularda daha yetenekli olduğu; insanların birbirine yardım ederek ihtiyaçlarını sağlaması amacına dayalı bir doğa yasasının olduğu şeklindeydi. Grotius, Doğadaki bu yasayı yani karşılıklı yardımlaşma kuralını ihlal edenin doğanın kendisine de zarar vermiş olacağını kabul ediyordu.²⁰⁴

Kavram, daha sonra 1945’te ABD Başkanı Truman tarafından Potsdam Konferansı’nda: “*Bütün geniş nehirlerin insanlığın ortak mirası rejimi ile yönetilmesi gerektiğine*” yönelik açıklamasında ve 1958’de Birinci Deniz Hukuku Konferansı’nın açılış konuşmasında Konferans Başkanı tarafından dile getirilmiştir. Ancak uluslararası bir forumda tartışılması ilk defa Malta Büyükelçisi Arvid Pardo ile olmuş, daha sonra 1970’de İlkeler Bildirgesi ile uluslararası topluma duyurulmuştur.²⁰⁵

Derin deniz yatağının insanlığın ortak mirası kabul edilmesi, bu bölgenin insanlığın tamamına eşit şekilde ait olduğunun ilan edilmesi anlamına gelmektedir. Bu durum, bölgede yapılacak faaliyetler için bölge üzerinde eşit haklara sahip olan tüm tarafların rızasının alınması gerektiği veya bölgedeki faaliyetlerin ancak tüm tarafların yetkilendireceği uluslararası bir kurum veya kuruluş aracılığıyla gerçekleştirilebileceği sonucunu doğurmaktadır. BMDHS’de üst egemen kavramının bulunmadığı uluslararası hukukta, tüm eşit egemenlerin rızasının aranmasının anarşiye yol açıp çözüme ulaştıramayacağı göz önüne alınarak, insanlığın ortak mirası olan bölgenin uluslararası bir kurum vasıtasıyla yürütülecek bir rejim ile yönetilmesi kararlaştırılmıştır.

İnsanlığın ortak mirası kavramı, derin deniz yatağı madenciliğinde eşit durumda olmayan devletlere eşit hakların sunulmasından önce devletlerin arasındaki eşitsizliğin

---

²⁰³ Kıvılcım Z. (2011), *Uluslararası Kamu Hukukunda İnsanlığın Ortak Mirası*, İstanbul: On iki Levha Yayıncılık, 31.

²⁰⁴ Borg S. F. Rajagopalan R. (Editör), (1997), “The Common Heritage 1967-1997”, *Common Heritage And The 21st Century*, Chennai: Reliance Printers, 84-85.

²⁰⁵ Knight ve Chiu, *a.g.e.* 24, Bernaerts, *a.g.e.* 6.

giderilmesini amaçlayan “giderimci eşitlik” ve “paylaşımçı adalet” ilkeleri çerçevesinde hakça paylaşımı amaçlamaktadır.

Kavram, yeni uluslararası ekonomik düzen söylemi ile yakından ilgilidir. İnsanlığın ortak mirası, gelişmekte ve gelişmiş devletlerden oluşan uluslararası toplumun “çatışma olmaksızın bir arada yaşayabilme” aşamasından “işbirliği içinde” yaşama aşamasına geçişini ifade etmektedir. Kavram, ortak mirasa konu olan şey veya şeylerin elde edilen ekonomik ve diğer yararların paylaşıldığı ortak bir yönetim sistemi getirmektedir. Bu aynı zamanda kaynakların gelecek nesiller için muhafaza edilmesi anlamına geleceği için, gelecek nesillerin haklarına saygı anlayışını da içermektedir.²⁰⁶

Uluslararası hukuk, devletlerin iç menfaatlerinin devamını uluslararası düzeyde sürdürme talebi üzerine kuruludur.²⁰⁷ Ulus devlet düzeninde, ulus devletlerin her biri ulusal çıkarlarını küresel düzenin bir numaralı öncelik sırasına yerleştirmek istemektedirler. Nitekim dünya düzeni en güçlü ulus devletin ulusal çıkarları ve öncelikleri üzerine kurulmaktadır. Bu durum, küresel çapta kıyasıya bir rekabet doğurmakta ve çatışmalara yol açmaktadır. Çatışmaların önlenmesi için, şiddetin azaltıldığı, zengin ülkelerden fakir ülkelere gelir transfer edildiği, uluslararası topluma farklı kültür ve ideolojilerden eşit katılımın sağlandığı, büyük ve etkin uluslararası kurum ve kuruluşların var olduğu bir düzenin varlığı gerekmektedir.²⁰⁸ BMDHS ile birlikte, geleneksel ulus devlet sisteminin yüz yıldır *yalanladığı* “dünya insanları toplumu” anlayışı uluslararası toplumca onaylanmış, uluslararası toplumun devlet ve vatandaşlarını insanlığın ortak mirası adı altında ortak menfaat için oluşmuş tek bir kolektif olarak tanımlayan²⁰⁹ “insanlık” konsepti getirilmiştir.²¹⁰

3.1.2.2. Eşit haklar , giderimci eşitlik, paylaşımçı adalet

İlkeler Bildirgesi ile, devletlere üç alanda eşitlik öngörülmüştür. Bunlar, insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen bölgenin yönetim, idare ve denetimini sağlayacak uluslararası kurumun işleyişi ve karar alma mekanizmalarında yer alma konusunda eşitlik, bölgenin tüm

---

²⁰⁶ Borg S. F. *a.g.e.* 87.

²⁰⁷ Goldsmith ve Posner, *a.g.m.* 13.

²⁰⁸ Falk R. A. Black C. E. (Editörler) (1969), *The Future Of The International Legal Order Volume I* , New Jersey: Princeton University Press, 37.

²⁰⁹ Iyans G. M. Mastanduno M. (1995), *Beyond Westfalia? State Sovereignty And International Intervention*, Baltimore Maryland: The Johns Hopkins University Press, 60.

²¹⁰ Fuse T. Rajagopalan R. (Editör) (1997), *Common Heritage of Mankind in 21st Century*, Chennai: Reliance Printers, 90.

devletlerin katılımına eşit olarak açık olması konusunda eşitlik ve bölgeden sağlanan faydanın tüm devletlere eşit olarak paylaşılması konusunda eşitliktir.²¹¹

Sözleşmenin oluşturulduğu Deniz Hukuku Konferanslarında eşitlik hedefi vurgulanmıştır. 29 Eylül 1981'deki Birinci Komite Raporunun görüşüldüğü Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nın 10. Oturumunda Komite Başkanı konuşmasında, "Yeni uluslararası kurumların kurulmasında, yeni bir rejimin yaratılmasında gelişmekte olan ülkelerin yer almasını tarihçiler hayranlıkla izleyeceklerdir." ifadesine yer vermiştir.²¹²

İnsanlığın ortak mirası kavramı, devletlerin egemen eşitliği kavramının bir yansıması olarak sunulan bu eşitliklerin ötesine gidilerek, devletler arasındaki somut eşitsizliklerin giderilmesi için paylaşımcı adalet kavramı temelinde "giderimci eşitlik" ilkesini kabul etmiştir. Nitekim eşit hakların devletlerde gerçek anlamda eşitlik anlamına gelebilmesi için, öncelikle eşitsizliklerinin giderilerek yaklaşık olarak aynı konuma getirilmeleri gerekmektedir.²¹³

BMDHS'ye göre bölgedeki faaliyetlerin tüm insanlığın ortak yararına olacak şekilde yapılacaktır ancak faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde denize kıyısı olup olmadığına veya coğrafi konumlarına bakılmaksızın gelişmekte olan devletlerin ve tam bağımsızlıklarını veya özerklik statülerini henüz kazanamamış halkların ihtiyaç ve yararları özellikle gözetilecektir.²¹⁴ Bölgeden elde edilecek ekonomik ve diğer yararların paylaşımı ise taraf devletlere hakça paylaşım esasına göre yapılacaktır. BMDHS'de kabul edilen bu genel politika, "giderimci eşitlik" ilkesinin sözleşmedeki uygulamasını göstermektedir.²¹⁵

Sözleşmede bölgede tekel kurulmasının önlenmesi, bölgeden maden üretimi yapılması durumunda bundan ekonomisi olumsuz etkilenecek gelişmekte olan devletlerin olumsuz etkilerden korunması buna uygun üretim politikaları benimsenmesi ve bölgedeki kaynakların tüm insanlığın yararına olacak şekilde geliştirilmesi hedeflenmiştir.²¹⁶ Bu hedefler de insanlığın ortak mirası ve giderimci eşitlik ilkelerinin yansımalarıdır.²¹⁷

---

²¹¹ Kıvılcım, *a.g.e.* 44.

²¹² Birinci Komite Başkanının Raporu, UN Doc. A/CONF.62/L.81, parag.8

²¹³ Kıvılcım, *a.g.e.* 44.

²¹⁴ BMDHS m.140, m. 152, m. 157/3

²¹⁵ Kıvılcım, *a.g.e.* 46.

²¹⁶ BMDHS m. 150

²¹⁷ Kıvılcım, *a.g.e.* 47.

Diğer yandan, BMDHS'deki politikaların tamamen “giderimci eşitlik” üzerine kurulu olduğunu söylemek de doğru olmayacaktır. 1994 Antlaşması ile yapılan değişiklikler ile, insanlığın ortak mirası ilkesinin buradaki kaynakların tüm insanlığın yararına olacak şekilde etkin şekilde işletilmesine öncelik verilmesi gerektiği görüşü hakim olmuştur.

1994 Antlaşması ile Otorite karar mekanizmalarında tüm üyelerin temsil edildiği Genel Kurulun yetkilerinin azaltılarak, gelişmiş devletlerin etkili olduğu Konseyin yetkilerinin artırıldığı göz önünde bulundurulduğunda, 1994 Antlaşması değişiklikleri ile BMDHS'de etkinliğe, eşitlikten daha fazla önem verildiği bir modele geçildiği söylenebilecektir.²¹⁸

3.1.2.3. Yeni uluslararası ekonomik düzen

Yeni uluslararası ekonomik düzen söylemi, üçüncü dünya ülkelerinin bağımsızlıklarının ardından uluslararası toplumda yer alma ve yeni adil bir ekonomik düzen için uluslararası ekonomik düzende reform taleplerinden doğmuştur. Gelişmekte olan ülkeler, kaynaklarının gelişmiş devletler tarafından kontrol edilmesine karşı çıkmışlardır. Bu ülkeler, hakkaniyetin sağlanması için, “doğal kaynakların kullanımında sanayileşmiş ülkeler lehine olan eşitsizlikleri gidermek için” kaynaklara erişim, kaynakların dağıtımı ve tüketimi gibi konulardaki kuralların değiştirilmesini ve gelişmiş devletler tarafından gelişmekte olan devletlere teknoloji transferi, ekonomik ve teknik destek sunulmasını talep etmişlerdir. Son minvalde, gelişmekte devletlerin talebi, dayanışma, hakkaniyet, sosyal adalet gibi değerleri de kapsayacak şekilde yeni bir uluslararası hukuk düzeni oluşturulması olmuştur.²¹⁹

Üçüncü dünya ülkelerinin yeni uluslararası ekonomik düzen talepleri çerçevesinde bağımsızlıklarından itibaren yaşanan uluslararası gelişmelere bakıldığında, uluslararası toplum düzenini de değiştirerek kendilerine yer açtıkları görülmektedir. 1955-1960 arasında 41, 1960-1970 arasında 27 yeni devletin BM'ye üye olmasıyla, küresellik iddiasındaki BM somut anlamda küresel niteliğe bürünmüş, bununla Üçüncü Dünya ülkelerinin mevcut hegemonya statükosunda yarattığı değişikliklerin başlangıcı olarak 1961'de ilk defa üçüncü dünya ülkelerinden bir aday olan Burma temsilcisi, BM Genel Sekreteri seçilmiştir. Daha önemlisi 1964'te BM'ye üye 77 tane gelişmekte olan ülkenin ortak bildirisi ile “üçüncü dünya ülkelerinin ekonomik menfaatlerini BM'de savunmak amacıyla” 77'ler grubu kurulmuştur.

---

²¹⁸ Kıvılcım, *a.g.e.* 48.

²¹⁹ Kıvılcım, *a.g.e.* 34.

Yeni uluslararası ekonomik düzen kavramına, BM Genel Kurulu'nun 1974'te aldığı kararında²²⁰ yer verilmiştir. Kararda hakkaniyet, karşılıklı bağımlılık, ortak yarar, ekonomik veya sosyal sistemlerine bakılmaksızın tüm devletler arasında işbirliğinin gerekliliği vurgulanmıştır. Kararda mevcut eşitsizlik ve adaletsizliklerin giderilmesinin yolunun gelişmiş ve gelişmekte olan devletler arasında işbirliği kurulması yoluyla sağlanabileceği belirtilmiştir. Yeni ekonomik düzen kavramı ile uluslararası toplum bir arada yaşama döneminden işbirliği dönemine geçmiştir.²²¹ Aynı yıl ayrıca “Yeni Uluslararası Ekonomik Düzenin Sağlanmasına İlişkin Eylem Programı” ve “Devletlerin Ekonomik Haklarına ve Görevlerine Dair Şart” kabul edilmiştir.²²²

Üçüncü dünya ülkelerinin birkaç güçlü devleti tarafından temsil edilen dünya düzenini değiştirme girişimleri, yalnızca bağımsızlığını henüz kazanmış üçüncü dünya ülkelerini değil, Çin, Güney Amerika, Türkiye, Japonya gibi ülkeler için de uluslararası toplumdaki temsiliyetlerini yeniden değerlendirme imkanı sunmuştur. 1967'de Malta Büyükelçisinin derin deniz yatağının insanlığın ortak mirası olarak ilan edilmesine ve bir grup gelişmiş devletlerin tüm toplumlara ait derin deniz yatağı üzerinde hakimiyet kurmasının önlenmesine yönelik önerisi²²³, bu önerinin kabul edilmesi ve adil ve hakkaniyet çerçevesinde oluşturulan okyanus rejimi; daha önce başlayan üçüncü dünya ülkelerinin sosyal adalet talebine yönelik olan bu sürecin devamıdır.²²⁴

Yukarıda belirtilen süreç sonunda ortaya çıkan yeni ekonomik düzen talebi, oluşturulan deniz yatağı rejiminde faaliyetlere konu olan bölgenin tüm insanlığa ait olması itibarıyla, gelişmiş ülkelerin teknik ve bilimsel kapasitesini geliştirmekte olan ülkelerle paylaşması, emtia düzenlemeleriyle geliştirmekte olan devletlerin ekonomilerinin korunması ve buna yönelik önlemler alınması ve deniz yatağındaki faaliyetlerden elde edilecek gelirlerin kapasiteleri yeterli olmadığı için alanda işletme faaliyeti yapamayacak geliştirmekte olan devletlerle adil ve eşit paylaşım ilkelerince paylaşılması zorunluluklarını içeren düzenlemeler şeklinde rejimde kendine yer bulmuştur.²²⁵

---

²²⁰ A/RES/S-6/3201

²²¹ Tourme-Jouannet E. (2013), *What is a Fair International Society? International Law Between Development and Recognition*, Portland: Hart Publishing, 17, Kıvılcım, a.g.e. 32.

²²² Kıvılcım, a.g.e. 35.

²²³ UN Doc. A/16695

²²⁴ Tourme-Jouannet, a.g.e. 23.

²²⁵ Bernaerts, a.g.e.12, 1982 BMDHS m. 144, m.150-153, m.202, Bölüm XIV

Bununla birlikte, 1994 New York Antlaşması ile sözleşmenin rejimi düzenleyen maddelerinde gelişmiş devletlerin talepleri doğrultusunda önemli ölçüde değişikliğe gidilmiş olması, bir yandan insanlığın ortak mirasının rasyonel kullanımını sağlamayı amaçladığı yönüyle insanlığın ortak yararına hizmet ettiği şeklinde değerlendirilirken, diğer yandan gelişmekte olan devletlerin zaferi olarak nitelendirilebilecek yeni ekonomik düzen söylemi ile yola çıkılan BMDHS'yi başlangıç noktasından uzaklaştırdığı şeklinde yorumlanmaktadır.

3.1.2.4. Münhasıran barışçıl amaçlarla kullanım ve derin deniz yatağında askeri faaliyetler

“Barışçıl amaçlarla kullanım” kavramı ilk olarak Antarktika Antlaşmasında daha sonra ise Ay Antlaşması’nda kullanılmıştır. Ay Antlaşması’nda Ay’ın tüm devletler tarafından sadece barışçıl amaçlarla kullanılacağı belirtilmiş, Ay üzerinde her türlü güç kullanımı yasaklanmıştır.²²⁶ Bu kapsamda, Ay üzerinde yalnızca barışçıl amaçlara yönelik olan bilimsel araştırmalar serbest bırakılmıştır. Bunun dışında Ay üzerinde askeri üs veya tesis kurulması, silah denemesinin yapılması, askeri manevralar yapılması; Ay üzerinde, yörüngesinde ve çevresinde kitle imha silahları, nükleer silahlar veya diğer silahları taşıyan cisimlerin yerleştirilmesi yasaklanmıştır.²²⁷

Deniz Hukuku Sözleşmesinin görüşmeleri sırasında deniz yatağının silahsızlandırılması konusu gündeme gelmiştir. Konu hakkında gelişmiş devletler ve gelişmekte olan devletlerin görüşleri farklı olmuştur. Gelişmiş devletlerden ABD, tüm deniz ve okyanus tabanlarının silahsızlandırılmasının kontrol edilmesinin mümkün olmadığını belirterek, yalnızca 3 mil mesafeden itibaren deniz yatağına kitle imha silahlarının yerleştirilmesi konusunda yasak konulabileceğini ifade etmiştir. Gelişmekte olan devletler ise, 12 deniz milinden itibaren deniz yatağının tamamen silahsızlandırılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.²²⁸

Konferans görüşmelerinin devam ettiği yıllarda, Deniz yatağının silahlanması konusu BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin düzenleme alanından çıkarılmış ve 1971 Deniz Yatağında Nükleer ve Kitle İmha Silahların Yasaklanması Antlaşması’nda²²⁹ düzenlenmiştir. Antlaşma ile deniz yatağında nükleer ve kitle imha silahlarının bulundurulması, yerleştirilmesi,

---

²²⁶ Ay Antlaşması m. 2-3

²²⁷ Kıvılcım, *a.g.e.* 62.

²²⁸ Kıvılcım, *a.g.e.* 63.

²²⁹ *Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanı ve Altında Nükleer Silahlar ve Diğer Kitle İmha Silahlarının Yasaklanması Antlaşması*

depolanması, kullanılması ve bu silahların denemelerinin yapılması yasaklanmıştır. Antlaşmada 12 deniz mili mesafe kabul edilmiş olmakla birlikte, silahlanma konusunda gelişmiş devletlerin talebine uygun olarak yasaklama yalnızca nükleer silahlar ve kitle imha silahları ile sınırlanmıştır.²³⁰

BMDHS’de bölgenin münhasıran barışçıl amaçlarla kullanımına ilişkin genel kurala yer verilmiş²³¹, ayrıca deniz bilimsel araştırmalarının da münhasıran barışçıl amaçlarla tüm insanlığın yararına gerçekleştirileceği belirtilmiş²³²; ancak kavramın içeriğine yer verilmemiştir.

Barışçıl amaçlarla kullanım, yalnızca askeri amaçlarla olmayan sivil amaçlarla kullanım şeklinde yorumlanmamalıdır. Kavram, diğer devletlerin açık denizlerdeki haklarına, devletlerin toprak bütünlüğüne, uluslararası hukukun diğer devletlere tanıdığı tüm haklara saygı gösterilmesi gerektiği, uluslararası hukuk kurallarına aykırılık teşkil edecek faaliyetlerden kaçınılması gerektiği anlamına gelmektedir.²³³

Açık denizlerde faaliyetlerin barışçıl amaçlarla gerçekleştirilmesi, askeri faaliyetler dışında kalan faaliyetler şeklinde yorumlanacak olursa; bu saldırı amaçlı askeri faaliyetlerin yasaklandığı gibi, savunma veya önlem niteliğindeki askeri faaliyetlerin de yasaklandığı anlamına gelecektir. Askeri faaliyetlerin önlem niteliğinde olanları da göz önünde bulundurulduğunda, yapılan faaliyetlerin askeri veya askeri olmayan faaliyet olarak ayrımının yapılması oldukça zordur. Sözleşmede buna ilişkin kriterler de belirtilmemiştir.²³⁴

BMDHS’de konu bu şekilde belirsiz bırakıldığı için, deniz yatağındaki askeri faaliyetler ve silahlandırılması konularına Ay Antlaşması’ndan yapılacak kıyas ve 1971 Antlaşmasının yorumlanması ile açıklık getirilebilecektir. Bu durumda, nükleer ve kitle imha silahları dışında deniz yatağı ve okyanus tabanlarında geçici istasyon kurulması, nükleer silahlar testi ve kullanımı, serbest yüzen askeri sistemler, okyanus tabanındaki nükleer füze başlığı yerleştirilmesi gibi birçok askeri faaliyet yasak olmadığı anlaşılmaktadır.²³⁵

---

²³⁰ Kıvılcım, a.g.e. 63.

²³¹ BMDHS m. 141

²³² BMDHS m143

²³³ BMDHS m. 88-89, m 301, Topsoy F. (2012), “1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Kapsamında “Barışçıl Amaçlar” Teriminin Anlamı”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (61)1-2, 403-404.

²³⁴ Kuran, a.g.e. 240.

²³⁵ Booth, a.g.e. 120, 122.

Bu faaliyetlerin tabanındaki canlı ve cansız kaynaklar üzerinde büyük tahribata yol açabilecek riskli faaliyetler olduğu görülmektedir.²³⁶ Ancak diğer Bu faaliyetlere yönelik olarak net tavır içeren sınırlandırmalar getirilmesi gerekmektedir. Ancak devletlerin egemenliklerinin önemli bir unsurunu teşkil eden güvenlik konusuna yönelik bu konu hakkında dünya güçleri arasında uzlaşma sağlanmasının ve şu an için mümkün olmadığı düşünülmektedir.

Diğer yandan derin deniz yatağında araştırma ve işletme faaliyetlerinde bulunan şirketlerin deniz yatağı üzerindeki faaliyetleri esnasında olabilecek geleneksel veya nükleer silahlanma faaliyetlerine yönelik olarak “*güvenli bölge ilan edilmesini isteme*” haklarının olup olmadığı, gerekmesi halinde BM veya sponsor devletler tarafından faaliyette bulunan şirketler için koruma sağlanıp sağlanmayacağı konularına sözleşmede yer verilmemiştir.²³⁷

Uygulamada açık denizlerin askeri amaçlarla kullanılması askeri manevralar şeklinde; derin deniz yatağının askeri amaçlarla kullanılması ise askeri ve stratejik silahların deniz ve deniz tabanına yerleştirilmesi ise, nükleer silah ve uzun menzilli füze denemelerinin yapılması şeklinde olmaktadır.²³⁸ Derin deniz yatağının münhasıran barışçıl amaçlarla kullanılması²³⁹ bölgenin insanlığın ortak mirası olmasının bir yansıması olarak meşru müdafaa hali dışında derin deniz yatağında askeri faaliyetlerin tamamına veya askeri faaliyetlerin bir kısmına izin verilmediği anlaşılmaktadır.²⁴⁰ Bu faaliyetlerden hangilerinin münhasıran barışçıl amaçlar kapsamının içinde kaldığı, hangilerinin kapsam dışına çıktığının belirlenmesi gerekmektedir.

3.1.2.5. Deniz çevresinin korunması

BMDHS’de, deniz çevresinin korunmasına bilhassa önem verilmiş, Bölüm XII deniz çevresinin korunmasına ayrılmıştır.²⁴¹ Sözleşmenin deniz çevresinin korunması ile ilgili hükümlerinde kapsamlı çevre politikalarının oluşturulduğu 1972 Stockholm Konferansı düzenlemeleri temel alınmıştır. Bununla birlikte Stockholm Konferansı sonundaki kabul edilen tavsiye niteliğindeki çevrenin korunmasına yönelik prensipler, BMDHS’de

---

²³⁶ 31. Genel Kurul Toplantısında, Romanya açık denizlerdeki radyoaktif testlerin deniz çevresi ve insan sağlığı için çok büyük zarara yol açacağını, bunun da uluslararası barışı tehdit edeceğini belirtmiştir.

²³⁷ Booth, *a.g.e.* 159.

²³⁸ Bouchez, *a.g.e.* 24.

²³⁹ BMDHS m.301

²⁴⁰ Fuse, *a.g.m.* 97.

Detaylı bilgi için bkz.:“Derin Deniz Yatağında Askeri Faaliyetler ve Silahlanma” başlığı.

²⁴¹ BMDHS m. 192-237.

yükümlülük haline getirilmiştir. Otorite'nin yönetmeliklerinde deniz çevresinin korunması bir bölüm başlığı altında kapsamlı şekilde düzenlenmiştir.²⁴²

Sözleşmede, deniz çevresinin korunmasına yönelik düzenlemeler sürdürülebilir kalkınma hedefi çerçevesinde şekillendirilmiştir.²⁴³ Sözleşme ile oluşturulan derin deniz madenciliği rejiminde çevrenin korunmasına yönelik yükümlülükler arttırılmış, ihtiyati yaklaşım benimsemiş, çevrenin korunmasına yönelik alınacak önlemler sponsor devletin özen yükümlülüğü kapsamında değerlendirilmiş ve en iyi çevre uygulamaları, çevresel etki değerlendirmeleri gibi kapsamlı çevre düzenlemeleri öngörülmüştür.

Açık denizlerdeki münhasıran barışçıl amaçlar çerçevesinde görülen diğer sınırlandırma, yapılacak tüm uluslararası hukuka uygun faaliyetlerde deniz çevresinin korunması yükümlülüğüdür. Açık denizlerde deniz çevresini kirletecek faaliyetlerde bulunmak serbesti kapsamında değildir, bu durum uluslararası barışı koruma yükümlülüğüne aykırılık teşkil etmektedir.

Sözleşmede devlet ve özel kişilerin genel sorumluluğuna yer verilmiştir.²⁴⁴ Sözleşme kapsamındaki çevre düzenlemelerinde, bilhassa derin deniz yatağı madenciliğindeki hükümler bağlayıcı yükümlülükler şeklindedir. Sözleşmede sponsor devletlere, yükleniciler için deniz çevresinin korunmasına, yeterli önlemlerin alınmasına, aciliyet durumunda telafi için hazırda bulunulmasına yönelik bir dizi yükümlülük ve sorumluluk düzenlenmiştir.²⁴⁵ Buna ilaveten devletlere deniz çevresinin korunmasına ilişkin işbirliği yükümlülüğü getirilmiştir.²⁴⁶ Gelişmiş devletlerin çevrenin korunmasına yönelik önlemleri alması için gelişmekte olan devletlere teknik ve mali yardım yapma yükümlülüğü bunlardan bir tanesidir.

Son olarak, Otorite Konseyinin geçtiğimiz aylarda gerçekleşen son toplantısında, sözleşme ve Otorite'nin yönetmelikleri kapsamında madencilik faaliyetlerine ilişkin olarak alınması öngörülen çevresel önlemlerin denetlenmesi için bağımsız denetim mekanizmaları oluşturma ve deniz çevresine verilecek zararlara ilişkin bir tazmin fonu oluşturma konularını tartışılmıştır.²⁴⁷

---

²⁴² Polimetalik Yumru Yönetmeliği Bölüm V (ISBA/16/A/12/Rev.1), Polimetalik Yumru Yönetmeliği Bölüm V (ISBA/19/C/17), Kobalt Zengini Ferromanganez Kabukları Yönetmeliği Bölüm V (ISBA/18/A/11)

²⁴³ Anlar Güneş S. (2007), "BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (56)2, 17.

²⁴⁴ BMDHS m. 202-203, m. 235, Anlar Güneş, *a.g.m.* 20-21.

²⁴⁵ Anlar Güneş, *a.g.m.* 13-16.

²⁴⁶ Anlar Güneş, *a.g.m.* 17-18.

²⁴⁷ Detaylı Bilgi için Derin Deniz Yatağı Faaliyetlerinde Güncel Gelişmeler Bölümüne bakınız.

3.1.3. Bölgedeki Faaliyetlere İlişkin Politikalar

Bölgedeki faaliyetlerde dünya ekonomisinin sağlıklı şekilde geliştirilmesi, uluslararası ticaretin dengeli büyümesi ve gelişmekte olan devletler başta olmak üzere tüm ülkelerin kalkınması için uluslararası işbirliği amaçlanmıştır. Bu çerçevede Hazırlık Komisyonu görüşmelerinde ve 1994 Antlaşmasına giden süreçte; oluşturulacak yeni rejime ilişkin en çok tartışılan ve gündemde olan konular şunlar olmuştur:²⁴⁸

- Otorite'nin Genel Kurul, Konsey, Finans Komitesindeki karar verme mekanizmalarının tüm devletlerin yararına olacak şekilde oluşturulması,
- Otorite'nin yetki ve görevleri, bölgenin araştırılması ve işletilmesine ilişkin yasa ve yönetmeliklerin oluşturulması,
- Teşebbüs'ün operasyonel hale getirilmesi ve finanse edilmesi,
- Taraf devletlerin Otorite'ye karşı finansal yükümlülüklerin yerine getirilmesi,
- Bölgeden yapılacak madencilik faaliyetlerde, maden fiyatlarında yapılacak indirimden veya ihracat hacminin azaltılmasından ekonomileri veya ihracat gelirleri zarar görecektir gelişmekte olan devletlerin korunması amacı gözetilmesi,
- Gelişmekte olan devletlere bilgi ve teknoloji transferi,
- Bölgedeki faaliyetlerde sorumluluk merciiinin tespiti için sponsorluk kurumunun oluşturulması.²⁴⁹

3.1.3.1. Gelişmekte olan devletlerin menfaatlerinin gözetilmesi ve bölgedeki faaliyetlere teşvik edilmesi

Sözleşmede, alanda yapılacak faaliyetlerin, özellikle kıyası olan veya olmayan gelişmekte olan devletlerin özel menfaat ve ihtiyaçları başta olmak üzere, tüm insanlığın fayda ve ihtiyaçları gözetileceği eşit ve adil haklara dayalı bir uluslararası ekonomik düzenin kurulmasına katkı sağlayacağı, belirtilmiştir.²⁵⁰ Bölgedeki faaliyetler, devletlerin coğrafi konumlarından bağımsız olarak ve gelişmekte olan devletlerin menfaatleri ve ihtiyaçları gözetilerek ve insanlığın tamamının yararına olacak şekilde gerçekleştirilecektir.²⁵¹

²⁴⁸ 1994 Antlaşması öncesi resmi ve resmi olmayan görüşmelerin gündemi, başlıklar için detaylı bilgi için bkz.: Brown E.D (1994), *The International Law Of The Sea Volume I*, Introductory Manual, Vermont: Dartmouth Publishing, 462-472.

²⁴⁹ Brown, *a.g.e.* 462-466.

²⁵⁰ BMDHS önsöz parag.g. 5, DYUD Danışma görüşü, parag. 150

²⁵¹ BMDHS m. 140 parag. 1, DYUD Danışma Görüşü parag. 153

Gelişmekte olan devletlerin, bilhassa kıyısı olmayan ve coğrafi olarak dezavantajlı devletlerin özel yarar ve ihtiyaçları gözetilerek; kapasite yetersizlikleri, bölgeye uzaklıkları ve bölgeye erişimlerinin zorluğu göz önünde bulundurularak; geliştirmekte olan devletlerin bölgedeki faaliyetlere etkin katılımının teşvik edilmesi gerektiği belirtilmiştir.²⁵²

Sözleşmenin önsözünde, “kıyısı olan ve olmayan geliştirmekte olan devletlerin özel ihtiyaç ve menfaatleri başta olmak üzere tüm insanlığın ihtiyaç ve faydalarını gözetilen adil ve eşit bir uluslararası ekonomik düzenin kurulmasına katkı sağlamayı hedeflediği” vurgulanmıştır.²⁵³ Sözleşmede, geliştirmekte olan devletlerin bölgedeki faaliyetlere etkin katılımının teşvik edileceğini belirtilmiştir²⁵⁴, geliştirmekte olan devlete veya bu devletin tabiiyetinde veya etkin kontrolünde olan gerçek veya tüzel kişilerin Otorite’yi ayrılmış alanlarda çalışma planı sunmak istediğinde Otorite’ye bunu bildirme hakkı tanınmıştır.²⁵⁵

Bu hükümler çerçevesinde, planlanan akit alanlarının yarısı Otorite ve geliştirmekte olan devletler için ayrılmıştır. Bununla birlikte, geliştirmekte olan devletlerin derin deniz yatağı madenciliğine gelişmiş devletlerle aynı yerden devam edebilmeleri için; bu hükümlerin etkin şekilde uygulanması gerekmektedir.

3.1.3.2. Teknoloji transferi

Gelişmiş devletlerden geliştirmekte olan devletlere teknoloji transferi, insanlığın ortak mirası ve yeni uluslararası ekonomik düzen kavramlarının ve sözleşmede amaçlanan uluslararası işbirliği hedefinin birsonucudur. BMDHS, bölgedeki faaliyetlerde kullanılan teknolojinin Teşebbüs ve geliştirmekte olan devletlere transferini zorunlu kılmıştır. Sözleşme, Otorite ve taraf devletlere bölgedeki faaliyetlerle ilgili olan teknoloji ve bilgi transferini iyileştirmek ve teşvik etmek konusunda işbirliği yükümlülüğü getirmiştir.²⁵⁶ Bu zorunluluk, insanlığın ortak mirası ve hakkaniyet ilkelerinin yansıması olan “giderimci eşitlik” ilkesinin ve uluslararası işbirliğinin sağlanması hedefinin bir gereğidir.

Sözleşmede teknoloji kapasitesi bulunan dolayısıyla, bu yükümlülüğün muhatabı olan devletler ve madencilik şirketleri teknoloji transferi yükümlülüğüne liberal ekonomik düzene uygun olmadığı sebebiyle karşı çıkmışlardır.

²⁵² BMDHS m. 148, DYUD Danışma Görüşü parag. 154

²⁵³ BMDHS Önsöz, parag. 5

²⁵⁴ BMDHS m. 143

²⁵⁵ Ek III m. 9, parag. 4

²⁵⁶ Kıvılcım, *a.g.e.* 50.

İnsanlığın ortak mirası ile uluslararası hukukça korunan sınai mülkiyet haklarının birbiriyle ne denli örtüştüğü konusu tartışmalıdır.²⁵⁷ Bir yandan sınai mülkiyet hakkı sahiplerince sahip olunan teknoloji ticari sır nev'inden kabul edilebilecek ve bu durumda teknolojinin transferi zorunluluğu getirilmesi, uluslararası hukukça korunan fikri hakların ihlalinin emredici hukuk kuralı olarak kabul edilmesi anlamına gelebilecektir. Diğer yandan, insanlığın ortak mirası kavramı, özel kişilerin ve devletlerin yararının üstünde uluslararası kamu düzeni açısından ortak bir üst yararı ifade etmektedir.²⁵⁸

Hakkaniyet çerçevesinde değerlendirildiğinde ise, fikri ve sınai hak mülkiyetinden elde edilecek yararın uluslararası kamusal yararın önünde tutulması halinde, bu hakları elinde bulunduran gelişmiş devletlerin bu hakları geliştirmekte olan devletler üzerinde bir nevi yasal sömürü araçları²⁵⁹ haline dönüştürmesi sonucunu doğurabilecektir. İnsanlığın ortak mirası olarak kabul edilen, aynı zamanda erişilmesi dahi ileri teknoloji gerektiren bir bölgede teknoloji transferinin sağlanmaması geliştirmekte olan devletleri uygulamada sistemin dışına itmek anlamına gelecek, insanlığın ortak mirası ilkesinin uygulanmasını imkansız kılacaktır.

BMDHS'de teknoloji transferi yükümlülüğü zorunlu tutulmuştur. Gelişmiş devletlerin itirazları üzerine 1994 Antlaşmasında teknoloji transferinin uluslararası ticaret kurallarına uygun olarak adil ve makul şartlar gözetilerek yapılacağı belirtilmiştir.²⁶⁰ Yapılan değişikliğin, hükmün sözleşmeye konuluş amacını zayıflattığı değerlendirilmektedir.

3.1.3.3. Sponsorluk kurumu

BMDHS ile oluşturulan “paralel sistem”in gereği olarak, bölgede Teşebbüs’ün yanında gerçek veya tüzel kişilerin faaliyette bulunabilmesi için, bu kişilerin taraf bir veya daha çok devletin tabiiyetinde veya etkin kontrolünde olması ve faaliyet süresince bu tabiiyet veya etkin kontrol ilişkisinin (taraf devletin sponsorluğunun) devam etmesi gerekmektedir. Bir başvuru veya yüklenici üzerinde birden fazla devletin tabiiyeti veya etkin kontrolü varsa, bu devletlerin tamamının sponsorluğu aranmaktadır.²⁶¹ Taraf devletlerin kendilerinin

---

²⁵⁷ Kıvılcım, *a.g.e.* 103- 104.

²⁵⁸ Kıvılcım, *a.g.e.* 104.

²⁵⁹ Stallman (2009), “Did You Say Intellectual Property? It is a Seductive Miraga”, Akt. Roffe P. , Faundez T. Tan C. (Editörler) (2010), *International Economic Law Globalization And Developing Countries Intellectual Property, Development Concerns And Developing Countries*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

²⁶⁰ BMDHS m. 144

²⁶¹ BMDHS m.153 parag.2. DYUD Danışma Görüşü, parag. 74-75

yürüteceği faaliyetlerde sponsorluk aranmamaktadır. Bununla birlikte, taraf devletlerden herhangi bir şirketin sponsorluğunu üstlenmesi talep edilemez.²⁶²

Bölgedeki araştırma ve işletme faaliyetlerinde sponsorluk kurumunun getirilmesinin sebebi, uluslararası hukuk çerçevesinde imzalanan bir antlaşma veya sözleşmenin taraflarının devletler olması, bu sebeple bu antlaşma veya sözleşmelerin ihlali durumundaki yükümlülüklerinin de devletlere yüklenebilecek olmasıdır. Sponsor devletin rolü, insanlığın ortak mirası olan alanda gerçekleştirilecek faaliyetlerin gerektirdiği yükümlülüklerin yerine getirilmesi noktasında Otorite'ye yardım etmektir.²⁶³Yüklenicilerin sorumlulukları ise taraf devletlerin iç hukuk sistemlerine tabidir.

Diğer yandan, “Öncü Yatırımcı” düzenlemesindeki²⁶⁴ onaycı devlet (certifying states) ile yüklenici arasındaki ilişki, sponsor devlet ile yüklenici arasındaki ilişkiye tabidir.²⁶⁵

3.1.3.4. Üretim politikaları

Sözleşme kapsamında derin deniz yatağı madenciliğinden elde edilecek minerallerin dünya pazarına girişinin kara temelli madencilik üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi sonucunda, bilhassa gelirinin çoğu kara madenciliğine bağlı gelişmekte olan devletlerin derin deniz yatağı madencilik faaliyetlerinden göreceği zarar önlenmek istenmiştir.

Gelişmekte olan devletlerin menfaatlerinin gözetilmesi üzerine kurulu olan üretim politikaları; ekonomik destek sistemi, üretim kontrolü ve emtia düzenlemeleri şeklinde üç kısım halinde düzenlenmiştir.²⁶⁶

Bu politikalar, gelişmiş devletler tarafından serbest piyasa ilkelerine aykırı bulunmuş, kara üreticilerini korurken, dev masraflar yaparak deniz yatağı madenciliği yapacak olanları korumayan ve Otorite'ye haddinden fazla kontrol yetkisi veren, kontrolcü bir niteliğe sahip olduğu iddia edilerek, gelişmiş devletler tarafından sözleşmeyi imzalamamaktaki gerekçeleri olarak sunulmuştur. Bu itirazların giderilmesi için 1994 Antlaşması ile bu bölümde birtakım değişikliklere gidilmiştir. Bu kapsamda, madencilik uluslararası ticari ilkelere, Dünya Ticaret Örgütü Antlaşmasının, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması ve diğer eş değer

²⁶² DYUD Danışma Görüşü, parag. 78, BMDHS m. 153, parag.g. 2/b, Yumru Düzenlemeleri ve Sülfütler Yönetmeliği, Düzenleme 11, parag.11

²⁶³ DYUD Danışma Görüşü parag. 75

²⁶⁴ Resolution II, 1994 Antlaşması Bölüm 1 parag.g. 6/a/II

²⁶⁵ Resolution II, parag. 1/c, BMDHS Ek III m.4, BMDHS m. 153 parag.g.4, m. 137 parag.g.2, DYUD Danışma Görüşü parag. 76, 81.

²⁶⁶ Bektaş, a.g.e.102.

antlaşmalara tabi kılınmıştır. BMDHS’de eleştirilen derin deniz yatağı madenciliği aleyhine olan düzenlemeler ve üretim kotalarına ilişkin olanlar başta olmak üzere üretime yönelik sınırlandırmalar hafifletilmiştir.²⁶⁷

3.1.3.4.1. Ekonomik destek sistemi

Deniz yatağı madenciliğinin kara madenciliği mineral piyasasında yol açacağı fiyat indirimi veya ihracat hacminin azalmasından zarar görecektir. Gelişmekte olan devletler için, Ekonomik Planlama Komisyonu’nun görüşü, meclisin tavsiyesi üzerine ve uzmanlık kurumları ve diğer kuruluşlarla işbirliği halinde bir tazminat sistemi oluşturulacak ve yardım tedbirleri alınacaktır.²⁶⁸

1994 New York Antlaşması’nda bölgedeki madencilikten ekonomileri veya ihracat gelirleri zarar görecektir. Gelişmekte olan devletlere destek politikası oluşturulmuştur. Bu kapsamda, Otorite ödeneğinden bir kısmı Otorite’nin idari masrafları için ayrıldıktan sonra geriye kalanlar ile ekonomik destek fonu oluşturulmuştur. Yüklenicilerden alınan ödemeler ve gönüllü katkılar da ekonomik destek fonu için kullanılacaktır. Ekonomik yardım fonu için ayrılacak miktar, Finans Komitesi’nin tavsiyesiyle Otorite Konseyi tarafından belirlenecektir.

3.1.3.4.2. Üretim kotası

BMDHS’de dünya mineral piyasasında fiyat düşüşünün ve bu çerçevede kara üreticisi olan ve ekonomisi bu minerallerin kara temelli üretimine bağlı olarak gelişmekte olan devletlerin zarar görmesinin önüne geçmek için, derin deniz madenciliğinden yapılacak maden üretimine üst sınır getirilmiştir. Üst sınır, on beş yıllık süreler halinde dünya nikel tüketim oranlarına göre belirlenmiş ve alanda yapılacak her türlü mineral madenciliği nikel tüketimine endekslenmiştir. Üretim, dünya nikel talebinde öngörülen yıllık artışın %60’ını geçmemek üzere sınırlandırılmıştır.²⁶⁹

BMDHS’de üretim kontrollerinde işletmecinin başvurusu kapsamında onay almasına ilaveten aynı zamanda işletmecilerin Otorite’nin belirlediği üretim sınırını geçmemelerini sağlamak üzere üretim onayı alması zorunlu tutulmuştur.²⁷⁰ Üretim kontrollerinin etkin olarak

²⁶⁷ 1994 Antlaşması 6. Kısım, Bektaş, *a.g.e.*, 102.

²⁶⁸ Bektaş, *a.g.e.* 103-104.

²⁶⁹ A.CONF.62/L.66, Off Records, Volume XV

²⁷⁰ BMDHS m. 151, Bektaş, *a.g.e.* 103.

gerçekleştirilmesi amacıyla, Otorite'ye çıkaracağı yönetmeliklerle üretim miktarını sınırlandırma yetkisi verilmiştir.²⁷¹

3.1.3.4.3. Emtia düzenlemeleri

BMDHS'de emtia düzenlemeleri m. 150/h'de düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerin icra organı Deniz Yatağı Otoritesi'dir. Tüm taraf devletlerin bu düzenlemeler konusunda Otorite ile işbirliği yapma yükümlülüğü vardır.²⁷²Uluslararası Deniz Otoritesi'ne dünya Pazar ve piyasalarını güncel olarak takip etmek gerekliliği altında bölgedeki üretime ilişkin olan her türlü emtia konferanslarına katılım hakkı ve bu konferanslarda oluşturulacak uluslararası düzenlemelere taraf olmak hakkı tanınmıştır.²⁷³ Otorite'nin emtia düzenlemelerine yönelik uygulamaları ayrımcı olmayan şartlara uygun şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.²⁷⁴

1994 Antlaşması 6. Kısımda, 1982 BMDHS ile belirlenmiş olan emtia düzenlemeleri değiştirilmiş, serbest piyasa ilkeleri emtia düzenlemelerinin merkezine konulmuştur. 1994 Antlaşması ilgili kısım hükümlerine göre, bölgedeki kaynaklar somut ticaret ilkeleri kapsamında geliştirilmesi ve bölgeden veya karadan çıkarılacak mineraller arasında ayırım yapılmayacağı öngörülmüştür. GTTA hükümlerinin öngörmesi hali dışında, bölgedeki faaliyetlere yardım yasaklanmıştır. Bu şekilde bir yardımın yüklenici tarafından kabul edilmesi çalışma planı akdinin esas şartlarını ihlal olarak değerlendirilmiştir.²⁷⁵

3.1.4. Bölgenin Araştırılması Ve İşletilmesi Faaliyetlerine Katılım

3.1.4.1. Başvurucular ve yükleniciler

Bölgede yapılacak faaliyetler için Otorite'ye başvurulması gerekmektedir. Başvuru yetkisi yalnızca taraf devletler, taraf devletlerin sponsor olduğu tabiiyetindeki veya etkin kontrolü altında olan gerçek ve tüzel kişilere verilmiştir.²⁷⁶

3.1.4.1.1. Öncü yatırımcılar

BMDHS rejiminin son hali oluşturulurken, sözleşme yürürlüğe girinceye kadar deniz yatağında herhangi bir faaliyet yapılmayacağı kararlaştırılmıştır. Ancak kararın alındığı tarih ve öncesinde bir takım şirketler araştırma faaliyetleri yürütmekteydiler. Bölgenin işletilmesi

²⁷¹ BMDHS m. 151/2-9

²⁷² BMDHS m. 151/1-a)

²⁷³ BMDHS m. 151/1-b)

²⁷⁴ BMDHS m. 151/1-c)

²⁷⁵ Bektaş, *a.g.e.* 104-107, 1994 Antlaşması 6. Bölüm, 1994 Antlaşmasının Türkçe Çevirisi için bkz.: Bektaş,, *a.g.e.* 163.

²⁷⁶ BMDHS m. 153/2

rejiminin bu şirketleri düzenleme dışı bırakması, bilhassa gelişmiş devletler tarafından olumsuz karşılandı. Sözleşme hükümlerinin herkes için kabul edilebilir hale getirilmesi için 1982'deki Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nın Nisan oturumunda *Öncü Yatırımcılar Düzenlemesi* yapıldı. Bu düzenlemeye göre, öncü yatırımcılar, sözleşme yürürlüğe girinceye kadar olan sürede araştırma faaliyetlerine devam edebilecekler ve alanda işletme faaliyetleri başladığında Teşebbüs hariç diğer yüklenicilere göre işletme akitlerinde öncelikleri olacaktır.²⁷⁷

Konferans nihai belgesine ek olarak düzenlenen “*Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi ve Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi adına Hazırlık Komisyonunun Kurulması*” isimli I numaralı karar (*Resolution I*) ile Otorite ve Mahkemenin etkin şekilde faaliyetlerine başlayana kadar geçecek süre içinde her ikisinin yetki alanındaki faaliyetleri yürütmek üzere Hazırlık Komisyonu kurulmuştur. Bu kararda Komisyonun yetki ve görevleri, sözleşmenin kural, yönetmelik ve usul taslaklarını oluşturmak, deniz yatağı madenciliği konusunda mevcut ekonomik problemler hakkında çalışma yapmak, öncü yatırımların korunmasına yönelik gerekli önlemlerin alınması olarak belirtilmiştir.

II numaralı kararda ise, polimetalik yumrulara ilişkin öncü faaliyetlerdeki öncü yatırımlara yönelik faaliyetler düzenlenmiştir.²⁷⁸ Bu iki karar kapsamında hazırlık Komisyonu alanda yürütülmekte olan faaliyetleri öncü faaliyetler ve burada faaliyet gösteren yüklenicileri ise öncü yatırımcı olarak tanımlanmış ve bu yatırımcılara derin deniz yatağı kaynaklarını araştırma ve işletme konusunda münhasır haklar tanınmıştır. Bölgenin tüm insanlığın ortak mirası olarak kabul edildiği bir rejimde, öncü yatırımcılara münhasır haklar tanınmış olması²⁷⁹, küresel katılım hedefine ulaşılma yolunda rejimin ilk çatlağını teşkil etmiştir. Bu kararda öncü yatırımcılar, belirlenen tarihten önce bölgedeki öncü faaliyetler için en az 30 milyon dolar harcayan yatırımcılar olarak tarif edilmektedir. Bunlar dışında, öncü yatırımcılara birtakım mali ve idari yükümlülükler tanımlanmıştır.²⁸⁰

²⁷⁷ Lowe, *a.g.e.* 194-195, Shaw, *a.g.e.* 447-448.

²⁷⁸ BM Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı Nihai Belgesi,

²⁷⁹ Hayaski, *Hayaski M. (1989)*, “Registration of the First Group of Pioneer Investors by the Preparatory Commission for the International Sea-Bed Authority and for the International Tribunal for the Law of the Sea”, *Ocean Dev. & Int'l L. Journal*, 20 (1), 23.

²⁸⁰ 1) Öncü yatırımcılar, kayıt harcı için 250.000 ABD Doları, buna ilaveten Otorite'ye başvurdukları çalışma planı için ilave 250.000 ABD Doları, öncü bölgenin öncü yatırımcıya ayrılmasından itibaren Otorite'nin çalışma planını onaylamasından itibaren muaccel olacak yıllık 1 milyon ABD Doları ödemesi gerekmektedir. Bu finansal yükümlülüklerin dışında, öncü yatırımcılar elde ettikleri karın %10'unu Teşebbüs'ün araştırma çalışmaları için ayırmak ve teknoloji transferine ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadırlar.

Öncü Yatırımcı Statüsünün Kazanılması

II numaralı karar ile ayrıcalıklı öncü yatırımcı statüsü, sponsor devletin sözleşmenin imzacı devleti olması ve kararda belirtilen öncü yatırımın gelmiş olduğu aşamaya ilişkin şartlara bağlı olarak devletlere, devlet şirketlerine veya konsorsiyumlarına tanınmıştır. Öncü yatırımcı olarak kaydolan yatırımcı, kendisine tahsis edilen öncü alanda öncü faaliyetlerini yapmak için münhasır haklara sahip kılınmıştır.

Öncü yatırımcılar, Otorite faaliyete geçip bu yatırımcıların çalışma planlarını onaylayana kadar geçecek süreçte madencilik faaliyetlerine ön hazırlık niteliğinde olan bölgedeki polimetalik nodüllerin tasarımı, üretimi, işletimde kullanılması planlanan malzemelerin denenmesi gibi öncü faaliyetlerin dışında veya bunun ötesinde bir faaliyette bulunamayacaklardı. Buna ilaveten, sponsor devletin veya birden çok sponsor devlet bulunması halinde tamamının sözleşmeyi onaylaması şart koşulmuştur.²⁸¹

Öncü Yatırımcılar

Konferans'ta oluşturulan ilk öncü yatırımcı şemasında o tarih itibarıyla halihazırda faaliyette bulunan altı konsorsiyum ve bir devletin yatırımlarının korunması amaçlanmıştı. II numaralı karar ile öncü yatırımcıların kapsamına gelişmekte olan devletler eklenerek, kapsam genişletildi. Öncü yatırımcı statüsüne kabul edilen yatırımcılar şunlardır:

1. Kategorideki Öncü Yatırımcılar: Fransa, Japonya, Hindistan, Sovyetler Birliği devletleri veya bunların şirketleri, sponsor oldukları tabiiyetindeki veya etkin kontrolündeki gerçek veya tüzel kişilerdir. Bunlar;

- **Fransa: Association Française d'Etude et de Recherche des Nodules (AFERNOD)** (Dört farklı devlet şirketleri ve özel şirketlerden oluşmaktadır: 1) Institut Français de Recherche pour l'exploitation de la Mer (IFREMER), 2) Commissariat Al'Energie Atomique (CEA), 3) Societe IMETAL, 4) Societe Chantiers du Nord et de la Mediterranee (NORMED)))

---

2) Öncü bölgelerin ayrılması ve bölge rezerve edilmesi (Allocation of Pioneer Areas and Site Banking) : Her bir öncü yatırımcı yalnızca bir öncü bölge alabilecektir. Öncü bölge, 150.000 km²'yi aşamaz. Bölge iki eşit ticari değere sahip iki bölgeye ayrılacaktır, bunlardan Otorite birini seçtikten sonra, öncü yatırımcılar geri kalan bölge üzerinde faaliyetlerini gerçekleştireceklerdir.

3) Öncü bölgeler birbiriyle çakışamaz. Başvurucu devletlerin, başvuru öncesi bu bölgelerin çakışmadığından emin olunması yükümlülüğü vardır.

Çakışan bölgelere ilişkin ihtilaflar, 1 Aralık 1984'e kadar tamamlanmak üzere tahkim yoluyla çözümlenecektir. (Wang, a.g.e., 449.)

²⁸¹ Brown, a.g.e. 449.

- **Hindistan: Department of Ocean Development** (*Devlet Şirketi*)

- **Japonya: Deep Ocean Minerals Association (DOMA)** (*Çok sayıda özel şirketten oluşmaktadır.*)

- **SSCB: Yuzhmorgeologiya** (*Devlet Şirketi*)²⁸²

2. Kategorideki Öncü Yatırımcılar: Dört tane Belçika, Kanada, Almanya, İtalya, Japonya, Hollanda Birleşik Krallık ve ABD'nin şirketleri, sponsor oldukları tabiiyetindeki veya etkin kontrolü altındaki şirketlerden oluşan dört tane çok uluslu konsorsiyumlardan oluşmaktadır. Bu konsorsiyumlar;

- **Kennecott Group** (*%40 Amerikan Kennecott Şirketi'ne, geri kalan pay İngiliz, Kanadalı, Japon şirketlere aittir.*)

- **Ocean Management Inc. (OMI)** (*Yaklaşık %25'er payla: Kanadalı INCO Almanyalı AMR, Amerikan SEDCO ve Japon DOMCO şirketlerine aittir.*)

- **Ocean Mining Associates (OMA)** (*Eşit pay ile Amerikan U.S Steel, Belçika'lı Union Minibre, İtalya'lı ENI ve Amerikan Sun Company şirketlerine aittir.*)

- **Ocean Mining Company (OMCO)** (*Amerikan Standard Oil of Indiana, Amerikan Cyprus Mining Company, Hollanda'lı Billiton, Hollanda'lı BKW Ocean Minerals şirketlerine aittir. Hollandalı Şirketler daha sonra ortaklıktan çekilmişlerdir.*)²⁸³

3. Kategorideki Öncü Yatırımcılar: gelişmekte olan devletler, şirketleri veya sponsorluğunda bulunan tabiiyetindeki veya etkin kontrolündeki gerçek veya tüzel kişilerden oluşmaktadır.²⁸⁴

Verilen tarihe kadar hiçbir gelişmekte olan devlet bölgeye 30 milyonluk yatırım yapma şartını sağlayamadığı için öncü yatırımcı olamamıştır.

4. Kategorideki Öncü Yatırımcılar: Doğu Avrupa'nın Sosyalist devletler, bu devletlerin şirketleri ve sponsorluğunda bulunulan tabiiyetindeki veya etkin kontrolündeki gerçek veya tüzel kişilerden oluşmaktadır. Bu kapsamda öncü yatırımcı olarak kaydedilen tek konsorsiyum şudur:

---

²⁸² Söz konusu öncü yatırımcı başvurularının kabulünü içerir belgeler için bkz.: Hindistan: UN Doc. LOS/PCN/94 (1987), Fransa: UN Doc. LOS/PCN/97 (1988), Japonya: UN Doc. LOS/PCN/98 (1988) , UN Doc. LOS/PCN/99 (1988)

²⁸³ Hayaski, *a.g.m.* 4.

²⁸⁴ Hayaski, *a.g.m.* 3-4.

- **Interoceanmetal** (Polonya merkezli, Polonya, Almanya, SSCB, Çekoslovakya ve Bulgaristan'ın ortaklığında olan bir şirkettir.)

İlk iki kategorideki öncü yatırımcılar için, kaydolma şartı; 1 Ocak 1983'ten önce 30 milyon dolarlık öncü faaliyet yatırımı yapıldığının ispat edilmesi ve bu yatırımın 3 milyon dolardan az olmayacak kadarının başvuru alan spesifik bölgedeki yerleştirme, araştırma ve değerlendirmesine yatırılmış olmasıydı. Son kategorideki yatırımcılar için de yatırım miktarı aynı şekilde şart koşulmuş, ancak tarih 1 Ocak 1985 olarak kararlaştırılmıştır.²⁸⁵ 1986'da *de facto* bir karar ile öncü yatırımcı olarak kaydolma için belirlenen son tarih, sözleşmenin yürürlüğe girme tarihi olarak değiştirilmiş, böylelikle sosyalist ülkelere öncü yatırımcılar kategorisine dahil olma fırsatı sunulmuştur.

3.1.5. Bölgedeki Faaliyetlerden Sorumluluk

Uluslararası hukukun ihlali durumunda ve hakkın kötüye kullanımı durumunda devletlerin sorumluluğun söz konusu olmaktadır. Bir devletin zarara yol açan uluslararası hukuka aykırı bir eyleminin doğrudan veya dolaylı etkileri itibarıyla zarara yol açması halinde, bu devletin sorumluluğuna gidilecektir.²⁸⁶ Bölgedeki faaliyetlere ilişkin olarak taraf devletlerin, sponsor devletin, yüklenicinin sorumluluğu ve Otorite'nin sorumluluğu söz konusudur.

Taraf devletler bölgedeki faaliyetlerini BMDHS, BM Statüsü ilkeleri ve uluslararası hukukun barış ve güvenliği koruma ve uluslararası işbirliği ve karşılıklı anlaşmayı teşvik eden diğer kurallarına uygun olarak yerine getirmekle yükümlü kılınmışlardır.²⁸⁷

Sponsor devletin sorumluluğu, özen yükümlülüğüne dayalı olarak yüklenicinin bölgedeki faaliyetlerinin sözleşmeye uygun olarak gerçekleşmesini sağlama yükümlülüğü ve doğrudan yükümlülükler olmak üzere iki çeşittir. Sponsor devlet ile yüklenicinin sorumluluğu münferiden sorumluluktur.²⁸⁸ Sponsor devletin sağlama yükümlülüğünü yerine getirmesi halinde, yüklenicinin bölgedeki faaliyetlere ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmekten kaynaklanan zarardan sorumlu olmayacaktır. Doğrudan yükümlülüklerinin ihlali ise, sorumluluktan kurtulma halleri söz konusu değildir.²⁸⁹

²⁸⁵ Hayaski, *a.g.m.* 4.

²⁸⁶ Green M. (1982), *International Law Law Of Peace*, Plymouth: Macdonald&Evans Ltd, 204-205.

²⁸⁷ BM Statüsü m.2, BMDHS m. 138

²⁸⁸ DYUD Danıma Görüşü, parag. 201

²⁸⁹ DYUD Danışma Görüşü, parag. 187-207

Sponsor devletin sorumluluğuna gidilmesi konusunda, kıyı devletleri de dahil olacak şekilde derin deniz yatağı madenciliği faaliyetlerine katılan taraflar davacı olabilirler. Otorite'nin tüm insanlığın ortak yararı adına faaliyet göstermesinin bir yansıması olarak²⁹⁰ Otorite²⁹¹ ve açık denizler ve bölgedeki doğanın korunmasına yönelik *erga omnes* yükümlülüğün ihlal edilmiş olması kapsamında taraf devletler de davacı olabilir.²⁹² Sponsor devletin sorumluluğu konusuna, Deniz Uyuşmazlıkları Dairesinin Danışma Görüşü kapsamında aşağıda kapsamlı olarak yer verilmiştir.

Yüklenicinin sorumluluğu, uluslararası hukuk, sözleşme, Otorite'nin kural, yönetmelik ve ilkeleri veya akitten doğan yükümlülüklerinin ihlali sebebiyle alanda zarar ortaya çıkması halinde söz konusu olacaktır.²⁹³

Sponsor devletin yükümlülüklerini yerine getirdiği ancak yüklenicinin yükümlülüklerini yerine getirmediği ve buna bağlı olarak zarar ortaya çıkması halinde dolayısıyla ortaya çıkan zarar durumunda kimin ne şekilde sorumluluğuna gidileceği konusu tartışmalıdır. Sözleşmede konuda boşluk bulunmaktadır.²⁹⁴ Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi danışma görüşünde, Otorite'ye mevcut boşluğun deniz kirliliği ve nükleer enerji rejimlerinde olduğu gibi bir zarar fonu kurulmasını, tüm zararın karşılanmasını ve eski hale getirme ilkelerinin uygulanmasını tavsiye etmiştir.²⁹⁵

Otorite'nin sorumluluğu bölgedeki faaliyetlerin sözleşme ve diğer uluslararası hukuk kurallarına göre yürütülmesine ilişkindir. Otorite'nin bu konudaki yükümlülüklerini yerine gerektiği gibi getirmemesinin sonucunda ortaya zarar çıkması halinde, Otorite bu zarardan sorumlu olacaktır.²⁹⁶

---

²⁹⁰ Plakokefalos, I. (2012), "Seabed Disputes Chamber of the International Tribunal for the Law of the Sea", *Journal of Environmental Law*, (24)1, 140.

²⁹¹ BMDHS m. 137/2, parag. 179

²⁹² DYUD Danışma Görüşü parag.179

Deniz çevresinin korunması kuralının *erga omnes* kuralı olup olmadığı; kabul edilmesi hâlindeki ortaya çıkacak uygulama sorunları konusu tartışmalıdır. Ancak Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi sözleşmeden makul bir çıkarım yaparag.k bu karara varmıştır. (Plakokefalos, *a.g.m.* 140-141)

²⁹³ DYUD Danışma Görüşü, parag. 201

²⁹⁴ DYUD Danışma Görüşü, parag. 209

²⁹⁵ BMDHS m. 194, 209, Plakokefalos, *a.g.m.* 142

²⁹⁶ BMDHS m.139-2, ek III m. 22, m.304

3.2. Uluslararası Deniz Yatağının Araştırılması Ve İşletilmesi Rejiminin Kurumsal Yapısı

BMDHS ile düzenlenen deniz hukuku rejiminin uygulanabilmesi için uluslararası kurumlar kurulmuştur. Sözleşme, birçok bilim dalını, siyaset ve hukuku ilgilendiren bir alan olan deniz hukukunu kapsamlı şekilde düzenlemiştir. Bu şekilde kapsamlı düzenlemeler içeren yeni deniz hukuku rejiminin oluşturulması, etkin yönetimi ve sürdürülebilmesi için oluşturulan rejimde devletlerarası işbirliği yükümlülüğü getirilmiş, bununla birlikte BM nezdindeki uzman kuruluşlarla, yetkinliği kabul edilen uluslararası örgütler ve devlet dışı kuruluşlarla etkin ve somut şekilde işbirliği yapılması öngörülmüştür. Sözleşme ile uluslararası hukuka üç yeni kurum kazandırılmıştır. Bunlar, Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi, Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi ve Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Komisyonudur.

3.2.1. Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi

3.2.1.1. Yeni bir uluslararası kurum olarak deniz yatağı otoritesi

Üstün egemen kavramının olmadığı uluslararası hukukta uluslararası kurumların meşruluğu etkinliği ve etkililiği açısından önem arz etmektedir. Meşruiyetin kazanılması için yönetim değil ancak tüm tarafların aynı seviyede katılım ve katkı sağladığı “küresel yönetim standartları” kapsamında “şeffaflık” ve “hesap verilebilirlik” önemli yere sahiptir. Bun standartların sağlanmış olması ardından geniş katılımı getirecektir.²⁹⁷

Uluslararası toplumun deneyime sahip olmadığı ve henüz işletme faaliyete başlamamış derin deniz yatağına yönelik kapsamlı idari ve mali yetkilerin verildiği Deniz Yatağı Otoritesi'nin kuruluşu ve geniş çaptaki kabulü ve katılımı önemli bir meşruiyet göstergesidir. Bununla birlikte, meşruiyet statik bir kavram değildir, dinamik niteliktedir. Taraf devletler, etkin olarak bu standartların mevcudiyetini denetlemektedirler. Otorite'nin Konseyinin son toplantısı olan, Mart 2019'daki 25. Oturumun ilk kısmında; Avustralya “akitlerin şeffaflığının önemini” vurgulamış olması, Çin'in “şeffaflık ve paydaşların

---

²⁹⁷Cogan J. K. Hurd I. Johnstone I. (2016), *The Oxford Handbook Of The International Organisations*, Oxford: Oxford University Press, 1107,1182,1189.

kapsayıcılığı” çağrısında bulunmuş olması küresel yönetim standartlarının üye devletler tarafından dinamik olarak denetlendiğini göstermektedir.²⁹⁸

3.2.1.2. Uluslararası deniz yatağı otoritesi'nin gelişimi

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda, Otorite'nin yetkileri ve derin deniz yatağı kaynaklarının araştırılması ve işletilmesindeki rolü konularında önemli fikir ayrılıklarına düşmüşlerdir. Gelişmekte olan devletler, kurulacak uluslararası kurumun derin deniz yatağı madenciliği konusunda münhasır yetkiye sahip olmasını, böylelikle gelişmiş devletlerin tüm insanlığa ait olan bir deniz alanını kullanımının önüne geçilmesini isterken; gelişmiş devletler Otorite'nin devletleri sınırlayıcı üstün yetkilerle donatılmasına karşı çıkıyor, Otorite'nin rolünün yalnızca ruhsat verme mercii olmasından ibaret olmasını istemişlerdir.

Devletler arasındaki bu uyuşmazlığa çözüm olarak Konferans'ta, ABD “paralel sistem” olarak adlandırılan sistemi önermiştir. Bu sisteme göre, Otorite'ye etkin yönetim ve finansal denetim yetkileri verilecek, bunun yanında bölgedeki faaliyetler Otorite'ye mahsus kılınmayacak, diğer işleticilere de açık olacaktı.Devletlerin genel kabulünü alan paralel sistem BMDHS ile kabul edildi, 1994 Antlaşmasında da yerini aldı.²⁹⁹ 1994 Antlaşması'nda ayrıca, taraf devletlere, karar, yönetim, bütçe ve diğer konularda işbirliği ve beraber çalışma şartı getirilerek kurula geniş yetkiler verilmiştir.³⁰⁰ Bununla birlikte, yetki aşımı, görevi kötüye kullanma gibi fillerden yasaklanış ve bölgedeki faaliyetlere yönelik sorumluluklarını yerine getirmesi istenmiştir.

Sonuç olarak, BMDHS Bölüm XI ve 1994 Antlaşması ile bölgedeki faaliyetlerin organize ve kontrol edilmesi, bölgedeki kaynakların yönetilmesi ve bölgedeki faaliyetlerin yol açacağı zararlara karşın çevrenin korunmasına yönelik gerekli önlemlerin alınması gibi faaliyetleri için özerk bir uluslararası kurum olarak Otorite kurulmuştur. Otorite Kingston, Jamaika'da 16 Kasım 1994'te kurulmuş, 1996'da sözleşmede Otorite'nin merkezi olan Kingston 'da faaliyetine başlamıştır.

---

²⁹⁸ Earth Negotiations Bulletin, ISA-25 Part 1 Final, Vol. 25 No. 185, 4 Mart, 2019, <http://enb.Iisd.org/oceans/isa/2019-1>, E. T. : 01.01.2019, s. 4

²⁹⁹ BMDHS m.153/2, Ek III, Klein, *a.g.e.* 326.

³⁰⁰ Oxman B. H. (1994), “1994 Agreement And The Convention”, *American Journal of International Law*, (88)4, 687-696, Akt. Klein, *a.g.e.* 326.

Otorite'nin merkezi dışında, Otorite'ye bölgesel merkez veya büro tesis etme hakkı tanınmıştır. Bununla birlikte, Otorite merkezin dışında; bugüne kadar herhangi bir bölgesel merkez veya büro kurmamıştır.³⁰¹

3.2.1.3. Otorite'nin yetki ve sorumlulukları

BMDHS ile Otorite'ye bölge ve bölgedeki faaliyetlere ilişkin organizasyon, yönetim ve denetimin sağlanmasına ilişkin yetki ve görevler tanınmış ve bu kapsamda bu faaliyetlere yönelik kural, yönetmelik ve usuller belirleme yetkisi verilmiştir.³⁰²

Otorite, “bölgeden çıkarılacak madenlerden üreticiler için karlı, tüketiciler için makul olan fiyatlarla, üretilen emtia pazarlarının büyümesi, verimliliği ve istikrarı iyileştirmek için gerekli tedbirleri almakla”³⁰³ görevlendirilmiştir. Taraf devletlere bu amaçların gerçekleştirilmesine yönelik olarak Otorite ile işbirliği yükümlülüğü getirilmiştir.

Otorite'nin organizasyon yetkisi kapsamındaki öncelikli yetki ve görevi; bölgedeki kaynaklardan elde edilecek gelirin paylaşılmasıdır. Bu yetki, tüm insanlığın yararı için derin deniz yatağındaki kaynakların geliştirilmesi amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik etmek kapsamında tanınan bir yetkidir.³⁰⁴

Otorite'nin bu konudaki yetki kapsamına, bölgedeki yüklenici ve devletlerin Otorite'ye karşı finansal yükümlülüklerine ilaveten, kıta sahanlığı 200 mili aşan kıyı devletlerinin, 200 mili aşan saha üzerinde yapacakları işletme faaliyetlerinden elde edeceği gelirlerin belirlenen miktarını yıllık olarak vergi ödeme yükümlülükleri de girmektedir.³⁰⁵

Ancak Otorite'nin bölgedeki faaliyetlere ilişkin geniş yetkisine karşılık, kıta sahanlığının sınırlarının belirlenmesine yönelik herhangi bir yetkisi olmadığı ve BMDHS ile kazandırılan bir diğer uluslararası kurum olan Kıta Sahanlığı Sınırlarını Belirleme Komisyonu'nun üzerinde bir etkisinin olmadığı³⁰⁶ değerlendirildiğinde, Otorite'nin yalnızca kazanç paylaşımı aşamasında ödeme ve katkıların toplanmasında yetkili olduğu

³⁰¹ BMDHS m. 156/V, Bektaş, *a.g.e.* 122.

³⁰² BMDHS 157/II

³⁰³ Kıvılcım, *a.g.e.* 61.

³⁰⁴ BMDHS m. 82, Nandan S. Freestone D. Barnes R. Ong D. (Editörler), (2006), “Administering the Mineral Resources of the Deep Seabed”, *The Law Of The Sea: Progress And Prospects*, Oxford: Oxford University Press, 92, Akt. Franckx E. (2010), “The International Seabed Authority And The Common Heritage Of Mankind : The Need For States To Establish The Outer Limits Of Their Continental Shelf”, *The International Journal of Marine and Coastal Law*, (25), 551.

³⁰⁵ BMDHS m. 82

³⁰⁶ Franckx E. *a.g.m.* 557-558.

anlaşılmaktadır. Bu aşamadan önce kime hangi durumda m. 82 kapsamındaki ödeme yükümlülüğü öngörüüleceği sorusunun cevabı belirsiz kalmakta, sözleşmenin yorumundan Otorite'nin karşısında pasif bir bekleyici konumunda olacağı sonucu çıkarılmaktadır.³⁰⁷

Otorite, yetkilerini kullanırken; bölgedeki faaliyetlere ilişkin fayda sağlamaya yönelik ayrımcılıklar dahil olmak üzere her türlü ayrımcılıktan kaçınmakla yükümlü kılınmıştır. Bununla birlikte kıyası olmayan ve coğrafi yönden dezavantajlı gelişmekte olan devletlerin özel olarak değerlendirilmesi bu ayrımcılık yasağının kapsamı dışında bırakılmıştır.³⁰⁸

Otorite'nin bu çerçevedeki yetki sınırları, bilhassa araştırma ve işletme faaliyetleri için yapılacak başvuruların kabul edilmesi süreçleri için önemlidir. Otorite, üretim üst sınırını geçmedikçe ve bir emtia antlaşması kapsamındaki yükümlülüklerini ihlal etmedikçe, tüm başvuru sahiplerinin başvurularını onaylamak ve üretim yetkilendirmelerine yapmakla yükümlüdür.³⁰⁹ Otorite, yapılan başvuruları değerlendirmek dahil yetkilerini uygulamak konusunda objektif ve ayrımcı olmayan ilkeler benimsemek ve bu yönde bir yaklaşımda bulunmak yükümlü kılınmıştır.

Bununla birlikte, başvuru sahipleri arasında, daha iyi performans güvencesi veren, daha önce Otorite'ye mali fayda sağlamış olan, bölgeye yönelik yatırımının büyük kısmını yapmış olan, önceki dönemlerde başvuru yapmış ancak seçilmemiş olanlara öncelik verilir.

3.2.1.4. Otorite'nin yapısı ve organları

BMDHS'de Otorite'nin esas organları Genel Kurul, Konsey ve Sekreterlik; tali organları Teknik ve Hukuk Komisyon, Finans Komitesi ve bölgede Otorite adına faaliyet yürütecek özerk işletme organı olan Teşebbüs'tür.³¹⁰

Gelişmiş devletlerin çoğunluğu gelişmekte olan devletlerin çoğunluğunun talepleri yönünde oluşturulan piyasalar üzerinde daha çok kontrole sahip olması öngörülen Otorite'nin yapısı ve tanınan yetkileri kabul etmemişlerdir, bunun ardından 1994 Antlaşması'nda Otorite'nin yapısı ve yetkilerine yönelik değişikliklere gidilmiştir.

Otorite'nin 168 üyesi vardır. Bunların yanısıra birçok ülke ve çok sayıda uluslararası kuruluş ve sivil toplum örgüt gözlemci statüsüne sahiptir.³¹¹

³⁰⁷ McDorman T. L. (2012), "The Continental Shelf Regime in The Law Of The Sea Convention: A Reflection on the First Thirty Years", *The International Journal Of Marine And Coastal Law*, 27(2012), 750-751.

³⁰⁸ BMDHS m. 152

³⁰⁹ BMDHS Ek III m.7

³¹⁰ BMDHS m. 158

3.2.1.4.1. Genel Kurul

Genel Kurulun Yetki ve Görevleri

BMDHS'ye taraf olan tüm devletler aynı zamanda Otorite'ye üyedir. 1982 BMDHS'de tüm üyelerden oluşan Genel Kurul, Otorite'nin genel politikasını oluşturmaktan sorumlu en üst organ olarak düzenlenmiştir.³¹² Daha sonra 1994 Antlaşması'nda çoğunluğunu geliştirmekte olan devletlerin oluşturduğu Genel Kurul'un yetkileri azaltılmış, Konseyin yetkileri artırılmıştır.³¹³

Genel Kurul'un yetki ve görevleri şunlardır:

- Konsey üyelerini, Konseyin tavsiye ettiği adaylar arasından Genel Sekreter, Yönetim Kurulu üyeleri, Teşebbüs genel müdürünü seçmek,
- Genel Kurul'un görevlerinin etkin şekilde yerine getirilmesi amacıyla gereke görmesi halinde tali organlar kurmak,
- Otorite'nin bütçesine ilişkin Finans Komitesi'nin önerilerini dikkate alarak üyelerin görüşlerini değerlendirmek,
- Konsey'in tavsiyeleri doğrultusunda derin deniz yatağı madenciliğinden elde edilen gelirin geliştirmekte olan devletlerin çıkar ve ihtiyaçları doğrultusunda paylaşılmasına(gelir paylaşımı) yönelik kanun ve yönetmelikleri değerlendirmek ve onaylamak³¹⁴, Finans Komitesi'nin tavsiyelerini alarak elde edilen gelirin hakkaniyete uygun şekilde paylaşımını sağlamak,
- Konsey tarafından kabul edilmiş kuralları, yönetmelikleri ve usullerini değerlendirmek ve onaylamak,
- Yönetim Kurulunun tavsiyesiyle Teşebbüs'ün elde ettiği fonu Otorite'ye aktarmak,
- Konsey, Teşebbüs veya Otorite'nin diğer organlarından gelen rapor, çalışma, analizleri incelemek,
- Bölgedeki faaliyete ilişkin işbirliğini arttırmak ve uluslararası hukuku geliştirmek amacıyla çalışmalar yapmak ve tavsiyelerde bulunmak,
- Alan madenciliğinden olumsuz yönde etkilenecek kara üreticisi geliştirmekte olan devletler coğrafi konumu itibarıyla dezavantajlı devletlerin sorunlarını inceleyerek ve Konseyin ekonomik

---

³¹¹ <https://www.isa.org.jm/member-states>, E. T.: 01.06.2019

³¹² BMDHS m.159-160

³¹³ 1994 New York Antlaşması III. Kısım

³¹⁴ Genel Kurul Konseyin tavsiyelerine onaylamazsa, Genel Kurul'un belirttiği çerçevede tekrar değerlendirmesi için Konseye tekrar gönderilir.

planlama Komisyonunun görüşünü göz önünde bulundurarak ekonomik yardım sistemi oluşturmak başta olmak üzere diğer tedbirleri almak,

- Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesinin kararı doğrultusunda sözleşme hükümlerini ihlal eden taraf devletin üyeliğini ve haklarını askıya almak,

- Otorite'nin yetkileri kapsamındaki konuları değerlendirmek, Otorite'nin işbirliği yapacağı kurum veya kuruluşların yetkinliğine karar vermek.³¹⁵

Genel Kurulun Yapısı

Otorite tüm taraf devletlerinin temsil edildiği bir Genel Kurul'dan oluşmaktadır. Genel Kurul toplantıları, olağan ve olağanüstü toplantılar şeklindedir. Olağan Genel Kurul toplantıları yılda bir defa yapılmaktadır. Olağanüstü Genel Kurul toplantıları ise, Genel Kurul veya Konsey üyelerinin talebi üzerine Genel Sekreterin çağrısıyla toplanır.³¹⁶ Toplantılara, taraf devletler dışında gözlemci devletler ve uluslararası kurum ve sivil toplum örgütleri de katılmakta ve etkin şekilde görüşlerini belirtmektedirler.

Usule ilişkin toplantılar ve özel oturumlarda toplantıda mevcut olan ve oy kullananların oy çokluğu ile, esasa ilişkin toplantılar ise üçte iki çoğunlukla karar alınır.³¹⁷

Yıllık olarak gerçekleşen toplantılarda Otorite'nin idari işleyişine ilaveten, derin deniz madenciliği faaliyetlerindeki güncel gelişmeler, gelinen nokta, oluşturulan yönetmelikler değerlendirilmektedir.

3.2.1.4.2. Konsey

Konsey Genel Kurul'un yetkisi kapsamındaki belirlediği genel politikaları yürütme organıdır. Konsey, devletler, şirketler ve diğer kişiler tarafından derin deniz yatağı minerallerini araştırılması ve işletilmesini teşvik edilmesi ve düzenlenmesi için oluşturulan rejimin uygulanmasını yönetir ve koordine eder.

Konseyin Yapısı

Konseyin yapısı, çoğunluğu oluşturan gelişmekte olan devletlerin talepleri üzerine şekillenen eşit temsile yönelik olarak, diğer uluslararası örgütlerdeki ve Uluslararası Sivil

³¹⁵ Bektaş, *a.g.e.*130-132 (*Sözleşme hükmünün çevirisi*), BMDHS m. 160, Bulletin, s. 2

³¹⁶ BMDHS m. 159

³¹⁷ BMDHS m. 159 /6,7,8-10

Havacılık Örgütü (ICAO)'ndeki yapıya benzer şekilde oluşturulmuştur. Buna göre, Kurul'da farklı çıkar gruplarını temsil eden ülke grupları yer almaktadır.

Konsey, Genel Kurul tarafından 4 yıl için seçilen 36 üyeden oluşur. 1994 Antlaşması ile coğrafi, sosyo-ekonomik benzerlik temelinde beş farklı menfaat grubuna ayrılmıştır.³¹⁸

Konsey aksi kararlaştırılmadıkça yılda bir defa toplanır³¹⁹ ve oybirliği ile karar alınır. Her üyenin bir oy hakkı vardır. İlk oturumda karar verilemezse, Konsey daha fazla müzakere yapmak için kararı sonraya bırakabilir. Tüm çabalara rağmen oybirliği sağlanamadıysa; hazır bulunan ve oylamaya katılanların çoğunluğu ile karar alınır. Oybirliği ile alınan kararlarda, aksi BMDHS'de öngörülmedikçe, beş devlet grubundan herhangi biri kendi içinde çoğunluk oluşturarak karara karşı oy kullanırsa, karar mevcut olan ve oy kullananların üçte iki çoğunluğu ile alınır.³²⁰ Mali konular veya bütçeye ilişkin konulardaki Konsey kararları Finans Komitesi'nin önerilerine dayanılarak alınacaktır³²¹

Üyelerin seçimi şu şekildedir:

A Grubu: 4 üye, son 5 yıldır mevcut istatistiki bilgiler kapsamında toplam dünya tüketiminin %2'sinden fazla tüketim yapan veya bölgeden üretilen minerallere ilişkin dünya emtia ithalat hacminin %2'sinden fazlasını oluşturan uluslararası devletlerden seçilir. Grupta temsil edilmek istemeleri halinde, bunlardan bir tanesi Doğu Avrupa bölgesinden; bölgedeki gayri safi yurtiçi hasıla bakımından en büyük ekonomiye sahip devletten seçilecektir.

B Grubu: 4 üye, bizzat veya vatandaşları aracılığıyla bölgedeki faaliyetlerin yürütülmesine yönelik hazırlık aşamasında en büyük yatırımları yapan 8 taraf devlet arasından seçilecektir.

C Grubu: 4 üye, kendi yetki alanları içerisinde yapılan üretim temelinde; bölgeden elde edilecek minerallerin başlıca ihracatçıları olan devletler arasından seçilecektir. Bu üyelerin en az 2 tanesi, bu tür minerallerin ihracatı, ekonomileri üzerinde önemli bir etkisi olan gelişmekte olan devletlerden seçilecektir.

D Grubu: 6 üye, özel çıkarları temsil eden gelişmekte olan devletler arasından seçilecektir. Özel çıkarları temsil eden devletler, kalabalık nüfuslu devletler, kıyası olmayan

³¹⁸ BMDHS m. 161

³¹⁹Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi Konseyinin Usul Kuralları, https://s3.amazonaws.com/isa.org.jm/s3fs-public/documents/EN/Regs/ROP_Council.pdf, E. T. 01.01.2019

³²⁰ 1994 Antlaşması III. kısım parag. 2-6

³²¹ 1994 Antlaşması III. Kısım parag. 7, Kural 55-56.

veya coğrafi olarak dezavantajlı devletler, ada devletleri, bölgeden türetilecek mineral kategorilerinin ana ithalatçısı olan devletler, potansiyel üretici olan devletler ve en az gelişmiş devletlerdir.

E Grubu: 18 üye, Konseyde eşit bir coğrafi koltuk dağılımını sağlama prensibine göre, her coğrafi bölgeden en az bir üye seçilmek şartıyla, Afrika, Asya-Pasifik, Doğu Avrupa, Latin Amerika ve Karayipler ve Batı Avrupa ve diğerlerinden oluşacaktır.

Konseyin Yetki ve Görevleri

Konseyin yetki ve görevleri şunlardır:

- Bölgenin araştırılması ve işletilmesine ilişkin akit hükümlerini belirlemek, akit başvurularını onaylamak, uygulanmasını takip etmek, çevresel ve diğer standartları belirlemek,
- İş Planlarını 15 yıl için onaylamak,
- Otorite'nin bölgedeki maden arama, araştırma ve işletme faaliyetlerini kontrol görevini yürütmek ve buna ilişkin yasa, yönetmelik ve usulleri belirlemek ve kurulun onayına sunmak,
- Deniz yatağı faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel risklerin var olması durumunda, gerekli önlemleri almak, gerektiğinde faaliyetleri askıya almak,
- Otorite'nin ilişkin olarak: Genel Kurul'a Genel Sekreter adaylarını önermek, Otorite bütçesini önermek ve Genel Kurul'agenel politikasına ilişkin tavsiyelerde bulunmak, Otorite'nin faaliyetlerini ekonomik ve etkin şekilde yerine getirmesi için tali organlar kurmak, Genel Kurul'ayılılık raporlar sunmak ve Genel Kurul'un talep ettiği özel raporları sunmak, Otorite'nin yıllık bütçe tasarısını Genel Kurul'un onayına sunmak, Otorite'nin yetkisine giren her sorun veya konu hakkında izlenecek politikaya ilişkin Genel Kurul'atavsiyede bulunmak, Otorite'nin yasa, yönetmelik ve usulleri ve akdin gerekliliklerini uyulması için denetim mekanizması oluşturmak,
- Teşebbüs'e ilişkin olarak: Teşebbüs faaliyete geçtiğinde Teşebbüs'e talimat vermek, Teşebbüs'ün Yönetim Kurulu ve genel direktörlüğü seçimleri için kurula aday tavsiyesinde bulunmak, Teşebbüs'ün raporlarını inceleyerek kendi tavsiyelerini de eklemek suretiyle Genel Kurul'a iletmek,
- Deniz yatağı madenciliğinden ekonomisi zarar görecektir olan kara maden üreticisi gelişmekte olan devletler için önlem almak, BMDHS'ye uyulmaması hallerinde Otorite adına deniz yatağına ilişkin uyuşmazlık dairesine başvuruda bulunmak,
- Otorite'nin ihracattan elde ettiği kazancı önemli ölçüde etkilenen ya da madende fiyat indirimine gidilmesiyle ekonomisi bozulan veya ilgili madenin ihracat hacminde bölgedeki faaliyetler

sebebiyle düşüş yaşayan gelişmekte olan devletler için oluşturulan ekon yardım fonu için ayrılan tutarı Finans Komitesi'nin tavsiyesiyle belirlemek,³²²

- Bölgeden elde edilecek gelirin hakkaniyetli dağılımı için kural ve usul tavsiyelerini Genel Kurul'ailetmek ve onaylamak,

- Üyelik sıfatına bağlı hak ve imtiyazların kullanılmasının askıya alınması hususunda Genel Kurul'atavsiyelerde bulunmak,

- Çevrenin zarar göreceği durumlarda madencilik işlemlerini iptal etmek durdurmak düzenleme yapmak askıya almak.³²³

Konseyn Tali Organları

BMDHS'de tali organlar olarak, 15 üyeden oluşan Ekonomik Planlama Komisyonu ve yine 15 üyeden oluşan Hukuk ve Teknik Komisyon kurulmuştur. Ancak bilhassa gelişmiş devletler tarafından Otorite'nin idari işleyişinin taraf devletlere getireceği masraf yükünün fazla olduğu ve kurumların etkin maliyet çerçevesinde yapılmasına yönelik talepler neticesinde 1994 Antlaşması ile ekonomik planlama Komisyonunun varlığından vazgeçilmiş; Komisyona danışma görüşü vermek üzere çalışacak Komisyonlar Hukuki ve Teknik Komisyon olarak belirlenmiş, buna ilaveten Finans Komitesi kurulmuştur.³²⁴

Hukuk ve Teknik Komisyon

Komisyonun Yapısı

Hukuki ve Teknik Komisyon BMDHS ile kurulmuştur. İlk Komisyonun 5 yıl için seçtiği 15 üyeden oluşan üye, Konseyn etkinlik amacıyla üye sayısını arttırabilme yönünde kendisine verilen yetki bağlamında arttırılmıştır. Bugün Komisyon'da 30 üye vardır. Üyeler, deniz yatağında mineral kaynaklarının aranması, araştırılması, işletilmesi ve işlenmesi, oşinografi, okyanus madenciliği konularında ilişkin yasal mevzulara ilişkin yetkinlik kriterine bağlı olarak seçilir.³²⁵

Komisyonunda, bölgeden elde edilecek mineral türünün kara üreticisi olan ve ekonomisi buna bağlı olan gelişmekte olan devletlerden en az ikisinin yer alması zorunludur. Aynı zamanda Konseyde olduğu gibi coğrafi dağılım ve gelişmekte olan devletlerin özel

³²² 1994 Antlaşması VII. Kısım

³²³ BMDHS m.162, Bektaş, *a.g.e.* 139-140. (*Sözleşme hükmünün çevirisi*)

³²⁴ 1994 Antlaşması IV. Kısım

³²⁵ Hukuk ve Teknik Komisyon, <https://www.isa.org.jm/la-autoridad/legal-and-technical-commission>, E. T. 17.04.2019, BMDHS 163/III- VI

çıkarlarının göz önünde bulundurularak seçim yapılacaktır.³²⁶ Komisyonun üye seçimlerine ilişkin, daha önceki seçim usulü zorluklarının aşılması amacıyla 2007’de seçim usulü kararı alınmış, seçimlere ilişkin usulün detayları bu kararda belirlenmiştir.³²⁷ Üyelerin görevleri süresince gizlilik politikasına uymaları gerekmektedir.³²⁸

Komisyonunda karar oybirliği ile alınacak, oybirliği ile karar alınması sağlanamazsa, mevcut ve oy kullanan üyelerin oy çokluğu ile alacaktır.³²⁹

1.b. Komisyonun Yetkisi ve Görevleri

Komisyonun görevleri şunlardır:

- Komisyonun temel görevi olarak Konseye tavsiye kararlarını sunmak,
- Bölgedeki faaliyetlere ilişkin çalışma planlarını incelemek ve buna yönelik Konseye tavsiyede bulunmak³³⁰,
- Konseyin talebi halinde bölgedeki faaliyetleri denetlemek ve rapor hazırlayıp Konseye sunmak,
- Bölgedeki faaliyetleri ekonomik ve çevresel yönden değerlendirmek ve Konseye tavsiyelerde bulunmak, deniz çevresinin korunmasına yönelik programlara ilişkin tavsiyelerde bulunmak ve icrasını organize etmek,
- Herhangi bir uyuşmazlık halinde deniz yatağı uyuşmazlıklar dairesinin kararının ardından Konseye karara tabi olunarak alınabilecek tedbirler hakkında tavsiyede bulunmak,
- Bölgedeki faaliyetler sebebiyle çevreye önemli bir zarar verilme riski bulunduğu, ortaya çıkacak zararı önlemek amacıyla bölgedeki faaliyetleri askıya almak veya faaliyetler üzerinde birtakım değişiklikler yapmak yönünde Konseye tavsiyede bulunmak,
- Onaylanmış araştırma veya işletme akitlerinin sözleşme ve Otorite’nin düzenlemelerine uygunluğunu incelemek, denetlemek, Konseye tavsiyede bulunmak.³³¹

³²⁶ BMDHS 163/IV

2017-2021 dönemi için Hukuk ve Teknik Komisyonun üyelerinin tabiiyetleri şu şekildedir: İspanya, Mısır, Meksika, Brezilya, Almanya, Fransa, Şili, Rusya Federasyonu, Birleşik Krallık, Norveç, Uganda, Pakistan, Yeni Zelanda, Filipinler, Avustralya, Arjantin, Kenya, Jamaika, Hindistan, Japonya, Portekiz, Polonya, Singapur, Fiji, Kore Cumhuriyeti, Çin, Tonga, Güney Afrika, Kamerun, Hollanda.

³²⁷ ISBA/13/C/6

³²⁸ BMDHS 163/VII

³²⁹ Teknik Hukuk Komisyonu İç Tüzüğü, 1994 Antlaşması, III. Kısım, parag. 2- 3, BMDHS m. 163, Bektaş, *a.g.e.*142-143.

³³⁰ Bölgede yapılacak faaliyetler için imzalanan akit Otorite ve Yüklenici arasında imzalanmaktadır. Çalışma Planı da Hukuk ve Teknik Komisyonun incelemesinden geçtikten sonra Otorite tarafından onaylanmaktadır. Teşebbüs dışındaki tüm yüklenicilerin bölgede faaliyette bulunabilmeleri için çalışma planlarının bir akit şeklinde Otorite tarafından onaylanması şarttır. Teşebbüs’ün çalışma planlarının akit şeklinde onaylanma şartı yoktur. (Akkutay, *a.g.e.* 158, Ek III, m.3/5)

³³¹ BMDHS m. 165, Bektaş, *a.g.e.*144-145 (*Sözleşme hükmünün çevirisi*),

Finans Komitesi

Finans Komitesi'nin Yapısı

Finans Komitesi, 1994 Antlaşması ile Konsey tarafından Otorite'nin mali konulardan sorumlu organı olarak kurulmuştur.³³² Komite 5 yıl için seçilen 15 üyeden oluşmaktadır. Üyeler liyakat esasına göre belirlenmekte ve eşit coğrafi dağılım ve gelişmekte olan devletlerin özel çıkarlarına göre Genel Kurul göre seçilmektedir. Otorite'nin kendi idari işleyişi için yeterli fonu oluşana kadar, komite Otorite'nin idari bütçesine en çok katkıda bulunan ülkelerin temsilcilerini içermelidir. Ayrıca beş devlet grubundan en az bir üye ile temsil edilecektir.³³³ Finans Komitesi üyeleri de çalışma süresi boyunca gizlilik ilkesine tabidirler, görevleri boyunca edindikleri bilgileri açıklamama yükümlülükleri vardır.³³⁴

Usule ilişkin kararlar mevcut olan ve oylamaya katılan üyelerin çoğunluk tarafından, içeriğe ilişkin kararlar oybirliği ile alınır.³³⁵ Oybirliği sağlanamazsa, usule ilişkin konular mevcut olan ve oylamaya katılanların oy çokluğu ile alınacaktır ancak esasa ilişkin kararlarda oybirliği şarttır.³³⁶

1994 Antlaşması ile kurulan Finans Komitesi'nde esasa ilişkin konularda karar alabilmek için oybirliği şartının getirilmiş olması, Otorite'nin mali yönetiminin oy birliği ile sağlanacağı anlamına gelmektedir. Bu durum, gelişmiş devletlere Otorite'nin mali yönetimine ilişkin kontrol ve veto imkanı sunmuştur.

Diğer yandan, esasa ilişkin oybirliği sağlanamaması halinde başvurulacak yöntem 1994 Antlaşması'nda belirtilmeyip, iç tüzükte de oybirliği aranacağı belirtildiğinden; oybirliği halinde bunu belirtir rapor hazırlanacağı oybirliği sağlanamadığında da, gerekçeleriyle birlikte farklı görüşleri belirtir bir rapor sunulacağı anlaşılmaktadır.

Finans Komitesi'nin Yetki ve Görevleri

Genel Kurul ve Konseyin birtakım konularda Finans Komitesi'nin görüşlerini göz önünde bulundurma yükümlülüğü vardır. Komite'nin görüş vereceği konular şunlardır:

- Otorite'nin mali yönetimine ilişkin yasa, yönetmelik ve usullerin oluşturulması,
- Üyelerin Otorite bütçesine katkılarının değerlendirilmesi,

³³² BMDHS 162/II, 1994 Antlaşması IX. Kısım

³³³ 1994 Antlaşması IX. Kısım m. 1,3,4

³³⁴ 1994 Antlaşması parag. 6, Finans Komitesi Tüzüğü, Kural 10

³³⁵ 1994 Antlaşması IX. Kısım parag. 8

³³⁶ Finans Komitesi İç Tüzüğü Kural 22-23

- Genel Sekreter tarafından hazırlanan yıllık bütçe ve Genel Sekreterlik nezdindeki programlar veya çalışmalar kapsamındaki mali konular,
- Otorite'nin bütçenin oluşturulması,
- Otorite'nin bütçesinden yapılması öngörülen harcamalara ilişkin öneri veya tavsiyeler kapsamında taraf devletlerin finansal yükümlülüklerinin belirlenmesi,
- Taraf devletlerin bölgedeki faaliyetlerden kaynaklanan finansal yükümlülükleri,
- Bölgedeki faaliyetlerden elde edilen maddi ve ekonomik yararların taraf arasında adil şekilde paylaşılması.³³⁷

Genel Sekreterlik

Genel Sekreterliğin Yapısı

Genel Sekreterlik, Genel Sekreter ve Genel Sekreterin atayacağı geniş bir coğrafyadan olmak üzere bilimsel, teknik ve idari görevleri yerine getirecek nitelikte diğer personellerden oluşur.³³⁸

Personeller çalışma sürelerinde gizlilik ilkesine tabiidirler. Sözleşmede belirtilen gizlilik kuralının ihlal edilmesi durumunda, bundan zarar gören taraf devlet veya taraf devletin tabiiyetinde veya sponsorluğunda olan gerçek veya tüzel bir kişinin talebi üzerine, Otorite'nin kural, yönetmelik ve usullerine uygun olarak, Otorite tarafından kurulan yargı mercilerine başvurulacaktır. İlgili taraf devletler de davaya müdahil olabilecektir. Mahkemenin kararına göre ilgili personel, azledilebilecektir.³³⁹

Genel Sekreter, Konsey tarafından önerilen adaylar tarafından 4 yıl için Genel Kurul tarafından seçilir. Otorite'nin Genel Kurul, Konsey ve tali organlarının görev ve yetkileri kapsamında kendisine verilecek görevleri yapmak için kurulmuştur, Genel Sekreterlik adına bu organların toplantılarına katılır.³⁴⁰

Genel Sekreterlik; Genel Sekreterlik, hukuk işleri, kaynak ve çevre izleme, idare ve sevk ofisi olmak üzere dört birimden oluşur.

³³⁷Bektaş, *a.g.e.* 147 (*hüküm çevirisi*), Finans Komitesi Tüzüğü kural 11, 1994 Antlaşması IX. Kısım, parag.7

³³⁸ 1982 BMDHS m. 166-167.

Otorite'nin tüm personellerinin hak ve sorumlulukları, BMDHS 'nin dışında, Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi Personel Yönetmeliğine tabidir.

Yönetmeliğin tam metni için bkz.: <https://ran-s3.s3.amazonaws.com/isa.org.jm/s3fs-public/documents/EN/Regs/SR2011-Final.pdf>, E.T.: 01.05.2019

³³⁹ 1982 BMDHS m. 168/2-3

³⁴⁰ 1982 BMDHS m. 166

Genel Sekreterliğin Yetki ve Görevleri

Genel Sekreterliğin görevleri şunlardır:

- Otorite'nin çalışmalarına dair Genel Kurul'asunulacak yıllık raporu hazırlamak,
- Toplantı, oturma, seminerleri düzenlemek, raporlar, çalışmalar, analizler, araştırma belgeleri üretmek, yayınlamak, Otorite'nin görevi kapsamındaki bilgileri taraf devletlere ulaştırmak gibi Sekreteryanın organizasyon ve koordinasyona yönelik görevleri yerine getirmek,
- Otorite'nin yetki alanı kapsamındaki konularda, Konseyin onayına tabi olarak, BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından tanınan uluslararası örgütler, kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliğinde bulunmak ve müzakereler yürütmek için uygun düzenlemeleri yapmak,
- Otorite'nin çalışma alanına ilişkin yetkinliği kabul edilmiş sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan yazılı raporları taraf devletlere ulaştırmak.³⁴¹

Teşebbüs

Derin deniz yatağındaki maden kaynaklarının insanlığın ortak mirası olması çerçevesinde, bunların tüm insanlık yararına araştırılması ve işletilmesinin uluslararası bir kurum veya işletmeye verilmesi tartışmalarının sonunda, Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi'nin organı olarak Teşebbüs kurulmuştur.³⁴²

Teşebbüs, ticari bir bakış açısıyla ve ticari ilkeler çerçevesinde, bölgedeki kaynakların araştırılması ve işletilmesinden pazarlanmasına kadar olan süreci Otorite adına yürütmek için kurulmuş olan; kendine ait hukuki kişiliği olan Otorite'nin özerk organıdır. Teşebbüs'ün bölgedeki kaynakların işletilmesine yönelik yükümlülükleri diğer yükleniciler gibi, çalışma planının onaylanmasından ve üretim ruhsatının verilmesinden sonra gerçekleştirilecek olan minerallerin çıkarılması, taşınması, işletilmesi, pazarlanması süreçlerinin tamamını kapsamaktadır.³⁴³

1982 BMDHS'de Teşebbüs'e diğer yüklenicilere göre birtakım ayrıcalıklar tanınmıştır. Gelişmiş devletlerin sözleşmeyi kabul etmemelerinin önemli sebeplerinden biri de Teşebbüs'ün bu ayrıcalıklı yetkileridir. 10 yıl boyunca Otorite'ye ödenecek katkılardan Teşebbüs'e fon aktarılması ve her başvurunun çalışma planında göstereceği faaliyet

³⁴¹ 1982 BMDHS m. 169

³⁴² Akkutay, A. İ. (2016), "Uluslararası Hukuk Bakımından Derin Deniz Yatağında Yer Alan Kaynakların Araştırılması, Keşfi Ve İşletilmesi", *Ankara Barosu Dergisi*, (2), 177.

³⁴³ BMDHS m. 151/5, m. 158/2, m. 170, Ek IV m. 1-2, m.12, Ek III m.1-2, m.7, m.12

alanının eşit ticari değerdeki yarısını teşebbüsün faaliyetleri için ayırması bunlardan bazılarıdır.

1982 BMDHS ile Teşebbüs'ün kuruluşu ile Teşebbüs'e verilen yetkiler kapsamında, gelişmekte olan devletlerin bölgedeki faaliyetlere etkin şekilde katılması amaçlanmış bu şekilde gelişmiş devletler karşısında gelişmekte olan devletlerin finansal ve teknolojik kapasite kısıtlılıkları dengelenerek menfaatleri korunmak istemiştir. Sözleşmede Teşebbüs ve gelişmekte olan devletler için ayrılmış bölge (reserved area) düzenlemesi, bilgi ve teknoloji transferi düzenlemesi gibi düzenlemelere yer verilmesi bu amaçlardır.³⁴⁴

1994 Antlaşması ile BMDHS'nin Teşebbüs'e tanıdığı ayrıcalıklar ve gelişmekte olan devletler lehine olan düzenlemelerin çoğu gelişmiş devletlerin talebi ile kaldırılmıştır. 1994 Antlaşması ile Teşebbüs'ün ilk faaliyetleri joint venture (ortaklık) şeklinde yapılması kararlaştırılmış, diğer devletlerin Teşebbüs'e fon aktarımı yapması gerekliliği kaldırılmış, Teşebbüs üzerinde kuruluş amacına aykırı olarak Konsey'in yetkisi artırılmıştır.³⁴⁵

BMDHS nin XI. kısmında yer alan Teşebbüs'e ilişkin hükümler gelişmiş devletlerin bazı kaygıları sebebiyle BMDHS nin onaylamasına mani olmuştur. Bu gelişmiş devletlerin ortak görüşü, BMDHS de yer alan Teşebbüs'e ilişkin hükümlerinin serbest piyasa ilkelerini zedelediği yönündedir. 1994 Antlaşması ile gelişmiş devletlerin bu kaygılarını Teşebbüs'ün yetki ve görev sınırlarını daraltarak ortadan kaldırmıştır. Zorunlu teknoloji transferi maddesi sözleşmeden kaldırılmış, Teşebbüs'ün ve gelişmekte olan devletlerin bu teknolojiyi adil yöntemlerle ve uygun ticari koşullarla elde etmesi gerektiği belirtilmiştir. BMDHS kapsamında taraf devletlerin, Teşebbüs'ün faaliyetlerini finanse hükmü de 1994 Antlaşması ile uygulamadan kaldırılmıştır ve diğer yüklenicilerle aynı yükümlülükleri taşıması gerektiğine kanaat getirilmiştir. Ayrıca Teşebbüs geçici olarak Genel Sekreterliğin ikincil kuruluşu ya da uzantısına dönüştürülmüştür.³⁴⁶

---

³⁴⁴BMDHS m. 144, Ek III m.3, m. 5, m.9

³⁴⁵ Anderson D. (1995), "Resolution And Agreement Relating To The Implementation Of Part XI Of The Un Convention On The Law Of The Sea: A General Assessment", Symposium on The Entry into Force of The Convention on The Law of The Sea: A Redistribution of Competences between States and International Organisations in Relation to The Management of The International Commons?, Heidelberg January 26-28, 1995, *Heidelberg Journal of International Law*, (55) 285, Akkutay A.İ. a.g.m. 177.

³⁴⁶ Bektaş, a.g.e.151.

Teşebbüs'ün Yapısı

Teşebbüs bir genel müdür ve 15 üyeli Yönetim Kurulundan oluşur.³⁴⁷ Teşebbüs'ün Genel Müdürü (Genel Direktör) beş yılı kadar olan belirli bir süre için Genel Kurul tarafından seçilir. Yönetim Kurulu üyesi olmamasına rağmen, gen müdür, Yönetim Kuruluna karşı doğrudan uluslararası sorumluluk taşır ve şirketle ilgili Konsey ve kurul toplantılarına katılabileceği gibi yönetim kurul toplantılarına katılabilir ancak oy kullanma hakkı yoktur.³⁴⁸

Yönetim Kurulu Teşebbüs'ün ekonomik ve hukuki yönetimi ile görevli olup, Teşebbüs'ün işletilmesini gereğince sağlamakla yükümlüdür.³⁴⁹ Genel müdür organizasyon idare ve personelin işe alınması ya da çıkarılması gibi günlük operasyonlara ilişkin karar almakla yükümlüdür genel müdürün kararları kurulun ilgili kanun ve yönetmeliklerini ve Teşebbüs'ün tüzüğüne hükümlerine tabidir.³⁵⁰

Teşebbüs henüz faaliyete başlamamıştır. Teşebbüs'ün merkezi, Otorite'nin merkezi olan Jamaika'da olacaktır. Diğer büroları ise rızası olmak şartı ile herhangi bir taraf devletin ülkesinde kurulabilecektir.³⁵¹

Teşebbüs'ün yetki ve görevleri

1994 Antlaşması uyarınca Teşebbüs deniz yatağı madenciliği işini yürütmeye başlamak isterse ilk faaliyetlerini şirket ortaklıkları aracılığı ile gerçekleştirmek zorundadır. Konseye çalışma planları ile başvuruda bulunması halinde Konsey Teşebbüs'ün bağımsız işleyişiyle ilgili konuları da göz önünde bulunduracaktır. Teşebbüs ile yapılmak istenen ortaklığın ticaret ilkelerine uygun olması gereklidir.³⁵² Öte yandan, teşebbüs'ün ne zaman bağımsız olarak faaliyetlerini yürütmeye başlayacağı Konsey'in yetkisi altındadır.

Teşebbüs'ün yetki ve görevleri şunlardır:

- Dünya metal piyasasının koşullarını ve metal fiyatlarını düzenli olarak takip etmek de dahil derin deniz yatağı madenciliğine ilişkin eğilimleri ve gelişmeleri izlemek ve gözden geçirmek,
- Bilimsel deniz araştırması sonuçlarını bölgedeki faaliyetler ışığında değerlendirmek
- Maden arama ve çıkarma faaliyetlerine ve bu faaliyetlerin kriterlerine ilişkin verileri değerlendirmek,

---

³⁴⁷ BMDHS Ek IV 5

³⁴⁸ BMDHS Ek IV m.7

³⁴⁹ BMDHS Ek IV m. 5/7

³⁵⁰ BMDHS Ek IV m. 7

³⁵¹ BMDHS Ek IV m. 7

³⁵² 1994 Antlaşması Bölüm II/2

- Bölgedeki faaliyetlere ve bu faaliyetlerin çevreye verdiği zarara ilişkin teknolojik gelişmeleri değerlendirmek,

- Otorite'ye tahsis edilmiş bölgeye ilişkin bilgi ve verileri incelemek,

- Eğitimli iş gücünün erişilebilirliğine dair bilgi toplamak,

- Ortak girişim operasyonlarına yaklaşımları değerlendirmek,

- Teşebbüs'ün yönetimine ilişkin idari politika geliştirmek.³⁵³

3.3. Derin Deniz Yatağı Madenciliğinde Güncel Gelişmeler

3.3.1. Madencilik Faaliyetlerinin Son Durumu

Otorite ve bu kapsamda üye devletlerin, insanlığın herhangi bir deneyime sahip olmadığı, üzerinde henüz faaliyet yapılmadığı için muhtemel etkileri de bilinmeyen derin deniz madenciliği alanındaki faaliyetleri, bilinmeyen sulara dalmak mahiyetindedir.³⁵⁴

Bölgede araştırma faaliyetleri devam etmekte olup, henüz işletme faaliyetlerine başlanmamıştır. İşletme faaliyetleri, Otorite tarafından “Madencilik Yasası” olarak tabir edilen gerekli tüm düzenlemelerin tamamlanmasından sonra başlayacaktır. Bu kapsamdaki en önemli düzenleme ise, taslak haldeki İşletme Faaliyetleri Yönetmeliği'dir.³⁵⁵ İşletme Faaliyetleri Yönetmeliği henüz taslak haldedir, Otorite'nin son yıllardaki öncelikli gündemi bu yönetmeliğin oluşturulması ve madencilik yasasının tamamlanmasıdır.

3.3.1.1. Mevcut araştırma akitlerine ilişkin bilgiler³⁵⁶

Halihazırda Deniz Yatağı Otoritesi ruhsatı kapsamında 29 akit yürürlüktedir. Devam eden araştırma faaliyetlerindeki şirketlerin tabiiyetinde veya etkin kontrolünde bulunduğu ülkeler: Cook Adaları, Singapur, Büyük Britanya Birleşik Krallığı Ve Kuzey İrlanda, Belçika, Kiribati, Tonga, Nauru, Almanya, Bulgaristan, Küba, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Polonya Cumhuriyeti, Hindistan, Almanya, Fransa, Çin, Kore Cumhuriyeti, Brezilya, Rusya Federasyonu ve Japonya'dır.

Araştırma faaliyetlerinin gerçekleştiği alanlar; Clarion Clipperton Bölgesi, Hint Okyanusu, Atlas Okyanusu Orta Sırtı, Pasifik Okyanusu, Güney Atlas Okyanusu'dur.

³⁵³ 1994 Antlaşması Bölüm II, Bektaş, *a.g.e.* 151 (*hüküm çevirisi*).

³⁵⁴ Bulletin, s. 9

³⁵⁵ İşletme Faaliyetleri Yönetmeliği Taslağının güncel hali için bkz.: ISBA/24/LTC/WP.1/REV.1 <https://www.isa.org.jm/document/isba24lrcwp1rev1>, E.T.: 01.06.2019

³⁵⁶ Halihazırdaki Araştırma Ruhsatı Çerçevesinde Yürütülen Faaliyetlere İlişkin Şirketler, Sözleşme Tarihleri, Bölge Ve Mineral Kaynaklara İlişkin Bilgiler Tablosu için bkz.:Ek 5

Araştırma faaliyeti yapılan mineraller; polimetalik yumrular, polimetalik sülfürler ve kobalt zengini ferromanganez kabuklarıdır.

3.3.1.2. Madencilik yasası, yönetmelik ve usuller

Otorite faaliyete geçtiği günden itibaren bölgedeki araştırma ve işletme faaliyetlerine yönelik madencilik yasasını oluşturma çalışmalarına başlamıştır. Bu kapsamda, Genel Kurul tarafından:

- 13 Temmuz 2000'de "*Polimetalik Yumruların Aranması ve Araştırılması Yönetmeliği*"³⁵⁷ (23 Temmuz 2013'te birtakım değişiklikler ve eklemeler yapılmış, güncel hali yürürlüğe konulmuştur.)

- 7 Mayıs 2010'da "*Polimetalik Sülfürlerin Aranması ve Araştırılması Yönetmeliği*"³⁵⁸

- 22 Temmuz 2012'de "*Kobalt Zengini Ferromanganez Kabukları Arama ve Araştırma Yönetmeliği*"³⁵⁹ kabul edilmiştir.

- 25 Temmuz 2013'te ise araştırma akitleri tarafı yüklenicilerin yıllık rapor ibrazlarında akdi denetleme raporu inceleme masrafı alınmasına yönelik Genel Kurul kararı alınmış ve bu karar yönetmeliklere eklenmiştir.³⁶⁰

3.3.2. 2019 Konsey Toplantısı³⁶¹

25 Şubat – 1 Mart 2019 tarihleri arasında Konsey toplantısının 25. Oturumunun 1. Bölümü gerçekleştirilmiştir. Oturumda taslak işletme yönetmelikleri kapsamında oluşturulacak ekonomik model, ödeme mekanizmaları, faaliyetlere yönelik standart, ilke ve prensiplerin oluşturulması, Teşebbüs'ün operasyonel hale getirilmesi ve çevrenin korunması konuları üzerinde durulmuştur.

3.3.2.1 Ekonomik model oluşturulması

Oturumda birçok taraf ülke ekonomik modeli, taslak işletme yönetmeliğinin bel kemiği olarak gördüğünü çeşitli yollarla ifade etmiştir. Ekonomik modelin oluşturulması tamamlandığında, sözleşmede insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen kaynakların ticari

³⁵⁷ ISBA/19/C/17, 22 Temmuz 2013'te güncellenmiştir.

³⁵⁸ ISBA/16/A/12/Rev.1

³⁵⁹ ISBA/18/A/11

³⁶⁰ ISBA/19/A/12

³⁶¹Earth Negotiations Bulletin, IISD Reporting Services, ISA-25 Part 1 Final, Vol.25 No:185, <http://enb.Iisd.org/oceans/isa/2019-1>, E.T.: 01.01.2019

işletilmesinden elde edilecek gelirlerin Otorite'ye mali akışı sağlanacak ve elde edilen fayda ve gelirler Otorite tarafından taraf devletlere paylaşılacaktır.

Ekonomik modelin oluşturulması kapsamında Otorite'nin 24. Oturumunda Açık Uçlu Çalışma Grubu kurulmuştur. 25. Oturum tarihinden iki gün önce çalışma grubu toplanmış ve çalışma grubu toplantısında dört ekonomik model önerisi üzerinde tartışmış, net metal değerleri veya kar paylaşımına dayalı muhtemel vergilendirmelerin olumlu ve olumsuz yönleri değerlendirilmiştir. Oturumda gündeme alınan bir diğer konu, bölgedeki faaliyetler esnasında çevrenin korunmasını sağlamak için fon oluşturulması olmuştur. Son olarak, oturumda derin deniz yatağı madenciliğinin gelecekteki metal fiyatları ve pazar üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi çerçevesinde karatabanlı madencilik üzerinde oluşturacağı ekonomik etkiler değerlendirilmiştir.

3.3.2.2. Teşebbüs

Teşebbüs 1994'te kurulmuş olmakla birlikte, bugün hala işlevsel hale gelmemiştir. Geçtiğimiz aylarda Polonya'nın, bölgenin işletilmesine yönelik olarak Teşebbüs'e ticari ortaklık talebinde bulunması; Teşebbüs'ün operasyonel hale getirilmesi konusunu toplantının gündemine taşımış, bir sonraki toplantıya kadar talebin değerlendirilmesine yönelik olarak çalışmalar yapmak üzere özel bir temsilci görevlendirilmiştir.

3.3.2.3. Çevrenin korunmasına yönelik konular

Oturumda, çevrenin korunmasına yönelik olarak denetleme mekanizmasının oluşturulması ve ihtiyati yaklaşım kavramı tartışılmıştır.

Çevresel plan ve performans değerlendirmeleri süreçlerinin bağımsız değerlendirmeye tabi tutulmasının yanı sıra, işletme yönetmelikleri ve Bölgesel Çevre Yönetimi Planları (REMPs) arasındaki ilişki görüşülmüştür. Devletlerin Bölgesel Çevre Yönetimi Planlarına yaklaşımı oldukça olumlu olmuştur. Birçok devlet, planların bağlayıcı olacak nitelikte, madencilik faaliyetlerine dahil edilmesi yönündeki görüşünü ifade etmiştir.

İhtiyati yaklaşıma ilişkin olarak ise madencilik aşamasındaki etkilerden ziyade kavram ve kurumsal yapıya ilişkin tartışmalar yapılmıştır.

3.3.2.4. İnsanlığın Ortak Mirası ilkesinin vurgulanması

İşletme faaliyetlerine gün geçtikçe daha da yaklaşılmakta, madencilik yapma kapasitesi olmayan gelişmekte olan devletlerin; eşit katılım ve eşit paylaşımaya yönelik olarak

kaygıları dolayısıyla bölgedeki faaliyetlerin insanlığın ortak mirası ilkesi çerçevesinde yapılması, oturularda sıklıkla vurgulanmaktadır.

3.3.2.5. Oturum ile ilgili değerlendirmeler

Konseyn 25.Oturumunun ikinci bölümü Temmuz 2019'da yapılacak olmakla birlikte, 1982 BMDHS'den önceki süreçten bu yana 60 yılı aşkın süre önce başlayan görüşmeler ve devamında yapılan düzenlemelerin sonuna gelinmesine az kalmıştır. Oturularda ele alınan tüm düzenlemeler, madencilik faaliyetlerine başlamak için ön şart olarak benimsenmiş olan Madencilik Yasası'nın tamamlanmasına yöneliktir. Önümüzdeki on yıllarda derin deniz madenciliği başlayacak, bu çerçevede halihazırda teori düzeyinde tartışılmakta olan tüm düzenlemelerin çevre, taraf ve taraf olmayan devletler, yükleniciler için muhtemel etkileri gözlenecek; BM ve uluslararası toplumun öncelikli gündemlerinden birini okyanusların yönetimi oluşturacaktır.

4. UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ

Uluslararası hukuk çok sayıda egemenin var olduğu ve bu egemen güçlerin üstünde bir üst egemen kavramının var olmadığı bir alandır. Böyle bir alanda uyuşmazlıkların varlığı kaçınılmazdır.

Uluslararası hukukta uyuşmazlıkların çözümü, ancak uyuşmazlığın tarafı olan devletlerin iyi niyet çerçevesinde, uluslararası hukuk kurallarını gözetmesi ve bu kurallarda belirtilen yükümlülüklere uyması suretiyle gerçekleşebilir. Taraf devletlerin uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin nihai kararları tanımaması halinde, uluslararası hukukun bunların icrasını zorlayıcı bir mekanizması yoktur, ancak diplomatik, siyasi, ekonomik yaptırımlar uygulanabilecektir. Bu yaptırımların da etki etmemesi halinde geriye yalnızca askeri olarak karşı karşıya gelme kalacaktır. Deniz hukukundaki bir uyuşmazlığın çatışma sonucunu doğurması ise, yalnızca çatışan tarafları değil; tarafların komşu ülkeleri başta olmak üzere siyasi, ekonomik, çevresel büyük çaplı zarara yol açacaktır.³⁶²

Uluslararası güvenlik ve barışın sağlanması³⁶³, olabildiğince çok dünya ülkesinin kabul edeceği ve etkin çözüm süreçleri üretmek ve bu çözüm süreçlerinin etkililiğini sağlamakla mümkün olabilecektir.

4.1. Uluslararası Hukukta Uyuşmazlıkların Çözüm Yollarının Gelişimi

Deniz Hukuku'nun kodifikasyon sürecindeki en önemli konulardan biri uyuşmazlıkların çözüm yöntemleri ve bu yöntemlerin belirlenmesinde esas alınacak kural ve ilkeler olmuştur.

1930 Hague Konferansında, devletlerin karasuları ve bitişik bölgelerine ilişkin iddia ve görüşlerinin farklılığı, Konferansı başarısız kılmıştı. Bu aynı zamanda, bu taraf devletlerin görüşlerinin ortak bir paydada buluşamaması halinde ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların çokluğunun ve büyüklüğünün habercisiydi.

1958 Cenevre Konferansı'nda ve Konferans sonunda kabul edilen dört sözleşme ile ortaya koyduğu kodifikasyon ile uyuşmazlıkların çözümü için önemli bir adım atılmış oldu. Bununla birlikte, sözleşmede karasularının sınırları ve kıta sahanlığının tanımı başta olmak üzere, düzenlenen kavramların açıklıktan uzak ve belirsiz olması, oluşan belirsizliğin devletler tarafından suiistimal edilecek şekilde yorumlanmasına sebep oldu. Bu sebeple, her

³⁶² Nguyen D. M. (2006), "Settlement of Disputes under the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea The Cesa of the South China Sea Dispute", *University of Queensland Law Journal*, 25 (1), 145.

³⁶³ BM Statüsü m.2

ne kadar kodifikasyon çalışmaları anlamında bir başarı sayılacak olsa da Cenevre Konferansı da istenen başarıyı sağlayamadı. 1960'taki İkinci Deniz Hukuku Konferansı'nda da herhangi bir sonuca ulaşılamaması; 1982 BMDHS'ye kadar deniz alanlarının sınırlandırılması ve burada kıyı devleti ve diğer devletlerin hak, yetki ve sorumlulukları gibi deniz hukukunun en temel probleminin uyuşmazlık içerisinde bırakılmasına yol açtı.³⁶⁴

1982 BMDHS ile uluslararası hukukta hakkında uyuşmazlık bulunan temel konu ve kavramlara ilişkin uzlaşma sağlanmakla birlikte, uyuşmazlıkların alanı daraltılmış oldu.

Ancak, bu uzlaşma; uyuşmazlıkların ortaya çıkmayacağını garanti etmiyordu. Bu sebeple, BMDHS'de önceki uluslararası yargı mekanizmaları ve mevcut uluslararası yargı organları, yapısı, işleyişi, devletlerin bu organlara yönelik yaklaşımları göz önünde bulundurularak kapsamlı bir uyuşmazlıkların çözümü sistemi oluşturulmasına ihtiyaç oldu.

4.1.1. BM Deniz Hukuku Sözleşmesinde Uyuşmazlıkların Çözümü

BMDHS ile deniz hukukuna ilişkin tafsilatlı olarak düzenleme yapılarak, okyanusların anayasası tamamlanmış, bu çerçevede ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklar, Konferans'taki görüşmelerde; denizler, devletler ve küresel düzen üzerindeki etkisinin büyüklüğü göz önünde bulundurularak çok kapsamlı ve çok yönlü şekilde ele alınmıştır.

BMDHS tarafından oluşturulan bu uyuşmazlık çözüm mekanizmaları; insanlığın ortak mirası ve hakkaniyet ilkeleri temelinde giderimci eşitlik, paylaşımcı adalet kavramları çerçevesinde devletler arasındaki ilişkilerde barış, güvenlik, işbirliğinin güçlendirilmesini teşvik edecek şekilde ve BM Statüsünde belirtilen barışçıl çözüm yollarına başvuru ilkesinin zenginleştirilerek vurgulanması temelinde oluşturulmuştur. Tüm toplumların kalkınması ve insanlığın ortak yararını gözeten ve bu sebeple geniş katılım gören sözleşmenin uyuşmazlık çözüm mekanizmaları da geniş onay almıştır. BMDHS'de gelişmiş ve gelişmekte olan devletler dahil olmak üzere çok fazla devlet tarafından zorunlu çözüm yolları içeren bir uyuşmazlık çözüm mekanizması üzerinde uzlaşılması ve kodifiye edilmesi³⁶⁵, uluslararası hukuk açısından büyük bir başarı olarak değerlendirilebilir.³⁶⁶

---

³⁶⁴ Nguyen, *a.g.m.* 27-28.

³⁶⁵ Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı görüşmelerinde, taraf devletler arasında zorunlu yargı merciinin hangisi olarak belirlenmesi konusunda tartışmalar yaşanmıştır. Gelişmekte olan devletlerin çoğu ve Fransa dahil birkaç devlet Uluslararası Adalet Divanının yargılamasına kabul etmeyeceklerini, bazı devletler deniz hukuku için özel yetkili bir mahkeme kurulması gerektiğini, Sovyet Bloğu ülkeleri, uluslararası yargı merciini kabul etmeyeceklerini, ancak tahkimi kabul edebileceklerini belirtmiştir. Bu görüş farklılıkları neticesinde, Hollanda'dan Profesör Willem Riphagen'in sunduğu "Montrö Formülü" olarak da bilinen birden çok alternatifli yargı mekanizması kabul edilmiştir. (Noyes J. E. Myron H. ve Monroe J. N. (Editörler) (1995), "The Third Party

BMDHS’de öngörülen uyuşmazlıkların çözüm mekanizmasını diğer uluslararası yargı veya mekanizmalardan ayıran önemli yanlardan birincisi, uyuşmazlıklara devletlerin dışında, gerçek veya tüzel kişilerin, şirketlerin, uluslararası örgütlerin taraf olabilmesidir.

İkinci önemli yanı, eşitlik ilkesi gereği seçim serbestisi sunmak suretiyle, zorunlu üçüncü taraf uyuşmazlık çözüm sistemi getirmesidir. BMDHS’den önce, BM Statüsü’nde devletlere uyuşmazlıkları güç kullanmaktan kaçınarak barışçıl yöntemlerle çözme yükümlülüğü tanımlanmışsa da, bu zorunlu bir uyuşmazlık çözüm mekanizması kabulü anlamına gelmemekteydi.

Uluslararası hukukun, ulusal hukuk sistemlerinden farklı olarak, herkesin yetkisini ve bağlayıcılığını kabul ettiği bir yargı erkinin eksikliği, uyuşmazlıkların çözümünü etkili kılmamaktadır.³⁶⁷ BMDHS’den önce uyuşmazlıkların çözümü için UAD ve tahkim mahkemeleri mevcut ise de bu mahkemelerin yargı mekanizmalarında zorunlu ve bağlayıcı nitelik bulunmamakta idi. Bu yönü ile zorunlu ve bağlayıcı üçüncü taraf uyuşmazlık çözüm mekanizması uluslararası hukuka BMDHS ile gelen bir yenilik, önemli bir reformdur.³⁶⁸

Üçüncü önemli yanı, BMDHS’nin barışçıl yollardan çözümüne yaptığı vurgulamadır. BM Statüsü’nün VI. Bölümü, uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesini düzenlemektedir. Buna göre, “uluslararası barışın ve güvenliğin korunmasını tehdit edebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlar, bu uyuşmazlığı, her şeyden önce, kendi seçecekleri yollardan çözmeye çalışmalıdırlar.” Uyuşmazlığın bu şekildeki barışçıl çözüm yolları, görüşme, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargı yollarıdır.³⁶⁹

Bunlarla beraber, BMDHS gelişen teknoloji çerçevesindeki biyomadencilik su altı termal enerjisi, deniz memelileri, deniz kirliliği, silahlanma, Antarktika gibi uluslararası hukuk için çok önemli olan birtakım konuları sözleşme kapsamına almamıştır. Uyuşmazlık çözüm mekanizmalarının BMDHS’nin yorumlanması ve uygulanması temelinde oluşturulduğu değerlendirildiğinde; bir çok konuda bu çok fazla boşluk olan alanda uyuşmazlık çözüm mekanizması üretilmemiş olduğu ve zamana ayak uyduramadığı anlamına

---

Dispute Settlement Provisions of The 1982 United Conventions on The Law Of The Sea: Implication For State Parties and for Non Parties”, *Entry Into Force Of The Law Of The Sea Convention*, 214.)

³⁶⁶ Nguyen, *a.g.m.* 38.

³⁶⁷ Tzeng, P. (2016), “Jurisdiction and Applicable Law Under UNCLOS”, *The Yale Law Journal* (126)242, 503-504.

³⁶⁸ Burdeau G. B. (2017), “Compulsory Dispute Settlement Methods Under The Unclos: Scope And Limits Under The Scrutiny Of The Jurisprudence”, *China Oceans Law*, 2017 (1), 15-16, Nguyen, *a.g.m.* 33- 35.

³⁶⁹ BM Statüsü m. 33

gelmektedir. Uluslararası hukukta boşluklu hükümlerin; suiistimallere yol açarak devletleri karşı karşıya getirme olasılığı göz önünde bulundurulduğunda, bu durum uyuşmazlık çözüm mekanizmalarının eksik kaldığı anlamına gelmektedir. Yaklaşık 40 yıl önce hazırlanmış sözleşme hükümlerinin günümüz şartları altında yeniden ele alınması ile bu boşluklar giderilebilecektir.³⁷⁰

BMDHS’de bu ilkeler geliştirilerek uyuşmazlık çözüm yolları kabul edilmiştir. Sözleşmede zorunlu tahkim veya yargı aşamasından önce ikili görüş alışverişi, dostça girişim, arabuluculuk, uzlaştırma prosedürlerini takip edilmesi gerektiği belirtilmiş; bununla kalınmayarak ikili görüş alışverişi ve uzlaştırma prosedürleri zorunlu kılınmıştır.

4.1.2. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’nde Uyuşmazlık Çözüm Yolları

BMDHS’de uyuşmazlıkların çözümü sözleşmede iki ana kategoride düzenlenmiştir. Sözleşmenin yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin uyuşmazlıklar Bölüm XV’de, derin deniz yatağına ilişkin uyuşmazlıklar Bölüm XI’de düzenlenmiştir. Bölüm XV’deki uyuşmazlık çözüm yollarına başvuru şartı, diğer çözüm yollarının tüketilmiş ve hiçbir çözüme ulaşılamamış olmasıdır.³⁷¹ Bölüm XV’de uyuşmazlık çözüm yolları BMDHS m. 287’de, bu yargı yolunun istisnaları ise m. 289’da düzenlenmiştir. Derin deniz yatağı uyuşmazlıklarına ilişkin uyuşmazlık çözüm yolları m. 187’de, istisnalar ise m.189’da düzenlenmiştir.

Derin deniz yatağı uyuşmazlıkları, farklı türde aktörleri barındıran, özel olduğu kadar idari yönleri bulunan hibrit bir yapıdadır. Bu kapsamda sözleşmede bu uyuşmazlıkların çözümü için, uyuşmazlığın niteliğine göre birden fazla uyuşmazlık çözüm yolu ve usul öngörülmüştür. Sözleşmede derin deniz yatağı uyuşmazlıklarına ilişkin olarak düzenlemelere genel olarak aşağıda yer verilmiştir:

- Derin deniz yatağı uyuşmazlıkları BMDHS m.187 ve m.189’da düzenlenmiş, derin deniz yatağı uyuşmazlıklarının çözümü için Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi altında Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi kurulmuştur.

- Uluslararası hukukun diğer yargı yollarından farklı olarak, derin deniz yatağındaki faaliyetlerin yapısı göz önünde bulundurularak uyuşmazlıkların çözümünde de çok yönlü bir yapı

³⁷⁰ Rothwell D. R. (2004). “Building on the Strengths and Addressing the Challenges: The Role of Law of the Sea Institutions”, *Ocean Development&International Law*, (35), 148-149.

³⁷¹ Linlin S. (2017), “Dispute Settlement Relating to Deep Seabed Mining: A Participant’s Perspective”, *Melbourne Journal of International Law*, 18 (1), 6.

benimsenmiş, devletlerarası arası uyuşmazlıkların yanı sıra devlet ve devlet dışı aktörler arası uyuşmazlıklar ve devlet dışı aktörler arasındaki uyuşmazlıklar düzenlenmiştir.

- BMDHS m. 186 ve m. 285'e göre Bölüm XV, deniz yatağına ilişkin uyuşmazlıklara uygulanabilecektir.

- Bölüm XV'deki uzlaşma usulüne atıf yapan BMDHS Ek V deniz yatağı uyuşmazlıklarında uygulanabilecektir.

- Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi Statüsünde DYUD'un yeterliliği ve oluşturulmasına yer verilmiştir.

- Mahkeme Kuralları Bölüm III'te DYUD'dan önce devam edegelen davalar için izlenecek usule yer verilmiştir.

- 1994 Antlaşması ile getirilen yenilikler kapsamında, akdin tarafları arasındaki ticari uyuşmazlıkların çözümünde, tarafların ticari tahkim usul kurallarını kabul etmemek üzere anlaşmaları halinde, UNCITRAL tahkim kuralları uygulanacaktır.

- BMDHS m. 88/2 kapsamında, Otorite'nin yasa, yönetmelik ve usulleri derin deniz yatağı rejimindeki tüm taraflar için bağlayıcıdır, dolayısıyla uyuşmazlıklarda Otorite'nin uyuşmazlığa ilişkin düzenlemeleri de geçerli olacaktır.

- Otorite ve yüklenici arasındaki akit taraflar için bağlayıcıdır. Akitte bir uyuşmazlık çözüm yolu belirlendiyse, bu çözüm yolunun yasal geçerliliği olacaktır.³⁷²

Bu çerçevede, derin deniz yatağı madenciliğine ilişkin çözüm yolları, barındırdığı geniş yargı yetkisi istisnaları, atıflar ve mevcut boşluklarla birlikte Bölüm XI'nın dışında sözleşmedeki tüm çözüm yollarını incelemeyi gerektirmektedir.

Bu sebeple, derin deniz madenciliğine ilişkin uyuşmazlıklarda bölüm XI uyuşmazlık yolları esas olmakla birlikte bölüm XV uyuşmazlık çözüm yollarının da açıklanmasına ve değerlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Aşağıda sözleşmede düzenlenen uyuşmazlık çözüm yollarına genel olarak yer verilecek, derin deniz yatağındaki faaliyetlere ilişkin uyuşmazlıklar ise detaylı olarak incelenecektir.

4.1.2.1. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin uyuşmazlıklar

BMDHS'de Uyuşmazlıkların çözümünü genel olarak Bölüm XV düzenlenmektedir. Bu bölümün ilk kısmı gönüllü çözüm yollarına, ikinci kısmı bağlayıcı zorunlu çözüm

³⁷² ISBA/C/17, Linlin S, a.g.m. 5.

yollarına ayrılmıştır. Sözleşmede uyuşmazlık tarafı devletlere ikili görüş alışverişi, müzakere, uzlaştırma ve diğer barışçıl yöntemlerle uyuşmazlıkların çözümü yükümlülüğü getirilmiştir.³⁷³

Bu yöntemler, uzlaştırma süreci birtakım konular için zorunlu tutulmakla beraber, bağlayıcı değildir. Bağlayıcı olmayan bu çözüm aşamalarından sonuç elde edilememesi halinde ise sözleşme zorunlu ve bağlayıcı üçüncü taraf uyuşmazlık çözüm yöntemlerini sunmuştur. Bununla birlikte BMDHS’de düzenlenen birtakım konular zorunlu çözüm yolları dışında bırakılmıştır.

Bölüm XV, BMDHS’nin yorumlanması ve uygulanmasından kaynaklanan uyuşmazlıkları ele almıştır.³⁷⁴ Bu uyuşmazlıklar genel olarak, deniz alanlarının sınırlandırılmasına dayalı uyuşmazlıklar ve deniz alanlarındaki kıyı devleti ve diğer devletlerin egemen hakları, yetkileri ve sorumluluklarına ilişkin uyuşmazlıklardır. Bununla birlikte, sözleşme, BMDHS’nin düzenlediği konularla ilgili diğer uluslararası antlaşmalar veya düzenlemelerden kaynaklanan uyuşmazlıkların da çözüm yollarına yer vermiştir.³⁷⁵

Bölüm XV’de çözüm yollarının sözleşmenin yorumlanması veya uygulanmasına ilişkin uyuşmazlıklarla sınırlanmış olması birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. Deniz hukukuna yönelik bir uyuşmazlık söz konusu olduğunda, bu uyuşmazlığın BMDHS’nin yorumlanması ve uygulanması kapsamında olup olmadığının kesin çizgilerle belirlenmesi pratikte kolay olmamaktadır.³⁷⁶

4.1.2.1.1. Uyuşmazlıkların diplomatik çözüm yolları

Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının yıpratıcı etkisinin ardından, 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde uyuşmazlıkların güç kullanmaktansa, barışçıl yollarla, müzakerelerle çözümü uluslararası toplumun gündemine geldi. Nitekim bu çerçevede uluslararası barış ve güvenliği teminen oluşturulan BM Statüsüne birçok ülke taraf oldu.³⁷⁷

Uluslararası müzakereler, uluslararası uyuşmazlık veya durumların yargı veya tahkim sürecine dahil olmaksızın barışçıl amaçlarla çözüme ulaştırılması demek olup, toplantı, Konferans, uzlaşma, dostça girişim, arabulucuk, araştırma Komisyonu, uzlaştırma çözüm

---

³⁷³ BMDHS m. 287

³⁷⁴ BMDHS m. 279

³⁷⁵ Nguyen, *a.g.m.* 32-33.

³⁷⁶ Klein N. (2016), “Expansions And Restrictions in The UNCLOS Dispute Settlement Regime: Lessons From Recent Decisions”, *Chinese Journal of International Law*, (15) 2, 407-409.

³⁷⁷ Lall A. (1966), *Modern International Negotiation*, Newyork and London: Columbia University Press 346-347.

yolları müzakerelerin çeşitli yöntemleridir. Bunlar sınırlı sayıda olmamakla birlikte BM Statüsü m. 33'te sayılmıştır. İlgili maddede, bahse konu çözüm yolları uyuşmazlıkların çözümü herhangi bir zamanda kullanılabilir bir hak olarak ifade edilmiştir.³⁷⁸

BMDHS'de uyuşmazlıkların tür olarak herhangi bir sınırlandırma getirilmeksizin barışçıl yollarla çözümü vurgulanmış, bunlardan uzlaştırmaya ayrıca önem verilmiş birtakım uzlaştırma prosedürleri zorunlu tutulmuştur. Buna ilaveten BMDHS'de ise uyuşmazlıkların çözümünde ilk olarak diplomatik çözüm yollarına başvurulması, yargı veya tahkim mahkemesinde uyuşmazlık çözümüne başvurulmasından önce ön aşamayı teşkil eden bir zorunluluktur.

Bu çerçevede, uyuşmazlıkların diplomatik yollardan tarafların tercih edeceği herhangi bir tanesi ile çözülmesi, taraf devletler için hem bir yükümlülük hem de bir hak olduğu söylenebilecektir. Taraf devletlerin ön aşama olarak bu yolları tüketmelerinin yanı sıra; uyuşmazlık veya çözümünün herhangi bir aşamasında, mahkemede karar aşamasında dahi olsalar anlaşmaları herhangi bir barışçıl yöntem vasıtasıyla aralarında uzlaşmayı tercih edebilecekleri söylenebilecektir.³⁷⁹

Görüşmeler

Uluslararası uyuşmazlıkların barışçıl çözüm yollarından en yaygın ve eskisi görüşmelerdir. Görüşmeler, devletlerin yetkilendirdiği temsilcileri aracılığıyla, ilişkilerini düzenlemek ve uyuşmazlıklarını çözmek için sözlü veya yazılı iletişim kurmasıdır. Uluslararası bir uyuşmazlığın varlığında, uyuşmazlığın öncelikle görüşmeler vasıtasıyla çözümlenmesi girişimi, uluslararası teamül haline gelmiştir.³⁸⁰

Dostça Girişim

Dostça girişim, Uyuşmazlığın tarafı olan devletlerin birtakım sebeplerle bir araya gelemediği ağır ve zorlu anlaşmazlık durumlarında, üçüncü devlet veya devletlerin arasında görüşmeleri için devletlerin iç işlerine müdahaleci bir tavra girmeksizin, uygun bir ortam yaratarak, gerektiğinde ortamı yumuşatarak, tarafları görüşürme girişimini ifade eder. Devletler bu girişimi kabul edebilecekleri gibi reddedebilirler.³⁸¹

³⁷⁸ Lall, *a.g.e.* 5.

³⁷⁹ Burdeau, *a.g.m.* 19.

³⁸⁰ Kaya, *a.g.m.* 154, Meray, *a.g.e.* s. 211.

³⁸¹ Meray, *a.g.e.* 211-212.

Arbuluculuk

Bir diğer uyuşmazlıkların barışçıl çözüm yolu olan arbuluculuk, 1907 Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçıl Çözümüne İlişkin Lahey Sözleşmesi ile yazılı hale gelmiştir.

Arbuluculuk görüşme ve dostça girişimlerin çözüm sağlamadığı durumlarda, bir ileri aşama olarak, uyuşmazlık taraflarını görüştürmenin ötesinde görüşmelere üçüncü bir devletin, uluslararası örgütün veya etkili bir üçüncü kişinin görüşmelere katılması veya çözüm önerisinde bulunduğu bir çözüm sürecini ifade eder. Arbuluculuk uluslararası, taraflar uluslararası bir antlaşmada bu uluslararası zorunlu hale getirmedikleri sürece, uyuşmazlık taraflarının isteğine bağlı bir çözüm yöntemidir ve bağlayıcı değildir.³⁸²

Araştırma ve Soruşturma Komisyonları

Araştırma ve Soruşturma Komisyonları çözüm yöntemine 1907 Lahey Sözleşmesinde karar verilmiştir. Uluslararası Hukukta aralarında uyuşmazlık olan tarafların üzerinde uzlaşamadıkları maddi vakianın tespiti için kurulması öngörülen Komisyonlardır. Bu Komisyonların görevi uyuşmazlığa sebebiyet veren olay veya durumların açık ve kesin şekilde tespit edilmesini sağlamaktır. Uyuşmazlık taraflarının dışında Uluslararası Adalet Divanının da Komisyon kurma yetkisi vardır.³⁸³

Uzlaştırma

Uzlaştırma çözüm yolu, uluslararası hukukta uzun zamandır kullanılan bir çözüm yoludur. Devletler ikili veya çok taraflı antlaşmalarda uzlaştırma çözüm yoluna da yer vermişlerdir. Bu çözüm yolu, birinci dünya savaşından sonra kullanılmaya başlanmıştır. Kodifikasyon geçmişi de 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'ne dayanmaktadır.³⁸⁴

Uzlaştırma, uluslararası uyuşmazlığın çözümü amacıyla, uyuşmazlık taraflarının kuracağı kalıcı veya ad hoc nitelikteki Komisyon tarafından yapılacak tarafsız inceleme süreci sonunda tarafların kabul edeceği bir çözüm bulma girişimi şeklindeki yardım olarak tanımlanabilir.³⁸⁵

³⁸² Kaya, *a.g.m.* 155-156, Meray, *a.g.e.* 212.

³⁸³ Meray, *a.g.e.* 212-213, BM Statüsü m. 34

³⁸⁴ Yee S. (2013), "Conciliation and the 1982 UN Convention on the Law of the Sea", *Ocean Development&International Law*, (44), 315, Meray S. L. *a.g.e.* 213.

³⁸⁵ Institut de Droit International, 1961 kararındaki tanım, Yee, *a.g.m.* 315.

Sözleşmede, yargı veya tahkim sürecinden önceki son diplomatik barışçıl çözüm yolu olarak bağlayıcı olmayan uzlaştırma düzenlenmiştir. Bu aşamanın gerçekleştirilmesi için, tarafların uzlaştırma yönteminde ve uygulanacak uzlaştırma uluslararası üzerinde anlaşmaları gerekmektedir.³⁸⁶

BMDHS’de uzlaştırma, zorunlu ve isteğe bağlı uzlaştırma olmak üzere iki şekilde öngörülmüştür. Zorunlu uzlaştırma olarak ifade edilen yol, bağlayıcılığı değil uzlaştırma sürecinin zorunluluğunu ifade etmektedir, uzlaştırma her halükarda kural olarak bağlayıcı olmayan bir çözüm yoludur.³⁸⁷

Gönüllü Uzlaştırma

BMDHS’de sözleşmenin yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin uyuşmazlıklarda; tarafların tamamının bu çözüm yolunda hemfikir olması halinde; uzlaştırma, isteğe bağlı alternatif bir çözüm yolu olarak sunulmuştur.

Devletler, Sözleşme’nin yorumlanması veya uygulanmasına ilişkin ihtilafları barışçıl yollarla, “görüş alışverişinde bulunarak ve müzakere yaparak” çözmeye çağrılır³⁸⁸. Bu çözüm yoluna ek olarak veya bu çözüm yolundan sonuç elde edilemezse, uyuşmazlığın tarafı olan bir devlet diğer tarafı uzlaşma prosedürü başlatmaya davet edebilir.³⁸⁹ Ancak bu seçenek ancak diğer devlet bu daveti kabul ederse geçerli olacaktır.³⁹⁰

Uzlaşma süreci beş üyeli bir uzlaşma Komisyonu önünde icra edilir.³⁹¹ Komisyon ancak iki taraf arasında bu çözüm yolu konusunda görüş birliği varsa uyuşmazlığa bakma yetkisine sahiptir.³⁹² Komisyonun yetkisi tarafları dinlemek, iddialarını ve itirazlarını analiz etmek ve dostane bir çözüme götürmek amacıyla öneriler geliştirmektir.³⁹³

Komisyon tarafından uyuşmazlık çözüm sürecinin her aşamasında uyuşmazlık taraflarına sunulacak olan öneriler her zaman geliştirilebilir. Komisyon göreve başladığı tarihten itibaren on iki ay içinde BM Genel Sekreterliği’ne sunulmak üzere bir rapor hazırlayacaktır; rapor Komisyonunu uygun göreceği dostane çözüme ulaşılmasını

---

³⁸⁶ BMDHS 284 parag. 2

³⁸⁷ Yee, *a.g.m.* 316.

³⁸⁸ BMDHS m. 279.

³⁸⁹ BMDHS m. 283.

³⁹⁰ BMDHS m. 284. parag. 1

³⁹¹ BMDHS m. 284, parag. 3

³⁹² BMDHS Ek IV

³⁹³ BMDHS Ek IV, m.7, parag. 2

sağlayacak her türlü tavsiyeleri içermektedir.³⁹⁴ Genel Sekreterlik, ilgili taraflara bu raporu tebliğ eder, taraflar üç ay içerisinde Komisyonun tavsiyeyi kabul edip etmeme konusunda karar verir.³⁹⁵

Zorunlu Uzlaştırma

BMDHS’de iki konuda zorunlu uyuşmazlık çözüm yolu olarak öngörülmüştür. Bunlardan ilki, kıyı devletlerine sözleşmede tanınan bilimsel araştırma ve balıkçılığa ilişkin egemen haklarına ilişkin uyuşmazlıklardır. BMDHS’de zorunlu uyuşmazlık çözüm yollarından bahsedilirken, devletlerin temel ilkelere yönelik olan uyuşmazlıklarda zorunlu usule uymak zorunda olmadıkları belirtilmiştir. İkincisi, kıyı devletinin sözleşmede belirtilen bilimsel araştırma ve balıkçılığa ilişkin olan birtakım yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde, zorunlu uzlaştırma zorunlu kılınmıştır.

Zorunlu uzlaştırma prosedürünün genel ilkeleri yukarıda verilen gönüllü uzlaşma için olanlarla aynıdır, ancak iki önemli fark vardır. Birincisi, uzlaşma Komisyonu kurulur ve yargılamanın, diğer tarafın uyuşmazlığa katılıp katılmadığına bakılmaksızın, yargılama yapılır, İkincisi, balıkçılık davalarında Komisyon (veya dostane bir çözüm önerisi) raporu yapılan herhangi bir uzlaşma sürecine katılmak için taraflara en azından bir miktar baskı uygulayabilecek bir önlem olmak üzere ilgili uluslararası örgütlere iletilir. Ancak hiçbir durumda, kıyı devletinin yerine geçerek bir karar alamaz.³⁹⁶

Zorunlu uzlaştırma prosedürü, bir devletin bu gibi durumlar için öngörülen uyuşmazlık çözüm prosedürünü kabul etmediğini yazılı olarak beyan etmesi ve karşı karşıya veya bitişik devletlerle sınırlarının belirlenmesini içeren belirli uyuşmazlık türlerinde bir seçenek olarak tercih edilebilir. Ancak devletin, başka yöntemlerle makul bir sürede anlaşmaya varılamaması durumunda, bu gibi sorunlardaki zorunlu uzlaşma prosedürünü kabul etmesi durumunda mümkündür.³⁹⁷

4.1.2.1.2. Uyuşmazlıkların tahkim veya yargı yoluyla çözülmesi

Taraflar arasındaki görüşmeler ve müzakereler makul bir süre içinde başarıya ulaşamazsa, uyuşmazlık taraflardan birinin talebi ile uyuşmazlık Komisyonuna götürülecek,

---

³⁹⁴ BMDHS Ek IV, m. 5-6

³⁹⁵ BMDHS Ek IV, m. 7, parag. 1

³⁹⁶ BMDHS m.297

³⁹⁷ BMDHS m. 297

Komisyondun bağlayıcı olmayan raporundan sonra taraflar arasında uzlaşı elde edilemezse, taraflarca uyuşmazlık tahkim veya yargı yoluna götürülebilecektir.³⁹⁸

Sözleşmede taraflara başvurabilecekleri dört yetkili merci gösterilmiştir. Bunlar Uluslararası Adalet Divanı, Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, Genel Tahkim Mahkemesi ve Özel Tahkim Mahkemesidir.³⁹⁹

Sözleşmeye taraf devletler, bu dört yetkili organdan diledikleri birini veya birden fazlasını uyuşmazlıkların çözümünde yetkili merci olarak seçmek ve seçimlerini bildirmekle yükümlüdürler.⁴⁰⁰ Hangi yetkili organ aracılığıyla yapılacak yargılamayı kabul ettiklerini bildirmemeleri halinde, taraf devletler Ek VII'da belirtilen genel tahkim yolunu kabul etmiş sayılacaklardır.⁴⁰¹

Uygulamada BMDHS'ye yönelik uyuşmazlıklarda BMDHS mahkemeleri olarak çoğunlukla Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi ve genel tahkime başvurulmaktadır.⁴⁰² Sözleşmenin 1994'te yürürlüğü girmesinden bugüne kadar Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'ne 27, Genel Tahkim Mahkemesi'ne 12 uyuşmazlık gelmiştir.⁴⁰³

Uluslararası toplumda zorunlu yargı yollarına ilişkin görüş farklılıkları neticesinde BMDHS'de çok seçenekli bir sistem sunulmuş; devletlerin çoğunun zorunlu yargı yolunu kabule yönelik isteksizliği neticesinde uzlaştırma ve tahkim yoluna ayrıca önem verilmiştir.⁴⁰⁴

Böylelikle, BMDHS'de genel konsensusu sağlayacak şekilde çok yönlü bir zorunlu çözüm sistemi kabul edilmiştir. Bu sistemin zorunlu yönü bilhassa yargı yolu tercihinde bulunmamış olan devletlerin, doğrudan Ek VII tahkim yolunu seçmiş sayılmalarıdır. Devletler bu durumda, hakem atamasalar da hakemlik mahkemesinin kurulacak, taraf devletler mahkeme önüne çıkmaya da mahkemenin karar vermesinin engellenemeyecektir.⁴⁰⁵

Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi

Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, 1982 BMDHS ile kurulan sözleşmenin uygulanması ve yorumlanması konusunda taraf devletlerin seçimi için sunulan yargı

³⁹⁸Akçapar B., "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi" *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, (51) 1, 22, BMDHS m. 74, 83

³⁹⁹ BMDHS m. 287

⁴⁰⁰ Zorunlu yargı yetkisi dışında bırakılan uyuşmazlıklar için bu zorunluluk yoktur.

⁴⁰¹ BMDHS m. 287

⁴⁰² Tzeng, *a.g.m.* 246.

⁴⁰³ Tzeng, *a.g.m.* 246.

⁴⁰⁴ Akçapar, *a.g.m.* 22-25.

⁴⁰⁵ Keskin, *a.g.m.* 188, BMDHS Ek VII, m. 3/e, m.9, Ek VIII m.4

yollarından birisidir.⁴⁰⁶ Mahkeme, 1982 BMDHS'nin uygulanması ve yorumlanmasından doğan uyuşmazlıkların çözümü konusunda yargı yetkisine sahip olduğu gibi,⁴⁰⁷ BMDHS dışındaki bazı uluslararası antlaşmalar ve sözleşmeler veya taraflar arasında imzalanmış özel antlaşmalar ile de yetkili kılınabilecektir.⁴⁰⁸

Mahkemenin bu şekilde yetkili kılınması, tarafların BMDHS'de düzenlenen konularla ilgili olarak yürürlükte bulunan diğer antlaşma veya sözleşmeler kapsamındaki uyuşmazlıklara ilişkin Mahkemeye başvurusu,⁴⁰⁹ tarafların aralarında imzalayacakları bir tahkimname ile Mahkemeye başvuruları⁴¹⁰ veya taraflardan birinin Mahkemeye başvurusu, diğer tarafından buna itiraz etmemesi ve muhakeme işlemlerine başlanması⁴¹¹ suretiyle olabilecektir.⁴¹²

Yapısı

Mahkeme taraf devletlerin 9 yıllık dönemler için seçeceği 21 üyeden oluşmaktadır. Üyeler adil, birleştirici ve yetkin olarak bilinen kişiler içinden seçilecek, bağımsız olacaklar ve bağımsızlığa aykırı davranışlarda bulunmayacaklardır.⁴¹³

Sözleşmedeki coğrafi temsil ilkesinden dolayı, mahkeme üyeleri bir devlet vatandaşlığından en fazla bir kişi olacak şekilde seçilecektir. BM Genel Kurul'unun belirlediği coğrafi grupların her birinden en az 3 üye seçilerek, dünyadaki belli başlı tüm hukuk sistemlerin temsil edilmesi sağlanacaktır.⁴¹⁴ Üyeler sonraki dönem için tekrar seçilebilirler. Mahkeme başkanı ve başkan yardımcısı, 3 yıl için üyelerin kendi aralarındaki seçim ile seçilirler ve yazman atarlar.⁴¹⁵

⁴⁰⁶ BMDHS m. 287

⁴⁰⁷ BMDHS Ek IVI m. 21, m. 286, m. 288

⁴⁰⁸ Mahkemenin BMDHS'nin yorumlanması ve uygulanması dışındaki yetkilendirilebileceği bu durumlara, "3.1.2.2. BMDHS'nin Yorumlanması ve Uygulanmasına İlişkin Olmayan Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları" başlığı altında yer verilmiştir.

⁴⁰⁹ BMDHS Ek VI m. 22

⁴¹⁰ Statü m. 24/1

⁴¹¹ *forum prorogatum yöntemi*.

⁴¹² Akkutay, *a.g.e.* 164.

⁴¹³ Mahkeme Statüsü m. 7-9

⁴¹⁴ Keskin, *a.g.m.* 2-3.

Mayıs 2019 yılı itibarıyla, Mahkeme üyelerinin tabiiyetleri şu şekildedir:

Başkan: Güney Kore Cumhuriyeti, Başkan Yardımcısı: Malta, Yargıçlar: Senegal, Cabo Verde, Fransa, Trinidad ve Tobago, Polonya, Japonya, Birleşik Tanzanya Cumhuriyeti, Güney Afrika, Çin, Cezayir, Arjantin, Ukrayna, Meksika, İzlanda, Paraguay, Hindistan, Tayland, Rusya Federasyonu, Hollanda.

Üyelerin görev süresi 30 Eylül 2020'de dolacaktır.

⁴¹⁵ Mahkeme Statüsü, 12.

Mahkeme en az 11 üye ile ve oy çokluğu ile karar alır. ⁴¹⁶ Mahkemenin kararları uyuşmazlığın taraflarını bağlar. Ancak, mahkemenin önüne gelen davaya esas uyuşmazlık, BMDHS veya bir başka uluslararası antlaşmanın yorumlanması veya uygulanmasına ilişkin ise, davanın konusunu oluşturan antlaşmaya taraf olan tüm devletlerin davaya müdahil olma hakkı vardır ve mahkemenin kararı müdahil devletler üzerinde de bağlayıcı olacaktır. ⁴¹⁷

Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nin Özel Daireleri

Gerek UDHM, gerekse başvuru tarafların isteği üzerine, UDHM altında uyuşmazlık konusuna ilişkin özel daireler kurulabilecektir. ⁴¹⁸ Bu çerçevede, UDHM altında, Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi, mahkemenin hızlı karar almasını sağlamak için yıllık olarak Hızlı Muhakeme Dairesi⁴¹⁹, Balıkçılık Uyuşmazlıkları Dairesi, Deniz Çevresinin Korunması Dairesi, Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Dairesi, Mahkeme Statüsü m.15 parag.2 altında Özel Daireler⁴²⁰ kurulmuştur.⁴²¹

Öte yandan, belirli uyuşmazlıklar durumunda ve tarafların talep etmesi halinde mahkeme gerekli görürse en az üç kişilik ad hoc daireler oluşturulabilir.⁴²² Tarafların ad hoc daire oluşturulmasına talep etmesi halinde, mahkeme bu daireye atayacağı yargıçları, uyuşmazlığın taraflarının da onayını alarak belirleyecektir.

Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi (DYUD), Uluslararası Deniz Mahkemesinin en önemli dairesidir. Bölgedeki faaliyetlere ilişkin uyuşmazlıklar konusunda DYUD yetkili kılınmıştır. UDHM'nin özel dairesi olan DYUD, çalışma konumuz itibarıyla konunun sonunda ayrı bir başlık altında incelenecektir.

Başvuru Usulü

Uyuşmazlığa ilişkin olarak özel bir antlaşma ile bildirim yolu ile veya yazılı başvuru yolu ile mahkemeye başvurulmuş olunur. ⁴²³ Davalar, mahkeme başkanının başkanlığında kamuya açık şekilde gerçekleştirilmesini düzenlemiştir.⁴²⁴ Uyuşmazlık BMDHS'nin

⁴¹⁶ Mahkeme Statüsü, m. 13, parag.1

⁴¹⁷ Akçapar, *a.g.m.* s.32.

⁴¹⁸ Mahkeme Statüsü m. 13

⁴¹⁹ BMDHS Ek IVI m.15

⁴²⁰ BMDHS Ek IVI m.15

⁴²¹ Detaylı Bilgi için bkz.: <https://www.itlos.org/the-tribunal/chambers/>, E.T.: 20.05.2019

⁴²² Mahkeme Statüsü m. 13-14

⁴²³ Mahkeme Statüsü m. 24

⁴²⁴ Mahkeme Statüsü m. 26

yorumlanması veya uygulanmasına ilişkinse, yazman tüm taraf devletlere bunu tebliğ eder. Uyuşmazlık uluslararası bir antlaşmaya ilişkin ise, yazman bu defa antlaşmanın taraflarına bunu tebliğ eder.⁴²⁵

Yetkisi

Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, taraf devletlerin zorunlu yargı yetkisi olarak bu yolu tercih etmesi durumunda; diğer üç çözüm yolunda olduğu gibi, BMDHS'nin yorumlanması ve uygulanmasına dair olan uyuşmazlıklara ilişkin olan ve uyuşmazlık taraflarının ortak talepleri halinde diğer uluslararası antlaşma hükümlerinin yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin uyuşmazlıklarda yargı yetkisine haizdir.⁴²⁶

Mahkemenin danışma görüşü vermeye yetkili olup olmadığına ilişkin olarak, sözleşmede yalnızca DYUD'nin bu konudaki yetkisinden bahsedilmekte ancak Mahkemenin danışma görüşü verme yetkisinin bulunup bulunmadığına ilişkin hüküm bulunmamaktadır.⁴²⁷

2015 yılında Alt Bölge Balıkçılık Komisyonu tarafından Mahkeme'ye yapılan danışma görüşü başvurusu neticesinde, doktrin ve mahkemece bu yetkinin varlığı tartışılmıştır. Doktrinde, bir görüş danışma görüşüne dayanak olarak kabul edilen Mahkeme Statüsü m. 21'in belirsizlik içerdiğini, sözleşmenin hazırlandığı zamandaki imzacı devletlerin iradeleri çerçevesinde yorumlanması gerektiğini, mahkemenin danışma görüşü verebilmesinin taraf devletlerin talebi üzerine, statü m. 41'de değişiklik yapılarak mümkün olabileceğini savunurken, mahkeme yargıçlarının çoğunluğunun kabul ettiği diğer görüş ise, okyanusların anayasası olan BMDHS "canlı belge" olarak niteleyerek zaman içinde yorumlanarak geliştirilebileceğini, değişikliğe gerek olmaksızın sözleşmenin yorumlanması sonucunda danışma görüşü verileceği sonucuna ulaşılabileceği görüşünde olmuştur.⁴²⁸ Nitekim 1969 Viyana Sözleşmesi m.31'de sözleşmenin yorumlanmasının imza zamanındaki taraf iradelerinden, metnin anlamı temelinde yapılması gerektiği kabul edildiğinden, statüde değişikliğe gidilmesi yerine, metnin anlamını sözleşme amaç ve hedeflerine uygun şekilde yorumlayarak amaca ulaşmak daha uygun olacaktır.⁴²⁹

---

⁴²⁵ Mahkeme Statüsü m. 32

⁴²⁶ BMDHS m.288, Mahkeme Statüsü m. 21-22

⁴²⁷ Kuran ve Gülçür, (2018), "Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nin Danışma Görüşü Vermeye İlişkin Yargı Yetkisi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, (24)1, 2.

⁴²⁸ Kuran ve Gülçür, *a.g.m.* 10-11;

⁴²⁹ Yazarların görüşü bu şekildedir. (Kuran ve Gülçür, *a.g.m.* 11.)

Deniz Yatağı Mahkemesi'nin yetki anlamında önemli iki özelliği, alıkonan gemilerin serbest bırakılmasına ilişkin yargı yetkisi ve derin deniz yatağı uyuşmazlıklarına bakılması amacıyla bünyesinde DYUD'nin kurulmuş olmasıdır.⁴³⁰ Alıkonan gemilerin serbest bırakılması konusunda sözleşmede özel bir düzenleme yapılmış, bu konuya ilişkin uyuşmazlıkların bir başka mahkemenin veya tahkimin yetkilendirilmemiş olması halinde, alıkonulmadan itibaren 10 gün içinde Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'ne başvurulabileceği düzenlenmiştir.⁴³¹ DYUD'ne aşağıda ayrıca yer verilecektir.

Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesinin Uluslararası Hukuka Katkısı

Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, spesifik bir konuya ilişkin kurulmuş olan ilk daimi uzman yargı organıdır. Bu mahkemeden önce, birtakım *ad hoc* mahkemeler kurularak yargılamalar yapılmıştır.⁴³² UDHM'den önce deniz hukukuna ilişkin uyuşmazlıkların götürüldüğü yetkili merciin Uluslararası Adalet Divanı olmuştur. UDHM, UAD gibi küresel bir görev alanına sahip değildir, yalnızca BMDHS'ye taraf olan devletler üzerinde yargılama yetkisi vardır. UDHM'nin kuruluşu beraberinde birtakım görüşleri getirmiştir. Bir görüş, UDHM'nin uluslararası hukukun genel yargı merci olan UAD'nin etki alanının daraltılmasına ve deniz hukukunun, uluslararası hukuktan koparılmış olacağı kanaatindeyken; bir diğer görüş ise, UDHM'nin uluslararası hukuku bölmeyeceğini, aksine titizlikle yapılan hakim seçimi ile uluslararası hukukun geliştirileceğini savunmuştur.⁴³³

UDHM, uluslararası hukuktaki var olan statükoya yeni bir bakış açısı getirmiştir. Mahkeme'ye başvuru yetkisinin, devletler dışında uluslararası örgütler, global şirketler, gerçek ve tüzel şirketlere tanınmış olması uluslararası hukuk için inovatif bir yeniliktir. Nitekim bugün literatürde birçok devletin bütçesinden kat be kat daha fazla bütçeye sahip uluslararası dev şirketlerin uluslararası hukuk süjesi olarak kabul edilip edilmemesinin tartışıldığı bir süreçte; özel sektörün gerek devletlerle gerekse Otorite ile olan uyuşmazlıklarında taraf kabul edileceği, teknik bir alanda konunun uzmanlarından oluşan bir mahkeme kurulmuş olması, “ yeni ekonomik düzen” söylemi açısından önemli bir gelişmedir.

Uluslararası Adalet Divanı

---

⁴³⁰ Bernaert, *a.g.e.* 90.

⁴³¹ BMDHS m. 292

⁴³² Akçapar, *a.g.m.* 36-37.

⁴³³ Akçapar, *a.g.m.* 38-39.

Uluslararası bir yargı organı kurulmasındaki ilk girişim 1907’te Lahey Konferansı’nda ABD tarafından yapılmış, ancak hakimlerin seçim uluslararası konusunda anlayamadığı için Konferans başarısız olmuştur. 1907’de birtakım Orta Amerika ülkeleri arasında on yıllık süre için Orta Amerika Adalet Divanı kurulmuştur.⁴³⁴ Uluslararası nitelikte bir yargı organı olma niteliğini haiz ilk yargı organı Milletler Cemiyeti tarafından kurulan ve 1946’ya kadar görevine devam eden Uluslararası Sürekli Adalet Divanı olmuştur. Birleşmiş Milletlerin kurulmasıyla birlikte bu mahkeme kapatılmış, yerine Uluslararası Adalet Divanı kurulmuştur.⁴³⁵

*Yapısı*⁴³⁶

Divan 15 hakimden oluşur. Hakimler eşit katılım ilkesince farklı coğrafyalardan olacak şekilde seçilecek şekilde seçilmektedir. Divanın hakimleri, BM Güvenlik Konseyi ve BM Genel Kurul’u tarafından; altı hakim Asya ve Afrika devletlerinin vatandaşlarından, iki hakim Doğu Bloku devletleri vatandaşlarından, iki hakim Güney Amerika vatandaşlarından, dört hakim Batı Avrupa vatandaşlarından ve bir hakim Amerika Birleşik Devletleri vatandaşlarından olacak şekilde ve 9 yıl süre için seçilir. Her devletten en fazla bir hakim seçilebilir. Hakimler süreleri dolunca tekrar seçilebilirler.⁴³⁷

Başvuru Usulü

Divan’da görülen davalara yalnızca devletler taraf olabilir. Divana uluslararası yargı merci olarak başvuru yapabilecek devletler, BM’ye üye olan devletler⁴³⁸ BM’ye üye olmamakla birlikte Statüye taraf devletler⁴³⁹ ve özel bildirimde bulunarak divanın yetkisini tanıyan devletlerdir.⁴⁴⁰

Divana danışma görüşü talebiyle devletler uluslararası örgütler veya BM organları tarafından bir başvuru yapıldığında, divan bunu Statü’ye taraf olan tüm devletlere, ilgili devletlerin talep etmesi halinde divana bilgi ve belge aktarabileceklerini de belirtmek suretiyle

⁴³⁴ El Salvador, Guatemala, Honduras, Kosta Rika, Nikaragua; Washington Antlaşması, 20 Aralık 1907.

⁴³⁵ Meray S. L. (1977), *Uluslararası Hukuk Ve Uluslararası Örgütler*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 220.

⁴³⁶ Uluslararası Adalet Divanı Statüsü m. 2-33

⁴³⁷ Birleşmiş Milletlere üye olmamakla birlikte Divan Statüsüne üye olan devletler de Genel Kurul’da hakim seçimine ilişkin oy kullanabilir ve bu konuda BM Güvenlik Konseyi’nin veto hakkı yoktur.

⁴³⁸ *ipso facto* olarak.

⁴³⁹ Güvenlik Konseyinin bu devletlerin taraf olarak kabul edilip edilmemesine ilişkin tavsiyesi üzerine BM Genel Kurul’u karar verecektir.

⁴⁴⁰ Son olarak BM Güvenlik Konseyi belirleyecektir.

bildirir. Divana yapılan danışma görüşü başvurusu, esasa ilişkin olmamak şartı ile devletler arasında derdest bir uyuşmazlığa ilişkin ise ve içinde bulunulan dönemde başvuru devletinin tabiiyetinden bir hakim divanda bulunmuyorsa, divan başvuru devlete, kendi tabiiyetinden bir hakim atayabileceğini bildirir.

Divana dava açıldığında, divan davaların kamuya açıklığı ilkesinin bir yansıması olarak, Statü'ye taraf devletlere açılan davaya ilişkin bildirim yapmaktadır. Buna ilaveten BM üyesi devletleri de bilgilendirmektedir. Divanda davalar, yazılı ve sözlü olmak üzere iki aşamada görülür. Dava konusu uyuşmazlığın tarafı olmayan ancak uyuşmazlığın doğurduğu sonuçlardan etkilenen bir devlet; müdahillik talebinde bulunabilir.

Yetkisi

Divanın devletlerarası uyuşmazlıklarda bağlayıcı karar verme yetkisi ve uluslararası örgütler veya BM organlarının talebi üzerine danışma görüşü verme yetkisi vardır. Uluslararası örgütler veya organlar, devletler arasındaki fiili uyuşmazlıklara ilişkin esas noktalara ilişkin olanlar hariç, Divan'dan her konuda görüş talep edebilirler.⁴⁴¹

BMDHS ile zorunlu uyuşmazlık yolları içerisinde sayılan Uluslararası Adalet Divanı'nın; BMDHS'nin yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin uyuşmazlıklarda vereceği kararlar bağlayıcıdır.

Taraflar bu karara uymak, kararın gerektirdiği yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadırlar. Taraflardan birinin kendisine düşen yükümlülüğü yerine getirmemesi halinde, diğer taraf BM Güvenlik Konseyi'ne başvurabilir. Güvenlik Konseyi, kararın yerine getirilmesi tavsiyesinde bulunabilir veya önlem alınmasına karar verebilir.⁴⁴²

Genel Tahkim Mahkemesi

Uyuşmazlığın tarafları, sözleşmenin yorumlanması veya uygulanmasıyla ilgili her türlü uyuşmazlıkta devletler kendi aralarında başka türlü bir anlaşmaya varmamışlarsa veya seçtikleri yargı yolu aynı değilse uyuşmazlıklarını tahkime götürmek zorundadırlar.⁴⁴³

⁴⁴¹ Kaya İ. S. (2017), "Uluslararası Örnekler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözüm Yolları", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, (7) 2/1, 56.

⁴⁴² Meray, a.g.e. 220, BM Statüsü m.94

⁴⁴³ BMDHS Ek IVII, m. 2-3

Tahkim, UDHM'den farklı olarak daha az üyeye sahiptir ve uyuşmazlığa taraf devletlerinin hem kendi maliyetlerini, hem mahkeme maliyetlerini hem de genel tahkim giderlerini karşılamaları gerekmektedir.

Kararların kamuya açık olmaması, üyelerin uzman kişilerden oluşması, yargılama süresinin kısa olması, uluslararası kuruluşların bir organı olmaması sebebiyle siyasi kaygılara yer vermemesi gibi başlıca sebeplerle, tahkim devletler ve diğer kişiler tarafından sıklıkla tercih edilmektedir.

Yapısı

İki taraflı uyuşmazlıklarda Tahkim Komisyonu 5 üyeden oluşur. Bu hakemlerden birer tanesini uyuşmazlık tarafı belirlemekte, kalan üç tanesini ise ortak şekilde belirlenmektedirler. Taraflardan birinin veya tamamının gerekli hakemleri aday gösteremezse, adayları Deniz Hukuk Mahkemesi Başkanı atar. Birden fazla tarafın yer aldığı uyuşmazlıklarda Komisyon üye sayısı arttırılabilir. Üyeler, tercihen BM Genel Sekreterliğinin belirlediği listeden seçilir.⁴⁴⁴

Başvuru Usulü

Her tahkim mahkemesi kendi yargılama usulünü belirleyebileceği gibi taraflar da özel bir usul belirlemeyi kabul edebilirler. Bir tarafın duruşmaya gelmemesi veya bir davadan vazgeçmesi gibi usul ilkelerinde UDHM'ne tabi olunacaktır. Hakem heyeti tarafından geçici tedbir alınabilir.

Yetkisi

Genel Tahkim Mahkemesi, BMDHS'nin yorumlanması ve uygulanması dışında kalan uyuşmazlıklar konularında da yargı yetkisine sahiptir.

Özel Tahkim Mahkemesi

Özel Tahkim Mahkemesi, BMDHS VIII'da düzenlenmiştir. Özel Tahkim Mahkemesinin Genel Tahkim Mahkemesinden yapı, işleyiş ve yetki yönünden birkaç yönden farkı bulunmaktadır.

---

⁴⁴⁴ BMDHS Ek VIII, m. 5

Yapısı

Genel Tahkim Mahkemesinden farklı olarak; ilk olarak Özel Tahkim Mahkemesi hakemleri, BM Uzman kuruluşları olan BM Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO), BM Çevre Programı (UNEP), Hükümetlerarası Oşinografi Komisyonu ve Uluslararası Denizcilik Teşkilatı (IMO) tarafından alanında uzman kişiler arasından seçilecektir.⁴⁴⁵ İkinci olarak, Özel tahkim mahkemesi uyuşmazlık konusu ile ilgili bilgi toplama konusunda görevlendirilebilecek ve topladığı bilgilerle ilgili bir rapor hazırlayacaktır. Son olarak, özel tahkim mahkemesi bağlayıcı olmamakla birlikte taraflara önerilerde bulunabilecektir.

Başvuru Usulü

Başvuru usulü genel tahkim mahkemesi ile aynıdır. Bu mahkemelerde alınan kararların yorumlanması ve uygulanması konusunda yeni bir uyuşmazlık çıkması halinde, kural uyuşmazlığın kararın alındığı mahkemede çözümlenmesi olmakla birlikte, uyuşmazlık tarafları bir başka mahkemeyi yetkili kılma konusunda anlaşabilirler.⁴⁴⁶

Yetkisi

Özel tahkim mahkemesinin genel tahkim mahkemesinden yetki olarak farkı yalnızca balıkçılık, deniz çevresinin korunması, deniz bilimsel araştırmaları ve seyrüsefer konusundaki uyuşmazlıkların bu mahkemenin yargı yetkisi kapsamında olmasıdır.

Zorunlu Çözüm Yollarının İstisnaları

BMDHS’de öngörülen zorunlu çözüm yolları, BMDHS’de düzenlenen tüm konular ve konudaki uyuşmazlıklar için geçerli değildir. Zorunlu yargı yolları dışında bırakılmış birçok konu vardır. BMDHS XV. Bölüm’ün 3.Kısım, zorunlu yargısal çözüm yollarının istisnalarını düzenlemektedir.⁴⁴⁷

Sözleşmenin uygulanması veya yorumlanmasına ilişkin ortaya çıkacak uyuşmazlıklarda bağlayıcı zorunlu çözüm yönteminin⁴⁴⁸ istisnaları bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kıyı devletinin egemenlik hakları, deniz bilimsel araştırmaları ve balıkçılık haklarına ilişkin uyuşmazlıklardır.⁴⁴⁹ İkinci olarak, BM Güvenlik Konseyi’in kurulmasından önceki

---

⁴⁴⁵ BMDHS Ek VII, parag. 5

⁴⁴⁶ Akçapar, *a.g.m.* 25.

⁴⁴⁷ BMDHS m.297

⁴⁴⁸ BMDHS m. 286

⁴⁴⁹ BMDHS m.297

uyuşmazlıklar olmak üzere, devletlere deniz alanlarının sınırlandırılması, askeri faaliyetler, kıyı devletinin balıkçılık ve bilimsel araştırmaya ilişkin yasalarının uygulanmasına ilişkin uyuşmazlıkların⁴⁵⁰ biri veya birden fazlası için devletlere öngörülen uyuşmazlık yöntemlerinden birini veya daha fazlasını kabul etmeyeceklerini bildirme yetkisi tanınmıştır.⁴⁵¹ Böyle bir bildirim yapılması halinde, devletlerarası uyuşmazlıklara bağlayıcı uyuşmazlık çözüm yöntemleri uygulanamayacaktır.⁴⁵² Belirtilen istisnai durumlarda zorunlu yargı yetkisi uygulanmayacaksa da, uzlaştırma yolunun zorunluluğu devam edecektir.⁴⁵³

4.1.2.2. BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin olmayan uyuşmazlıkların çözümü

BMDHS'nin amaçları kapsamında olan diğer uluslararası antlaşma ve sözleşmelerin yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin uyuşmazlıklarda taraflar uyuşmazlıkları BMDHS'de öngörülen yargı ve tahkim mahkemeleri yetkilendirilebilecektir.⁴⁵⁴

Bu tür sözleşmelere örnek olarak, “1972 Tarihli Çöp ve Diğer Maddelerin Suya Batırılmasından Kaynaklanan Deniz Kirliliğinin Önlenmesi Sözleşmesini Değiştiren 1996 Protokolü” verilebilecektir. Bu Protokol'de uyuşmazlıkların çözümü olarak, öncelikle tarafların kendi aralarında belirlediği çözüm yolunun kullanılacağı, bu şekilde çözüme ulaşılamazsa Protokol'de düzenlenen tahkim yoluna tek taraflı başvuru yapılabileceği belirtilmiştir. Buna ek olarak, tarafların uyuşmazlığı BMDHS kapsamında çözme konusunda anlaşmaları halinde uyuşmazlık sözleşme kapsamında yargısal yollarla çözülecektir.⁴⁵⁵

Diğer yandan, uyuşmazlık tarafları aralarında imzalayacakları bir tahkimname ile UDHM'ne başvurma konusunda anlaşabilirler⁴⁵⁶ veya taraflardan birinin Mahkemeye başvurusu halinde diğer tarafından buna itiraz etmemesi ve muhakeme işlemlerine başlanması halinde⁴⁵⁷ de Mahkemenin yargı yetkisi kabul edilecektir.⁴⁵⁸

---

⁴⁵⁰ BMDHS m. 298

⁴⁵¹ BMDHS m. 298

⁴⁵² Barnearts, s. 77

⁴⁵³ BMDHS m.297-298

⁴⁵⁴ BMDHS m. 288

⁴⁵⁵ Akkutay B.L. (2012), *1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, Ankara: Adalet Yayınevi, 164-165.

⁴⁵⁶ Statü m. 24/1

⁴⁵⁷ *forum prorogatum* yöntemi.

⁴⁵⁸ Akkutay, a.g.e. 164.

4.1.2.3. Bölüm XI’de düzenlenen uyuşmazlık yolları : derin deniz yatağı madenciliğine ilişkin uyuşmazlıklar

Bölge ve bölgedeki kaynaklara ilişkin uyuşmazlıklar, BMDHS’de uyuşmazlıkların çözümü’nü düzenleyen Bölüm XV’te değil, Bölüm XI’de düzenlenmiştir. Bu çerçevedeki, uyuşmazlıklarda dört çözüm yolu sunulmuştur.

Bunlardan ilki, sözleşmenin yorumlanması veya uygulanmasına ilişkin uyuşmazlıklarda veya sözleşmenin uygulanmasına ilişkin uyuşmazlıklarda (işletme akdinin taraflarından birinin diğerinin menfaatlerini aleyhine kusurlu fiilde bulunulması iddiasına dayalı uyuşmazlıklar, Otorite ile yüklenici özel veya tüzel kişi arasındaki akdin uygulanması esnasındaki kusura dayalı zarar iddiasına dayalı ilişkin uyuşmazlıklar⁴⁵⁹ gibi) yetkili mahkeme, UDHM’nin özel bir dairesi olan DYUD’dur.⁴⁶⁰

Bununla birlikte, derin deniz yatağı uyuşmazlıklarında tek merci bu daire değildir. Taraf devletler arasındaki uyuşmazlıklarda ve tarafların talebi halinde, DYUD altında dairenin üç üyesinden bir Ad Hoc daire kurulabilecektir.⁴⁶¹

Buna ilaveten çalışma planlarının uygulanması ve yorumlanması, genel olarak finansal hükümler ve özel olarak teknolojinin transferine ilişkin finansal hükümlere ilişkin uyuşmazlıkları kapsayacak şekilde, akitsel uyuşmazlıklar; taraflardan birinin talebi üzerine ve aksine kararlaştırılmadıkça, bağlayıcı ticari tahkim ile çözülebilecektir.⁴⁶²

Ticari Tahkim Mahkemeleri, bu yargılamalarında, bölgeye ve buradaki faaliyetlere ilişkin olup sözleşme hükümlerinin ve eklerinin yorumlanması kapsamında kalan uyuşmazlıklarda yargı yetkisine sahip değildir. Bu uyuşmazlıkların DYUD’ne iletilmesi gerekmektedir.⁴⁶³

Son olarak, 1994 Antlaşması ile sözleşmeye getirilen yenilikler kapsamında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması hükümlerinin bölgedeki faaliyetlere uygulanacağı ve Dünya Ticaret Örgütü’ne üye olan devletler arasındaki uyuşmazlıkların DTÖ uyuşmazlık çözüm yollarına tabi olacaktır.⁴⁶⁴

---

⁴⁵⁹ BMDHS Ek III, m.22

⁴⁶⁰ BMDHS Ek IVI m. 14, m. 35

⁴⁶¹ BMDHS m.188

⁴⁶² BMDHS m. 187-188 ek III m.5, m. 13

⁴⁶³ BMDHS m. 188, m. 288, m. 286

⁴⁶⁴ Bektaş, *a.g.e.*159, BMDHS m. 151/8, 1994 Antlaşması 6. Bölüm/m.1

4.1.2.3.1. Bölüm XI’de düzenlenen uyuşmazlık çözüm mercileri

Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi

Mahkeme 21 üye içinden 11’ini, 3 yıl için Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi için seçer.⁴⁶⁵ Karar verilmesi için dairenin 7 üyesinin hazır bulunması gereklidir.⁴⁶⁶

Daire Sözleşmenin XI. Bölümünün, ilgili ekler (Ek III ve Ek IV) ve 1994 Antlaşmasının uygulanması ve yorumlanmasına ilişkin uyuşmazlıklarda istisnai birkaç durum dışında münhasır yargı yetkisine sahiptir.

Bununla birlikte DYUD, Otorite’nin işlem ve fiilleri ve hukuki sorumluluğunu gerektiren konulara ilişkin yargı yetkisine sahiptir. Ancak Otorite’nin takdir yetkisini kullanarak aldığı kararlarda yargı yetkisine sahip değildir. Otorite’nin yerine geçerek karar veremez. Otorite’nin yasa, kural ve yönetmeliklerinin Sözleşmeye uygunluğuna veya geçerliliğine karar veremez.⁴⁶⁷

Daire sözleşmede açıkça belirtilen birtakım uyuşmazlıklar konusunda da yargı yetkisine sahiptir. Bunlardan bir tanesi, Otorite’nin sözleşmenin XI. Bölümünü ağır şekilde ihlal eden taraf devletlerin üyeliklerinden kaynaklanan hak ve ayrıcalıklarını askıya alma yetkisini kullanması için ağır ihlalin tespitinde DYUD’un yetkili olmasıdır.⁴⁶⁸

Deniz Uyuşmazlıkları Dairesinin verdiği kararlar taraf devletlerin sınırları içerisindeki en yüksek mahkemesinin kararı ile aynı seviyede görülerek taraf devletlerin iç hukukunda yürürlüğe konulacaktır.⁴⁶⁹

DYUD’ne taraf devletlerin ve Otorite’nin dışında uyuşmazlık tarafı olan gerçek veya tüzel kişiler başvurabilir.⁴⁷⁰ Daireye getirilen uyuşmazlıkların taraflarının gerçek veya tüzel kişiler olması halinde, bu kişilerin sponsor ülkelerinin⁴⁷¹ de yazılı veya sözlü olarak yargılama sürecine katılma hakkı müdahil olma hakkı vardır.⁴⁷²

⁴⁶⁵ BMDHS Ek IV, m. 2, Ek IV m. 35

⁴⁶⁶ BMDHS Ek IV m. 35 parag. 7

⁴⁶⁷ BMDHS m. 189, Linlin, *a.g.m.* 8-10, Akkutay, *a.g.e.*, 160-161.

⁴⁶⁸ BMDHS m. 185, 1994 Antlaşması Bölüm 8 para.1. Akkutay, *a.g.e.* 160.

⁴⁶⁹ Mahkeme Statüsü m.39

⁴⁷⁰ BMDHS m.187

⁴⁷¹ BMDHS m. 153 parag. 2/b, ek III, m. 4 parag. 3

⁴⁷² BMDHS m. 190 parag. 1

Uyuşmazlıkların çözümü dışında dairenin bir görevi de, Deniz Yatağı Genel Kurulu veya Konseyin kendi faaliyetleri çerçevesinde ortaya çıkan sorunlarla ilgili talep ettiği ivedi görüşleri hazırlamak ve iletmektir.⁴⁷³

Daireye şimdiye kadar uyuşmazlık gelmemiştir, yalnızca taraf bir devletin Otorite'ye başvurusu üzerine, Otorite tarafından bölgedeki faaliyetlerden sponsor devletlerin sorumluluğuna ilişkin bir danışma görüşü talep edilmiştir. 2011 yılında verilen danışma görüşüne son bölümde yer verilmiştir.

DYUD'nin yargı yetkisine sahip olduğu birtakım uyuşmazlık türlerine uyuşmazlık taraflarıyla birlikte aşağıda yer verilmiştir.

1. Sözleşmeye Taraf Devletler Arasında Çıkacak Uyuşmazlıklar

Taraf devletler arasındaki Sözleşmenin XI. Bölümünün uygulanması ve yorumlanmasına ilişkin uyuşmazlıklarda DYUD yetkilidir. Taraflar bu uyuşmazlıklar için DYUD altında kurulacak Ad Hoc bir Daireye veya Statünün 15. ve 17. maddelerine göre kurulacak özel bir daireye de başvurabilir.⁴⁷⁴

2. Sözleşmeye Taraf Devletler ve Otorite Arasındaki Uyuşmazlıklar

- a) Taraf devletler ile Otorite arasında, taraflardan birinin diğerinin BMDHS'den veya akitten doğan yükümlülükleri ihlal ettiği iddiasına ilişkin uyuşmazlıklarda DYUD yetkilidir.⁴⁷⁵
- b) Otorite'nin kural, yönetmelik veya usullerin uygulanmasının taraflardan birinin akitten doğan borç veya yükümlülüklerine aykırı olduğunun ilgili taraflarca iddia edildiği uyuşmazlıklarda DYUD yetkilidir.⁴⁷⁶

3. Bölgedeki Araştırma veya İşletme Faaliyetlerine İlişkin Akdin veya Çalışma Planının Yorumlanması veya Uygulanmasına İlişkin Uyuşmazlıklar

- a) Otorite ile yüklenici adayları arasında akit veya çalışma planlarını onaylamamasına ilişkin uyuşmazlıklarda, başvuru yüklenici adayının taraf devlet olması veya taraf devletçe desteklenmesi ve buna ek olarak Otorite'ye çalışma planının onay başvurusundaki gerekli ödemeyi yapmış

⁴⁷³ BMDHS m. 159, m. 191

⁴⁷⁴ BMDHS m. 187-188, Akkutay, *a.g.e.* 156.

⁴⁷⁵ BMDHS m. 187, Akçapar, *a.g.m.* s. 35

⁴⁷⁶ Akçapar, *a.g.m.* s. 35

olması halinde, Otorite tarafından çalışma planı onaylanmayan yüklenici adayı DYUD'a başvurabilir.⁴⁷⁷

- b) Otorite ile yüklenici arasında akit veya çalışma planlarını onaylamasından sonra bunların yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin uyuşmazlıklarda, taraflardan biri diğerinin menfaatlerini ihlal ettiği iddiasıyla DYUD'a başvurabilir.⁴⁷⁸

4. *Otorite'nin Organları Arasındaki Yetki Paylaşımı ve Yetki Aşımına İlişkin Uyuşmazlıklar veya Otorite'nin Yetkilerini Kötüye Kullanıldığının İddia Edildiği Uyuşmazlıklar*

Otorite'nin organları arasındaki yetki paylaşımı veya yetki aşımına ilişkin olan veya Otorite'nin yetkilerini kötüye kullanıldığının iddia edildiği somut uyuşmazlıklarda, DYUD yetkilidir.⁴⁷⁹

Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesine Bağlı Ad Hoc Daireler

DYUD'un görev alanına giren uyuşmazlıkların tarafı olan devletler, Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi'nden bir Ad Hoc daire kurmasını isteyebilirler. Ad hoc daire, uyuşmazlığın taraflarının da onayı alınarak Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi'nin üç üyesinden oluşturulur. Ad Hoc dairenin üyeleri uyuşmazlığın tarafı olan devletlerin hizmetinde olamaz, tabiiyetinde bulunamaz.⁴⁸⁰

Ad Hoc dairenin kararı, UDHM'nin kararı olarak geçerli olacaktır. Bugüne kadar Ad Hoc Daire kurulmamıştır.⁴⁸¹

Bağlayıcı Ticari Tahkim

Sözleşmeye göre, bölgedeki faaliyetlere ilişkin akit veya çalışma planlarının yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin uyuşmazlıklarda, uyuşmazlığa taraf devletlerin talepleri halinde tahkime başvurulacaktır.⁴⁸² Akitte tahkime ilişkin hüküm bulunmaması halinde, BM Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL) Tahkim Kuralları veya

⁴⁷⁷ BMDHS m. 187, Ek III m. 4/6, m. 13/2, Akkutay, *a.g.e.* 158.

⁴⁷⁸ BMDHS m. 187

⁴⁷⁹ Ek IV, m.2, Akçapar, *a.g.m.* 35, Akkutay, *a.g.e.* 157.

⁴⁸⁰ BMDHS m. 187-188, Statü m. 36, [https:// www. itlos.org/the-tribunal/chambers](https://www.itlos.org/the-tribunal/chambers), E.T.: 20. 05. 2019.

⁴⁸¹ Akkutay, *a.g.m.* 186.

⁴⁸² BMDHS m.188/2

Otorite'nin yasa, yönetmelik ve usullerinde belirtilen tahkim kuralları esas alınacaktır. ⁴⁸³

Tahkim heyetinin, BMDHS ve eklerinin yorumlanmasına veya uygulanmasına ilişkin uyuşmazlıklar konusunda karar verme yetkisi bulunmamaktadır. Bu durumda uyuşmazlığın Tahkim tarafından Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesine iletilmesi gerekecektir. ⁴⁸⁴

Dünya Ticaret Örgütü Uyuşmazlık Çözüm Yolları

Sözleşme, Çok taraflı akitlerden kaynaklanan haksız ekonomi uygulamaları içeren hak ve yükümlülüklerle ilişkin uyuşmazlık çözüm yollarının, derin deniz madenciliği için de geçerli olacağını belirtmiştir. Buna ilaveten, 1994 Antlaşmasında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması hükümlerinin bölgedeki faaliyetlere uygulanacağı ve Dünya Ticaret Örgütüne üye olan devletler arasındaki uyuşmazlıkların DTÖ uyuşmazlık çözüm yollarına tabi olacağı belirtilmiştir. ⁴⁸⁵

4.1.2.3.2. Derin deniz yatağı madenciliği uyuşmazlıklarının tür ve taraflarına göre uyuşmazlıkların çözümü, istisnalar ve boşluklar

Deniz Yatağı Madenciliğinin yasal çerçevesi sui generistir. Bu çerçevede uygulanabilir hukuk; örf ve adet hukuku, Otorite'nin yasa, yönetmelik ve usulleri, Otorite ile yükleniciler arasındaki akitler ve ilgili uluslararası düzenlemelerden oluşmaktadır. ⁴⁸⁶

Derin deniz yatağı faaliyetleri ve bunlara ilişkin konular, farklı türde aktörleri barındıran, özel olduğu kadar idari yönleri bulunan hibrit ve bütün bir yapıdadır. ⁴⁸⁷ Dolayısıyla, bu konulardaki uyuşmazlıkların çözümü için, uyuşmazlığın niteliğine göre birden fazla uyuşmazlık çözüm yolu ve usul öngörülmüştür.

Bu çerçevede, bölgedeki faaliyetlere ilişkin uyuşmazlıkların çözümü için esas olarak Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi yetkilendirilmiş olmakla birlikte, BMDHS Bölüm XV'in ve uzlaşma usulüne atıf yapan BMDHS Ek V'in deniz yatağı uyuşmazlıklarına uygulanabileceği belirtilmiştir. ⁴⁸⁸ Buna ilaveten, 1994 Antlaşması ile getirilen yenilikler kapsamında, akdin tarafları arasındaki ticari uyuşmazlıkların çözümünde, tarafların ticari

⁴⁸³ BMDHS m.188/2/c

⁴⁸⁴ BMDHS m.188/2-a

⁴⁸⁵ BMDHS 151/8, 1994 Antlaşması 6. Bölüm/1, Bektaş, *a.g.e.*159.

⁴⁸⁶ Linlin, *a.g.m.* s. 1

⁴⁸⁷ İnce, A. L. (1995), *Deniz Yatağında Keşfedilen Maden Yataklarının İşletilmesine Sahildar Devletin Fiili Müdahalesi ve Çatışan Tarafların Milletlerarası Mahkemeye Başvurmaları*, Ankara: Türk Donanma Vakfı,1.

⁴⁸⁸ BMDHS m. 186, m. 285, Bölüm XV

tahkim usul kurallarını kabul etmemek üzere anlaşmaları halinde, UNCITRAL tahkim kuralları uygulanacak, ancak BMDHS m. 88/2 kapsamında, Otorite'nin yasa, yönetmelik ve usulleri derin deniz yatağı rejimindeki tüm taraflar için bağlayıcı olduğundan uyuşmazlıklarda Otorite'nin uyuşmazlığa ilişkin düzenlemeleri de geçerli olacaktır. Otorite ve yüklenici arasında imzalanan akitler taraflar için bağlayıcıdır. Bir akitte bir uyuşmazlık çözüm yolu belirlenmesi halinde, bu çözüm yolunun da yasal geçerliliği olacaktır.⁴⁸⁹

Sözleşmede derin deniz yatağı uyuşmazlıklarına ilişkin olarak, Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi genel merciidir. Bölüm XI'deki uyuşmazlık çözüm yolları m. 187'de, yetki istisnaları ise m.189'da düzenlenmiştir. Derin deniz yatağı uyuşmazlıkları sözleşmede birden çok taraf türü arasında birden çok uyuşmazlık konusuna göre düzenlenmiştir. Derin deniz yatağı uyuşmazlıklarında sözleşmenin hangi hükmüne gidileceği kesin sınırlarla belirli değildir. Hangi uyuşmazlık yoluna başvurulacağı uyuşmazlığın niteliğine göre değişmektedir.

Derin deniz yatağına ilişkin uyuşmazlıklar söz konusu olduğunda, ilk olarak başvuru sahiplerinin Bölüm XV'de belirlenen yükümlülüklerini yerine getirip getirmediği ve bunun yanı sıra, uyuşmazlığın m.189 kapsamında olup olmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir. Nitekim derin deniz yatağına ilişkin uyuşmazlıklarda taraflardan birinin, diğerinin uyuşmazlığa esas olan konunun sözleşmeye dayalı yükümlülüklerin yerine getirilmemesi olduğunu iddia etmesi halinde, bu durum sözleşmenin yorumlanması ve uygulanmasını gerektirecek; dolayısıyla uyuşmazlığın Bölüm XI'e göre çözümlenmesi engellenmiş olacak ve uyuşmazlık Bölüm XV çözüm yollarına tabi olacaktır. Öte yandan, uyuşmazlığın m. 189 kapsamı dışında olması da uyuşmazlığı DYUD yetkisi kapsamında çıkaracaktır.⁴⁹⁰

Uyuşmazlıkların taraflarının ve uyuşmazlık konularının çok kapsamlı olduğu derin deniz yatağı uyuşmazlıklarının çözümünde zorunlu çözüm yolları benimsenmiş olması, uluslararası hukuk açısından önemli bir gelişme olsa da, düzenlemeler çok sayıda istisna düzenlemesini gerektirmekte, birtakım kısıtlama ve boşluklara da yol açmaktadır.

Aşağıda farklı taraflar arasında farklı uyuşmazlık türlerine ilişkin uyuşmazlık çözüm yollarına yer verilecek ve bu kapsamda, sözleşmedeki derin deniz yatağı uyuşmazlıklarına ilişkin çözüm yollarının kapsamı ve sınırlılıkları değerlendirilecektir.

---

⁴⁸⁹ ISBA/C/17, Linlin S, *a.g.m.* 5.

⁴⁹⁰ Linlin, *a.g.m.* 7.

Başvurucu ve Otorite Arasında İş Planının Onaylanmasına İlişkin Olarak Ortaya Çıkan Uyuşmazlıklar

Konsey çalışma planını onaylamayı reddetmesine ilişkin uyuşmazlıklar, akit görüşmelerinden kaynaklanan bir uyuşmazlıktır. Uyuşmazlığın çözümünde başvurulacak mercii, Otorite'nin çalışma planı reddindeki yetki kullanım türüne göre değişecektir. Nitekim BMDHS m. 189'a göre Otorite'nin takdir yetkisine ilişkin olan uyuşmazlıklarda DYUD'un yargı yetkisi bulunmamaktadır.⁴⁹¹ Otorite'nin hangi kararlarında takdir yetkisinin bulunduğu ve takdir yetkisinin kullanımında hakkın kötüye kullanımı olup olmadığının tespiti zorluk yaratabilecektir. Bu durumda Otorite'nin takdir yetkisi ile alınan kararlarda takdir yetkisinin çerçevesinin ne şekilde inceleneceği, uyuşmazlığın nerede ve hangi kapsamda çözümlenebileceği belirsizdir.

Yüklenici ile Otorite Arasında Akdin Yorumlanmasına İlişkin Uyuşmazlıklar

Derin deniz yatağı akitleri, ticari akitler olarak kabul edilerek, akdin yorumlanmasına ilişkin uyuşmazlıkların çözümü usulleri ticari ilişkilerde geçerli olan UNCITRAL tahkim kurallarına tabii kılınarak, başvuru mercii ticari tahkim olarak belirlenmiştir.

Ancak Otorite ile yüklenici arasında imzalanan akdin tarafları arasında ticari ilişkilerde olduğu gibi eşitlik söz konusu değildir. Otorite'ye tanınan yetkiler kapsamında akdin taraflarından biri ayrıcalıklarla donatılmıştır. Bu durumda, somut uyuşmazlık konusunun tarafların eşitliği üzerine kurulu olduğu durumlar, ticari tahkime tabii olacakken; uyuşmazlık konusunun Otorite'nin idari yetkilerinin uygulanması olduğu durumlar DYUD'un yetkisi altında olacaktır.

Ancak bu defa Otorite'nin idari yetkilerinin uygulandığı durumda DYUD'un Otorite'nin takdir yetkisine bağlı olan kararlara yönelik yargı yetkisi bulunmadığı için, uyuşmazlığın nerede çözümleneceği konusunda boşluk oluşmaktadır.

Öte yandan ticari tahkime giden bir uyuşmazlıkta sözleşmenin yorumlanması söz konusuysa, tahkim bunu bekletici mesele yaparak, DYUD'a gönderecek, DYUD'un kararından sonra yargılamasına devam edecektir.⁴⁹²

---

⁴⁹¹ Linlin, *a.g.m.* 8-10.

⁴⁹² Linlin, *a.g.m.* 11-12.

Yüklenici İle Sponsor Devlet Arasındaki Sponsorluk Sözleşmesinin Yorumlanması ve Sponsor Devletin Sponsorluktan Çekilmesine İlişkin Uyuşmazlıklar

Sponsorluk sözleşmesi yüklenici ile sponsor devlet arasında geçerli olan bir sözleşmedir. Bunun yanında; alanda faaliyet yapılabilmesi için, sponsor devlet tarafından başvuruca sponsor olduğuna dair Otorite'ye sponsorluk belgesi sunulması ve faaliyet süresince sponsorluk ilişkisinin devam etmesi gerekmektedir.

Sponsor devletin sponsorluktan çekilmesi yalnızca yüklenici ve sponsor devlet arasında sonuç doğurmamakta, aynı zamanda Otorite nezdinde akdi geçersiz kılarak yürütülen faaliyeti sonlandıracaktır.⁴⁹³

Sözleşmede bu konudaki uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin düzenleme yer almaması bir başka boşluğu oluşturmaktadır.

Yüklenicilerden Birinin Diğerinin Bölgedeki Faaliyetlerine Müdahalesine İlişkin Uyuşmazlıklar

Otorite ile farklı akitlere tabi yüklenicilere akitlerinde tanımlanan hak ve yükümlülüklerin birbirlerinin bölgedeki faaliyetlerine müdahale teşkil ettiği hallerdeki uyuşmazlıklar, m. 187 kapsamında değildir, DYUD'a bu konuda yargılama yetkisi tanınmamıştır. Bu uyuşmazlık türünde hangi çözüm yoluna başvurulacağına yer verilmemiştir.⁴⁹⁴

Yüklenici ile Alan veya Açık Denizin Diğer Kullanıcıları Arasında Birinin Faaliyetlerinin Diğerinin Faaliyetlerine Müdahalesine İlişkin Uyuşmazlıklar

Bölüm XI'deki düzenlemeler bölge kapsamı ile sınırlandırılmış, yüklenici ile alan veya açık denizin diğer kullanıcıları arasında birinin faaliyetlerinin diğerinin faaliyetlerine müdahalesini teşkil eden uyuşmazlıkların çözümüne yer verilmemiştir.

Sözleşmenin geneline bakılıp yorum yapıldığında, bölge veya açık denizdeki diğer kullanımın sözleşmede düzenlenen faaliyetlerden olması halinde (bilimsel araştırma, seyrüsefer serbestisi gibi), bu durum sözleşmenin yorumlanması ve uygulanması kapsamındaki bir uyuşmazlık olarak değerlendirilebilecek ve Bölüm XV kapsamındaki uyuşmazlık çözüm yollarına başvurulacaktır.⁴⁹⁵ Ancak açık denizlerde yapılan faaliyetlerin

⁴⁹³ Linlin, *a.g.m.* 12.

⁴⁹⁴ Linlin, *a.g.m.* 12-13.

⁴⁹⁵ Linlin, *a.g.m.* 13.

BMDHS’de tanımlanmayan türde faaliyetler olduğunda hangi çözüm yolunun belirleneceği konusu Sözleşmenin sunduğu uyuşmazlık çözüm yolları itibariyle belirsizdir.

*Yüklenici İle Kıyı Devleti Arasında Kıyı Devletinin Hak ve Menfaatlerinin İhlaline İlişkin Uyuşmazlıklar*⁴⁹⁶

Bölgedeki faaliyetler kapsamında kıyı devletinin hak ve menfaatlerinin ihlali BMDHS m.142’de düzenlenmiştir. Yüklenici ile kıyı devleti arasındaki uyuşmazlıklar, faaliyet yapılacak alanın kıyı devletine yakın olduğu durumlarda söz konusu olacaktır. Bu durumda, konu bölgedeki faaliyetler olsa da, uyuşmazlık DYUD’un yargı yetkisi dışında kalmaktadır.⁴⁹⁷ Uyuşmazlığa esas konunun m. 142’de düzenlenmiş olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu tür uyuşmazlıklar Bölüm XV kapsamında çözümlendirilebilecektir.

Sözleşmede gerek Bölüm XV gerekse Bölüm XI kapsamında belirlenen uyuşmazlık çözüm yolları oldukça karmaşıktır. Deniz yatağına ilişkin uyuşmazlıklar genel olarak DYUD’un yetkisine tabi kılınmış olsa da, yukarıda belirtildiği şekilde DYUD’un yargı yetkisi dışına çıkan çok fazla durum vardır. Uyuşmazlıkların DYUD’un yargı yetkisi kapsamı dışında kalması hali için ise sözleşmede sınırlı sayıda uyuşmazlık çözüm yolu düzenlenmiştir.

Yukarıda yer verilen uyuşmazlıklar ve boşluklar dışında, kıyı devletinin sponsor devlete dava açıp açamayacağı, kıyı devletinin Otorite’ye dava açıp açamayacağı, yüklenicinin kıyı devleti veya sponsor devletin iç hukuktaki yargı yollarında taraf olmasının mümkün olup olmadığı konularında da boşluklar bulunmaktadır.⁴⁹⁸

BMDHS m. 280’de uyuşmazlık taraflarının barışçıl çözüm yollarından birini tercihte özgürlüğe sahip olduğu belirtilmişse de, bilhassa derin deniz yatağı uyuşmazlıklarına ilişkin tanımlanan zorunluluklar ve zorunlu yargı yolunun istisnasını oluşturacak durumlara yönelik olarak oluşturulan yetersiz sayı ve tanımdaki uyuşmazlık çözüm yolları, birçok boşluğun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

---

⁴⁹⁶ Bölgedeki faaliyetlere ilişkin kıyı devletinin menfaatlerinin çakışmasına yönelik uyuşmazlıkların çözümü için bkz.: İnce, A. L. , *Deniz Yatağında Keşfedilen Maden Yataklarının İşletilmesine Sahildar Devletin Fiili Müdahalesi Ve Çatışan Tarafların Milletlerarası Mahkemeye Başvurmaları*, Türk Donanma Vakfı, 1975.

(Eserde American Society of International Law ve Harvard International Law Society kurumlarınca 1974’te düzenlenen Philip C. Jessup Farazi Dava Yarışmasının konusu uluslararası hukukun tüm alan ve sorumlulukları ele alınarak değerlendirilmiştir. Farazi davanın konusu, kıyı devletinin derin deniz yatağı bölgesininin işletilmesi faaliyetlerinde bulunan bir konsorsiyumun faaliyetlerinin kendi hak ve menfaatlerine zarar verdiği dolayısıyla fiili müdahalede bulunmasıdır. Eserde, yazar tarafından hem konsorsiyum hem de kıyı devleti adına yapılabilecek savunmalara yer verilmiştir.)

⁴⁹⁷ Linlin, *a.g.m.*, 14.

⁴⁹⁸ Linlin, *a.g.m.*, 15.

Halihazırda, alanda araştırma faaliyetleri yürütülmektedir. Bugüne kadar bölgedeki faaliyetlere ilişkin herhangi bir uyuşmazlık söz konusu olmamıştır. Bölgede işletme faaliyetlerinin başlamasıyla birlikte ortaya çıkacak uyuşmazlıklarda sözleşmenin uyuşmazlık çözüm yollarının yeterli olup olmadığı veya boşluklarının neler olduğu ve nasıl doldurulabileceği muhtemel yargı kararları ile belirlenebilecektir.

Diğer yandan, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması etkili çözüm yollarının üretilmesi ve bu çözüm yollarının genel kabul görebilen etkin şekilde işletilmesine bağlıdır. İnsanlığın ortak mirası niteliğini haiz bir bölgede, birçok devletin ve şirketin müdahil olduğu ve büyük yatırım ve risklerin söz konusu olduğu faaliyetlere ilişkin çıkabilecek uyuşmazlıkların yol açacağı çatışmaların boyutu da küçük olmayacaktır. Bu sebeple, sözleşmeye yapılacak bir ek ile veya Otorite'nin yasa, yönetmelik veya usulleri aracılığı ile mevcut belirsizliklerin madencilik yasasının tamamlanmasından önce açıklığa kavuşturulmasının gerektiği değerlendirilmektedir.

4.2. Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi 11 Şubat 2011 Tarihli Danışma Görüşü (Sponsor Devletlerin Bölgedeki Faaliyetlere Dair Sorumluluğu)⁴⁹⁹

Deniz Yatağı Madenciliği henüz başlamadığı için, şimdiye kadar sözleşmede belirtilen yargı yollarından herhangi birine götürülen uyuşmazlık olmamıştır. Bununla beraber, 2011'de Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi Otorite'nin talebi üzerine Danışma Görüşü vermiştir.

Uluslararası bir mahkemenin veya dairesinin danışma görüşlerinin yargısal nitelikte olup olmadığı tartışmalıdır.

Görüş, sponsor devletlerin bölgedeki faaliyetlerden sorumluluklarına ilişkin olmakla beraber, sözleşmenin ve uluslararası hukukun genel ilkelerini deniz yatağı özelinde yorumladığı cihetle, sözleşmeden sonra başvurulacak çok önemli, münhasır bir kaynak niteliğindedir. Bu sebeple, danışma görüşüne detaylı şekilde yer vermenin, konunun pratikteki çerçevesinin kapsamlı şekilde ve somut olarak çizilmesi açısından yarar sağlayacağı değerlendirilmiştir.

---

⁴⁹⁹ Responsibilities and obligations of States with respect to activities in the Area, Advisory Opinion, 1 February 2011, ITLOS Reports 2011, https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_17/17_adv_op_010211_en.pdf E.T. 01.01.2019

4.2.1. Başvuru Konusu Ve Başvuru Süreci⁵⁰⁰

İşletme faaliyetlerinin başlamamış olmasının etkisiyle, Daire'nin kuruluşundan bugüne kadar önüne herhangi bir uyuşmazlık gelmemiştir. Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi Komisyonu 2010 yılında BMDHS ile kendisine tanınan yetki çerçevesinde,⁵⁰¹ DYUD'nden tavsiye görüşü talep etmiştir.⁵⁰²

Talebe esas olan olayda, 31 Mart 2008'de Nauru Okyanus Kaynakları Inc. ve Tonga Offshore Madencilik Ltd. Şirketleri sözleşmenin Ek III, m.8'inde düzenlenen bölgedeki faaliyetlerde Otorite tarafından Teşebbüs ve gelişmekte olan devletler için ayrılmış alanlarda işletme faaliyeti çalışma planı onayı başvurusu yapma niyetlerini resmi olarak Genel Sekretere bildirmişlerdir. "Bölgedeki Polimetalik Yumruların Araştırılması ve İşletilmesi Yönetmeliği"⁵⁰³ m.17/1'e göre, Genel Sekreter 11 Nisan 2008'de bu bildirimi, Teşebbüs'e iletmiştir. Teşebbüs, Genel Sekretere: "*Teşebbüs'ün, başvuru yapılan alanda faaliyet gerçekleştirme niyetinin olmadığını*" belirtmiştir.

10 Nisan 2008'de Nauru Cumhuriyeti'nin sponsor devleti olduğu Nauru Okyanus Kaynakları Inc. ve Tonga Cumhuriyetinin sponsor devleti olduğu Offshore Madencilik Ltd. tarafından iki adet çalışma planı onayı başvurusu yapılmıştır. Nauru Okyanus Kaynakları Inc.'in başvurusu, Pasifik Okyanusu'ndaki Clarion-Clipperton Bölgesindeki ayrılmış alanlardaki 74.830 km²'yi kapsamaktadır.

Hukuk ve Teknik Komisyonu'nun 2008'deki 14. Oturumunda başvuru görüşülmüş, oybirliği sağlanamamış; başvurunun değerlendirilmesi 2009'daki 15. oturumun gündemine alınmıştır. Ancak, 2009'daki oturumdan önce, başvuru sahipleri Otorite'nin Hukuk Konseyi'ne yazdıkları mektupta, sayılan birtakım sebeplerle, başvurularının değerlendirilmesinin ertelenmesini talep etmişler⁵⁰⁴ ve Komisyon başvurunun görüşülmesinin ertelenmesine karar vermiştir.⁵⁰⁵

Nauru Cumhuriyeti 1 Mart 2010'da Otorite'ye DYUD'dan sponsor devletlerin sorumluluğuna ilişkin danışma görüşü alınmasına ilişkin başvuruda bulunmuştur.

---

⁵⁰⁰ Responsibilities and obligations of States with respect to activities in the Area, Advisory Opinion, 1 February 2011, ITLOS Reports 2011, s.14-17
https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_17/17_adv_op_010211_en.pdf E.T. 01.01.2019

⁵⁰¹ BMDHS m. 191

⁵⁰² ISBA/16/C/13

⁵⁰³ ISBA/6/A/18, Dossier No.17

⁵⁰⁴ ISBA/14/C/11, parag.6-8.

⁵⁰⁵ ISBA/15/C/C/5, parag.6.

Nauru Cumhuriyeti, başvurusunda:

- 2008'de Nauru Okyanus Kaynakları Inc.'e bölgedeki polimetalik yumruların araştırılmasına ilişkin çalışma planı başvurusu için sponsor olduğunu, ancak birçok geliştirmekte olan devlet gibi uluslararası derin deniz yatağı madenciliği için yeterli teknik ve finansal kapasitesinin bulunmadığını,

- Bölgedeki faaliyetlere etkin şekilde katılımın sağlanabilmesi için, geliştirmekte olan devletlerin yabancı yatırıma ihtiyacı olduğunu, gelişmiş devletlerin bu konuda küresel özel sektör tarafından teşvik edilmesi gerektiğini,

- Geliştirmekte olan devletlerin alanda faaliyet gösterememesinin önemli bir sebebinin sözleşmenin öngördüğü önemli yükümlülükler⁵⁰⁶ olduğunu,

- Geliştirmekte olan devletlerin bölgedeki faaliyetlere sponsor olabilmesi için öncelikle ne ile karşılaşacağını bilmeleri gerektiğini, ancak bunu bildikten sonra kapasitesinin bu faaliyetler için yeterli olup olmayacağını değerlendirebileceğini,

- Sözleşmede sponsor devletlerin sorumluluğunun açık olmadığını, yorumlanmasına ihtiyaç olduğunu,

belirtmiştir.⁵⁰⁷

Konsey tarafından Nauru'nun talebi üç genel soru altına indirgenerek, Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi'nden danışma görüşü istenmiştir.

Bu sorular özetle şu şekildedir:

1. Taraf devletlerin bölgedeki faaliyetlere sponsor olunması çerçevesinde, sponsor devletlerin yasal sorumlulukları ve yükümlülüklerinin ne olduğu,

2. İşletmeci şirketlerin sözleşmenin ilgili hükümlerini⁵⁰⁸ ihlal mahiyetindeki fiillerde bulunmaları durumunda, sponsor devletin sorumluluk kapsamının ne olduğu⁵⁰⁹,

3. Sponsor devletin sözleşmede öngörülen sorumluluklarını yerine getirmesi için alması gereken gerekli ve uygun önlemlerin neler olduğu.⁵¹⁰

4.2.2. Daire'nin Danışma Görüşü

Daire ilk olarak Konsey tarafından kendisine yapılan başvurunun yasal açıdan kabul edilebilirliğini değerlendirmiş ve uygun bulmuş; ardından uygulanabilir hukukun neler

⁵⁰⁶ BMDHS Bölüm XI, m. 148, m.150, m.152

⁵⁰⁷ ISBA/16/C/6

⁵⁰⁸ BMDHS Bölüm XI ve 1994 Antlaşmaları hükümleri olarak ayrıca belirtilmiştir.

⁵⁰⁹ BMHS m. 153

⁵¹⁰ BMDHS m. 139, Ek III

olduğunu tartışmış, soruları sözleşme ve uluslararası hukukun yorumlanması suretiyle kapsamlı bir çerçeve oluşturarak yanıtlamıştır.⁵¹¹

4.2.2.1. Sponsor devletlerin yükümlülükleri

4.2.2.1.1. Sağlama yükümlülüğü

Sağlama sorumluluğu, sponsor devletlerin sponsor oldukları şirketlerin bölgedeki faaliyetlerini sözleşme hükümleri ve diğer düzenlemelere uygun olarak gerçekleşmesini sağlama yükümlülüğüdür.⁵¹² Bu yükümlülüğün tanımlanması ile bölgedeki faaliyetlerin sözleşme hükümlerine uygun şekilde yürütülmesi, devletlerin yükleniciler üzerindeki etkin kontrolü aracılığı ile sağlanmak istenmiştir. Şirketlerin sorumlulukları bu devletlerin iç hukuklarında değerlendirilecektir.⁵¹³

Sağlama yükümlülüğü, sponsor devletlerin faaliyetlerin sözleşmeye uygun şekilde gerçekleşmesi için mümkün olan tüm gayreti göstermesi şeklindedir ve davranış yükümlülüğüne dayalı bir özen yükümlülüğüdür.⁵¹⁴

Sağlama Yükümlülüğüne İlişkin Özen Yükümlülüğü

Özen yükümlülüğünün doğrudan tanımlanması mümkün olmayıp, bu yükümlülüğün sınırları ancak somut olaya, faaliyetin türüne, araştırma veya işletmeye konu olan maden türüne ve olay zamanındaki bilimsel ve teknolojik bilgiye göre belirlenebilecektir. Sponsor devletlerin sağlama yükümlülüğüne ilişkin özen yükümlülükleri, kendi iç hukuk sistemlerinde makul uygunlukta gerekli önlemleri alması ile yerine getirilmiş olacak ve bu durumda sponsor devlet yüklenicinin zarara yol açan faaliyetlerinden sorumlu olmayacaktır.⁵¹⁵

4.2.2.1.2. Sponsor devletin doğrudan yükümlülükleri

Sponsor devletlerin sağlama yükümlülüklerinin yanı sıra, doğrudan yükümlülükleri de vardır. Bunlar, Otorite'ye bölgedeki faaliyetlerin kontrolünü sağlamada yardımcı olma, ihtiyati yaklaşım, en iyi çevre uygulamaları, Otorite'nin acil çağrısı durumunda çevrenin

---

⁵¹¹ Responsibilities And Obligations Of States With Respect To Activities in The Area, Advisory Opinion, 1 February 2011, ITLOS Reports 2011, s. 23-28, https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_17/17_adv_op_010211_en.pdf E.T. 01.01.2019, Antlaşmaların Yorumlanmasına İlişkin: 1969 Viyana Antlaşması, Bölüm III, Kısım 3, m. 31-33

⁵¹² DYUD Danışma Görüşü parag. 107, BMDHS m. 139 parag. 1, Ek III m.4 parag. 4,

⁵¹³ DYUD Danışma Görüşü parag. 108

⁵¹⁴ DYUD Danışma Görüşü parag. 109-110

⁵¹⁵ DYUD Danışma Görüşü, parag. 119- 120

kirliliğine yol açan zararı telafi edebilmek amacıyla tazmin kaynağını erişilebilir halde tutma yükümlülüğü, çevresel etki değerlendirmelerini yürütme yükümlülüğüdür.⁵¹⁶

Otorite'ye Yardımcı Olma Yükümlülüğü

Sponsor devletlere Otorite'nin bölgedeki faaliyetlerini sözleşme hükümleri ve ilgili diğer düzenlemelere uygun şekilde gerçekleştirilmesine yönelik olarak kontrol ve denetimine yardımcı olma yükümlülüğü getirilmiştir.⁵¹⁷ Sponsor devlet, sözleşmede belirtilen gerekli tüm önlemleri alarak bu yükümlülüğünü yerine getirmiş olacaktır.⁵¹⁸ Bu yükümlülük, gerekli önlemleri alınmasını gerektirmesi yönüyle, özen yükümlülüğü ile de ilişkilidir.⁵¹⁹

İhtiyati Yaklaşım

Sponsor devletlerin doğrudan yükümlülüklerinden bir tanesi ihtiyati yaklaşımdır. Yumru ve Sülfür Yönetmelikleri, hem Otorite hem de sponsor devletlere doğrudan yükümlülük öngören hükümler içermektedir. Bu yükümlülükler, sponsor devletin temin yükümlülüğü ile ilişkilidir. Yönetmeliklerde Otorite ve sponsor devletlerin Rio Deklarasyonu İlke 15'e uygun şekilde deniz çevresinin bölgedeki faaliyetlerden kaynaklanabilecek zararlı etkilerden korunmasına yönelik ihtiyati yaklaşımı uygulaması gerektiği belirtilmiştir.⁵²⁰

İhtiyati yaklaşıma ilişkin yükümlülük, özen yükümlülüğü kapsamında olup, bölgedeki faaliyetlerden doğacak zararların bilimsel olarak ortaya konulması beklenmeksizin, muhtemel zarar riski belirtilerinin ortaya çıktığı tüm durumlar için geçerlidir.⁵²¹

İhtiyati yaklaşım ve özen yükümlülüğü, UAD tarafından Southern Bluefin Tuna davalarında ortaya konmuştur. Mahkeme, "*Southern Bluefin tuna balıklarının korunması için gerekli önlemlere ilişkin olarak bilimsel kesinliğin bulunmadığı, belirsizlik halinin olduğunu*" ancak "*Mahkemenin, taraflarca sunulan bilimsel delilleri değerlendirme imkanı olmasa da, durumun aciliyeti gereği; gerekli önlemlerin alınması gerektiğini*", "*Devletlerin, koruma*

⁵¹⁶ DYUD Danışma Görüşü, parag. 122

⁵¹⁷ BMDHS m.153 parag. 4

⁵¹⁸ BMDHS m. 139

⁵¹⁹ DYUD Danışma Görüşü parag. 124

⁵²⁰ Yumru Yönetmeliği, Yönetmelik 31, parag. 2, Sülfür Yönetmeliği yönetmelik 33 parag. 2

Rio Çevre ve Kalkınma Deklarasyonu ilke 15, çevrenin korunması amacıyla ihtiyati yaklaşım tüm devletler tarafından yeterlilikleri oranında uygulanmasına ilişkindir. Ciddi boyutta ve geriye dönüşü imkansız zarar verilme tehdidi ile karşı karşıya kalındığında, çevresel zararı önlemek için etkin maliyetli önlemleri almak için faaliyet ve zarara ilişkin tam bir bilimsel kesinlik tespit edilmesi beklenmeyeceğini belirtmektedir. (DYUD Danışma Görüşü parag. 125)

⁵²¹ DYUD Danışma Görüşü parag. 130-131

önlemlerinin alındığından emin olunması için tüm dikkat ve ihtiyatı göstermesi gerektiğini” belirtmiştir.⁵²²

Sülfüt Yönetmeliği’nde, işletme sözleşmelerine ilişkin olarak, “Yüklenicinin bölgedeki faaliyetleri dolayısıyla deniz çevresine zarar verilmesini ve kirlenmesini önlemek, azaltmak ve kontrol etmek için mümkün olduğunca ihtiyati yaklaşıma uyararak ve en iyi çevresel uygulamaya yer vererek, gerekli önlemleri alması gerekeceği” belirtilmiştir.⁵²³

İhtiyati yaklaşım, yükleniciler için ise akitsel bir yükümlülüktür.⁵²⁴ Sponsor devletler, kendi iç hukuklarında yüklenicilere ihtiyati yaklaşım yükümlülükleri tanıyan düzenlemeler yapmakla yükümlüdürler.⁵²⁵

En İyi Çevre Uygulamaları

Yönetmeliklerde, sponsor devletlerin ihtiyati yaklaşım yükümlülükleri çerçevesinde “En İyi Çevre Uygulamalarını Yerine Getirme Yükümlülükleri” tanımlanmıştır. Bu yükümlülük, aynı zamanda yüklenicinin akitsel yükümlülüklerindedir. En iyi çevre uygulamalarının ne olduğuna yönetmelikte yer verilmemiş olup, bununla yüklenicinin mümkün olan en iyi teknolojiyi kullanmasının kastedildiği değerlendirilmektedir.⁵²⁶

Otorite’nin Deniz Çevresinin Korunmasına Yönelik Çağrısı Durumunda Sponsor Devletin Sağlama Yükümlülüğü

Sponsor devletin bir diğer doğrudan sorumluluğu, Otorite’nin deniz çevresinin korunmasına yönelik acil çağrısı durumunda; sponsor devletlerin teminat yükümlülüğüdür. Bu yükümlülük, Konsey’in acil önlemler alması gereken haller için finansal ve teknik kapasite teminatı sunmamış olan yükleniciler için tanımlanmış bir yükümlülüktür.⁵²⁷ Sponsor devletin bu yükümlülüğe ilişkin sorumluluktan kurtulabilmesi için, yüklenicinin Otorite’ye bu şekilde bir teminat sunması veya Otorite’ye yardım etmesini sağlaması gereklidir.⁵²⁸

⁵²² DYUD Danışma Görüşü parag. 132, ITLOS Reports 1999, s. 274, parag. 77, 79

⁵²³ BMDHS Ek 4

⁵²⁴ DYUD Danışma Görüşü parag. 133

⁵²⁵ DYUD Danışma Görüşü parag. 134

⁵²⁶ DYUD Danışma Görüşü parag. 136

⁵²⁷ Yumru Yönetmeliği Yönetmelik 32 parag. 7, Sülfüt Yönetmeliği Yönetmelik 35 parag. 8,

⁵²⁸ DYUD Danışma Görüşü, m. 138, Yumru Yönetmeliği, Yönetmelik 32, parag. 7

Tazminat Talebi Zorunluluğu Halinde Erişilebilirlik

Sponsor devletlerin yetkileri altındaki gerçek veya tüzel kişiler tarafından deniz çevresinin kirletilmesi neticesinde verilen zararın karşılanması ve tazmin edilmesi için, iç hukuk sistemlerinde tazminat başvuru yollarını oluşturma yükümlülükleri vardır.⁵²⁹

Çevresel Etki Değerlendirmesi

Başvurucular tarafından çalışma planı onayı için yapılacak başvuruda, başvuruya konu olan faaliyetler için çevre etki değerlendirilmesi yapılması gerekmektedir. Buna ilaveten yüklenici, sponsor devletler ve diğer ilgili devletlerin derin deniz yatağı madenciliğinin deniz çevresi üzerindeki etkilerine dair izleme ve değerlendirme programları kurma ve uygulama konusunda Otorite ile işbirliği halinde olması gerekmektedir.⁵³⁰ Yüklenici ve sponsor devletler bilhassa “*Etki Referans Alanı*” ve “*Koruma Referans Alanı*” oluşturulmasında Otorite ile işbirliği yapmak zorundadırlar.⁵³¹ Bu yükümlülük, uluslararası örf ve adet hukukundan doğan özen ve dikkat yükümlülüğüdür⁵³² ve sponsor devletlerin Otorite’ye yardım yükümlülüğü kapsamındadır. Diğer yandan, sponsor devlet özen yükümlülüğü çerçevesinde, yüklenicinin çevre etki değerlendirmelerini yapma yükümlülüğünü yerine getirmesini sağlamalıdır.⁵³³

Sponsor Devletin Gelişmekte Olan Devletlerin Menfaatleri ve İhtiyaçlarını Gözetme Yükümlülüğü

Sözleşme ile oluşturulan rejimde, gelişmekte olan devletlerin bölgedeki faaliyetlere katılımının teşvik edilmesi ve desteklenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca, bu devletlerin özel ihtiyaç ve yararlarını dikkate alarak ulaşılabilecektir. Sözleşmenin genel yaklaşımı, Otorite için ayrılan derin deniz yatağı alanlarında madencilik yapmak isteyen gelişmekte olan devletlere öncelik vermek şeklindedir.⁵³⁴

Bunun yanı sıra sözleşmede, devletlere bölgedeki deniz bilimsel araştırmalarında uluslararası işbirliğini teşvik etme yükümlülüğü getirilmiş olması, gelişmekte olan devletlerin

⁵²⁹ BMDHS m.235, parag. 2, DYUD parag. 139

⁵³⁰ 1994 Antlaşması Ek Bölüm 1 parag. 7, Yumru Yönetmeliği Yönetmelik 31 parag. 6, Sülfüt Yönetmeliği Yönetmelik 33 parag. 6

⁵³¹ Yumru Yönetmeliği Yönetmelik 31, parag. 6 ve 7, Sülfüt Yönetmeliği Yönetmelik 33 parag. 6

⁵³² Uluslararası Adalet Divanı, Pulp Milles on the River Uruguay Davası Kararı, parag. 204, DYUD Danışma Görüşü parag. 147

⁵³³ DYUD Danışma Görüşü, parag. 141-143, 145

⁵³⁴ DYUD Danışma Görüşü, parag. 152, 156 ,BMDHS Ek III, BMDHS m 8 m 9

menfaati içindir.⁵³⁵ Ayrıca Otorite ve taraf devletlere; gelişmekte olan devletlere teknoloji transferi yükümlülüğü bu kapsamdadır.⁵³⁶ Otorite'ye, ayrımcılık yapmamak kuralı altında yetki ve işlevlerini geliştirmekte olan devletleri özel olarak göz önünde bulundurarak gerçekleştirme yetkisi verilmesi, bunun yanında Konsey'e bölgedeki faaliyetlerden elde edilecek finansal ve diğer menfaatlerin eşit paylaşımı hususunda düzenlenecek kural, yönetmelik ve prosedürleri tavsiye ederken veya kabul ederken geliştirmekte olan devletlerin ihtiyaç ve menfaatlerini özellikle dikkate alma yükümlülüğü getirilmiş olması; yine geliştirmekte olan devletlerin özel ihtiyaç ve menfaatlerine yöneliktir.⁵³⁷

Sözleşmede geliştirmekte olan devletlere ayrıcalık tanıyan yukarıda belirtilen hükümlere yer verilmiş olmakla birlikte, geliştirmekte olan devletlerden olan sponsor devletlere, öngörülen bu ayrıcalıklı davranışlar çerçevesinde özel olarak sorumluluk yükleyen genel bir hüküm bulunmamaktadır. Diğer yandan sözleşmede, geliştirmekte olan devletlerin özel ihtiyaç ve yararlarının ne olduğu belirtilmediği için, geliştirmekte olan sponsor devletlerin sorumluluğu konusunda da, sponsor devletlerin sorumluluğuna ilişkin genel hükümler uygulanacaktır.⁵³⁸

Gelişmiş ve geliştirmekte olan sponsor devletlere eşit muamelede bulunulması, gelişmiş devletlere ait şirketlerinin daha az kısıtlama ve kontrole tabi olmak için geliştirmekte olan devletlerden olan sponsor devletlerin tabiiyetinde şirket kurmaları şeklinde ortaya çıkabilecek girişimlerini önlemek açısından da gereklidir.

Sponsor devletlere Rio Deklarasyonu İlke 15 çerçevesinde ihtiyati yaklaşım yükümlülüğü getirilmiştir. İlke 15, devletlerin ihtiyati yaklaşıma “ *Kapasiteleri ile orantılı olarak*” başvuracakları ifade edilmektedir. Bu çerçevede gelişmiş devletlere, geliştirmekte olan devletlere göre ihtiyati yaklaşım yükümlülüğüne ilişkin daha sıkı yükümlülükler getirilmiştir.⁵³⁹

4.2.2.2. Sponsor devletin sorumluluğu

4.2.2.2.1. Zarardan genel sorumluluk

Sözleşmede, bir yandan uluslararası hukuk kurallarındaki sorumluluk hükümlerine yer verilmiş, bir yandan da taraf devletin sorumluluğu, sponsor devletin sorumluluğu,

---

⁵³⁵ BMDHS m. 143 parag. 3

⁵³⁶ BMDHS 144 parag. 1, 1994 Antlaşması Bölüm 5

⁵³⁷ DYUD Danışma Görüşü, parag. 157, BMDHS m. 152, m. 160, 2/f,i, m.162 parag. 2/i,o.

⁵³⁸ DYUD Danışma Görüşü, parag. 158

⁵³⁹ DYUD Danışma Görüşü, parag. 160-161

yüklenicinin sorumluluğu, Otorite'nin sorumluluğu, uluslararası örgütlerin sorumluluğu gibi birden çok tarafa ait sorumluluğa değinilmiştir.⁵⁴⁰

Sözleşmede sponsor devletin yükümlülüklerini yerine getirme konusunda kusuru bulunması halinde sorumluluğuna gidileceği açıkça ifade etmiştir.⁵⁴¹ Sponsor devlet, sponsor olduğu yüklenicinin yüklenicilere yönelik yükümlülüklerini yerine getirmesi konusundaki kusurlarından sorumlu değildir.⁵⁴² Bununla birlikte, yüklenicinin kusurundan kaynaklanan zarar ile sponsor devletin sorumluluğu arasında açık şekilde illiyet kurmuştur.⁵⁴³

Kusur

Sözleşme lafzen incelendiğinde, sponsor devletler için iki çeşit sorumluluk öngörülmektedir. Bunlardan ilki, “*sorumlulukları yerine getirme hususundaki kusur*”; ikincisi “*zarara yol açma*” dır. Sponsor devletin sorumluluklarını yerine getirme konusundaki kusuru, devletlerin derin deniz yatağı madenciliğindeki sorumluluklarının aksine kasten veya ihmalen olabilir. Sponsor bir devletin, sorumluluklarını yerine getirmiş olması, sponsor devlete yüklenen yükümlülüğün gerekliliklerinin neler olduğuna bağlıdır.⁵⁴⁴

Zarar

Sponsor devletin sorumluluğu, eğer ortada bir zarar varsa söz konusu olacaktır.⁵⁴⁵ Bu haliyle hüküm, uluslararası örf ve adet hukukun bir istinasını oluşturmaktadır. Nitekim, Yeni Zelanda ve Fransa'nın iki antlaşmanın uygulanması ve yorumlanmasına yönelik uyuşmazlığına dayanan “*Rainbow Warrior Tahkimi*” kararında⁵⁴⁶ bir devletin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmemesi şeklindeki kusurlarının sonucundan, somut bir zarar olmasa da örf ve adet hukuku gereğince sorumlu olacağı ifade edilmektedir.⁵⁴⁷

Sözleşmedeki sponsor devletin sorumluluğunu düzenleyen hüküm, sponsor devletin yükümlülüklerini yerine getirmemesi ve yerine getirmekte kusurlu olması durumunun zarara yol açmaması halinde veya sponsor devletin yükümlülüklerini yerine getirmiş olmasına

---

⁵⁴⁰ DYUD Danışma Görüşü parag. 171BMDHS m.139 parag. 1-2, ek III m. 22, m.304,

⁵⁴¹ BMDHS m.139/2

⁵⁴² DYUD Danışma Görüşü, parag. 172

⁵⁴³ BMHS m.139, Ek III m 4 parag. 4

⁵⁴⁴ DYUD Danışma Görüşü, parag. 176-177

⁵⁴⁵ BMDHS m.139/2

⁵⁴⁶ 1986, UNRIAA, 1990 Vol XX, s. 215, parag. 110

⁵⁴⁷ DYUD Danışma Görüşü, parag. 178

rağmen zararın ortaya çıkması halinde sorumluluğun ne şekilde olacağı konusunu düzenleme kapsamı dışında bırakmıştır.

Diğer yandan ne sözleşmede ne de ilgili yönetmeliklerde “*tazmin edilebilir zarar*” kavramını veya tazminat iddiasını gerektiren durumlar belirlenmemiştir.⁵⁴⁸ Zarardan, insanlığın ortak mirası olan alan ve kaynaklarına ve deniz çevresine zarar anlaşılabilecektir. Bununla birlikte, tazminat iddiasında bulunabilecekler; Otorite, derin deniz yatağı madenciliği faaliyetinde bulunan yükleniciler, denizin diğer kullanıcıları ve kıyı devletleridir.⁵⁴⁹

İlliyet Bağı

Sözleşmenin sponsor devletin sorumluluğuna ilişkin olan hükmü, yüklenicinin fiillerinden doğan zarar ile sponsor devletin sorumluluklarını yerine getirmesi yönündeki kusuru arasındaki illiyet bağına ve sponsor olunan yüklenicinin faaliyeti ile ortaya çıkan zarar arasındaki illiyet bağına yer vermektedir. Dairenin görüşü, sponsor devletin sorumluluğuna gidilmesi için devletin kusuru ile sponsor olunan yüklenicinin sebep olduğu zarar arasında bir illiyet bağının bulunması gerektiği yönündedir.⁵⁵⁰

Sözleşme, sponsor devlete; bölgedeki faaliyetlerin sözleşmenin XI. Bölümüne uygun olarak gerçekleştirilmesini sağlama sorumluluğu yüklemektedir.⁵⁵¹ Sponsor devletin sorumluluğuna gidilebilmesi için, bir zarar olması ve bu zararın sponsor devletin sorumluluklarını yerine getirme konusundaki kusurundan kaynaklanması gerekmektedir.

Uluslararası hukukta, devletin bir organı olarak fiillerde bulunma konusunda özel olarak yetkilendirilmedikçe veya fiil ve davranışlarını kendi davranışları olarak kabul edilmedikçe özel şirketlerin fiilleri, devletlere mal edilemez.⁵⁵² Sözleşmede kurulan sorumluluk rejimi yüklenicinin faaliyetlerinden ortaya çıkan zararı doğrudan sponsor devlete atfetmeyi öngörmemektedir, sponsor devletin sorumluluğuna gidilebilmesi için; sponsor devletin yükümlülüklerini yerine getirmesine ilişkin kusuru ile zarar arasında illiyet bağı kurulmalıdır.⁵⁵³

---

⁵⁴⁸ Yumru Yönetmeliği Yönetmelik 39, Sülfüt Yönetmeliği Yönetmelik 32

⁵⁴⁹ DYUD Danışma Kararı, parag. 179

⁵⁵⁰ DYUD Danışma Görüşü, parag. 181

⁵⁵¹ BMDHS m.139/2

⁵⁵² UHK m.5, m.11

⁵⁵³ DYUD Danışma Görüşü, parag. 182-183

4.2.2.2. Sponsor devletlerin sorumluluktan kurtulma hali

Sponsor olunan yüklenicinin; sözleşmenin, yönetmelik veya akdin gerektirdiği yükümlülüklerine yönelik kusuru neticesinde zararın ortaya çıkması durumunda sponsor devlet; m 139 para 2’de belirtildiği üzere “ *Sözleşmenin gereklerinin etkin şekilde yerine getirilmesi için tüm gerekli ve makul önlemleri alması halinde*” bundan sorumlu olmayacaktır.⁵⁵⁴ Sponsor devletin doğrudan yükümlülüklerini ihlali halinde, sorumluluktan kurtulması mümkün değildir.⁵⁵⁵

4.2.2.3. Tazminatın miktarı ve şekli

Sponsor Devletin sorumluluğu her bir olayda zarar miktarınca olacaktır.⁵⁵⁶ Uluslararası hukuka göre devletin yükümlülüğü tam denkleştirme veya *restitutio in integrum*’dur.⁵⁵⁷ Bu sonuca ilk olarak Uluslararası Daimi Adalet Divanı’nın *Factory of Chorzow* davasında ulaşılmıştır. Uluslararası Hukuk Komisyonu’na göre de, “*Sorumlu devlet, uluslararası yanlış eyleminden kaynaklanan zararı tam telafi etme yükümlülüğü altındadır.*”⁵⁵⁸ Telafi şekli, uluslararası yanlış eylemden kaynaklanan zararın tam telafisi, eski haline getirme, tazminat ve mevcut zarar ve durumun *tatus quo ante*⁵⁵⁹ hale getirilmesinin teknik açıdan elverişliliğine bağlı olarak değişecektir.⁵⁶⁰

Yüklenici ve sponsor devletin sorumluluğu, işletme aşamasının tamamlanmasının sonrasındaki zararlar için de geçerlidir.⁵⁶¹

4.2.2.4. Çok taraflı sponsorluk halinde sorumluluk

Sözleşme ve ilgili düzenlemelerde, tek bir devletin sponsorluğu veya birden fazla devletin sponsorluğu arasında fark gözetilmemiştir. Daire çoklu sponsorluk durumunda, Otorite tarafından düzenlenecek olan yönetmeliklerde aksine karar verilmedikçe, sorumluluğun müşterek ve müteselsilen olacağını değerlendirmektedir.⁵⁶²

⁵⁵⁴ Daire m 139 parag. 2, ek III m 4 parag. 4, DYUD Danışma Görüşü parag. 187

⁵⁵⁵ DYUD Danışma Görüşü, parag. 207

⁵⁵⁶ BMDHS Ek III m.22, Polimetalik Yumru Yönetmeliği Yönetmelik 30, Sülfite Yönetmeliği yönetmelik 32, DYUD Danışma Görüşü parag. 193

⁵⁵⁷ *Eski duruma getirme*

⁵⁵⁸ BMHS m. 31 parag. 1, (P.C.I.J. Series A, No. 17, s. 47), DYUD Danışma Görüşü parag. 194

⁵⁵⁹ *Önceki durum*

⁵⁶⁰ DYUD Danışma Görüşü, parag. 197

⁵⁶¹ UHK m.34, DYUD Danışma Görüşü, parag. 198

⁵⁶² DYUD Danışma Görüşü, parag. 192

4.2.2.2.5. Yüklenici ve sponsor devletin sorumlulukları arasındaki ilişki

Daire tarafından, yüklenici ve sponsor devlet arasındaki sorumluluk ilişkisinin müşterek ve müteselsil sorumluluk olup olmadığı tartışılmıştır. Ortaya bir zarar çıktığında bundan sorumluluk sponsor devlet ve yüklenicinin ayrı ayrı kendi sorumluluklarını yerine getirmekteki kusurlarına göre belirlenecektir. Daireye göre, yüklenicinin yanlış eylemleri veya kusurları sponsor devleti otomatik olarak sorumlu yapmaz ancak buna yönelik sponsor devletin yükümlülüklerini ihlali varsa bu durumda sorumluluğuna yol açar.⁵⁶³

4.2.2.3. Sponsor devletin sorumluluklarını yerine getirmek için almak zorunda olduğu gerekli ve makul önlemler

Sponsor devlet iç hukukunda bu faaliyetlere ilişkin makul ve uygun şekilde gerekli yasa, yönetmelik ve idari önlemleri almış olması halinde sorumlu olmayacaktır.⁵⁶⁴

4.2.2.3.1. İç hukuk, yönetmelik ve idari tedbirler ve kapsamı

Sponsor devletin yüklenicinin kusurundan kaynaklı zararlara yönelik “*gerekli ve makul tedbirler*” olarak iç hukukunda gerekli yasalar, yönetmelikler ve idari düzenlemeleri kabul etmesi gerekmektedir. Düzenlemelerin kapsamı ve uygulama alanı sponsor devletin hukuk sistemine göre, sponsor devlet tarafından belirlenecektir.⁵⁶⁵

Sponsor devlet, sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla; sponsor olunan yüklenicilere sponsorluk belgesi vermek için finansal yeterlilik ve teknik kapasite şartları koyabilir, bu şartları sağlamayan yükleniciler için uygulanacak cezayı içeren hükümler belirleyebilir, ancak XI. bölüme aykırı şartlar dayatamaz.⁵⁶⁶

İdari düzenlemelere ilaveten, sözleşmede yargı yetkisi tanınan bir yargı veya tahkim mahkemesinin Otorite ve yüklenicinin hak ve yükümlülükleri ile ilgili verdiği nihai kararların sponsor devletlerin iç hukukunda yürürlüğe konulması gerekmektedir.⁵⁶⁷

Sponsor devletlerin yalnızca iç hukuk düzenlemeleri yapması, yüklenicinin yükümlülüklerine uymasını sağlayamayabilecektir. Bu düzenlemelerin, iç hukuk altında yaptırımlarla icrasının sağlanması gerekmektedir. Sponsor devlet yüklenicinin fillerinin akde uygunluğunu ve sözleşmedeki yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlamakla yükümlü

⁵⁶³ DYUD Danışma Görüşü, parag. 201

⁵⁶⁴ DYUD Danışma Görüşü parag. 215

⁵⁶⁵ BMDHS Ek III m. 4, DYUD Danışma Görüşü parag. 218

⁵⁶⁶ DYUD Danışma Görüşü, 231-234

⁵⁶⁷ BMDHS Ek III m. 21 parag. 2, DYUD Danışma Görüşü, m.235-236

olduğu için, sponsor devletin yasaları, yönetmelikleri ve idari tedbirlerinin Otorite ile yapılan akit yürürlükte olduğu müddetçe yürürlükte olması gerekir. Sponsor devlet tarafından bu şekilde yasa, yönetmelik veya idari tedbir alınması, Otorite ile yapılacak akit için bir şart değildir ancak sponsor devletin özen yükümlülüğünün yerine getirilmesi ve sorumluluğuna gidilmemesi için bir gerekliliktir.⁵⁶⁸ Yüklenicinin yükümlülüklerine ilişkin sponsor devlet tarafından alınan önlemler, işletme aşamasının tamamlanmasından sonra da devam etmektedir.⁵⁶⁹

Sponsor devletin alacağı tedbirler yasa, yönetmelik ve idari tedbir şeklinde olmalıdır.⁵⁷⁰ Sponsor devlet bu yükümlülüğünü, şirket ile yapacağı bir akit ile veya sponsorluk antlaşması ile yerine getirilemeyecektir. Tedbirlerin akit veya sponsorluk antlaşması şeklinde alınmış olması sözleşmenin geneline de aykırılık teşkil edecektir.⁵⁷¹

---

⁵⁶⁸ DYUD Danışma Görüşü, parag. 218-219

⁵⁶⁹ DYUD Danışma Görüşü, parag. 221

⁵⁷⁰ BMDHS Ek III m 4 parag. 4

⁵⁷¹ BMDHS Ek III, m. 4 parag. 4, Bölüm XI, DYUD Danışma Görüşü parag. 223

5. SONUÇ

Uluslararası hukuk, insanlığın içinden geçtiği teknolojik, ekonomik, sosyo-kültürel değişimlere ve bu değişimlerin ortaya çıkardığı ihtiyaçlara göre şekil alan bir alandır. İnsanlığın ilk çağlarda uçsuz bucaksız, kaynağı tükenmeyen alanlar olarak gördüğü ve yalnızca kıyıya yakın yerlerden canlı kaynak temini için kullandığı denizler geminin icadı ile önce ulaşım, daha sonra ticaret için kullanılmış; sömürgecilik döneminde deniz yollarının ve deniz alanlarının değeri artması ve deniz alanları üzerindeki egemenlik iddialarının ortaya çıkmasıyla uluslararası toplumda açık denizlerin mülkiyete tabi olup olmayacağı tartışmaları ortaya çıkmış, sonuç olarak açık denizlerin serbestisi ilkesi benimsenmiştir.

Sanayi devriminin gerçekleşmesiyle, sanayi sektörü için değerli olan maden kaynaklarına küresel ilgi artmış; toplumlar kara ve mevcut teknolojinin kısıtlılığı itibarıyla denizlerin nispeten kıyıya yakın erişilebilir kısımlarında yeni kaynak arayışlarına girmişlerdir. 19. Yüzyılın sonunda ilk defa *HMS Challenger* isimli araştırma gemisi okyanus derinliklerini araştırabilmiş ve dört yıl süren araştırmaları sonucunda, okyanus tabanında sanayi için ekonomik değeri yüksek yumrular tespit etmiştir. Bunu daha sonra diğer gelişmiş devletlerin araştırma çalışmaları izlemiştir.

20. Yüzyılda uluslararası hukuku etkileyen birçok gelişme yaşanmıştır. İlk olarak yüzyılın başlarında yaşanan iki dünya savaşının yarattığı çatışma ortamı, devletleri güvenlik kaygıları sebebiyle egemenlik yetkilerinin bulunduğu deniz alanlarını genişletmeye yöneltmiş, ve böylece genişleyen deniz alanları devletlerin menfaatlerinin çakıştığı yerlerde uyuşmazlıklara sebep olmuştur.

Üçüncü dünya ülkeleri sömürgeciliğin sona ermesi ile birlikte, uluslararası toplumda yerlerini almışlar ve savaş sonrası dönemde uluslararası güvenlik ve barışı temin amacıyla kurulan BM'ye üye olmuşlardır. Çok sayıda üçüncü dünya devleti tek bir grup oluşturarak, BM'de temsil güçlerini arttırmışlardır. Savaş döneminde dünyayı hakimiyeti altına alan gelişmiş birkaç devletin, savaş sonrası dönemde BM'de hakimiyet kurmasına karşı çıkmışlar; kendilerinin de dahil olduğu yeni uluslararası ekonomik düzen talebinde bulunmuşlardır. Yeni uluslararası ekonomik düzen, gelişmekte olan ve gelişmiş devletler arasındaki mevcut eşitsizliklerin paylaşımcı adalet anlayışıyla giderilerek işbirliğine dayalı bir uluslararası düzen talebini ifade etmektedir.

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Sözleşme ile oluşturulan rejimin temel ilkesi “İnsanlığın Ortak Mirası” ilkesidir. Sözleşmede derin deniz yatağı ve okyanus tabanı ve bunların altı insanlığın ortak mirası olarak ilan edilmiştir.

Uluslararası hukukun temel ilkelerinden bir tanesi Westfalya Antlaşması ile oluşturulan ve daha sonra BM Şartında yer alan “devletlerin egemen eşitliği”dir. Ancak devletler somut anlamda kapasiteleri ve güçleri itibarıyla eşit değildir. Hakkaniyet ilkesi çerçevesinde devletler arasındaki mevcut eşitsizliğin “giderimci eşitlik” kavramıyla giderilmesini gerektirmektedir. Hakkaniyet ilkesinin bir yansıması olan “İnsanlığın Ortak Mirası” kavramı, uluslararası paylaşımcı adalet fikri temelinde, insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen alanlardan sağlanan faydaların devletler arasında hakça paylaşımını öngörmektedir. Bölgeden elde edilecek ekonomik ve diğer yararların paylaşımı ise taraf devletlere hakça paylaşım esasına göre yapılacaktır.

BMDHS insanlığın ortak mirası ilkesinin bütünleyici parçaları olan “hakkaniyet”, “paylaşımcı adalet”, “giderimci eşitlik” ilkelerinin üzerine kurulmuştur. 1994 Antlaşması ile sözleşmede yapılan değişikliklerle ise, “giderimci eşitlik” ilkesinden uzaklaşarak serbest piyasa koşullarına uygun şekilde “bölgenin tüm insanlığın yararı için rasyonel ve etkin yönetimi” yaklaşımı benimsenmiştir.

Sözleşme ile derin deniz yatağının idare, yönetim ve denetimi için Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi; uyuşmazlıkların çözümü için UDHM ve mahkemenin özel bir dairesi olarak Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi yeni kurumlar olarak uluslararası hukuka kazandırılmıştır.

Karalardaki mevcut düzen, daha güçlü olan egemenin; mücadeleler sonunda rekabete konu toprağı elde etmesine dayanmaktadır. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ile derin deniz yatağı ve okyanus tabanlarında oluşturulan rejim ise, karalardaki düzenden farklıdır. Derin deniz yatağı rejiminin en gelişmiş devletlerde bile bu alanların araştırılmasına yönelik teknolojinin olmadığı bir zamanda keşfedilmemiş, uluslararası toplumun deneyimlememiş olduğu bir alanda henüz hiçbir faaliyet gerçekleştirilmeden ve dolayısıyla herhangi bir çatışma yaşanmadan, uluslararası toplumun uzlaşısı ile düzenlenmesi şeklinde oluşturulmuştur.

Konuların bir bütünlük arz ettiği uluslararası deniz hukukunda, herhangi bir tecrübe sahibi olunmamış bir alan olan derin deniz yatağında rejim oluşturmak, menfaatleri ve

ihtiyaçları birbirinden çok farklı, çok sayıda devletin, özel şirketlerin menfaat dengesinin korunmasını, çevresel kaygıların giderilmesini, uluslararası toplumun mevcut ve muhtemel teknolojik, ekonomik, sosyo-kültürel özelliklerinin göz önünde bulundurulmasını gerektirmiştir. Tüm bu unsurlar çerçevesinde, derin deniz yatağı rejimi uzun yıllar süren çok kapsamlı çalışmalar ve müzakereler sonunda oluşturulmuş ve tafsilatlı düzenlemelere yer verilmiştir. Devletlerin çatışmalar yaşanmaksızın önce devletlerin geniş katılımlı bir uzlaşmayı sağlayabilecek şekilde bu şekilde bir rejim kurması, uluslararası hukuk açısından önemli bir başarıdır. Ancak bununla birlikte sözleşmede birtakım önemli boşluklar da bulunmaktadır. Çalışmamız kapsamında tartışılan bu boşluklara aşağıda yer verilmiştir:

Sözleşmenin taraf olmayan devletler üzerindeki hukuki etkisi ve bağlayıcılığı konusunda sözleşmede boşluk bulunmaktadır. Bir sözleşmedeki hükmün, taraf olmayan devletler için bağlayıcı nitelikte olabilmesi için örf ve adet hukukunun kodifiye edilmiş hali olmalı veya *jus cogens* kural olmalıdır. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde taraf devletler “ insanlığın ortak mirası” ilkesinin *jus cogens* kural olduğunu bu sebeple bu ilke temelinde kurulan rejimin, sözleşmeye taraf devletleri bağladığı kadar sözleşmeye taraf olmayan devletleri de bağlayacağını savunmuşlardır. Diğer yandan taraf olmayan devletlerden ekonomik ve teknolojik kapasitesi itibarıyla en önemlisi olan ABD, “insanlığın ortak mirası” ilkesinin *jus cogens* bir kural teşkil etmediğini, derin deniz yatağının açık denizlerin serbestisi kapsamında sözleşmeye taraf olmayan devletlerin faaliyetlerine açık olduğunu kabul etmiştir.

Diğer yandan, sözleşmede hangi hükümlerin örf ve adet hukuku kuralının kodifiye hali olduğunun belirtilmemiş olması, sözleşmenin taraf olmayan devletler için bağlayıcılığı konusunda boşluk oluşturmuştur.

Antarktika, BM sistemi dışında bırakılarak Antarktika Antlaşmalar Sistemi içerisinde düzenlenmiştir. Demokratik karar verme mekanizmaları barındırmayan ve sayılı devletin taraf olduğu bu sistem, bugüne kadar yalnızca bölge üzerindeki egemenlik iddialarını dondurmakla yetinmiş, bölgenin hukuki statüsünü açıklığa kavuşturmamıştır. 1991'de imzalanan Madrid Çevre Koruma Protokolü'nde ise bölgeye bitişik suları protokol kapsamı dışında bırakılmış, kıtadaki madencilik ise 50 yıl için yasaklanmıştır. Ne kıtaya bitişik sulardaki madencilik rejiminin ne olacağı ne de 50 yıl sonrası için ne şekilde bir rejim öngörüldüğü belli değildir. Antarktika'nın uluslararası toplumun daha geniş katılımına açık olan BM sistemi içinde düzenlenmesi gerekmektedir.

Hiç bir devletin egemenliği altında olmayan ve canlı ve cansız kaynaklar itibariyle oldukça zengin olan Antarktika insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmeli ve BM sistemi içerisine alınmalıdır. Kıta çevresindeki derin deniz yatağı madenciliği konusu ise, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi kapsamında düzenlenmelidir.

Deniz yatağındaki mineral kaynaklara ilişkin düzenleme yapılmasının Otorite'nin takdirine bırakılması ve bu takdir çerçevesinde yalnızca üç mineral türünün rejim kapsamına alınmış olması; bölgedeki faaliyetleri kısıtlayan bir boşluk oluşturmaktadır. Alanda işletme faaliyetleri henüz başlamamıştır, araştırma faaliyetleri devam etmektedir. Otorite'nin yönetmeliklerinde düzenlenen; maden kaynakları, polimetalik yumrular, polimetalik sülfürler ve kobaltça zengin ferromanganez kabuklarıdır. Bölgedeki araştırma faaliyetleri bu üç maden türüne yönelik olarak yapılabilmektedir. Rusya başta olmak üzere birçok devlet, Otorite'den ekonomik açıdan birtakım farklı maden kaynaklarının; mevcut kaynaklara göre daha kolay erişilebilir ve ticari açıdan daha ekonomik olacağını belirterek, rejim kapsamına alınmasını talep etmiştir. Ancak Otorite bu yönde henüz herhangi bir düzenleme yapmamıştır. Bu da bir boşluk ve faaliyetler açısından kısıtlılık oluşturmaktadır.

Son yılların güncel konusunu oluşturan derin deniz yatağı üzerinde, tabana yapışık veya hidrotermal bacalara yapışık şekilde yaşayan canlı kaynaklara sözleşmede yer verilmemiştir, bu kaynakların hukuki statüsü konusunda boşluk vardır. Sözleşmedeki madencilik rejimine dahil olan kaynaklar, yalnızca cansız kaynaklar olan maden kaynaklarıdır. Bu durumda, derin deniz yatağındaki maden kaynakları insanlığın ortak mirası ilkesine tabi olmaktadır. Bu durumda derin deniz yatağındaki canlı kaynaklar açık denizlerin serbestisi rejimine tabi olacaktır. Derin deniz yatağındaki genetik kaynaklar ilaç kimya için, hidrotermal bacalara yapışık olarak yaşayan canlı kaynaklar ise madencilik açısından çok önemlidir. Nitekim biyomadencilik, çevreye herhangi bir zarar verilmeksizin bakterilerin organizmalarındaki doğal tepkimeler aracılığıyla maden elde edilme yöntemidir.

Öte yandan, konuya ilişkin gerekli düzenlemeler yapılmazsa, bölgedeki araştırma ve işletme faaliyetleri kapsamında bu canlılara zarar verileceği ve yok edileceği de ortadadır. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi yaklaşık 50 yıl önce oluşturulmuştur. Günümüzdeki teknolojik ilerlemeler sayesinde elde edilen, insanlığın yararına bu kıymetli kazanımlar Otorite ve taraf devletlerce göz önünde bulundurulmalı, biyomadencilik ve genetik kaynaklar konusunun ivedilikle sözleşmeye bir ek ile derç edilmeli veya Otorite'nin yönetmeliklerinde düzenlenmelidir.

Alanda henüz işletme faaliyetleri başlamamış olduğundan, işletme faaliyetlerinin başlaması için ön şart olan Madencilik Yasası, uluslararası toplumun katkıları ile mevcut diğer bilimsel veriler ışığında varsayımlar üzerine oluşturulmaktadır. Bu çerçevede, rejimin işletme faaliyeti süreçlerine ilişkin etkililiği ve yeterliliği, faaliyetler başladıktan sonra anlaşılabilir olacaktır.

Uyuşmazlıkların çözüm yolları konusunda çeşitli kısıtlamalar ve boşluklar vardır. BMDHS barışçıl çözüm yollarını vurgulaması açısından önemli bir yere sahip olup, zorunlu çözüm yolları sunmuş olması itibarıyla uluslararası hukukta bu konuda bir ilki oluşturmaktadır. Sözleşmenin sunduğu zorunlu uyuşmazlık yollarına başvurabilmek için müzakere yollarının tüketilmiş olması şart koşulmuştur. Bu şart yerine getirilmiş ancak uyuşmazlık sağlanamamışsa, taraflara dört farklı uyuşmazlık çözüm yolundan birini tercih etme zorunluluğu getirilmiştir. Taraflar bunlardan hiçbirini seçmezse, bir tanesi otomatik olarak taraf devletin çözüm yolu kabul edilmektedir.

Sözleşmede iki kategori halinde uyuşmazlıkların çözüm yolları belirlenmiştir. Sözleşmenin yorumlanması ve uygulanmasına yönelik uyuşmazlıklar yukarıda belirtilen genel çözüm yoluna tabii kılınmış ve Bölüm XV’de düzenlenmiş; derin deniz yatağındaki faaliyetlere ilişkin uyuşmazlıklar ise derin deniz yatağı rejiminin düzenlendiği Bölüm XI’de düzenlenmiştir. Bölüm XI’e göre, derin deniz yatağındaki faaliyetlere ilişkin uyuşmazlıklar Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi’nde çözümlenecektir. Bununla birlikte Daire’nin yetki istisnaları da belirtilmiştir. Daire Otorite’nin takdir yetkisinin bulunduğu kararlara bakamayacaktır. Taraflar ayrıca uyuşmazlıklarını Daire altında kurulacak bir *ad hoc* daireye, UNCITRAL tahkim kurallarının uygulanacağı tahkime götürebilecekler veya Dünya Ticaret Örgütü üyesi iseler, bu kapsamdaki usulleri benimseyebileceklerdir.

Derin deniz yatağındaki faaliyetlere ilişkin uyuşmazlık çözüm yolları, dar bir bakış açısı ile esnek olmayan şekilde düzenlenmiştir. Deniz hukukundaki uyuşmazlıklar, sınırları kesin çizgilerle çizilebilen, diğer tüm konulardan izole edilebilen konular değildir. Rejimdeki uyuşmazlık çözüm yolları sabit birkaç uyuşmazlık türü göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur, diğer uyuşmazlıklar içinse çok sayıda boşluk mevcuttur.

Birkaç örnekle açıklamak gerekirse, derin deniz yatağındaki faaliyetlerden kaynaklanan bir uyuşmazlıkta taraflardan biri, diğerinin sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüğünü yerine getirmediğini ileri sürerek Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi’nin

yargı yetkisinin önüne geçebilmektedir. Yüklenici ile Otorite arasındaki çalışma planının kabul edilmemesine ilişkin uyuşmazlıklarda, yargı mercii; Otorite'nin çalışma planını sözleşmede yazan somut bir yükümlülüğün yerine getirilmemesi dolayısıyla mı yoksa gerekli yeterliliği sağlayamadığına karar vermesi dolayısıyla mı kabul etmediğine göre değişecektir. Birinci durumda, uyuşmazlık Bölüm XV'e tabii olacaktır. İkinci durum Daire'nin yetki alanı kapsamı dışında kaldığından, hangi çözüm yoluna başvurulacağı belli değildir. Yüklenicilerin alanda birbirlerinin faaliyetlerine müdahalesini oluşturan uyuşmazlıklar, sponsor devletin yüklenici ile sponsorluk ilişkisini sonlandırması sonucunda Otorite'nin, akdi geçersiz saymasına ilişkin uyuşmazlıkların çözüm yolları; yüklenicinin, sponsor devlet veya kıyı devletinin yargılaması kapsamında olup olmayacağı sözleşmede belirtilmemiştir. Bu haliyle, uyuşmazlıkların çözümü mekanizmasında birtakım boşluklar ve kısıtlamalar vardır.

Henüz işletme faaliyetleri başlamamış ve derin deniz yatağı faaliyetleri kapsamında henüz hiçbir uyuşmazlık söz konusu olmamış olsa da, bu durum işletme faaliyetleri başladıktan sonra sorun yaratacaktır. Uyuşmazlık çözüm yollarının da ivedilikle sözleşmeye derç edilmesi veya Otorite'nin yasa, yönetmelik veya usulleri ile düzenlenmesi gerekmektedir.

Son olarak, 1982'de imzalanan BMDHS, insanlığın ortak mirası, derin deniz yatağının tüm insanlığın yararı adına işletilmesi, eşit haklar, eşit paylaşım, devletler arası eşitlik yeni ekonomik düzen gibi ilke ve söylemler üzerine kurulmuştur.

Ekonomik açıdan kara madenciliği ile kıyaslanamayacak kadar önemli ölçüde yatırım ve riskler taşıyan bir faaliyet alanında gelişmekte olan devletler ve gelişmiş devletlerin ekonomik ve teknolojik kapasiteleri arasında dev bir uçurum mevcuttur. Bu şartlar altında, devletlerin eşit haklar ve eşit paylaşım ilkelerine tabii olması, gelişmiş devletlere faaliyetlere katılma konusunda gelişmekte olan devletlerin lehine teknoloji, bilgi transferi; gelişmekte olan devletlerin personelini eğitmek ve gelişmekte olan devletleri alanda faaliyette bulunmaya teşvik etmek gibi yükümlülükleri beraberinde getirmiştir. Faaliyetlerin yürütülmesi sonunda ise, kapasitesi yeterli olan yüklenicilerin bölgeden elde edeceği her türlü maddi çıkar tüm devletler arasında paylaşılacaktır.

Rejim kapsamında taraf devletlerin Otorite ve Teşebbüs'e yönelik idari ve mali yükümlülükleri, karar verme mekanizmaları gelişmekte olan devletlerin gözetilmesi suretiyle düzenlenmiştir. Ancak sözleşmenin imzalanma tarihi itibarıyla, madencilik teknolojisi ve

finansal kapasitesini elinde bulunduran gelişmiş devletlerin sözleşmeyi bu hükümler sebebiye onaylamaması; sözleşmenin amacını akim bırakmış, sözleşmeyi etkisiz kılmış, bunun üzerine 1994 Antlaşması ile geneli gelişmekte olan devletlerin menfaat ve ihtiyaçlarını gözeten düzenlemeler değiştirilmiş ve hafifletilmiştir.

Bu durum yeni ekonomik düzen söylemlerini askıda bırakmıştır. Ancak halen eşit haklar ve eşit paylaşım ilkelerinin varlığı, faaliyette bulunulacak bölgenin yarısının Teşebbüs ve gelişmekte olan devletler için ayrılması, hafifletilmiş olmakla birlikte teknoloji ve veri transferi düzenlemeleri varlığını sürdürmektedir. 1994 Antlaşması ile, sözleşmenin yörüngesinin gelişmekte olan devletlerden, tamamıyla gelişmiş devletlere kaydığı söylenemeyecek olmakla birlikte; sözleşme gelişmekte olan devletlerin büyük zaferi olarak da nitelenemeyecektir. Konuya ilişkin, tam bir değerlendirme yapmak ancak bölgede işletme faaliyetleri başlamasından ve bölgedeki kaynakların işletilmesinden kazanç elde edilmesinden sonra mümkün olabilecektir.

KAYNAKLAR

- Acer Y. Kaya İ. (2017), *Uluslararası Deniz Hukuku Temel Ders Kitabı*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Açıkgönül, Y. E. (2012), *Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması*, İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Akçapar B. (1996), “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde Deniz Hukuku Uluslararası Mahkemesi” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, (51) 1, 19-42.
- Akkan E. (1981),“Okyanusların Mineral Varlıkları”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 10, 91- 100.
- Akkutay B. L. 1982 *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Çerçevesinde Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Akkutay, A. İ. (2016), "Uluslararası Hukuk Bakımından Derin Deniz Yatağında Yer Alan Kaynakların Araştırılması, Keşfi Ve İşletilmesi", *Ankara Barosu Dergisi*, 2, 157-192.
- Akkutay, B. L. (2011),“1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Çerçevesinde Çekinceler Ve İhtiyari İstisnalar”, *Milletlerarası Hukuk Ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 31 (1), 1-27.
- Anderson D. (1995), “Resolution And Agreement Relating To The Implementation Of Part XI Of The UN Convention On The Law Of The Sea: A General Assessment”, Symposium on The Entry into Force of The Convention on The Law of The Sea: A Redistribution of Competences between States and International Organisations in Relation to The Management of The International Commons?, Heidelberg January 26-28, 1995, *Heidelberg Journal of International Law*, (55) 275- 289.
- Anlar Güneş Ş. (2007), “BM Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (56) 2, 103-114.
- Arıdemir H. (2018), “Münhasır Ekonomik Bölge Tartışmaları Çerçevesinde Açık Denizlerdeki Hakları”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, (7) 2, 789-804.
- Armitage D. (Editör) (2004), *The Free Sea*, Indianapolis: Liberty Fund Inc.
- Başlar K. (2003), “Antarktika Antlaşmalar Sistemi (1961-2001): 40 Yılın Ardından Antarktika'nın Hukuki Rejimi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (52)2, 77-99.
- Baykal F. H. (1998), *Deniz Hukuku Çalışmaları*, İstanbul: Alfa Basım Dağıtım.
- Bektaş, S. (2016), *Uluslararası Deniz Yatağının İşletilmesi Ve Deniz Yatağı Uluslararası Otoritesi*, Ankara: Legem Yayıncılık.
- Bernaerts A. (1998), *Bernaerts' Guide To The 1982 United Nations Convention On The Law Of The Sea Including The Text Of The Un Convention And Final Act*, England: Fairplay Publications Ltd.
- Booth Ken. (1985), *Law, Force And Diplomacy At Sea*, London: Allen&Unwin Publishers.
- Bouchez L.J. Kaijen L. (Ed.) (1973), *The Future Of The Law Of The Sea, Proceedings Of The Symposium On The Future Of The Sea Organized At Den Helder By The Royal*

- Netherlands Naval College And The International Law Institute Of Utrecht State Universit 26-27 June 1972*, Hague: Martinus Nijhoff Publishing.
- Bowett D.W. (1971), "Deep Sea-Bed Resources: A Major Challenge", *The Cambridge Law Journal*, (31) 1, 50-66.
- Brown E.D. (1994), *The International Law Of The Sea Volume I, Introductory Manual*, Vermont: Dartmouth Publishing.
- Brown E.D. (1994), *The International Law Of The Sea Volume II Documents, Cases, Tables*, Dartmouth Publishing.
- Brownlie I. (2003), *Principles Of Public International Law (6. Edition)*, New York : Oxford University Press.
- Burdeau G. B. (2017), "Compulsory Dispute Settlement Methods Under The Unclos: Scope And Limits Under The Scrutiny Of The Jurisprudence", *China Oceans Law*, 2017 (1), 15-33.
- Cogan J. K. (2016), Hurd I. Johnstone I. *The Oxford Handbook Of The International Organisations*, Oxford: Oxford University Press.
- Davidson K. (1995), "Resolution and Agreement Relating to the Implementation of Part XI of the UN Convention on the Law of the Sea: A General Assessment - Comment", Symposium on The Entry Into Force Of The Convention On The Law Of The Sea: A Redistribution of Competences Between States And International Organisations in Relation To The Management Of The International Commons?, Heidelberg January 26-28, 1995, *Heidelberg Journal of International Law*, 55, 290-297.
- Demirsoy S. (1972), "Deniz Hukukundaki Yeni Gelişmeler Ve Madencilik İlişkisi", *Maden Tetkik Ve Arama Enstitüsü Dergisi*, 79, 73-99.
- Dixon M. (1990), *Textbook On International Law (Third Edition)*, London: Blackstone Press Limited.
- Doğan İ. (2016), *Devletler Hukuku*, Ankara: Astana Yayınları.
- Donaldson J. Williams A. (2005), "Understanding Maritime Jurisdictional Disputes, The East China Sea and Beyond", *Journal of International Affairs*, 59 (1), 135-156.
- Erkut N. (2018), "Uluslararası Deniz Yatağının Hukuki Statüsü ve Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi'nin Deniz Yatağında Gerçekleştirilen Faaliyetlere İlişkin Yetkisi", *Yakın Doğu Hukuk Fakültesi Dergisi*, (1) 1, 13-48.
- Falk R. A. Black C. E. (Ed.) (1969), *The Future Of The International Legal Order Volume I*, New Jersey: Princeton University Press.
- Faundez T. Tan C. (Editör) (2010), *International Economic Law Globalization and Developing Countries Intellectual Property, Development Concerns and Developing Countries*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Franx E. (2010), "The International Seabed Authority And The Common Heritage Of Mankind : The Need For States To Establish The Outer Limits Of Their Continental Shelf", *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 25(4), 543-567.

- Fritz J. S. 2015, "Deep Sea Anarchy: Mining at the Frontiers of International Law", *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 30 (3), 445-476.
- Goldsmith J. L. Posner E.A. (2005), *The Limits of International Law*, New York: Oxford University Press.
- Gökalp İ. (2008), *Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler*, İstanbul: Beta Basım Yayıncılık.
- Gönlübol, M. (1971), "Ulusal Yetki Sınırları Ötesindeki Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanının Barışçıl Amaçlarla Kullanılması Komitesi' nin Çalışmaları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 26 (3), 229- 240.
- Gönlübol, M. (1973), "Deniz Yatağı Komitesi'nin 5 Mart - 6 Nisan 1973 Tarihleri Arasındaki New York Toplantısı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (28) 1, 191-203.
- Green M. (1982), *International Law Law Of Peace*, Plymouth: Macdonald&Evans Ltd.
- Grotius H. (2011), *Savaş Ve Barış Hukuku* (Çev: Meray, Seha L.), İstanbul: Say Yayınları. Eserin orijinali 17. yüzyılda yayınlanmıştır.
- Gülçür A. (2017), *Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesinin Yapısı Ve Yargı Yetkisi*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Haight G. W. (1968) "United Nations Affairs Ad Hoc Committee on Sea Bed and Ocean Floor", *The International Lawyer*, 3 (1), 22-30.
- Haward M. Vince J. (2008), *Ocean Governance In The Twenty First Century Managing The Blue Planet*, Massachusetts: Edward Elgar Publishing.
- Hayaski M. (1989), "Registration of the First Group of Pioneer Investors by the Preparatory Commission for the International Sea-Bed Authority and for the International Tribunal for the Law of the Sea", *Ocean Dev. & Int'l L. Journal*, 20 (1), 1-33.
- Iyans G. M. Mastanduno M. (1995), *Beyond Westfalia? State Sovereignty And International Intervention*, Baltimore Maryland: The Johns Hopkins University Press.
- İnce, A. L. (1995), *Deniz Yatağında Keşfedilen Maden Yataklarının İşletilmesine Sahildar Devletin Fiili Müdahalesi Ve Çatışan Tarafların Milletlerarası Mahkemeye Başvurmaları*, Ankara: Türk Donanma Vakfı.
- İnternet: 1958 Cenevre Açık Deniz Sözleşmesi, <http://legal.un.org/avl/ha/gclos/gclos.html>, E.T.: 10.10.2018
- İnternet: 1958 Cenevre Balıkçılık Sözleşmesi, <http://legal.un.org/avl/ha/gclos/gclos.html>, E.T.: 10.10.2018
- İnternet: 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, <http://legal.un.org/avl/ha/gclos/gclos.html>, E.T.: 10.10.2018
- İnternet: 1958 Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi, <http://legal.un.org/avl/ha/gclos/gclos.html>, E.T.: 10.10.2018
- İnternet: 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf, E.T.: 10.10.2018

- İnternet: 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi, https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm, E.T.: 10.10.2018
- İnternet: 3. BM Deniz Hukuku Konferansı 2. Oturum UN Doc. A/CONF.62/SR.20, http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_los/docs/english/vol_1/a_conf62_sr20.pdf&lang=E, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: Antarktika Antlaşmalar Sistemi'ne Taraf Devletler, https://www.ats.aq/devAS/ats_parties.aspx?lang=e, E.T.: 30.06.2019
- İnternet: Ay Antlaşması, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIV_2&chapter=24&clang=_en, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: BM Statüsü, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>, E.T.: 10.10.2018
- İnternet: Bölgede Halihazırda Araştırma Yapılan Alanlar Haritaları, https://www.isa.org.jm/contractors/exploration-areas#maps-block_1-1, E.T.: 01.06.2019
- İnternet: Bölgedeki Faaliyetlere İlişkin Haritalar, https://www.isa.org.jm/maps#maps-block_9-1, E.T.: 09.06.2019
- İnternet: ISBA/13/C/6, Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi Konseyi'nin Hukuk ve Teknik Komisyonun Oluşturulmasına İlişkin Kararı, <https://www.isa.org.jm/document/isba13c6>, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: ISBA/14/C/11, Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi Başkanının 44. Oturum Çalışmalarına İlişkin Konuşması, https://ran-s3.s3.amazonaws.com/isa.org.jm/s3fs-public/files/documents/isba-14c-11_2.pdf, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: ISBA/15/C/C/5, Finans Komitesi'nin Raporu, https://ran-s3.s3.amazonaws.com/isa.org.jm/s3fs-public/files/documents/isba-15a-5_1.pdf, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: ISBA/16/A/12/Rev.1, Bölgedeki Polimetallik Sülfürlerin Araştırılması ve İşletilmesi Yönetmeliği, <https://www.isa.org.jm/documents/isba16a12-rev-1>, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: ISBA/18/A/11, Bölgedeki Kobalt Zengini Ferromanganez Kabuklarının Araştırılması ve İşletilmesi Yönetmeliğinin Kabulüne İlişkin Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi Genel Kurul Kararı, <https://www.isa.org.jm/documents/isba18a11>, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: ISBA/19/A/12, Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesinin Araştırma Akitlerinin İdaresi ve Gözetimi Giderlerine İlişkin Genel Kurul Kararı, <https://www.isa.org.jm/documents/isba19a12>, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: ISBA/19/C/17, Bölgedeki Polimetallik Yumruların Araştırılması ve İşletilmesinde Değişikliklere İlişkin Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi Konsey Kararı, <https://www.isa.org.jm/documents/isba19c17>, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: ISBA/24/LTC/WP.1/Rev.1, Bölgedeki Mineral Kaynakların İşletilmesine İlişkin Taslak Yönetmelikler, <https://www.isa.org.jm/document/isba24lwcwp1rev1>, E.T.: 15.01.2019

- İnternet: ISBA/25/C/11, Bölgedeki Mineral Kaynakların İşletilmesine İlişkin Taslak Yönetmelikler Çerçevesinde İyi Sanayi Uygulamaları ve En İyi Uygulamalar Arasındaki Farkın Gözetilmesine İlişkin Sekreterlik Notası, <https://www.isa.org.jm/document/isba25c11>, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: ISBA/25/C/CRP.1/Rev.1 Bölgedeki Mineral Kaynakların İşletilmesine İlişkin Taslak Yönetmeliklerin Kabulüne Dair Brifing Notu - Genel Sekreterlik Notası, <https://s3.s3.amazonaws.com/isa.org.jm/s3fs-public/documents/EN/25Sess/ISBA25C-CRP1.pdf>, 15.01.2019
- İnternet: Nauru Delegasyonu'nun Tarafından Sunulan Sponsor Devletlerin Sorumluluğuna İlişkin Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesinin Deniz Uyuşmazlıkları Dairesi'nden Danışma Görüşü Alınmasına İlişkin Öneri, ISBA/16/C/6, <https://www.isa.org.jm/document/isba16c6>, 15.01.2019
- İnternet: Otorite'nin Düzenleyici İşlemleri Çerçevesinde Bölgedeki Faaliyetler İçin Standartların ve Kılavuz Bilgilerin İçeriği ve Geliştirilmesi, ISBA/25/C/3, <https://www.isa.org.jm/document/isba25c3>, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: Resolution 2467(XXIII), Ulusal Egemenlik Sınırlarının Ötesindeki Açık Denizlerdeki Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanı ve Altının Münhasıran Barışçıl Amaçlarla Korunması ve Buradaki Kaynakların Tüm İnsanların Ortak Yararı İçin Kullanılması Konusuna Dair Değerlendirmelere İlişkin Genel Kurul Kararı, <https://documents-ddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/244/27/IMG/NR024427.pdf?OpenElement>, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: Resolution 2340(XXII), Ulusal Egemenlik Sınırlarının Ötesindeki Açık Denizlerdeki Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanı ve Altının Münhasıran Barışçıl Amaçlarla Korunması ve Buradaki Kaynakların Tüm İnsanların Ortak Yararı İçin Kullanılması Konusuna Dair Değerlendirmelere İlişkin Genel Kurul Kararı, 22. Oturum, http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_los/docs/english/res/a_res_2340_xxii.pdf&lang=E, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: Resolution 2574 D (XXIV), Ulusal Egemenlik Sınırlarının Ötesindeki Açık Denizlerdeki Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanı ve Altının Münhasıran Barışçıl Amaçlarla Korunması ve Buradaki Kaynakların Tüm İnsanların Ortak Yararı İçin Kullanılması Konusuna Dair Değerlendirmelere İlişkin Genel Kurul Kararı, 24. Oturum, <https://documents-ddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/257/08/IMG/NR025708.pdf?OpenElement>, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: Resolution 2749 (XXV), Ulusal Egemenlik Sınırları Ötesindeki Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanının Yönetilmesine İlişkin İlkeler Bildirgesi, 25. Oturum, [https://undocs.org/en/A/RES/2749\(XXV\)](https://undocs.org/en/A/RES/2749(XXV)), E.T.: 15.01.2019
- İnternet: Resolution 3067 (XXVIII), Ulusal Egemenlik Sınırlarının Ötesindeki Açık Denizlerdeki Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanı ve Altının Münhasıran Barışçıl Amaçlarla Korunması ve Buradaki Kaynakların Tüm İnsanların Ortak Yararı İçin Kullanılması Konusuna Dair Değerlendirmelere İlişkin Genel Kurul Kararı, <https://documents-ddsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/244/27/IMG/NR024427.pdf?OpenElement>, E.T.: 15.01.2019

- İnternet: Resolution 3201, Yeni Uluslararası Ekonomik Düzenin Kurulması Bildirgesi – Genel Kurul Kararı, http://legal.un.org/avl/pdf/ha/ga_3201/ga_3201_ph_e.pdf, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: Ribeiro M. C. (2013), “*What Is The Area And The International Seabed Authority?*”, Institut Oceanographique, s. 1- 4. www.institut-ocean.org/documents, E.T.: 01.06.2018
- İnternet: Sponsor Devletlerin Bölgedeki Faaliyetlerindeki Yükümlülükleri ve Sorumlulukları Danışma Görüşü, ISBA/6/A/18, Dossier No.17, <https://www.itlos.org/en/cases/list-of-cases/case-no-17/case-no-17-dossier/>, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, http://legal.un.org/avl/pdf/ha/sicj/icj_statute_e.pdf, E.T.:15.01.2019
- İnternet: Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi Deniz Uyuşmazlıkları Dairesi Sponsor Devletlerin Sorumluluğuna İlişkin Danışma Görüşü Karar Metni, https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_17/17_adv_op010_211_en.pdf, E.T.: 01.01.2019
- İnternet: Uluslararası Deniz Mahkemesi’nin Daireleri, <https://www.itlos.org/the-tribunal/chambers> E.T.: 20. 05. 2019
- İnternet: Uluslararası Deniz Yatağı <https://www.isa.org.jm/frequently-asked-questions-faqs>, E. T.: 03.06.2019
- İnternet: Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi Hukuk ve Teknik Komisyon, <https://www.isa.org.jm/la-autoridad/legal-and-technical-commission>, E.T.:17.04.2019
- İnternet: Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi Konseyinin BM Deniz Hukuku Sözleşmesi m.191 Kapsamında Danışma Görüşü Talebine İlişkin Konsey Kararı ISBA/16/C/13, <https://www.isa.org.jm/document/isba16c13>, 15.01.2019
- İnternet: Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi’ne Üye Devletler, https://www.isa.org.jm/member-states#member_states-page-0, E.T.:01.06.2019
- İnternet: Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi’nin 25. Yıllık Oturumu, <http://enb.Iisd.org/oceans/isa/2019-1>, E. T. : 01.01.2019
- İnternet: UN Doc. A/CONF.19/SR.14, İkinci Deniz Hukuku Konferansı, 14. Genel Kurul Toplantısı, http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1959_statelessness/docs/english/vol_2/a_conf9_c1_sr14.pdf&lang=E, 15.01.2019
- İnternet: UN Doc. A/CONF.62/121, Üçüncü BM Deniz Hukuku Konferansı Nihai Senedi, https://treaties.un.org/doc/source/docs/A_CONF.62_121-E.pdf, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: UN Doc. A/CONF.62/WS/37, Üçüncü BM Deniz Hukuku Konferansı 11. Oturum Son Kısım, , http://legal.un.org/diplomaticconferences/1973_los/vol17.shtml, E.T.: 15.01.2019
- İnternet: UN Doc. A/RES/2750C (XXV), Ulusal Egemenlik Sınırlarının Ötesindeki Açık Denizlerdeki Deniz Yatağı ve Okyanus Tabanı ve Altının Münhasıran Barışçıl Amaçlarla Korunması ve Buradaki Kaynakların Tüm İnsanların Ortak Yararı İçin Kullanılması Konusuna Dair Değerlendirme ve Deniz Hukuku Konferansının Toplanmasına İlişkin Genel Kurul Kararı, <https://documents-dds->

ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/350/15/IMG/NR035015.pdf?OpenElement, E.T.: 15.01.2019

İnternet: UN Doc.A./CONF.62/BUR/SR.17, Summary Records Of The First Committee, Meeting, Official Records Of The Third United Nations Conference On The Law Of The Sea, Volume II, http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_loos/docs/english/vol_5/a_conf62_bur_sr17.pdf&lang=E, E.T.: 15.02.2019

İnternet: UN Doc.A./CONF.62/WS/36, Temsilciler ve Gözlemcilerin görüşlerini belirten Genel Sekreterlik Notası, http://legal.un.org/docs/?path=../diplomaticconferences/1973_loos/doc/english/vol_17/a_cof62_ws_36.pdf&lang=E, E.T.: 15.08.2019

Karapınar N. (2015), “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Ve Deniz Alanlarına İlişkin Bazı Kavramlar”, *Doğal Kaynaklar Ve Ekonomi Bülteni*, 20, 13-21.

Kaya İ. S. (2017), “Uluslararası Örnekler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçıl Çözüm Yolları”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* (7) 2/1, 153-163.

Keskin F. (1988), "1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nden Doğan Sorunların Çözülmesinde Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi: M/V Saiga" *Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (3) 1-4, 185-205.

Kıvılcım Z. (2011), *Uluslararası Kamu Hukukunda İnsanlığın Ortak Mirası*, İstanbul: 12 Levha Yayıncılık.

Klein N. (2005), *Dispute Settlement In The UN Convention On The Law Of The Sea*, New York: Cambridge University Press.

Klein N. (2016), “Expansions And Restrictions in The UNCLOS Dispute Settlement Regime: Lessons From Recent Decisions”, *Chinese Journal of International Law*, (15) 2, 403-416.

Knight G. Chiu H. (1991), *The International Law Of The Sea: Cases, Documents And Readings*, Essex: Elsevier Science Publishing.

Kuran S. Gülçür A. (2018), “Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nin Danışma Görüşü Vermeye İlişkin Yargı Yetkisi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, (24)1, 1-16.

Kuran, S. (2007), *Uluslararası Deniz Hukuku*, İstanbul: Arıkan Basım Yayım.

Kütükçü M. A. Kaya İ. S. (2016), “Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye'nin Hukuki Durumu”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6 (2/1), 81-96.

Lall A. (1966), *Modern International Negotiation*, Newyork and London: Columbia University Press.

Linlin S. (2017), “Dispute Settlement Relating to Deep Seabed Mining: A Participant's Perspective”, *Melbourne Journal of International Law*, 18 (1), 1-24.

Lodge M. W. (2006), “The International Seabed Authority And Article 82 Of The UN Convention On The Law Of The Sea”, *The International Journal Of Marine And Coastal Law*, 21 (3), 323-333.

- Lowe V. Talmon S. (2009), *The Legal Order Of The Oceans Basic Documents Of The Law Of The Sea*, Oxford: Hart Publishing.
- Mcdorman T. L. (2012), "The Continental Shelf Regime İn The Law Of The Sea Convention: A Reflection On The First Thirty Years", *The International Journal Of Marine And Coastal Law*, 27, 750-751.
- Meray S. L. (1977), *Uluslararası Hukuk Ve Uluslararası Örgütler*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Meray, S. L. (1958), "Kıta Sahanelığı Hakkında Cenevre Sözleşmesi", *Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 4 (13), 80-95.
- Myron H. N. and John N. M. (Editörler) (1995), *Entry Into Force Of The Law Of The Sea Convention*, 1995.
- Nguyen D. M. (2006), "Settlement of Disputes under the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea The Case of the South China Sea Dispute", *University of Queensland Law Journal*, 25 (1), 1-84.
- Oda S. (2003), *Fifty Years Of The Law Of The Sea*, Netherland: Incorporation of Brill Nijhoff Publishers and Kluwer Law International.
- Oxman B. H. (1994), 1994 Agreement And The Convention, *American Journal of International Law*, 88 (4), 687-696.
- Özdemir S. Köseoğlu, G. Dede Ö. H. (2002), "Kirlenmiş Toprakların Bitkilerle Temizlenmesi Biyomadencilik", *Bilim ve Teknik Dergisi*, 9, 78- 81.
- Özkan A. (2015), "Kıta Sahanelığının Sınırlandırılmasında Uluslararası Uygulamalar: Sözleşmeler, İçtihat Ve Doktrin", *International Journal Of Social Science*, 31, 367-386
- Özman, A. (2006), *Deniz Hukuku I*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Özpeker I. (1978), "Deniz Dibi Mineral Yatakları Ve Ekonomisi", *Madencilik Dergisi*, TMMOB Maden Mühendisleri Odası Yayını, 3 (19).
- Pazarcı H. (1983), "Uluslararası Deniz Yatağı Düzeni Ve Sorunları", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 38 (1-4), 197- 206.
- Plakokefalos, I. (2012), "Seabed Disputes Chamber of the International Tribunal for the Law of the Sea", *Journal of Environmental Law*, 24 (1), 133-144.
- Prescott, J. R. V. (1985), *The Maritime Political Boundaries Of The World*, London: Methuden Publishing.
- Rajagopalan R. (Editör) (1997), *Common Heritage And The 21st Century?*, Chennai: Reliance Printers.
- Rothwell D. R. (2004), "Building On The Strengths And Addressing The Challenges: The Role Of Law Of The Sea Institutions", *Ocean Development&International Law*, 35 (2), 131-156
- Scovazzi T. (2004), "Mining, Protection Of The Environment Scientific Research And Bioprospecting: Some Considerations On The Role Of The International Sea-Bed Authority", *The International Journal Of Marine And Coastal Law*, 19 (4), 383-409.

- Serdy A. (2008), "Is There A 400 Mile Rule In Unclos Article 76/8", *International And Comparative Law Quarterly*, 57 (4), 941-954.
- Shaw M. N. (1997), *International Law*, (4. Edition), Cambridge: Cambridge University Press.
- Siddiqui M. H, Kumar A. Kumar K. K. Arif J. M. (2009), "Biomining – A Useful Approach Toward Metal Extraction", *American-Euroasian Journal of Agronomy*, 2(2), 84-88.
- TMOBB Maden Mühendisleri Odası (1973), *Türkiye Madencilik Bilimsel Ve Teknik Kongresi Kitabı*, Ankara: Maden Mühendisleri Odası.
- Topsoy F. (2012), "1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Kapsamında "Barışçıl Amaçlar" Teriminin Anlamı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (61)1-2, 385-414.
- Tourme-Jouannet E. (2013), *What Is A Fair International Society? International Law Between Development and Recognition*, Portland: Hart Publishing.
- Tzeng P. (2016), "Supplemental Jurisdiction Under UNCLOS", *Houston Journal Of International Law*, 38(2), 500-576.
- Wang, James C.F. (1992), *Handbook On Ocean Politics And Law*, New York: Greenwood Publishing.
- Wood M. C. (1999), "International Seabed Authority: The First Four Years", *Max Planck United Nations Yearbook*, 3, 173- 242.
- Yee S. (2013), "Conciliation And The 1982 Un Convention On The Law Of The Sea", *Ocean Development & International Law*, 44, 315-334.

EKLER

EK-1. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Madde Başlıkları

Genel Tanım

1. Bölüm Genel Hükümler

m. 133 Kavramların Kullanılışı

m. 134 Bu Bölümün Kapsamı

m. 135 Su Sütunu ve Hava Sahasının Hukuki Statüsü

2. Bölüm Bölgenin Yönetilmesi İlkeleri

m. 136 İnsanlığın Ortak Mirası

m. 137 Bölge Ve Kaynaklarının Hukuki Statüsü

m. 138 Devletlerin Bölgeye İlişkin Tutumları

m. 139 Sözleşmeye Uygunluğu Sağlama Yükümlülüğü ve Zarardan Sorumluluk

m.140 İnsanlığın Yararı

m. 141 Bölgenin Münhasıran Barışçıl Amaçlarla Kullanılması

m. 142 Kıyı Devletlerinin Hakları Ve Meşru Menfaatleri

m.143 Deniz Bilimsel Araştırmaları

m.144 Teknoloji Transferi

m. 145 Deniz Çevresinin Korunması

m. 146 İnsan Yaşamının Korunması

m. 147 Bölgedeki Ve Deniz Çevresindeki Faaliyetlerin Düzenlenmesi

m. 148 Gelişmekte Olan Ülkelerin Bölgedeki Faaliyetlere Katılımları

m. 149 Arkeolojik Ve Tarihi Nitelikteki Nesnelere

3. Bölüm

m.150 Bölgedeki Faaliyetlere İlişkin Politikalar

m. 151 Üretim Politikaları

m. 152 Otorite'nin Yetki Kullanımı Ve Yükümlülükleri

EK-1 (Devamı)

m. 153 Araştırma, Keşif Ve İşletme Sistemi

m. 154 Periyodik Değerlendirme

m. 155 Konferansın Tekrar Gözden Geçirilmesi

4.Bölüm Otorite

Alt Bölüm A – Genel Hükümler

m. 156 Otorite'nin Kuruluşu

m. 157 Otorite'nin Yapısı Ve Temel İlkeleri

m. 158 Otorite'nin Organları

Alt Bölüm B – Genel Kurul

m. 159 Yapı, Prosedür Ve Oylama

m. 160 Yetki Ve Yükümlülükler

Alt Bölüm C – KONSEY

m. 161 Yapı, Prosedür Ve Oylama

m. 162 Güçler Ve Yetkiler

m. 163 Konseyin Organları

m.164 Ekonomik Planlama Komisyonu

m. 165 Hukuk Ve Teknik Komisyon

Alt Bölüm D – Sekretarya

m. 166 Sekretarya

m. 167 Otorite'nin Çalışanları

m. 168 Sekretaryanın Uluslararası Yapısı

m. 169 Uluslararası Ve Hükümet Dışı Örgütler İle İstişare Ve İşbirliği

Alt Bölüm E – Teşebbüs

m. 170 Teşebbüs

EK-1 (Devamı)

Alt Bölüm F – Otoritenin Finansal Düzenlemeleri

- m. 171 Otorite'nin Fonları
- m. 172 Otorite'nin Yıllık Bütçesi
- m. 173 Otorite'nin Harcamaları
- m. 174 Otorite'nin Borçlanma Gücü
- m. 175 Yıllık Hesap Denetimi

Alt Bölüm G – Yasal Statü, Ayrıcalıklar Ve Bağışıklıklar

- m. 176 Yasal Statü
- m. 177 Ayrıcalıklar Ve Bağışıklıklar
- m. 178 Yasal Süreçten Bağışıklık
- m. 179 Soruşturma Ve Yakalamadan Bağışıklık
- m. 180 Düzenleme, Kontrol, Moratoryum Ve Kısıtlamalardan Bağışıklık
- m. 181 Otorite'nin Arşivleri Ve Resmi Bağlantıları
- m. 182 Otorite İle İlişkili Belirli Kişilerin Ayrıcalıkları Ve Bağışıklıkları
- m. 183 Vergi Ve Gümrük Vergilerinden Bağışıklık

Alt Bölüm H – Üyelerin Haklarının Kullanımı Ve Ayrıcalıklarının Askıya Alınması

- m. 184 Oylama Haklarının Kullanımının Askıya Alınması
- m. 185 Üyelik Haklarının Kullanımının Ve Ayrıcalıklarının Askıya Alınması

5. Bölüm Uyuşmazlıkların Çözümü Ve Danışma Görüşleri

- m. 186 Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi Deniz Yatağı Uyuşmazlık Dairesi
- m. 187 Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesinin Yargılaması
- m. 188 Uyuşmazlıkların Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesinin Özel Bir Dairesi'ne veya Deniz Yatağı Uyuşmazlıkları Dairesi'nin Ad Hoc Bir Dairesi'ne veya Bağlayıcı Ticari Tahkime Sunulması
- m. 189 Otorite'nin Kararlarına İlişkin Olarak Yargı Yetkisinde Sınırlama

EK-1 (Devamı)

m. 190 Sponsor Devletlerin Davalardaki Mevcudiyeti Ve Davalara Katılımı

m. 191 Danışma Görüşleri

Ek III Maden Arama, Araştırma, Keşif Ve İşletme Faaliyetlerinin Temel Şartları

m. 1 Minerallerin Statüsü

m. 2 Maden Arama

m. 3 Araştırma, Keşif Ve İşletme

m. 4 Başvurucuların Nitelikleri

m. 5 Teknoloji Transferi

m. 6 Çalışma Planlarının Onaylanması

m. 7 Üretim Yetkilendirmeleri İçin Başvurucular Arasında Seçim

m. 8 Bölgenin Ayrılması

m. 9 Korunmuş Alanlardaki Faaliyetler

m. 10 Başvurucular Arasında Tercih Ve Öncelik

m. 11 Ortaklık Sözleşmesi

m. 12 Teşebbüs Tarafından Gerçekleştirilen Faaliyetler

m. 13 Sözleşmenin Finansal Şartları

m. 14 Bilgi Transferi

m. 15 Eğitim Programları

m. 16 Araştırma, Keşif Ve İşletme İçin Münhasır Haklar

m.17 Otorite'nin Kuralları, Düzenlemeleri Ve Prosedürleri

m. 18 Cezalar

m. 19 Sözleşmenin Revizyonu

m. 20 Hak Ve Yükümlülüklerin Transferi

m. 21 Uygulanabilir Hukuk

EK-1 (Devamı)

m. 22 Sorumluluk

Ek IV Teşebbüs'ün Statüsü

m. 1 Amaçlar

m. 2 Otorite İle İlişki

m. 3 Sorumluluğun Sınırlandırılması

m. 4 Yapısı

m. 5 Yönetim Kurulu

m. 6 Yönetim Kurulunun Yetkileri Ve Görevleri

m. 7 Genel Direktör/Genel Müdür Ve Teşebbüs'ün Personelleri

m. 8 Konum

m. 9 Raporlar Ve Finansal Tablolar

m. 10 Net Gelirin Tahsisi

m. 11 Mali Durum/Finansman

m. 12 Faaliyetler

m.13 Hukuki Statü, Ayrıcalıklar Ve Bağışıklıklar

EK- 2. 1994 “Sözleşmenin XI. Bölümünün Uygulanmasına İlişkin” New York Antlaşması Madde Başlıkları

m.1 XI. Bölümün Uygulanması

m.2 Bu Antlaşma ve XI. Bölüm Arasındaki İlişki

m.3 İmza

m.4 Bağlanma Rızası

m.5 Kolaylaştırılmış Usul

m.6 Yürürlüğe Girme

m.7 Geçici Uygulama

m.8 Taraf Devletler

m.9 Depoziter

m.10 Metin Asılları

EK

1.Kısım Taraf Devletlerin Giderleri Ve Kurumsal Düzenlemeler

2. Kısım Teşebbüs

3. Kısım Karar Verme Mekanizmaları

4. Kısım Gözden Geçirme Konferansı

5. Kısım Teknoloji Transferi

6. Kısım Üretim Politikası

7. Kısım Ekonomik Yardım

EK- 3. Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi'ne Üye Ve Gözlemci Devletler, İşbirliği Halindeki Devlet Dışı Aktörler Listesi⁵⁷²

1. Üye Devletler

Arnavutluk, Cezayir, Angola, Antigua ve Barbuda, Arjantin, Ermenistan, Avustralya, Avusturya, Azerbaycan, Bahamalar, Bahreyn, Bangladeş, Barbados, Belarus, Belçika, Belize, Benin, Bolivya, Bosna Hersek, Botswana, Brezilya, Brunei, Bulgaristan, Burkina Faso, Cabo Verde, Kamerun, Kanada, Çad Cumhuriyeti, Şili, Çin, Komoro Adaları, Kongo, Cook Adaları, Kosta Rika, Côte d'Ivoire, Hırvatistan, Küba, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Danimarka, Cibuti, Dominika, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Mısır, Ekvator Ginesi, Estonya, Avrupa Birliği, Eswatini, Fiji Adaları, Finlandiya, Fransa, Gabon, Gambiya, Gürcistan, Almanya, Gana, Yunanistan, Granada, Guatemala, Gine, Gine-Bissau, Haiti, Honduras, Macaristan, İzlanda, Hindistan, Endonezya, Irak, İrlanda, İtalya, Jamaika, Japonya, Ürdün, Kenya, Kiribati, Kuveyt, Demokratik Lao Halkı Cumhuriyeti, Latvia, Lübnan, Lesotho, Liberya, Litvanya, Lüksemburg, Madagaskar, Malawi, Malezya, Maldivler, Mali, Malta, Marshall Adaları, Moritanya, Mauritius, Meksika, Mikronezya, Monaco, Moğolistan, Montenegro, Moroko, Mozambik, Myanmar, Namibya, Nauru, Nepal, Hollanda, Yeni Zelanda, Nikaragua, Nijer, Nijerya, Niue, Norveç, Umman, Pakistan, Palau, Panama, Pap yönetimi Yeni Gine, Parag yönetimi, Filipinler, Polonya, Portekiz, Katar, Kore Cumhuriyeti, Moldova Cumhuriyeti, Romanya, Rusya Federasyonu, Saint Kitts ve Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent ve Grenadines, Samoa, Sao Tome ve Principe, Suudi Arabistan, Sırbistan, Seyşeller, Sierra Leone, Singapur, Slovakya, Slovenya, Solomon Adaları, Somali, Güney Afrika, İspanya, Sudan, Surinam, İsveç, İsviçre, Filistin Devleti, Tayland, Yugoslavya, Timor-Leste, Togo, Tonga, Trinidad ve Tobago, Tunus, Tuvalu, Uganda, Ukrayna, Birleşik Krallık ve Kuzey İrlanda, Tanzanya, Uruguay Yönetimi, Vantu Yönetimi, Vietnam, Yemen, Zambiya.

---

⁵⁷² https://www.isa.org.jm/member-states#member_states-page-0, E.T.: 01.06.2019

EK- 3 (Devamı)

2. Gözlemci Devletler

Afganistan, Andorra, Butan, Burundi, Kamboçya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kolombiya, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, El Salvador, Eritre, Etiyopya, Holy See, İran İslam Cumhuriyeti, İsrail, Kazakistan, Kırgızistan, Libya, Lihtenştayn, Peru, Rwanda, San Marino, Güney Sudan, Suriye Arap Cumhuriyeti, Tacikistan, Türkiye, Türkmenistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Amerika Birleşik Devletleri, Özbekistan, Venezuela.

3. Deniz Yatağı Otoritesi İle İşbirliği Halindeki BM'ye Bağlı, Uluslararası ve Hükümetler Arası Örgütler ve Kurumlar

BM, BM Çevre Programı (UNEP), BM Kalkınma Programı (UNDP), Yönetimi İş Örgütü (ILO), BM Gıda Ve Tarım Örgütü (FAO), BM Eğitim, Bilim Ve Kültür Örgütü (UNESCO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Dünya Bankası, Yönetimi Para Fonu(IMF), Yönetimi Sivil Havacılık Örgütü(ICAO),Küresel Posta Birliği, Yönetimi Telekomünikasyon Birliği, Dünya Meteoroloji Örgütü, Yönetimi Denizcilik Örgütü (IMO), Dünya Fikri Haklar Örgütü, Yönetimi Tarım Kalkınma Fonu, BM Sanayi Kalkınma Örgütü, Yönetimi Atom Enerjisi Ajansı, Milletler Topluluğu, Hükümetler arası Oşinografi Komisyonu, Amerikalılar Kalkınma Bankası Yönetimi Hidrografi Örgütü, Petrol Kirliliği Tazmin Fonu, Doğa Ve Doğal Kaynakların Korunması Birliği, Oskar Komisyonu, Petrol İhracatçısı Ülkeler Örgütü, Güney Pasifik Geçici Komisyonu, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi Sekreterliği, Pasifik Topluluğu, Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Pasifik Bölgesel Kalkınma Programı Sekreterliği.

4. Deniz Yatağı Otoritesi İle İşbirliği Halindeki Sivil Toplum Örgütleri

Conservation International, Greenpeace International, International Association of Drilling Contractors, International Ocean Institute, InterRidge, Law of the Sea Institute, World Wildlife Fund International, International Cable Protection Committee, Center for Oceans Law and Policy, UnIVersity of Virginia School of Law, Deep Sea Conservation Coalition, Committee for Mineral Reserves International Reporting Standards, World Ocean Council, Sargasso Sea Commission, Fish Reef Project, International Dialogue on Underwater Munitions, Thyssen-Bornemisza Art Contemporary, African Minerals Development Centre,

EK- 3 (Devamı)

Durham University's Centre for Borders Research, The Pew Charitable Trusts, Deep Ocean Stewardship Initiative, International Policy Laboratory of the Massachusetts Institute of Technology, Center for Polar and Deep Ocean Development, Shanghai Jiao Tong UnIVersity, International Marine Minerals Society, Institute for Advanced Sustainability Studies, Mining Standards International, Japan Agency for Marine-Earth Science and Technology, Earthworks.

EK-4. Bölgede Yürütülmekte Olan Araştırma Faaliyetlerine İlişkin Bilgiler Tablosu

	Yüklenicinin Adı	Akit Başlama Tarihi	Akit Bitiş Tarihi	Sponsor Ülke	Araştırma-İşletmenin Gerçekleştiği Bölge	Kaynak Türü
1	China Minmetals Corporation	12 Mayıs 2017	11 Mayıs 2032	Çin	Clarion Clipperton Bölgesi	Polimetalik Yumrular
2	Cook Islands Investment Corporation	15 Haziran 2016	14 Temmuz 2031	Cook Islands	Clarion Clipperton Bölgesi	Polimetalik Yumrular
3	UK Seabed Resources Ltd.	29 Mart 2016	28 Mart 2031	Büyük Britanya Birleşik Krallığı Ve Kuzey İrlanda	Clarion Clipperton Bölgesi	Polimetalik Yumrular
4	Ocean Mineral Singapore Pte Ltd.	22 Ocak 2015	21 Ocak 2030	Singapur	Clarion Clipperton Bölgesi	Polimetalik Yumrular
5	UK Seabed Resources Ltd.	8 Şubat 2013	7 Şubat 2028	Büyük Britanya Birleşik Krallığı Ve Kuzey İrlanda	Clarion Clipperton Bölgesi	Polimetalik Yumrular
6	Global Sea Mineral Resources Nv	14 Ocak 2013	13 Ocak 2028	Belçika	Clarion Clipperton Bölgesi	Polimetalik Yumrular
7	Marawa Research And Exploration Ltd.	19 Ocak 2015	18 Ocak 2030	Kiribati	Clarion Clipperton Bölgesi	Polimetalik Yumrular
8	Tonga Offshore Mining Limited	11 Ocak 2012	10 Ocak 2027	Tonga	Clarion Clipperton Bölgesi	Polimetalik Yumrular

EK-4 (Devamı)

9	Nauru Ocean Resources Inc.	22 Temmuz 2011	21 Temmuz 2026	Nauru	Clarion Clipperton Bölgesi	Polimetalik Yumrular
10	Federal Institute For Geosciences And Natural Resources Of Germany	19 Temmuz 2006	18 Temmuz 2021	Almanya	Clarion Clipperton Bölgesi	Polimetalik Yumrular
11	Government Of India	25 Mart 2002 Uzatma 25 Mart 2017	25 Mart 2017 24 Mart 2022	Hindistan	Hint Okyanusu	Polimetalik Yumrular
12	Institut Français De Recherche Pour L'exploitation De La Mer	20 Haziran 2001 Uzatma 20 Haziran 2016	19 Temmuz 2016 19 Haziran 2021	Fransa	Clarion Clipperton Bölgesi	Polimetalik Yumrular
13	Deep Ocean Resources Development Co. Ltd.	20 Haziran 2001 Uzatma 20 Haziran 2016	19 Haziran 2016 Uzatma 19 Haziran 2021	Japonya	Clarion Clipperton Bölgesi	Polimetalik Yumrular
14	China Ocean Mineral Resources Research And Development Association	22 Mayıs 2001 Uzatma 22 Mayıs 2016	21 Mayıs 2016 Uzatma 21 Mayıs 2021	Çin	Clarion Clipperton Bölgesi	Polimetalik Yumrular
15	Government Of The Republic Of Korea	27 Nisan 2001 Uzatma 27 Nisan 2016	26 Nisan 2016 Uzatma 26 Nisan 2021	Kore Cumhuriyeti	Clarion Clipperton Bölgesi	Polimetalik Yumrular

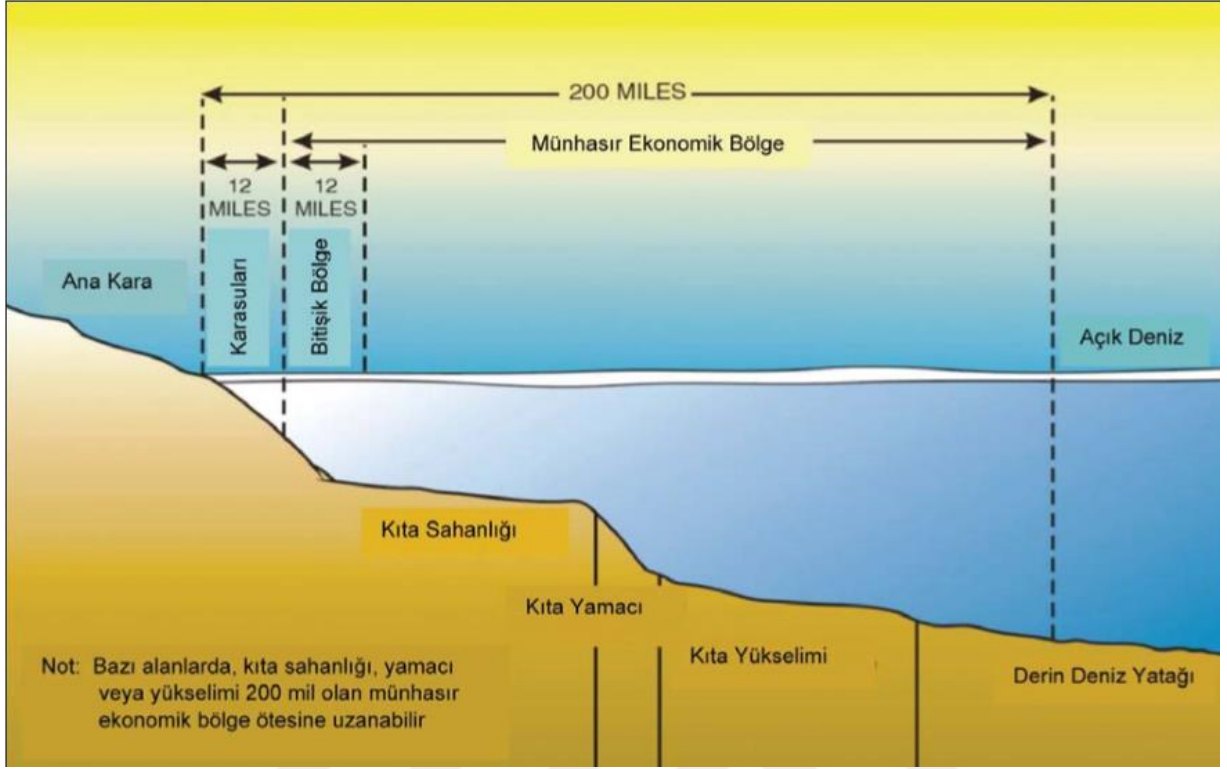
EK 4 (Devamı)

16	Jsc Yuzhmorgeologiya	29 Mart 2001 Uzatma 29 Mart 2016	28 Mart 2016 Uzatma 28 Mart 2021	Rusya Federasyonu	Clarion Clipperton Bölgesi	Polimetalik Yumrular
17	Interoceanmetal Joint Organization	29 Mart 200f Uzatma 29 Mart 2016	28 Mart 2016 Uzatma 28 Mart 2021	Bulgaristan Küba Çek Cumhuriyeti Rusya Federasyonu Slovakya	Clarion Clipperton Bölgesi	Polimetalik Yumrular
18	Government Of The Republic Of Poland	12 Şubat 2018	11 Şubat 2033	Polonya Cumhuriyeti	Orta Atlantik Sırtı	Polimetalik Sülfürler
19	The Government Of India	26 Eylül 2016	25 Eylül 2031	Hindistan	Hint Okyanusu	Polimetalik Sülfürler
20	Federal Institute For Geosciences And Natural Resources Of The Federal Republic Of Germany	6 Mayıs 2015	5 Mayıs 2030	Almanya	Orta Hint Okyanusu	Polimetalik Sülfürler
21	Institut Français De Recherche Pour L'exploitation De La Mer	18 Kasım 2014	17 Kasım 2029	Fransa	Orta Atlantik Sırtı	Polimetalik Sülfürler
22	Government Of The Republic Of Korea	24 Haziran 2014	23 Haziran 2029	Kore	Hint Okyanusu Sırtı	Polimetalik Sülfürler
23	Government Of The Russian Federation	29 Ekim 2012	28 Ekim 2027	Rusya Federasyonu	Orta Atlantik Sırtı	Polimetalik Sülfürler

EK-4. (Devamı)

24	China Ocean Mineral Resources Research And Development Association	18 Kasım 2011	17 Kasım 2026	Çin	Güneybatı Hint Sırtı	Polimetallik Sülfürler
25	The Republic Of Korea	27 Mart 2018	26 Mart 2033	Kore Cumhuriyeti	Batı Pasifik Okyanusu	Kobalt Yöntünden Zengin Ferromanganez Kabukları
26	Companhia De Pesquisa De Recursos Minerais	9 Kasım 2015	8 Kasım 2030	Brezilya	Rio Grande Yükseltisi, Güney Atlas Okyanusu	Kobalt Yöntünden Zengin Ferromanganez Kabukları
27	Ministry Of Natural Resources And Environment Of The Russian Federation	10 Mart 2015	9 Mart 2030	Rusya Federasyonu	Macellan Dağları, Pasifik Okyanusu	Kobalt Yöntünden Zengin Ferromanganez Kabukları
28	Japan Oil, Gas And Metals National Corporation (JOGMEC)	27 Ocak 2014	26 Ocak 2029	Japonya	Batı Pasifik Okyanusu	Kobalt Yöntünden Zengin Ferromanganez Kabukları
29	China Ocean Mineral Resources Research And Development Association (COMRA)	29 Nisan 2014	28 Nisan 2029	Çin	Batı Pasifik Okyanusu	Kobalt Yöntünden Zengin Ferromanganez Kabukları

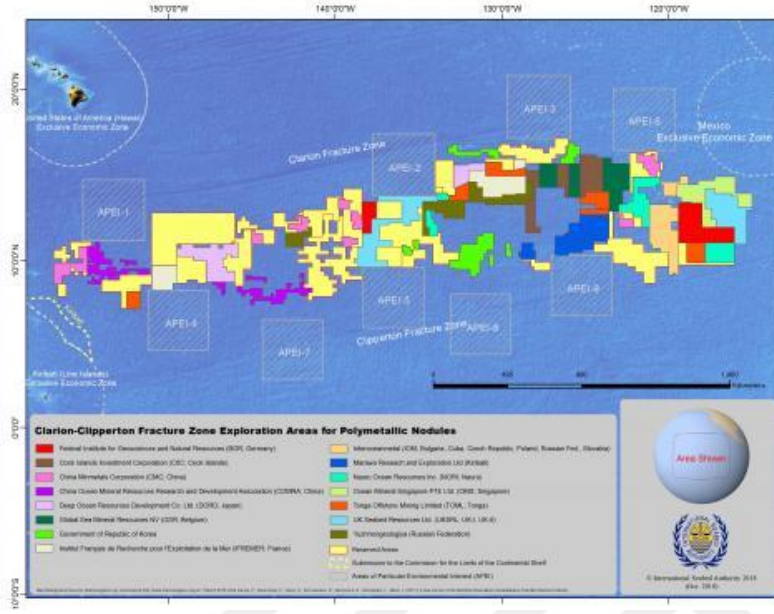
EK-5. Deniz Alanlarını Gösterir Şekil

ECORYS 2014 (Aktaran: Karapınar N. "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Ve Deniz Alanlarına İlişkin Bazı Kavramlar", Doğal Kaynaklar Ve Ekonomi Bülteni, c.20, 2015, s.13-21, s. 15)'ten alınmıştır.

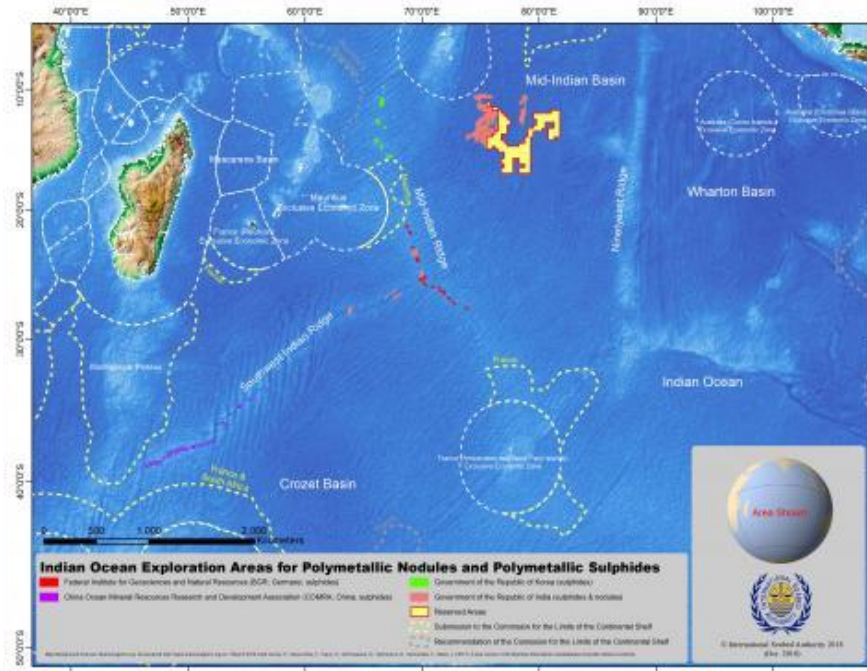
EK- 6. Uluslararası Derin Deniz Yatağı Madenciliğinde Araştırma Faaliyetlerinin Devam Ettiği Okyanus Bölgelerini Gösterir Haritalar

Harita 1: Clarion-Clipperton Bölgesindeki Araştırma Faaliyetleri Alanları (Polimetalik Yumrular)

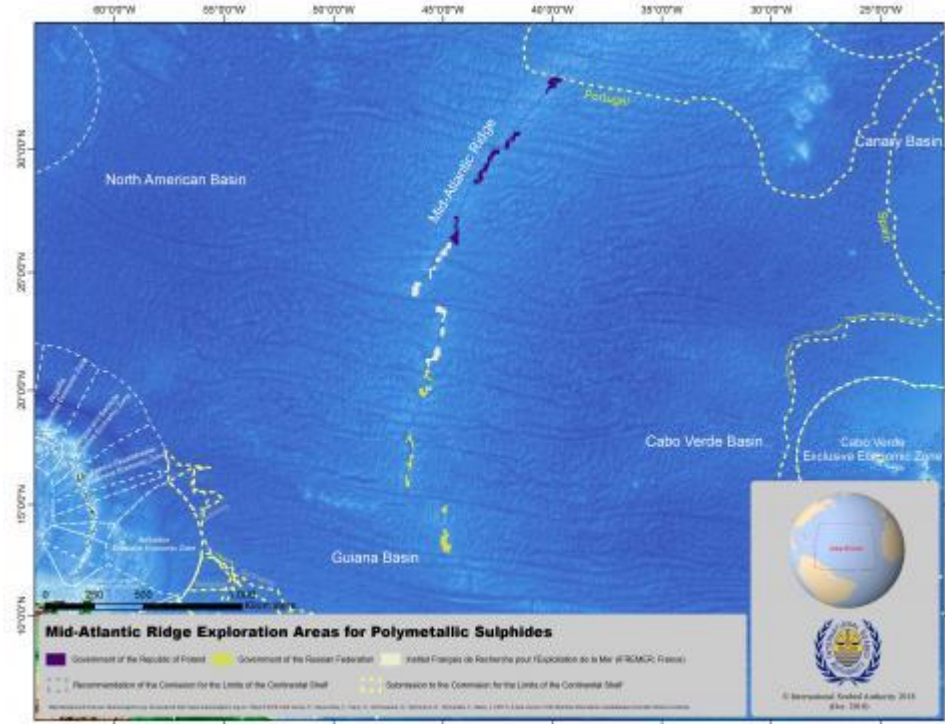
EK- 6 (Devamı)

Harita 2: Hint Okyanusu'ndaki Araştırma Faaliyetleri Alanları (Polimetalik Sülfürler)

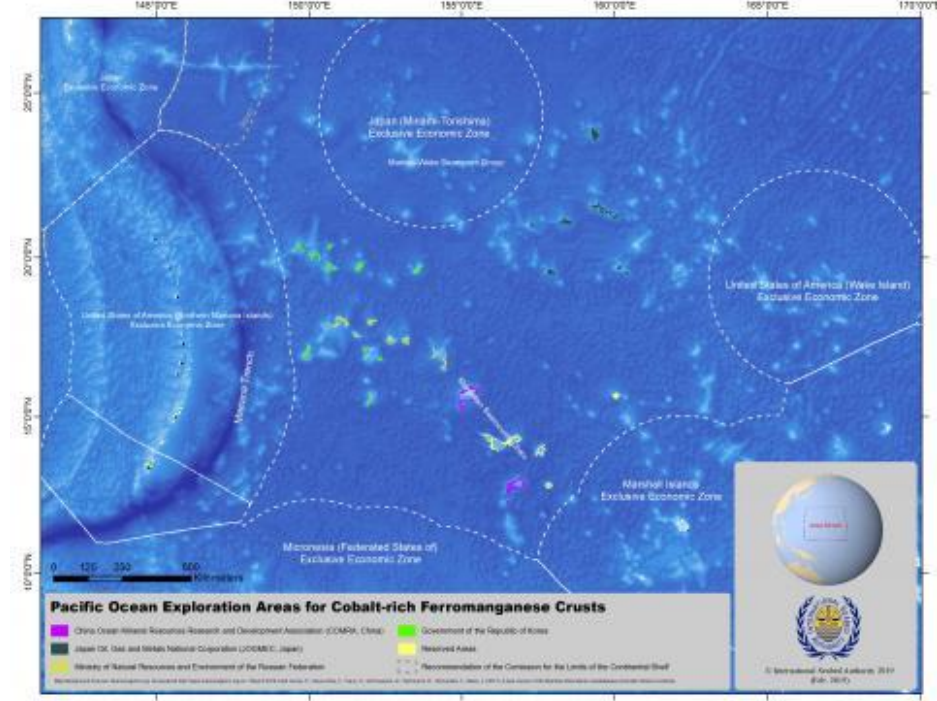
EK- 6 (Devamı)

Harita 3: Orta Atlantik Sırtındaki Araştırma Alanları (Polimetallik Sülfürler)

EK- 6 (Devamı)

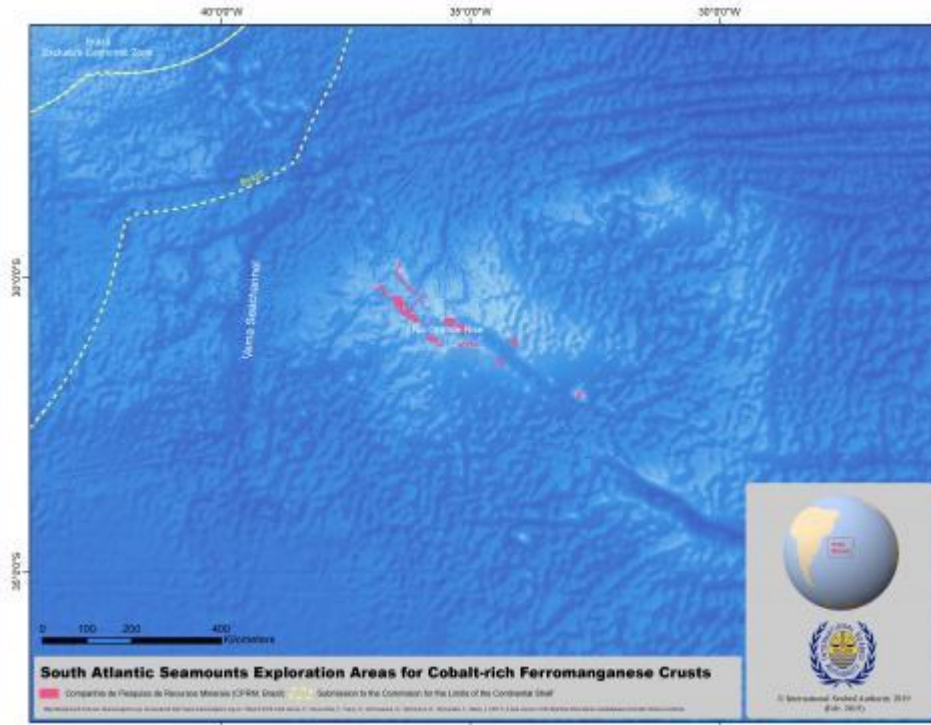
Harita 4: Pasifik Okyanusundaki Araştırma Faaliyeti Alanları (Kobalt Zengini Ferromanganez Kabukları)

EK- 6 (Devamı)

Harita 5: Güney Atlantik Okyanusundaki Araştırma Alanları (Kobalt Zengini Ferromanganez Kabukları)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı: ALTINOK, Müberra Sümeyye

Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti

E-posta Adresi: altinokmuberra@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Lisans:	Ankara Üniversitesi	2017

Yabancı Dil

İngilizce

Almanca

Yayınlar

Ankara Barosu Hukuk Gündemi Dergisi 2018/2 – “İnsancıl Hukuk” (2018)

Ankara Barosu Hukuk Gündemi Dergisi Kadın Özel Sayısı – “ Virginia Woolf’un Kendine Ait Bir Oda” Kitabı Üzerine” (2018)

